

ร่าง
รายงานโครงการฉบับสมบูรณ์

โครงการเวทีสาธารณะ : จัดกระแส EARTH SUMMIT 2 คู่สังคมไทย

ภาคผนวก ข
รายงานและเอกสารประกอบการประชุม WSSD

กุมภาพันธ์ 2546

ภาคผนวก ข
รายงานและเอกสารการประชุม WSSD

สารบัญ

หน้า

ส่วนที่หนึ่ง รายงานและเอกสารประกอบการระดมสมองเวทีสาธารณะก่อนการประชุม WSSD

- ข1 รายงานการประชุมระดมสมอง Draft Plan of Implementation for the
World Summit on Sustainable Development 1/1
- ข2 Summary of elements (sub-paragraphs) containing brackets 2/1
- ข3 LIST OF SUB-PARAGRAPHS WITH BRACKETS BY ISSUE 3/1
- ข4 ELEMENTS IN BRACKETS 4/1
- ข5 Draft Plan of Implementation for the World Summit on Sustainable
Development (07 June 2002) 5/1
- ข6 บันทึกการประชุมเวทีสาธารณะ : จับกระแส Earth Summit 2 สู่สังคมไทย
ในส่วนภูมิภาค (ภาคใต้) 6/1
โดย ดร.สุภาพ พัส่อง สำนักวิชาศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์
- ข7 การทบทวนกลยุทธ์ : การพัฒนาอย่างยั่งยืนของประเทศไทยภายใต้แผน
ปฏิบัติการ 21 7/1
โดย สถาบันวิจัยสังคมจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- ข8 ประเทศไทยกับความยากจนเชิงโครงสร้าง 8/1
โดย ธานี หัสสร้างสี และคณะทำงานวาระทางสังคม

ส่วนที่สอง เอกสาร/บทความหลังการประชุม WSSD

- ข9 สรุปการเสวนา หัวข้อ “ประเทศไทยได้อะไรจากโจอันเนสเบิร์ก” 9/1
- ข10 Key Outcomes of the Summit 10/1

- ข11	World Summit on Sustainable Development Plan of Implementation	11/1
- ข12	Thailand Research Fund Position Brief	12/1
- ข13	ประเทศไทยได้อะไรจากโจฮันเนสเบิร์ก	13/1
	โดย ดร.สิดานนท์ เจษฎาพิพัฒน์	
- ข14	ข้อสังเกตจาก Johannesburg : World Summit on Sustainable Development (WSSD) สู่การดำเนินการต่อไปของประเทศไทย	14/1
	โดย ศ.ดร.ธงชัย พรรณสวัสดิ์ ประธานสถาบันสิ่งแวดล้อมไทย	
- ข15	การพัฒนาที่ยั่งยืน : บูรณาการระหว่างเอกลักษณ์แห่งท้องถิ่นและความเป็นโลกาภิวัตน์	15/1
	โดย ดร.จำเนียร วรรัตน์ชัยพันธ์ ผ.อ.ฝ่ายกิจกรรมภาคสนาม (TEI)	
- ข16	เอิร์ทซัมมิตกับความเสื่อมทรุดของจริยธรรมการพัฒนาในโลก.....	16/1
	โดย รศ.สุริชัย หวันแก้ว สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย	
- ข17	White Paper on Industrial Development in the Existing Context of Globalisation and its Impacts on Sustainability	17/1
	โดย ดร.สุธาวัลย์ เสถียรไทย และคณะ	
- ข18	ทักษะและข้อวิจารณ์ต่อผลการประชุมสุดยอดว่าด้วยการพัฒนาที่ยั่งยืน.....	18/1
	โดย คณะกรรมการประสานงานองค์กรพัฒนาเอกชน (กป.อพช.)	
- ข19	Comments on WSSD	19/1
	by WWF	
- ข20	Lessons From Johannesburg : What is the Future for UN Summits ?	20/1
	by Greenpeace Southeast Asia	
- ข21	คำแปลอย่างไม่เป็นทางการของปฏิญญาโจฮันเนสเบิร์กว่าด้วยการพัฒนาที่ยั่งยืน	21/1
	โดย กระทรวงต่างประเทศ	
- ข22	สรุปสาระสำคัญของแผนปฏิบัติการฯ	22/1
	โดย กระทรวงต่างประเทศ	

สรุปการประชุมระดมสมอง

โครงการเวทีสาธารณะ : จับกระแส : EARTH SUMMIT 2 คู่สังคมไทย (ฉบับแก้ไขและเพิ่มเติม)

วันพฤหัสบดี ที่ 4 กรกฎาคม 2545 เวลา 10.00 – 14.00 น.

ณ ห้องประชุม 222 สถาบันวิจัยสภาวะแวดล้อม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ผู้เข้าร่วมประชุม :

1. ดร. สิตานนท์ เจษฎาพิพัฒน์	ผู้อำนวยการศูนย์เศรษฐศาสตร์นิเวศ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
2. ดร.สมพร กมลศิริพิชัยพร	รองผู้อำนวยการสถาบันวิจัยสภาวะแวดล้อม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
3. ดร.อานนท์ สนิทวงศ์ ณ อยุธยา	ผู้อำนวยการศูนย์เครือข่ายศึกษาการเปลี่ยนแปลงของโลก จุฬาลงกรณ์ฯ
4. ดร.บรรพต ณ ป้อมเพชร	ที่ปรึกษาศูนย์วิจัยควบคุมศัตรูพืชโดยชีวินทรีย์แห่งชาติ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
5. ดร.คุณหญิง สุราวัลย์ เสถียรไทย	ประธานสถาบันธรรมชาติเพื่อการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม
6. ดร.จำเนียร วรรณชัยพันธ์	ผู้อำนวยการฝ่ายกิจกรรมภาคสนามสถาบันสิ่งแวดล้อมไทย
7. ดร.นฤมล อรุโณทัย	สถาบันวิจัยสังคมจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
8. ดร.เจษฎ์ โทณะวณิก	นักวิชาการอิสระ
9. คุณสุนันท์ธนา แสนประเสริฐ	สำนักงานปฏิรูประบบสุขภาพแห่งชาติ
10. นายสำเนียง เมืองนิล	กองงานพัฒนาระหว่างประเทศ กระทรวงต่างประเทศ
11. นายบัณฑิต เศรษฐศิริโรตม์	สถาบันทรัพยากรธรรมชาติและหลากหลายทางชีวภาพ
12. นายอาภากร จันทศรีวงศ์	สถาบันทรัพยากรธรรมชาติและหลากหลายทางชีวภาพ
13. คุณปัทมา ดำรงผล	สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม
14. นายหาญณรงค์ เยาวเลิศ	มูลนิธิคุ้มครองสัตว์ป่าและพรรณพืชแห่งประเทศไทย
15. คุณวณัน เพิ่มพิบูลย์	กองทุนสัตว์ป่าโลก ประเทศไทย (WWF Thailand)
16. นายวัลลภ ชุตินวงศ์	กองทุนสัตว์ป่าโลก ประเทศไทย (WWF Thailand)
17. คุณนิติมา อนเภาภิข	ฝ่ายประชาสัมพันธ์ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย
18. คุณบุญสม ชีรวณิชกุล	ผู้ประสานงานโครงการเวทีสาธารณะ : จับกระแส EARTH SUMMIT 2 คู่สังคมไทย

สรุปการประชุม

1. กล่าวเปิดการประชุม

ดร.อานนท์ สนิทวงศ์ ณ อยุธยา กล่าวเปิดประชุมและดำเนินการประชุมโดยกล่าวถึงวัตถุประสงค์ของการประชุมโดยสังเขป

2. สรุปการประชุมระดมสมอง : Draft Plan of Implementation for the World Summit on Sustainable Development

● ความเป็นมาของ Rio+10 หรือ Earth Summit 2 และ Draft Plan of Implementation for the World Summit on Sustainable Development

นายสำเนียง เมืองนิล ผู้แทนจากกองงานพัฒนาระหว่างประเทศ กรมองค์การระหว่างประเทศ กระทรวงต่างประเทศ กล่าวบรรยายสรุปว่า การประชุมสุดยอดระดับโลกว่าด้วยการพัฒนาที่ยั่งยืน (World Summit on Sustainable Development : WSSD) เป็นการประชุมเพื่อทบทวนการดำเนินงานตลอดระยะเวลา 10 ปีตามแผนปฏิบัติการ 21 ซึ่งเป็นผลจากการประชุม Earth Summit ที่ริโอ เดอ จาเนโร เมื่อปี พ.ศ.2535 โดยในช่วงปี พ.ศ. 2543 สหประชาชาติได้มีข้อมติ (UN Resolution ที่ 55/199) ให้จัดการประชุมเพื่อทบทวนความก้าวหน้าและผลสำเร็จของการดำเนินงานตามแผนปฏิบัติการ 21 ในรอบ 10 ปี โดยเรียกชื่อว่า World Summit on Sustainable Development ดังกล่าว เนื่องจากเห็นว่าตลอดระยะเวลา 10 ปีที่ผ่านมา การที่ประเทศต่าง ๆ ไม่สามารถดำเนินการตามแผนปฏิบัติการ 21 เพราะไม่ได้มีการดำเนินการในลักษณะบูรณาการ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การรวมมิติด้านสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อมซึ่งถือว่าเป็นเสาหลักของการพัฒนาที่ยั่งยืนเข้าด้วยกัน มิฉะนั้นแล้ว การพัฒนาที่ยั่งยืนก็จะไม่เกิดขึ้น ดังนั้น จึงตั้งชื่อการประชุม Rio+10 ว่า เป็นการประชุมสุดยอดของโลกว่าด้วยการพัฒนาที่ยั่งยืน ดังกล่าว

สหประชาชาติได้กำหนดให้คณะกรรมการว่าด้วยการพัฒนาที่ยั่งยืน (Commission on Sustainable Development : CSD) เป็นคณะกรรมการเตรียมการ (Preparatory Committee) เพื่อทำหน้าที่ที่เตรียมการต่าง ๆ ทั้งในด้านสาระและด้านพิธีการของการประชุม ซึ่ง CSD ก็ได้ทำหน้าที่ โดยจัดประชุมเพื่อเตรียมการสำหรับการประชุม WSSD รวมทั้งสิ้น 4 ครั้ง (Prep.Com. 1-4) นอกจากนี้ ยังมีการประชุมเตรียมการในระดับภูมิภาค และการประชุมภาคประชาสังคมและบุคคลที่เกี่ยวข้อง เพื่อระดมสมองก่อนการประชุมเตรียมการอีกด้วย

สำหรับการประชุมเตรียมการในระดับภูมิภาคเอเชียและแปซิฟิก เอสแคปได้รับมอบหมายให้จัดขึ้นที่กรุงเทพมหานคร ประเทศไทย เมื่อเดือนพฤศจิกายน 2544 (ก่อนหน้านี้ได้มีการประชุมเตรียมการฯ ในระดับอนุภูมิภาคเฉพาะเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่กรุงเทพมหานคร ประเทศฟิลิปปินส์ เมื่อ

เดือนตุลาคม 2544 ไปแล้ว) ในการประชุมที่กรุงพนมเปญ ได้จัดทำเอกสารสำคัญ 1 ฉบับ คือ Phnom Penh Regional Platform for Sustainable Development in Asia and the Pacific ส่วนภูมิภาคอื่น ๆ ก็ได้จัดการประชุมเตรียมการด้วยเช่นกัน

การประชุมในระดับภูมิภาคและการประชุมต่าง ๆ ดังกล่าว เป็นพื้นฐานสำคัญสำหรับการประชุมเตรียมการสำหรับ WSSD ซึ่งจัดโดย CSD โดยเริ่มต้นที่การประชุมเตรียมการครั้งที่ 2 ซึ่งที่ประชุมได้จัดทำ Chairman's Paper โดยบรรจุมติสำคัญ ๆ ที่คณะผู้แทนได้นำเสนอในระหว่างการประชุม และ Chairman's Paper ดังกล่าว ก็ได้รับการนำไปใช้เป็นเอกสารการเจรจา (Negotiating Document) สำหรับการประชุมเตรียมการครั้งที่ 3 (Prep.Com. 3) ระหว่างวันที่ 25 มีนาคม – 5 เมษายน 2545 แต่ในการเจรจากรั้งนั้น ก็ยังไม่ประสบผลสำเร็จ ยังคงมีบางประเด็นที่ยังคงต้องมีการเจรจาต่อรองต่อไป เป็นเหตุให้ต้องมีการเจรจาต่อที่บาห์ลี ก่อนการประชุมเตรียมการครั้งที่ 4 (ระดับรัฐมนตรี) ที่บาห์ลีประเทศอินโดนีเซีย

ในการประชุม Prep.Com.4 ที่บาห์ลี ระหว่างวันที่ 24-26 พฤษภาคม 2545 เป็นการประชุม Resumed Session ต่อจากการประชุม Prep.Com.3 ที่นิวยอร์ก เพื่อพิจารณา Chairman's Text ต่อ แต่ที่ประชุมก็ไม่สามารถเจรจาทกลงกันได้ทั้งหมด แม้แต่ส่วนที่ตกลงกันได้แล้ว แต่สาระสำคัญส่วนใหญ่ก็ใช้ภาษาที่อ่อนไปกว่าในร่างเดิมมาก เนื่องจากประเทศพัฒนาแล้วพยายามหลีกเลี่ยงที่จะไม่รับพันธกรณีและพยายามผลักดันให้ประเทศกำลังพัฒนามากขึ้น ในที่สุด หลังจากเสร็จสิ้นการประชุมในวันที่ 7 มิถุนายน 2545 ก็ยังไม่สามารถจัดทำแผนปฏิบัติการที่สมบูรณ์ได้แล้วเสร็จ

ที่กล่าวมาทั้งหมดข้างต้นคือ ความเป็นมาโดยย่อของเอกสาร Draft Plan of Implementation for the World Summit on Sustainable Development

- **มีคำถามว่าขั้นตอนการเจรจาต่อรองประเด็นเนื้อหาให้ปรากฏใน Draft Plan ต้องดำเนินการอย่างไร**

นายสำเนียงกล่าวถึง รูปแบบในการเจรจาต่อรองเนื้อหาที่ปรากฏใน Draft Plan ว่า ขั้นตอนในการผลักดันท่าทีของประเทศไทย โดยทั่ว ๆ ไปจะทำโดยการเจรจาในนามของกลุ่ม 77 และจีน (G77/China) ซึ่งไทยเป็นสมาชิกอยู่ด้วย (ปัจจุบันกลุ่ม 77/จีน มีสมาชิกจำนวน 133 ประเทศ) แนวทางการเจรจาโดยทั่วไปอาจทำได้โดย

- หลังจากที่ได้กำหนดท่าทีของประเทศไทยในประเด็นต่าง ๆ แล้ว ก็อาจแจ้งทำที่นั้นให้กับคณะทูตถาวรแห่งประเทศไทยประจำสหประชาชาติ ณ นครนิวยอร์ก ซึ่งเป็นสำนักงานใหญ่ของกลุ่ม 77/จีน โดยกลุ่มจะจัดการประชุมหารือกับผู้แทนประเทศสมาชิกอย่างสม่ำเสมอ ซึ่งหากมีการหยิบยกประเด็นที่อยู่ในความสนใจของไทยขึ้นมาพิจารณา คณะผู้แทนไทยที่นิวยอร์กก็สามารถเสนอท่าทีไทยให้กลุ่ม 77/จีน พิจารณาได้ หากสมาชิกส่วนใหญ่เห็นว่าท่าทีของไทยสอดคล้องกับผลประโยชน์ของประเทศสมาชิกส่วนใหญ่แล้ว ก็อาจยอมรับเป็นท่าทีของกลุ่มได้

- ในขณะนี้ Venezuela เป็นประธานกลุ่ม 77/จีน หากกลุ่มเห็นด้วยกับข้อเสนอของไทยและยอมรับเป็นท่าทีของกลุ่ม 77/จีน แล้ว จะทำให้เข้มแข็งในการต่อรอง ประเด็นส่วนใหญ่ใน Draft Plan of Implementation ที่ยังไม่สามารถตกลงกันได้ ส่วนใหญ่เนื่องจากท่าทีที่แตกต่างกันระหว่างกลุ่มประเทศพัฒนาแล้ว โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ระหว่างกลุ่ม 77/จีน กับสหภาพยุโรป (EU) และกลุ่มที่นำโดยสหรัฐ ได้แก่ ญี่ปุ่น แคนาดา ออสเตรเลีย และนิวซีแลนด์ (EU, JUSCANZ) เนื่องจากความเหลื่อมล้ำทางการพัฒนาประเทศเป็นเหตุให้มีผลประโยชน์ที่ขัดกันหากต้องปฏิบัติในมาตรฐานเดียวกัน
- ในกรณีที่ไทยต้องการเสนอท่าทีต่อกลุ่ม 77/จีน ไทยจะต้องมีข้อมูลสนับสนุนที่ครบถ้วนและมากพอที่จะผลักดันให้กลุ่ม 77/จีน เองยอมรับ และในกระบวนการเจรจาต่อมา จะต้องติดตามประธานของกลุ่ม 77/จีน (Chair) ไปโดยตลอดให้ช่วยผลักดันประเด็นที่เสนอ ทั้งนี้ หากยังมีบางประเทศในกลุ่ม 77/จีน ไม่เห็นด้วย ประธานก็อาจขอให้มี Contact group ภายในกลุ่มและให้ประเทศที่เกี่ยวข้องประชุมหารือกันภายใน contact group เพื่อหาข้อยุติก่อนสรุปเป็นท่าทีของกลุ่ม 77/จีน ต่อไป และหลังจากนั้น ประธานกลุ่ม 77/จีน จะเป็นผู้แทนเจรจาต่อรองกับกลุ่มอื่น ๆ และเมื่อถึงประเด็นที่ไทยเสนอ (แม้ว่าในขณะนี้จะเป็นท่าทีของกลุ่ม 77/จีน แล้ว) แต่ผู้แทนไทยก็จำเป็นต้องประสานกับประธานกลุ่ม 77/จีน อย่างใกล้ชิด บางครั้ง อาจต้องสนับสนุนข้อมูลเพิ่มเติมในกรณีที่ประธานต้องการ จนกว่าจะผ่านความเห็นชอบจากที่ประชุมเต็มคณะ (Plenary Session) จึงถือว่าเป็นอันสิ้นสุดภาระหน้าที่
- การที่กลุ่ม 77/จีน มีจำนวนประเทศสมาชิกมาก ทำให้บางครั้งไม่สามารถหาฉันทามติในหลาย ๆ ประเด็นที่ประเทศสมาชิกมีผลประโยชน์ไม่สอดคล้องกัน เช่น เรื่องพลังงาน ซึ่งประเทศสมาชิกที่อยู่ในกลุ่ม OPEC ไม่เห็นด้วยที่จะให้มีการสนับสนุนในเรื่อง renewable energy หรือในกรณีการพัฒนาอุตสาหกรรมที่มีข้อกำหนดด้านสิ่งแวดล้อม จีนและอินเดียยังมีปัญหา เนื่องจากกำลังพัฒนาประเทศและมีฐานการผลิตทางอุตสาหกรรมอยู่มาก
- จากคำถามที่ว่ามีโอกาสเพียงใดในการผลักดันประเด็นเนื้อหาให้ปรากฏในเอกสาร Draft Implementation Plan นายสำเนียงตอบว่า มีความเป็นไปได้ แต่ขั้นตอนคงจะต้องดำเนินการตามที่กล่าวมาแล้ว คือ ผลักดันผ่านกลุ่ม 77/จีน โดยยกตัวอย่างการผลักดันแก้ไขในระหว่างการประชุม Prep.Com 4 ที่บาห์ลี ว่ามีข้อเสนอใหม่ซึ่งยังไม่เคยเสนอมาในการประชุมเตรียมการครั้งก่อน ๆ คือ การเพิ่มหัวข้อที่ว่าด้วย Sustainable Development in Latin America and Caribbean (Initiatives) ซึ่งเป็น paragraphs ใหม่ที่กลุ่มลาตินอเมริกาเสนอต่อกลุ่ม 77/จีนก่อนและได้รับการยอมรับ จากนั้น คณะผู้แทนไทยก็ได้หารือกับผู้แทนจีนและอินเดียซึ่งเป็นประเทศเอเชียด้วยกันว่า เมื่อภูมิภาคอื่นปรากฏอยู่ใน Draft Implementation Plan ทั้งหมด แต่เอเชียไม่มีอยู่จะดูไม่เหมาะสม จากนั้น จึงได้เสนอเข้ากลุ่ม 77/จีน และได้รับการยอมรับในที่สุด และหลังจากผ่านกระบวนการต่าง ๆ ดังกล่าวในตอนแรกแล้ว Paragraph ที่สะท้อน

สาระสำคัญของเอกสาร Phnom Penh Regional Platform ซึ่งเป็นผลจากการประชุมเตรียมการระดับรัฐมนตรีสำหรับการประชุม WSSD ในภูมิภาค Asia – Pacific จึงได้รับการเพิ่มเติมเข้าไปใน Draft Implementation คือ paragraph 69 และ 70 เข้าใน Plenary Session และได้รับความเห็นชอบทั้งจากกลุ่ม 77/จีน และกลุ่ม JUSCANZ ตัวอย่างดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าการผลักดันสาระสำคัญใหม่ ๆ บางครั้งสามารถกระทำได้ หากได้รับการยอมรับจากทุกฝ่าย และผ่านกระบวนการต่าง ๆ อย่างถูกต้อง

● เอกสารในการประชุม WSSD มีอะไรบ้าง?

นายบันชัวร์ เสธฐิติโรตม์ ผู้แทนจากกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ได้ให้ข้อมูลว่าในการประชุม WSSD จะมีเอกสารสำคัญ ดังนี้

- Country Report ซึ่งแต่ละประเทศนำมาเสนอเพื่อรายงานความก้าวหน้าความสำเร็จในการดำเนินงานตาม Agenda 21
- National Statement เป็นถ้อยแถลงของผู้นำแต่ละประเทศที่เข้าร่วมประชุม
- Implementation Plan คือเอกสารที่ที่ประชุมนี้กำลังพิจารณาอยู่
- Alternative Report เป็นเอกสารที่คณะทำงานวาระประชาชนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ซึ่งประกอบด้วยองค์กรพัฒนาเอกชนหลายองค์กรจัดทำขึ้น และจะนำไปเสนอในการประชุมคู่ขนาน ณ กรุงโจฮันเนสเบิร์กด้วย

ซึ่งขณะนี้ ได้มุ่งพิจารณาเฉพาะเอกสาร Draft Implementation Plan เนื่องจากมีความสำคัญจะใช้เป็นกรอบการดำเนินการเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนต่อไป และแม้ Agenda 21 และ Draft Implementation Plan นี้ จะเป็น Soft Law (Non-legally binding) คือไม่มีผลบังคับให้ต้องกระทำโดยมีบทลงโทษกำกับ แต่สาระบางส่วนแม้จะเป็น Non-legally binding ก็ตาม แต่ในทางปฏิบัติก็เป็น Political Commitment ด้วย ซึ่งเป็นกรอบนำไปสู่การจัดตั้งองค์กรหรือข้อตกลงที่มีผลบังคับใช้ จึงไม่ถึงกับไร้ประโยชน์เสียทีเดียว

อนึ่ง ในเรื่องของ Country Report นั้น ผู้เข้าร่วมประชุมบางท่านเสนอว่า Country Report ของประเทศไทยควรสะท้อนภาพการดำเนินงานทั้งในแง่ progress achieved และ failure ตลอดจน obstacles ต่าง ๆ ด้วย

● ความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติของแผนปฏิบัติการตามหลักการ และความได้เปรียบ-เสียเปรียบระหว่างประเทศพัฒนาแล้วและประเทศกำลังพัฒนาในการดำเนินการตามแผนปฏิบัติการ

มีผู้เข้าร่วมประชุมตั้งข้อสังเกตไว้ในสองระดับ ในเรื่องของความไม่เป็นธรรม คือ

- ความไม่ยุติธรรมเริ่มตั้งแต่กระบวนการกำหนดแผน เนื่องจากประเทศพัฒนาแล้วมีอิทธิพลสูงในการกำหนดเงื่อนไขและกฎเกณฑ์ต่าง ๆ
- และเมื่อนำไปปฏิบัติ ด้วยสภาพทางเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง ประเทศกำลังพัฒนาจึงมีข้อจำกัดในทางปฏิบัติมากกว่า

คุณหญิง สุชาวีย์ เสถียรไทย ได้ยกตัวอย่างการพัฒนาทางอุตสาหกรรม ใน Implementation Plan ว่าเป็นเรื่องสำคัญต่อภาคอุตสาหกรรมว่าจะเป็นที่แก้ปัญหาค่าความยากจนได้ ทำให้มีชีวิตที่ดีขึ้น และมีข้อกำหนดเกี่ยวกับการจัดการด้านสิ่งแวดล้อม ในขณะเดียวกัน หากปฏิบัติตามข้อกำหนดตามแผน ปฏิบัติการด้านสิ่งแวดล้อม ก็ต้องมีต้นทุนที่สูงขึ้น ประเทศที่พัฒนาแล้วจึงหันไปใช้ประเทศกำลังพัฒนาเป็นฐานในการผลิต เนื่องจากประเทศกำลังพัฒนายังมีกระบวนการผลิตที่มีต้นทุนต่ำ โดยไม่ได้รวมต้นทุนด้านสิ่งแวดล้อมเข้าไปด้วย ซึ่งประเทศกำลังพัฒนาที่พร้อมที่จะรับการลงทุนด้านอุตสาหกรรมจากภายนอก เนื่องจากต้องการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศให้เจริญเติบโต (growth) ให้มากที่สุด

อีกประเด็นคือ มาตรฐานด้านสิ่งแวดล้อม เช่น มาตรฐาน ISO เป็นต้น การติดตามตรวจสอบมีมาตรฐานและมีประสิทธิภาพเพียงใด เพราะจากข้อเท็จจริงที่ปรากฏ ใบรับรองเหล่านี้สามารถซื้อขายกันได้ จึงน่าจะมีกลไกติดตามตรวจสอบผลในทางปฏิบัติ

ต่อเรื่องนี้ มีผู้เข้าร่วมประชุมเสนอว่า การประชุม WSSD ควรจะเพิ่มประเด็นว่าด้วยเรื่อง “การจัดระเบียบโลกที่ไม่เป็นธรรม” เข้าไปด้วย เนื่องจาก ปัญหาค่าความยากจน สาเหตุส่วนหนึ่งมาจากกติกาโลกที่กำหนดขึ้นอย่างไม่เป็นธรรมมาตั้งแต่เริ่มต้น ดังนั้น น่าจะต้องมีกลไกที่จะไปแก้ฐานความคิดและกติกาที่ไม่เป็นธรรมด้วย

ดร.จำเนียร วรรัตน์ชัยพันธ์ จากสถาบันสิ่งแวดล้อมไทย มองว่า หากทุกประเทศยอมรับในปฏิญญาริโอ (Rio Declaration on Environment and Development) 27 ข้อเกี่ยวกับการพัฒนาที่ยั่งยืน อาจจะเป็นผลดีกว่า Agenda 21 โดยเฉพาะหลักเกณฑ์ 3 ด้านใน Principle 10 (access to information, opportunity to participate, effective access to judicial and administrative proceedings) และ Partnerships/Initiatives ที่ได้นำเสนอในที่ประชุม Prep.Com.4 ที่บาห์ลี เป็นหลักการที่น่าสนใจและเกี่ยวเนื่องโดยตรงกับ Good Governance

● ประเด็นเนื้อหาใน Draft Plan of Implementation for the World Summit on Sustainable Development

ที่ประชุมได้พิจารณาประเด็นเนื้อหาใน paragraphs ต่าง ๆ ใน Draft Implementation Plan โดยสังเขป ดังนี้

- **paragraph 5** มีผู้ตั้งคำถามว่าข้อความในวงเล็บ (left pending) ควรมีไว้หรือไม่ แต่ไม่มีข้อสรุป

- **paragraph 6 (e)** ดร.นฤมล อรุโณทัย เสนอให้คงไว้ เป็นหลักการสากล แต่อาจจะขัดแย้งกับหลักการของประเทศไทย เนื่องจากประเทศไทยไม่ยอมรับว่าไทยมี indigenous people
- **paragraph 14** คุณหญิงสุชาวาลย์ เติญไทย ตั้งข้อสังเกตถึงความเป็นไปได้ของการพัฒนาที่ยั่งยืนในภาคอุตสาหกรรมของประเทศกำลังพัฒนา
- **paragraph 19** นายสำเนียง เมืองนิล ให้ข้อมูลว่า ประเด็นที่ยังตกลงกันไม่ได้ในวาระนี้เกี่ยวข้องกับหลักการเรื่อง common but differentiated responsibilities ซึ่งประเทศพัฒนาแล้วโดยเฉพาะอย่างยิ่ง สหรัฐฯ ยังไม่ยอมรับ ในขณะที่ประเทศในกลุ่ม 77/จีน พยายามผลักดันให้ใส่หลักการนี้ไว้
- **paragraph 25 (b)** ไทยมีท่าทีในเวทีโลกว่าไม่เห็นด้วยหากจะมีการเก็บค่าน้ำในภาคการเกษตร
- **paragraph 42** ดร.บรรพต ณ ป้อมเพชร เสนอให้คง paragraph 42 ไว้ ในส่วนของ left pending ให้เลือกประโยคแรก โดยไม่ควรเคร่งครัดเรื่องเวลา ด้วยเห็นว่าตามเงื่อนไขเวลาให้เสร็จภายในปี 2010 นั้น ในทางปฏิบัติไม่น่าจะเสร็จ อย่างไรก็ตาม ดร.บรรพต มิได้เสนอว่าควรเสร็จเมื่อไร
- **paragraph 42 (o)** ดร.เจษฎ์ โทณะวณิก เสนอให้คงไว้ก่อน แม้จะยังทำไม่ได้ในตอนนี้อยู่ โดยเปลี่ยน international regime เป็นพหุพจน์ และ หากมี international regime ควรเป็น legally binding regime
- **paragraph 45** ดร.สิดานนท์ เกษฎาพิพัฒน์ เสนอให้ตัด p.45 แล้วไปใช้ p.45 (alt) แทน เนื่องจาก เห็นว่าผลกระทบที่สูงที่สุดของโลกาภิวัตน์ ก็คือ ทำให้คนสูญเสียเอกลักษณ์หรือลักษณะเฉพาะตัว (identity) ของตนไป
- **paragraph 45 (alt)** ก่อนขึ้นวงเล็บ (a) ให้มีข้อความเกี่ยวกับการศึกษาวิจัย (research) ด้วย เป็นการศึกษาวิจัยว่า Globalization จะ promote การพัฒนาที่ยั่งยืนได้อย่างไร
- **paragraph 45 (a)** รับผิดชอบและควรพูดถึง good practice หรือ code of conduct ที่จะนำไปสู่ good governance จะดีกว่าคำว่า Encourage
- **paragraph 45 (c)** ควรพูดถึงบทบาทของ Trans National Corporations (TNCs)
- **paragraph 45 (c.bis)** ควรตัดทิ้งเพราะซ้ำซ้อน มีปรากฏในที่อื่นแล้ว
- **paragraph 45 (c.alt)** ควรเขียนใหม่ให้โยงกับบทบาทของ WTO ให้ชัดเจน
- **paragraph 45 (f)** ให้ย้ Doha Declaration
- **paragraph 45 (g)** เพิ่มเกี่ยวกับเรื่อง GSP ว่าจะต้องไม่ใช่เป็นเครื่องมือกีดกันทางการค้า
- **paragraph 45 (i)** ตรง “best practices” ให้เขียนชัดเจนขึ้นว่า “adhere to higher environmental Standards”

- **paragraph 45 (k)** เห็นด้วยว่าให้ตัดออก
- **paragraph 45 (l)** ท้าย paragraph ให้เขียนชัดเกี่ยวกับ target และ Rev. Governance เช่น การบังคับให้ธนาคารปล่อยสินเชื่อให้เกษตรกร ต้อง set target ที่ชัดเจนถึงความสัมพันธ์ระหว่างปริมาณสินเชื่อกับองค์กร
- **paragraph 45 (n)** ให้เขียนโยกไปหา implementation ด้วย เพราะการทำงานนโยบายลอยๆ ไม่พอ

● ข้อเสนอเพิ่มเติมเกี่ยวกับ Draft Implementation Plan

1. ในความเห็นของ ดร. สิตานนท์ เจษฎาพิพัฒน์ มีข้อเสนอเพิ่มเติมในเรื่องของ common but differentiated responsibilities หมายถึงเมื่อประเทศมีความไม่ทัดเทียมกันในด้านต่าง ๆ (เช่น การพัฒนา การทำลายสิ่งแวดล้อม ฯลฯ) จึงควรมีภาระที่ต่างกัน เช่น การปล่อยก๊าซเรือนกระจกของประเทศพัฒนาแล้วมีมาก่อนประเทศกำลังพัฒนา จึงควรมีภาระก่อนและมากกว่าประเทศกำลังพัฒนา (ซึ่งก็มีภาระเหมือนกัน แต่จำกัดและอาจจะทีหลัง) หากข้อกำหนดนี้จะถูกตัดออก ประเทศกำลังพัฒนาซึ่งรวมถึงประเทศไทยด้วย น่าจะคัดค้านอย่างแข็งขันถึงขั้น walkout จากที่ประชุม เนื่องจากเป็นหลักการที่มีความสำคัญมาก และปรากฏในเอกสารเกือบทุกส่วน และเป็นหลักการซึ่งเป็นที่ยอมรับกันแล้วในปฎิญญาริโอ
2. ในส่วนของข้อตกลงซึ่งมีฉันทามติไปแล้ว (agree) ที่ปรากฏใน Draft Plan of Implementation for the WSSD นั้น ที่ประชุมเห็นว่าควรได้รับการติดตามตรวจสอบ (monitoring) เนื่องจากมีประเด็นเนื้อหาหลายเรื่องที่มีความสำคัญไม่น้อยไปกว่าประเด็นที่ยังตกลงกันไม่ได้ ซึ่งอาจมีผลกระทบต่อประเทศไทยก็ได้ เช่น paragraph 17 เรื่อง ISO หรือ paragraph 25 ว่าด้วยการจัดการ/การเข้าถึงทรัพยากรน้ำ เป็นต้น
3. ควรมีการเสนอเพิ่มเติมเนื้อหาในเอกสารเกี่ยวกับ **“การให้มีกระบวนการพิจารณาเพื่อหาแนวทางในการเพิ่มความเข้มแข็งให้กับกลไกการยุติข้อพิพาทที่เกิดขึ้นภายใต้ความตกลงพหุภาคีด้านสิ่งแวดล้อม โดยให้มีศักดิ์ในทางกฎหมายระหว่างประเทศไม่ต่ำกว่าหรือมีความทัดเทียมกับกลไกขององค์การการค้าโลก”**

ทั้งนี้ เนื่องจากในความตกลงพหุภาคีด้านสิ่งแวดล้อมส่วนใหญ่ไม่ได้กำหนดกลไกยุติข้อพิพาทเป็นการเฉพาะ แต่ให้ไปสู่การตัดสินของ International Court of Justice ซึ่งจากปัญหาพิพาทเกิดขึ้นในกรณีประเด็นด้านการค้าและสิ่งแวดล้อมในอดีต จะใช้กลไกขององค์การการค้าโลกเป็นหลัก ซึ่งให้ความสำคัญกับความตกลงด้านการค้าที่อยู่ในองค์การการค้าโลกเป็นหลัก ในขณะที่ให้ความสำคัญต่อหลักการและบทบัญญัติในความตกลงพหุภาคีด้าน

สิ่งแวดล้อมค่อนข้างน้อยมาก ซึ่งเท่ากับว่าความตกลงพหุภาคีด้านสิ่งแวดล้อมแทบไม่มีผล
เกิดขึ้นในทางปฏิบัติ

● ข้อเสนอที่ควรมีการดำเนินการต่อไป

1. ที่ประชุมเสนอผ่านผู้แทนสำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม และกระทรวงต่างประเทศ
ว่าอยากเห็นการเตรียมการในการกำหนดท่าทีของประเทศไทยที่มีการศึกษาพิจารณาอย่างจริงจัง
จรรอบด้าน และมีผู้เชี่ยวชาญที่มีความรู้ในเรื่องนั้น ๆ เข้าร่วมเจรจาในเวทีระหว่างประเทศ
ด้วย
2. ควรผลักดัน “ทฤษฎีเศรษฐกิจพอเพียง” เพื่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน ในเวทีสากลอย่างจริง
จัง ให้เป็น Outstanding Issues ของไทย เนื่องจากมีเนื้อหาครอบคลุมทั้งในบริบทเศรษฐกิจ
สังคม การเมือง จะเป็นการเปลี่ยนแปลงในระดับวิถีชีวิตทั้งเรื่องการบริโภคและการผลิต โดย
การรณรงค์ในเวทีสากลอย่างต่อเนื่องอย่างเป็นระบบ ซึ่งต้องใช้เวลา
3. ด้วยข้อจำกัดของเวลา ทำให้การพิจารณา Draft Implementation Plan นี้ ไม่สามารถลงไปใน
รายละเอียด ซึ่งซับซ้อนและมีเรื่องที่หลากหลายมาก จำเป็นต้องอาศัยผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้าน
ร่วมศึกษาในรายละเอียด จึงเห็นควรให้มีการจัดประชุมระดมความคิดเห็นให้กว้างขวางออกไป
ไปทุกภาคส่วนของสังคม โดยเฉพาะองค์กรและผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับการเตรียมการสำหรับ
WSSD และพิจารณาในรายละเอียดของ Draft Implementation Plan นี้ โดยที่ประชุมเสนอ
ให้สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม กระทรวงการต่างประเทศ และสำนักงานกองทุน
สนับสนุนการวิจัย เป็นแกนในการดำเนินการต่อไป
4. ควรให้มีการดำเนินการเผยแพร่ข้อมูล และเนื้อหาเกี่ยวกับการพัฒนาที่ยั่งยืน ตลอดจน
พันธกรณีของไทยต่อสังคมโลกที่เกี่ยวข้องกับการรักษาสีเขียวสิ่งแวดล้อมและการพัฒนาที่ยั่งยืน
ต่อสาธารณชนในวงกว้าง และนำทุกภาคส่วนของสังคมเข้ามีส่วนร่วมในการกำหนดท่าที
และการตัดสินใจ ตลอดจนการปฏิบัติ โดยผ่านสื่อประเภทต่าง ๆ ทั้งก่อนและหลัง Earth
Summit 2 หากเป็นไปได้อยากเห็น Action Plan ที่เป็นวาระของประชาชน
5. จากข้อ 3 โดยถือเป็นส่วนหนึ่งของการเผยแพร่ให้เกิดความรู้ความเข้าใจต่อสาธารณะ ที่
ประชุมเห็นควรให้มีการพิมพ์หนังสือแผนปฏิบัติการ 21 (Agenda 21) ฉบับเต็มซึ่งนาย
สำเนียง เมืองนิล กำลังแปลเป็นภาษาไทย เพื่อเผยแพร่ต่อสาธารณะ ซึ่งอาจขอการ
สนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยต่อไป

5 สิงหาคม 2545

.....

Draft Plan Of Implementation

Summary of elements (sub-paragraphs) containing brackets

Chapter	Paras	Sub- paras	Fully agreed		With brackets	
			Number	%	Number	%
I. Introduction	1-5	5	3	60%	2	40%
II. Poverty	6-12	45	40	89%	5	11%
III. Consumption/Production	13-22	66	53	80%	13	20%
IV. Natural Resources	23-44	155	136	88%	19	12%
V. Globalization	45	15	1	7%	14	93%
VI. Health	46-51	29	28	97%	1	3%
VII. SIDS	52-55	23	20	87%	3	13%
VIII. Africa	56-65	49	38	80%	11	22%
VIII.bis Other regions	66-74	9	8	89%	1	11%
IX. Means of Implementation						
Finance.	75-80	18	2	11%	16	89%
Trade	81-88	26	4	15%	22	85%
Technology Transfer	89-90	12	9	75%	3	25%
Science	91-98	18	13	72%	5	28%
Education	99-107	17	15	83%	2	17%
Capacity Building	108-110	7	6	86%	1	14%
Info/Decision-making	111-119	18	13	72%	5	28%
X. Institutional Framework	120-153	103	70	68%	33	32%
TOTAL		615	459	75%	156	25%

ISSUES**Sub-paras
with brackets****Finance And Trade**

Means of Implementation/Finance (paras.75-80) 16

Means of Implementation/Trade (paras.81-88) 22

Other finance and assistance 9

Monterrey 4

GEF 5

Globalization (para.45) 14

Trade: environment, subsidies, distortions 3

Market access 3

Action Programmes, Time-Bound Targets 14**Principles**

Common but differentiated responsibilities 7

Precautionary approach/principle 4

Good Governance 18**Human Rights/Labour Standards**

Human rights 4

Labour standards 2

Other Issues

Actions at all levels (Chapeau) 8

Climate Change/Kyoto 7

Partnerships 3

Sub-paras not in above clusters 27

LIST OF SUB-PARAGRAPHS WITH BRACKETS BY ISSUE

(* Some sub-paragraphs appear under more than one heading)

FINANCE AND TRADE

Means of Implementation/Finance (paras.75-80) (16 sub-paras in brackets)

Means of Implementation/Trade (paras.81-88) (22 sub-paras in brackets)

Other finance and assistance

6(b) [World solidarity fund to eradicate poverty]

14* Sustainable production and consumption [assistance, actions at all levels]

56(k)* Africa/climate change [Assistance, climate change]

97 Research and development [new and additional resources]

109 Education [new and additional financial resources]

122(b) [Finance and trade institutions]

122(f) [MEA funds/resources]

123(c)* [ODA, (good governance)]

123(h)* [Special Drawing Rights, (good governance)]

Monterrey

45(a)** Globalization: Macroeconomic policies [Monterrey, good governance]

45(k)* Globalization [Financial market regulation, Monterrey]

124* [Take into account Monterrey Consensus]

126(f) ECOSOC role [monitoring Monterrey commitments]

Globalization (para.45)* (14 sub-paras. in brackets)

GEF

39(f) [GEF/CCD: land degradation as focal area]

122(e) [GEF financing for projects with domestic benefits]

139,(a),(b) [GEF replenishment, UNCCD] [Note: indicated withdrawn by G77]

Trade: environment, distortion, subsidies

15(b) Investment incentives [trade-distorting measures]

18(c) [Environmentally harmful and trade distorting subsidies]

19(p.bis)* [Phasing out energy subsidies, review in 2007]

Market access

38 (m) [Market access for agricultural products]

56(f) Africa: industrial productivity [competitiveness/market access]

56(g) Africa: industry [increased market access]

ACTION PROGRAMMES, TIME-BOUND TARGETS

7/alt Improved sanitation [Dramatically reduce/halve by 2015]

8 Energy [Action programme]

19(e) [Renewable energy, increase global share to 2/5/15% by 2010]

19(p.bis)* [Phase out energy subsidies, review in 2007]

22* Chemicals and health [reduce adverse effects by 2020, precautionary approach]

23* [Halt natural resource loss by 2015, precautionary principle]

24 Improved sanitation [halve by 2015]

30(a) Fisheries stocks [maintain/restore, by 2015]

36* [Kyoto Protocol, entry into force in 2002]

42 Reduction in biodiversity loss [by 2010]

52(e) Reduction of waste and pollution [by 2004]

61(a) Africa: Agricultural policies/food security strategies [by 2005]

103 Gender disparity in education [eliminate by 2005]

145(b) National strategies for sustainable development [by 2005]

PRINCIPLES

Common but differentiated responsibilities [CBDR]

- 2 Commitment to action [CBDR]
- 13 Sustainable consumption and production [CBDR]
- 19 Energy [CBDR]
- 37 Air pollution [CBDR]
- 75* Implementation of Agenda 21 [CBDR, finance]
- 120 Institutional framework [CBDR, means of implementation]
- 138(c) [CSD, operationalizing CBDR]

Precautionary approach/principle

- 22* Chemicals and health [precautionary approach, by 2020]
- 23* Protection of ecosystems [precautionary principle, by 2015]
- 45(e/alt)* Globalization [Precautionary approach/principle]
- 93(e.bis) [Precautionary principle]

GOOD GOVERNANCE, RULE OF LAW

- 45(a)* Globalization: Macroeconomic policies [good governance]
- 123,(a-h)** [Enabling international economic environment]
- 124* [Reference Monterrey consensus and Millennium Declaration]
- 146, 146.bis-sept [Good governance at the national level]

HUMAN RIGHTS/LABOUR STANDARDS

Human rights

- 5 Peace, security, stability [respect for human rights and cultural diversity]
- 56(a) Peace [human rights]
- 121(d.bis/alt) [Rule of law, internationally recognized human rights]
- 152 [Interrelationship between human rights and the environment]

Labour standards

- 9(b) Employment [labour standards]
- 122(g) [Implementation of the ILO core labour standards]

OTHER ISSUES

Actions at all levels (Chapeau)

- 14* Work programme on production and consumption [assistance, actions at all levels]
- 89 Environmentally sound technologies [including urgent actions at all levels to:]
- 90 Transfer of technologies [actions at all levels]
- 93 Policy decision-making [action at all levels to]
- 94 Developing countries' capacity for environment [actions at all levels]
- 107 Education in SD [actions are required to]
- 114 Devt. and use of earth observation technologies [actions at all levels]
- 116 Disaster mitigation [actions at all levels]

Climate Change

- 36*,(a-e) [Climate change/Kyoto, 2002]
- 56(k)* [Assistance to Africa for climate change]

Partnerships

- 19(w/alt) [Partnerships within the context of WSSD]
- 56(j)(i) Energy [plan of action/partnerships/programmes]
- 138(b) Partnerships [modalities for follow-up of partnerships]

SUB-PARAGRAPHS WITH BRACKETS NOT COVERED IN ISSUES ABOVE

- 6(e) Poverty [**Indigenous people, sustainable harvesting**]
- 14(c/alt) Consumption and production [**Life cycle**]/[efficiency]
 - (e) Consumer info tools [**Eco-labelling**]
- 19(s) Energy: actions/proposals [**CSD-9**]
- 22(h) Heavy metals [**international response**]
- 29(a) Law of the Sea [**Ratify**]
- 30 Fisheries [**Equitable**]
 - (e) Fisheries [**Rights**]
- 33(a) IMO [**mechanisms and instruments**]
- 38(c) Combating illicit [**drug**] crops
- 42(o) [**Benefit sharing, biodiversity**]
- 51 Health [**WTO/TRIPS Agreement**]
- 52(c) SIDS: Coastal management [**Law of the Sea**]
- 53(b) SIDS: Sources of energy [**all**]/[local]
- 56 Africa [**benefits from trade, debt burden, ODA flows, TICAD**]
 - (h) capacity strengthening for environmental reform [**strategic environmental assessments**]
- 58(a) Africa: Health care [**and services**]
- 61(b) [**Africa: Access to land and tenure**]
- 64(e) [**Africa: Biodiversity, benefit sharing**]
- 70. Asia & Pacific: priority Initiatives [**Regional Programme, Kitakyushu Initiative**]
- 90(d) Access to technology and knowledge in the public domain [**as mutually agreed**]
- 98/alt. Science [**Global public goods/interest**]
- 116.bis/alt Information [**Indicators/decoupling**]
- 118. Information [**Strategic planning**]
- 119. Information [**Sustainability impact assessment**]
- 122(c) Institutional framework [**Relationship between trading systems and MEAs**]
- 151 Participation of major groups [**access to info, participation in decision-making**]

Draft
Plan of Implementation
for the World Summit on Sustainable Development

ELEMENTS IN BRACKETS

I. Introduction

2. This Plan of Implementation will further build on the achievements made since Rio and expedite the realization of the remaining goals. To this end, we commit ourselves to undertake concrete actions and measures at all levels and to enhance international cooperation, **[taking into account the Rio Principles, in particular [the principle of] common but differentiated responsibilities [as set out in principle 7]]**. These efforts will also promote the integration of the three components of sustainable development — economic development, social development and environmental protection — as interdependent and mutually reinforcing pillars. Poverty eradication, changing unsustainable patterns of production and consumption, and protecting and managing the natural resource base of economic and social development are overarching objectives of, and essential requirements for, sustainable development.

5. Peace, security, stability **[and respect for human rights and cultural diversity]** are essential for achieving sustainable development and ensuring that sustainable development benefits all.

II. Poverty eradication

6. [Agreed] This would include actions at all levels to:

(b) **[Establish a world solidarity fund to eradicate poverty and to promote social and human development in the developing countries pursuant to modalities to be determined by the General Assembly, while stressing the voluntary nature of the contributions, the need to avoid duplication of existing UN funds, and encouraging the role of the private sector and individual citizens relative to Governments in funding the endeavours;]**

(e) **[Develop policies and ways and means to improve access by indigenous people and their communities to economic activities, and increase their employment through, where appropriate, measures such as training, technical assistance and credit facilities. Recognize that traditional and direct dependence on renewable resources and ecosystems, including sustainable harvesting, continues to be essential to the cultural, economic and physical well-being of indigenous people and their communities];**

7. **[Dramatically reduce]/[Halve by 2015]** the proportion of people lacking access to improved sanitation while sensitive to the needs of the poor, and protecting the environment, through actions at all levels to:

OR

7. (alt.) **[Support the Millennium Declaration development goal to halve, by the year 2015, the proportion of people who are unable to reach, or to afford, safe drinking water, and undertake a related effort for the people without access to improved sanitation, sensitive to the needs of the poor and protecting the environment. This would include actions at all levels to:]**

8. **[Launch an action programme]/[Take actions]** to improve access to reliable and affordable energy services for sustainable development sufficient to facilitate the achievement of the Millennium Development goals, including the goal of halving the proportion of people in poverty by 2015, and as a means to generate other important services that mitigate poverty, bearing in mind that access to energy facilitates the eradication of poverty. This would include actions at all levels to:
have positive impacts on poverty eradication and improvements in standards of living.

9. [Agreed] Strengthen the contribution of industrial development to poverty eradication and sustainable natural resource management. This would include actions at all levels to:

(b) **[Provide assistance to increase income generating employment opportunities respecting ILO core labour standards;]**

III. Changing unsustainable patterns of consumption and production

13. Fundamental changes in the way societies produce and consume are indispensable for achieving global sustainable development. All countries should promote sustainable consumption and production patterns, with the developed countries taking the lead, **[bearing in mind principles, including, *inter alia*, the principle that, in view of the different contributions to global environmental degradation, States have common but differentiated responsibilities,]** and with all countries benefiting from the process, **[consistent, *inter alia*, with the principle of common but differentiated responsibilities]**. Governments, relevant international organizations, the private sector and all major groups should play an active role in changing unsustainable consumption and production patterns. This would include actions at all levels to:

14. **[Encourage and promote the development of]/[Develop]** **[a]** ten-year work programme[s] to accelerate the shift towards sustainable consumption and production to promote social and economic development within the carrying capacity of ecosystems by **[delinking]/[breaking the link between]** economic growth and environmental degradation through improving efficiency and sustainability in the use of resources and production processes, and reducing resource degradation, pollution and waste. All countries should take action, with developed countries taking the lead, taking into account the development needs and capabilities of developing countries, **[through, *inter alia*, mobilisation, from all sources, of financial and technical assistance and capacity building for developing countries]**. This **[programme]** would **[require]/[encourage and facilitate]** **[the following]** actions at all levels to:

(c) Develop production and consumption policies **[using a life-cycle approach]** to improve the products and services provided, while reducing environmental and health impacts;

OR

[(c.alt) Develop production and consumption policies to measurably improve the efficiency and productivity of energy, water and materials and reduce the levels of pollution and waste per unit of output;]

(e) Develop and adopt, on a voluntary basis **[where appropriate]**, effective, transparent, verifiable, non-misleading and non-discriminatory consumer information tools to provide information relating to sustainable consumption and production, including human health and safety aspects. These tools should not be used as disguised trade barriers. **[In addition, eco-labelling should be developed and implemented in an open and participatory manner [and should be voluntary.]/[in accordance with the WTO rules].]** **[Action should be taken to assess and improve such tools in order to minimise adverse effects they may have on the sustainable development of other countries, especially developing countries.]**

(b) Provide incentives for investment in cleaner production and eco-efficiency in all countries, such as state-financed loans, venture capital, technical assistance and training programmes for small and medium-sized companies, **[while avoiding trade-distorting measures inconsistent with World Trade Organization (WTO) rules];**

18. [Agreed] Encourage relevant authorities at all levels to take sustainable development considerations into account in decision-making, including on national and local development planning, investment in infrastructure, business development and public procurement. This would include actions at all levels to:

(c) **[[Reduce and eliminate]/[phase out] environmentally harmful and trade-distorting subsidies that inhibit sustainable consumption and production patterns in developed countries; [taking fully into account national characteristics and capabilities and level of development;]]**

19. Call upon Governments, as well as relevant regional and international organizations and other relevant stakeholders, to implement, taking into account national and regional specificities and circumstances, the recommendations and conclusions of the Commission on Sustainable Development at its ninth session on Energy for Sustainable Development, including the issues and options set out below, **[bearing in mind that in view of the different contributions to global environmental degradation, States have common but differentiated responsibilities]**. This would include actions at all levels to:

(e) **[[Diversify energy supply by developing cleaner, more efficient and innovative fossil fuel technologies, and promote the] increase [of] the share of [non-hydro]/[new] renewable energy sources [by at least 2%]/[with the objective of increasing the global share to at least 15% of total primary energy supply by 2010]. [To achieve this all countries should adopt and implement ambitious national goals.] [For industrialized countries, these goals should aim at an increase in the share of renewable energy sources of total primary energy supply by at least 2 percentage points of total energy supply by 2010 relative to 2000.] / [to at least 5% of total primary energy**

supply] [by 2010].] at the global level by 2010. To achieve this, all countries should adopt and implement specific national goals;]]

(p.bis) [Adopt at the national level, policies leading to timetables for progressively phasing out energy subsidies which inhibit sustainable development. Developed countries should lead the way, and, subject to a satisfactory review in 2007, they could be followed progressively by developing countries;]

(s) [Develop action oriented recommendations on energy for sustainable development containing proposals for implementation]/[Countries are urged to develop and implement actions within the framework of CSD-9, including through public-private partnerships,] taking into account the different circumstances of countries, based on lessons learned by governments, international institutions and stakeholders and including business and industry in the field of access to energy, including renewable energy and energy-efficiency and advanced energy technologies including advanced and cleaner fossil fuel technologies;

(w) [Promote partnership cooperation at all levels, including public private partnerships, to implement the Programme of Action and the Key Issues identified in Decision 9/1 of the Commission on Sustainable Development,] by facilitating the development of innovative voluntary partnerships within the context of WSSD to promote reliable, affordable, economically viable, socially acceptable and environmentally sound, energy efficient, renewable and advanced energy technologies including advanced and cleaner fossil fuel technologies [, taking into consideration, *inter alia*, “A Guide to Potential Partnerships on Energy for Sustainable Development.”]]

OR

(w alt.) [Promote partnership cooperation at all levels, including public-private partnerships, including within voluntary inter-governmentally agreed frameworks, that promote, *inter alia*, corporate social responsibility, to supplement the implementation of the Key Issues identified CSD-9, by facilitating the development of innovative voluntary partnerships as part of the outcome of WSSD to promote affordable, economically viable, socially acceptable and environmentally sound access to energy and energy efficient technologies, and renewable and advanced energy technologies including advanced and cleaner fossil fuel technologies.]

* * *

* * *

22. Renew the commitment [as stated in Chapter 19 of Agenda 21] to sound management of chemicals, throughout their life cycle, and hazardous wastes for sustainable development and for the protection of human health and the environment, *inter alia*, aiming to achieve [by 2020] that chemicals are used and produced in ways that [do not lead to]/[reduce] significant adverse effects on human health and the environment [based on sound science, risk assessment and risk management, bearing in mind the

precautionary approach as set out in Rio principle [and other [relevant] international instruments.]This would include actions at all levels to:

(h) Promote reduction of risks posed by heavy metals that are harmful to human health and the environment, including through a review of relevant studies such as the UNEP global assessment of mercury and its compounds **[for the purpose of determining what international response[, if any,] is appropriate];**

IV. Protecting and managing the natural resource base of economic and social development

23. Human activities are having an increasing impact on the integrity of ecosystems that provide essential resources and services for human well-being and economic activities. **[As the natural resource base is vital for sustainable development, the current trend in loss of natural resources must be halted and reversed, where appropriate, at global and national levels by 2015.]/[Managing the natural resources base in a sustainable and integrated manner is essential for sustainable development.]** In this regard, it is necessary to implement strategies **[which apply the precautionary principle] [based on an ecosystem approach]** to protect all **[types of]/[classes of]** ecosystems and to achieve integrated management of land, water and living resources, while strengthening regional, national and local capacities. **[Concerns related to the conservation and sustainable use of natural resources should be integrated in all sectoral policies, strategies and programmes as well as in sustainable development strategies or, where applicable, poverty reduction strategies. Relevant existing environmental agreements and related instruments should be implemented fully and in a coherent manner.]**

24. Launch a programme of actions, with financial and technical assistance, to achieve the Millennium Declaration goal to halve, by the year 2015, the proportion of people who are unable to reach, or to afford, safe drinking water **[and undertake a related effort for the people without access to improved sanitation]/[and to achieve a similar goal to halve, by the year 2015, the proportion of people without access to improved sanitation]**
This would include actions at all levels to:

* * *

29. ... Ensuring the sustainable development of the oceans requires effective coordination and cooperation between relevant bodies and actions at all levels to:

(a) **[Invite States to] [Ratify or accede to and fully]** implement the United Nations Convention on the Law of the Sea (UNCLOS), which provides the overall legal framework for ocean activities;

30. To achieve **[equitable and]** sustainable fisheries, the following actions are required at all levels:

(a) Maintain or restore stocks to levels that can produce the maximum sustainable yield with the aim of achieving these goals for depleted stocks **[by 2015] [on an urgent basis].**

(e) Encourage relevant regional fisheries management organizations and arrangements to give due consideration to **[the rights of]** developing coastal States when addressing the issue of allocation of share of fishery resources for straddling stocks and highly migratory

fish stocks, mindful of the provisions of the UN Convention on the Law of the Sea and the Agreement for the Implementation of the Provisions of the United Nations Convention on the Law of the Sea of 10 December 1982 Relating to the Conservation and Management of Straddling Fish Stocks and Highly Migratory Fish Stocks, on the high seas and within Exclusive Economic Zones (EEZs);

33. [Agreed] Enhance maritime safety and protection of the marine environment from pollution by actions at all levels to:

(a) Invite States to ratify, or accede to, and implement the conventions and protocols and other relevant instruments of the International Maritime Organisation (IMO) relating to the enhancement of maritime safety and protection of the marine environment from marine pollution and environmental damage caused by ships, including the use of toxic anti-fouling paints, **[and urge the IMO to consider stronger mechanisms to secure implementation of IMO instruments by flag States]**;

* * *

35. [Agreed] An integrated, multi-hazard, inclusive approach to address vulnerability, risk assessment and disaster management, including prevention, mitigation, preparedness, response and recovery, is an essential element of a safer world in the 21st century. Actions are required at all levels to:

(a.bis) Support the establishment of effective regional, sub-regional, and national strategies and scientific and technical institutional support for disaster management;

* * *

36. **[Recalls the United Nations Millennium Declaration, in which heads of State and Government resolved to make every effort to ensure the entry into force of the Kyoto Protocol¹⁵ to the United Nations Framework Convention on Climate Change,¹⁶ preferably by the tenth anniversary of the United Nations Conference on Environment and Development in 2002, and to embark on the required reduction of emissions of greenhouse gases, and calls upon States to work cooperatively towards achieving the ultimate objective of the United Nations Framework Convention on Climate Change.]** International, regional and national actions are required to:

(a) Provide technical and financial assistance and capacity building to developing countries and countries with economies in transition, in accordance with the Marrakech Accords¹⁷ for the implementation of the United Nations Framework Convention on Climate Change;

(b) Build scientific and technological capabilities and networks for the exchange of scientific data and information, especially in developing countries;

(c) Promote the systematic observation of the Earth's atmosphere by improving ground-based monitoring stations, increasing use of satellites, and appropriate integration of these observations to produce high-quality data that could be disseminated for the use of all countries, in particular developing countries;

(d) Implement a strategy for integrated global observations to monitor the Earth's atmosphere, with the cooperation of relevant international organizations, especially the United Nations specialized agencies, in cooperation with the secretariat of the United Nations Framework Convention on Climate Change;

(e) Support the Arctic Council initiative to assess the environmental, social and economic consequences of climate change on the Arctic as well as on the Antarctic, in particular the impact on local and indigenous communities.

37. Enhance cooperation at the international, regional and national levels to reduce air pollution, including transboundary air pollution, acid deposition, and ozone depletion, **[bearing in mind principles, including, *inter alia*, the principle that, in view of the different contributions to global environmental degradation, States have common but differentiated responsibilities,]** with actions at all levels to:

* * *

38. ... Agriculture plays a crucial role ... This would include actions at all levels to:

(m) **[Achieve substantial improvements in market access; reductions of, with a view to phasing out, all forms of export subsidies; and substantial reductions in trade-distorting domestic support for agricultural products;]**

(o) Enhance international cooperation to combat illicit **[use of]/[drug] crops, taking into account their negative social, economic and environmental impacts and the need for countries strongly committed to combating cultivation of these crops to gain enhanced access to international markets for regular goods in order to help them to cope with the substantial economic loss such illicit crops engender;**

* * *

39. [Agreed] Strengthen the implementation of the United Nations Convention to Combat Desertification in Those Countries Experiencing Serious Drought and/or Desertification, particularly in Africa to address causes of desertification and land degradation in order to maintain and restore land, and to address poverty resulting from land degradation. This would include actions at all levels to:

(f) **[Call on the Second Assembly of the Global Environment Facility (GEF) to take action on the recommendations of the GEF Council concerning the designation of land degradation (desertification and deforestation) as a focal area of GEF as a means of GEF support for the successful implementation of the UNCCD; and consequently consider making GEF a financial mechanism of the United Nations Convention to Combat Desertification, taking into account the prerogatives and decisions of the Conference of the Parties to the Convention, while recognising the complementary roles of the GEF and the Global Mechanism of the UNCCD in providing and mobilising resources for the elaboration and implementation of action programmes;]**

* * *

* * *

* * *

42. Biodiversity, which plays a critical role in overall sustainable development and poverty eradication, is essential to our planet, human well-being and to the livelihood and cultural integrity of people. However, biodiversity is presently being lost at unprecedented rates due to human activities; this trend can only be reversed if the local people benefit

from the conservation and sustainable use of biological diversity, in particular in countries of origin of genetic resources, in accordance with Article 15 of the CBD. The Convention on Biological Diversity (CBD) is the key instrument for the conservation and sustainable use of biological diversity and the fair and equitable sharing of benefits arising from use of genetic resources. **[Achieving a significant reduction in the current rate of biodiversity loss [by 2010] includes actions at all levels to]/[With a view to having instruments in place to stop the current alarming biodiversity loss [by 2010], actions are required at all levels to]:**

(o) [Negotiate the creation of an international regime to effectively promote and safeguard the fair and equitable sharing of benefits arising from the use of biodiversity and its components;]

*** * ***

*** * ***

V: Sustainable development in a globalizing world

45. [Globalization – the growing integration of economies and societies around the world – is integral to sustainable development and has the potential to improve living standards for all. Globalization has meant increased trade and capital flows, increased sharing of ideas, and the extension of democracy and rule of law to an ever-widening circle of countries. While globalization has improved lives around the world and offers enormous opportunities for further improvement, our challenge remains to ensure its' benefits are enjoyed by all countries. Developing countries and countries with economies in transition face special difficulties in responding to the challenges and opportunities of globalization.]

45. (alt) [Globalization offers opportunities and challenges. While it has great potential to improve living standards for all, it is a matter of great and increasing concern that not all countries are reaping the benefits of globalization, and that some may even be falling behind. [In particular,] developing countries and countries with economies in transition face special difficulties in responding to the challenges and opportunities of globalization. [There is further fear of increasing instability in the international economic and financial system, marginalisation [environmental stress,] negative social implications and loss of cultural diversity.] [Globalization should be fully inclusive and equitable, and there is strong need for policies and measures at the national and international levels, formulated and implemented with the full and effective participation of developing countries and countries with economies in transition to help them respond effectively to those challenges and opportunities.] Efforts at the international, regional and national levels are required to make globalization work for sustainable development and make it equitable, inclusive and responsive to the needs of developing countries. The potential of globalization to promote sustainable development for all remains yet to be realized. [This would include actions at all levels to:]

(a) [Adopt and implement coherent and sound macroeconomic policies and develop institutional capacities. Encourage good governance and promote and implement economic, social, and environmental policies;] /

(b) Adopt and implement coherent and sound macroeconomic policies and develop

institutional capacities [, **in accordance with the Monterrey Consensus.**] **[Encourage good governance and promote and implement economic, social, and environmental policies] / [Ensure that effective policies for environmental and social protection are implemented;]**

(c) **[Create an] / [Continue to promote the]** open, equitable, rule-based, predictable and non-discriminatory multilateral trading and financial system that benefits **[all]** countries in the**[ir]** pursuit of sustainable development;

(c.bis) **[Intensify efforts to realize the important contribution that the WTO can make to sustainable development, in particular by successfully completing the work launched under the Doha Declaration;] / [Delete subparagraph since its elements are contained in paragraph 82, alt. 2;]**

(e) **[Apply the precautionary approach [as set forth in Principle 15] of the Rio Declaration on Environment and Development, [as appropriate,] taking into account the sovereign right to exploit developing countries' own resources pursuant to their environmental and developmental policies,] while avoiding its misuse as an disguised barrier to trade, [which may restrict exports from developing countries;]**

(Paragraph above will be revisited after informal, informal consultations on the precautionary principle)

(e.alt) **[Apply in decision making the precautionary principle as established in the Rio Declaration on Environment and Development and further developed in international law in order to protect health and environment, while avoiding recourse to it for protectionist purposes;]**

(f) **[Increase]/[Increase and enhance]/[Increase and enhance the delivery of coordinated, effective and targeted] trade-related technical assistance and capacity-building programmes, [including in the interlinkages between trade and sustainable development;]**

/ [Move to section IX;]

(g) **[Promote sustainable trade, including in environmentally friendly produced goods, organic produce and fair trade initiatives. Ensure that preferential trade schemes, such as the GSP, support sustainable development. Support all measures to simplify and make more transparent domestic trade procedures so as to assist developing country exporters;] /**

(h) **[Promote and strengthen] / [Establish and strengthen]** regional trade and cooperation agreements, consistent with the multilateral trading system, among industrialized and developing countries and countries with economies in transition, as well as among developing countries, as appropriate, with the support from international finance institutions and regional development banks, **[as appropriate, and integrate sustainable development objectives into such agreements;]**

(i) **[Make foreign direct investment more supportive of sustainable development [by promoting best practices] and encourage international and regional institutions, as well as institutions in source countries, to promote increasing investment [flows to] / [in] developing countries and to assist developing countries in their efforts to create a conducive domestic enabling environment. [In this context, promote, use and further develop government support measures for private industry such as export credit and investment guarantee schemes to encourage environmentally and socially sound investments;]] / [Delete subparagraph since the elements are contained in section IX;]**

(j) Assist developing countries as well as countries with economies in transition in

bridging the digital divide and creating digital opportunities and harnessing the potential of information and communication technologies for development, through the provision of financial and technical support[.] / **[and, in this context, support the upcoming World Summit on the Information Society;]**

(k) **[Encourage national efforts to adopt better and more transparent forms of financial market regulation, including through, inter alia, the implementation of the Monterrey Consensus;] / [Delete subparagraph since it is contained in section IX;]**

(l) **[Strengthen the capacities of developing countries by increasing assistance from multilateral and regional financial institutions, inter alia, for public/private initiatives that improve access, accuracy, timeliness and coverage of information on countries and financial markets;] / [Encourage public/private initiatives that enhance the ease of access, accuracy, timeliness and coverage of information on countries and financial markets, which strengthen capacities for risk assessment. Multilateral financial institutions could provide further assistance for these purposes;]**

(m) **[Promote corporate responsibility and accountability and the exchange of best practices, including through public/private partnerships and voluntary initiatives [based on international agreements on human rights, environment and labour standards,] [building, inter alia, on the United Nations Global Compact, UNEP's global reporting initiative and the Organisation for Economic Cooperation and Development (OECD) Guidelines for Multilateral Enterprises, as appropriate,] / [and initiatives in the United Nations to promote intergovernmental agreed global partnerships] [as well as by using such tools as environmental management accounting and environmental reporting];**

(n) **[Provide assistance to developing countries to promote impact assessments that identify trade, environment and development linkages and related policy measures;]**

/ [Delete subparagraph as it is contained in Section IX;]

VI. Health and sustainable development

51. [Implement the WTO/TRIPS Agreement as part of the wider national and international action to address public health problems affecting many developing and least developed countries, especially those resulting from HIV/AIDS, tuberculosis, malaria and other epidemics, while affirming that the Agreement can and should be implemented in a manner supportive of WTO members' rights to protect public health and, in particular to promote access to medicines for all, as envisaged in the Declaration on the TRIPS Agreement and Public Health adopted in Doha.]

VII. Sustainable development of small island developing States

52. ... This would include actions at all levels to:

(c) **Assist small island developing States including through the elaboration of specific initiatives [in defining and] managing in a sustainable manner their coastal areas and exclusive economic zones and, where appropriate, the [extended] continental shelf areas, as well as relevant regional management initiatives, [within the context of the United Nations Convention on the Law of the Sea] and UNEP's regional seas programmes;**

(e) **Effectively reduce, prevent and control waste and pollution and their health-related**

impacts by undertaking, **[by 2004]**, initiatives aimed at implementing the Global Programme of Action for the Protection of the Marine Environment from Land-Based Activities in Small Island Developing States;

VIII. Sustainable Development for Africa

56. Since Rio, sustainable development has remained elusive for many African countries. Poverty remains a major challenge and most countries on the continent have not benefited fully from the opportunities of globalization, further exacerbating the continent's marginalization. Africa's efforts to achieve sustainable development have been hindered by: conflicts, insufficient investment, limited **[benefits from] trade, [unsustainable debt burden], [historically declining ODA flows]** and the impact of HIV/AIDS. The WSSD should reinvigorate the commitment of the international community to address these special challenges and give effect to a new vision based on concrete actions for the implementation of Agenda 21 in Africa. The New Partnership for Africa's Development (NEPAD) is a commitment by African leaders, to the people of Africa. It recognizes that partnerships among African countries themselves and between them and with the international community are key elements of a shared and common vision to eradicate poverty, and furthermore, it aims to place their countries, both individually and collectively, on a path of sustained economic growth and sustainable development, while participating actively in the world economy and body politic. It provides a framework for sustainable development on the continent to be shared by all Africa's people. The international community welcomes NEPAD and pledges its support to the implementation of this vision, including through utilization of the benefits of South-South cooperation **[supported, *inter alia*, by the Tokyo International Conference on African Development]**. It also pledges support for other existing development frameworks that are owned and driven nationally by African countries and that embody poverty reduction strategies, including PRSPs. Achieving sustainable development includes actions at all levels to:

(a) Create an enabling environment at the regional, sub-regional, national and local levels in order to achieve sustained economic growth and sustainable development and support African efforts for peace, stability and security, the resolution and prevention of conflicts, democracy, good governance, **[protection of [universally agreed] human rights] [including the right to development]** and gender equality;

(f) Enhance the industrial productivity, diversity and competitiveness of African countries through a combination of financial and technological support for: the development of key infrastructure, access to technology, networking of research centres, adding value to export products, skills development and **[enhancing competitiveness in global markets]/[market access]** in support of sustainable development;

(g) Enhance the contribution of the industrial sector, in particular mining, minerals and metals, to the sustainable development of Africa by supporting the development of effective and transparent regulatory and management frameworks and value addition, fair pricing, broad-based participation, social and environmental responsibility, **[and increased market access]** in order to create an attractive and conducive environment for investment;

(h) Provide financial and technical support to strengthen the capacity of African countries to undertake environmental legislative policy and institutional reform for sustainable development and to undertake environmental impact assessments **[and, as appropriate, strategic environmental assessments,]** and, as appropriate, to negotiate and implement multilateral environment agreements;

(i) Establish and promote, **[consistent with the plan of action as set out in paragraph 8 of this document]/[consistent with other paragraphs on energy of this document,] [partnerships and initiatives]/[a programme]/[programmes]** to support Africa's efforts to implement NEPAD's objectives on energy which seek to secure access for at least 35 per cent of the African population within 20 years, especially in rural areas, and

(k) **[Provide]/[Assist]** African countries **[with]/[in mobilizing]** adequate resources **[to undertake impact assessments] [and partnerships]** for **[their]/[all]** adaptation needs relating to **[climate change, sea level rise, climate variability and extreme weather events and continue to take action to prevent climate change in Africa, consistent with commitments under the UNFCCC, where applicable.]/[extreme weather events as well as to climate change, climate variability and sea level rise];**

58. [Agreed] Mobilize financial and other support to develop and strengthen health systems that aim at:

(a) promoting equitable access to health care **[[and] services];**

61. [Agreed] Achieve significantly improved sustainable agricultural productivity and food security in furtherance of the agreed Millennium Development Goals, including those contained in the Millennium Declaration, in particular to halve by 2015 the proportion of people who suffer from hunger, including through initiatives at all levels to:

(a) Support the development and implementation of national policies and programmes, including, research programmes and development plans of African countries to regenerate their agricultural sector and sustainably develop their fisheries, increase investment in infrastructure, technology and extension services, according to country needs. Countries should be in the process of developing and implementing food security strategies, within the context of national poverty eradication programmes **[by 2005];**

(b) **[Promote and support [policies, programmes]/[efforts] and initiatives to secure [equitable access to] land [and secure] tenure and clarify resource rights and responsibilities, [through land and tenure reform processes which respect the rule of law] and to provide access to credit to all, especially to women, enable economic and social empowerment and poverty eradication as well as efficient and ecologically sound utilization of land, and enable women producers to become decision-makers [and owners] in the sector, [including the right to inherit land], [according to national laws and customs];]**

64. [Agreed] Support Africa's efforts to attain sustainable tourism that contributes to social, economic and infrastructure development through the following measures:

(e) **[Support the conservation of Africa's biological diversity, the sustainable use of its components and the fair and equitable sharing of the benefits arising out of the utilization of genetic resources [in accordance with countries' biodiversity-related obligations, including, inter alia, the Convention on Biological Diversity and the Convention on International Trade in Endangered Species]/[according to the existing biodiversity-related agreements] [as appropriate];]**

VIII.bis Other Regional Initiatives

Sustainable Development in Latin America and the Caribbean

Sustainable Development in Asia and the Pacific

70. On the basis of **[the Regional Action Programme for Environmentally Sound and**

Sustainable Development and Kitakyushu Initiative for Clean Environment,] the Regional Platform identified seven initiatives for follow-up action including: capacity building for sustainable development; poverty reduction for sustainable development; cleaner production and sustainable energy; land management and biodiversity conservation; protection and management of and access to freshwater resources; oceans, coastal and marine resources and sustainable development of Small Island States; and action on atmosphere and climate change.

Sustainable Development in the West Asia Region

Sustainable Development in the UN ECE Region

IX. Means of implementation

75. The implementation of Agenda 21 and the achievement of the internationally agreed development goals, including those contained in the Millennium Declaration as well as in this plan of action requires a substantially increased effort, both by countries themselves and by the rest of the international community, taking fully into account the Rio principles, **[in particular the principle of common but differentiated responsibilities]**. The internationally agreed development goals including those contained in the Millennium Declaration as well as in this plan of action will require significant increases in the flow of financial resources, **[including through new and additional financial resources,]** in particular to developing countries, to support **[development and]** implementation of their national policies and programmes, improved trade opportunities, transfer of environmentally sound technologies, on a concessional or preferential basis, as mutually agreed, education and awareness-raising, capacity-building, and information for decision-making and scientific capabilities within the agreed timeframe required to meet these goals and initiatives. Progress to this end will require that the international community implement the outcomes of the **[relevant]** major United Nations conferences and international agreements since 1992, particularly those of the International Conference on Financing for Development, and the fourth Ministerial Conference of the WTO, **[including building on them as part of a process of achieving sustainable development]**.

75(bis). **[Mobilizing and increasing the effective use of financial resources and achieving the national and international economic conditions needed to fulfil internationally agreed development goals, including those contained in the Millennium Declaration, to eliminate poverty, improve social conditions and raise living standards, and protect our environment, will be our first step to ensuring that the twenty-first century becomes the century of sustainable development for all. An enabling domestic environment is essential for mobilizing domestic resources, increasing productivity, reducing capital flight, encouraging the private sector and attracting and making effective use of international investment and assistance by, inter alia, encouraging countries to establish transparent, participatory and accountable governance in all sectors of society, taking into account the on-going efforts by the developing countries in this regard. A crucial task is to enhance the efficacy, coherence and consistency of macro-economic policy.]**

75(ter). Create the necessary domestic and international conditions to facilitate **[significant]** increases in the flow of FDI, to developing countries, in particular the least

developed countries, which is critical to sustainable development, particularly FDI flows for infrastructure development and other priority areas in developing countries to supplement the domestic resources mobilized by them.

76. [Developed countries should make available the increased ODA commitments announced at the International Conference on Financing for Development, and for those that have not done so to make concrete efforts to reach the target of 0.7 per cent of GNP as official development assistance (ODA) to developing countries, and 0.15 to 0.20 per cent of GNP of developed countries to least developed countries, by expediting action on the means and timeframes taking into account the outcome of the International Conference on Financing for Development.]

76(alt.) [There is a need to make available the increased ODA commitments announced by developed countries at the International Conference on Financing for Development, and urge the developed countries that have not done so to make concrete efforts to reach the UN goal of 0.7 per cent of gross national product (GNP) as official development assistance (ODA) to developing countries, and 0.15 to 0.20 per cent of GNP of developed countries to least developed countries, and examine means and timeframes for achieving the targets and goals in accordance with the Monterrey Consensus.]

76(alt.2). [Welcome the increased ODA levels/commitments announced at the International Conference for Financing for Development, and urge the developed countries that have not done so to make concrete efforts towards the target of 0.7 per cent of gross national product (GNP) as official development assistance (ODA) to developing countries, and 0.15 to 0.20 per cent of GNP of developed countries to least developed countries, and encourage developing countries to build on progress achieved in ensuring that ODA is used effectively to help achieve development goals and targets in accordance with paragraphs 42 and 43 of the outcome of the International Conference on Financing for Development.]

76(bis). [The Secretary-General of the United Nations is invited to monitor and report regularly on ODA commitments and pledges in order to ensure a higher degree of predictability, transparency and long-term planning.]

77. Encourage recipient and donor countries, as well as international institutions, to make ODA more efficient and effective for [poverty eradication, sustained economic growth and sustainable development. In this regard intensify the efforts to make ODA disbursement and delivery more responsive to the needs of developing countries taking into account the outcomes of the International Conference on Financing for Development].

77(alt.). Encourage recipient and donor countries, as well as international institutions, to make ODA more efficient and effective. [In this regard, intensify efforts to make ODA disbursement and delivery more flexible, enhance the absorptive capacity and financial management of recipient countries to utilize aid, promote the use of ODA to leverage additional financing for development, improve ODA targeting to the poor and use country owned poverty reduction strategies, including PRSPs for aid delivery, and consider measures aimed at further untying aid, in accordance with the Monterrey Consensus.]

77(alt2). Encourage recipient and donor countries, as well as international institutions, **[to strive]**to make ODA more efficient and effective. **[In this regard, intensify efforts to make ODA disbursement and delivery for poverty eradication, sustained economic growth and environmental protection, taking into account the needs of the developing countries and objectives under the ownership of recipient countries.]**

78. Make full and effective use of existing **[non-financial and]** financial mechanisms and institutions, including through actions at all levels to:

(a) **[Strengthen the efforts of the Bretton Woods institutions and make the existing international financial architecture more transparent, equitable, and inclusive, and provide for full and effective participation of developing countries in international economic decision-making processes and institutions with the objective of supporting their efforts to achieve sustainable development;]**

(a.alt) **[Encourage efforts by the Bretton Woods institutions to [make]/[strengthen] the existing international financial architecture more transparent, equitable, [rules-based] and inclusive, and [able to] provide for [and encourage] full and effective participation of developing countries in meeting the challenges and seizing the opportunities of globalization in international economic decision-making processes and institutions with the objective of supporting their efforts to achieve sustainable development;]**

(b) **[Provide a more predictable and secure international financial environment, that can contribute to the sustainable development of developing countries, by inter alia, measures to mitigate the impact of excessive volatility of short-term capital flows.]**

[Suggestion to place as 62.bis or move to Globalization chapter, para 45(j)]

(c) Ensure the successful and substantial third replenishment of GEF **[of up to US\$3 billion through new and additional resources necessary for its focal activities,]** and make the GEF more responsive **[to the needs and concerns of its recipient countries, in particular developing countries]** by, inter alia, leveraging additional funds from key public and private organizations, improving management of funds through more speedy and streamlined procedures **[and simplifying the GEF project approval cycle];**

(c.bis) **[Make sure that contributions to international organizations and agencies for their sustainable development activities, programmes and projects are more assured and predictable.]/[Ensure that funds are made available on an increased, assured and predictable basis to international organizations and agencies for their development activities, programmes and projects.]**

79. **[Develop ways of generating new public and private innovative sources of finance, including through, inter alia, the use of special drawing rights, for development purposes, taking into account the established rules of procedures and the Articles of Agreement of the IMF as well as through the establishment of an intergovernmental mechanism to channel new financial resources for infrastructure development in developing countries, taking into account the outcome of the International Conference on Financing for Development.]**

79.(alt.) **[Explore ways of generating new public and private innovative sources of finance for development purposes as stated in the Monterrey Consensus.]**

79.(alt2.) **[Recognize the value of exploring innovative sources of finance as set forth in paragraph 44 of the International Conference on Financing for Development.]**

80. **[Reduce the unsustainable debt burden of developing countries, through speedy action for debt relief, debt cancellation and other innovative mechanisms geared to comprehensively address debt problems of developing countries, such as debt for sustainable development swaps and to ensure debt sustainability consistent with the achievement of the internationally agreed development goals, including those contained in the Millennium Declaration, taking into account the outcome of the International conference on Financing for Development. Debt relief arrangements should seek to avoid imposing any unfair burdens on other developing countries. In this regard, actions are required to:]**

80.(alt.) **[External debt relief plays an important role in liberating domestic resources. Therefore, we support paragraphs 47 through 51 of the Monterrey Consensus dealing with external debt.]**

80.(alt2.) **[Consider on a case-by case basis the debt burden of developing countries and especially the poorest ones, with actions to:]**

(a) **[Implement speedily, effectively and fully the enhanced Heavily Indebted Poor Countries (HIPC) initiative, which should be fully financed through additional resources, taking into consideration, [as appropriate,] measures to address any fundamental changes in the economic circumstances of those developing countries with unsustainable debt burden caused by natural catastrophes, severe terms-of-trade shocks or affected by conflict, taking into account initiatives which have been undertaken to reduce outstanding indebtedness, and provide, [as appropriate,] [debt relief to developing countries emerging from war and conflict] so as to help stabilize their economies and bring about initial economic recovery;]**

(b) **[Further restructure outstanding indebtedness through appropriate debt relief, cancellation and other arrangements, bringing international debtors and creditors together in relevant international fora to restructure unsustainable debt in a timely and efficient manner, taking into account the need to involve the private sector in the resolution of crises due to indebtedness, where appropriate;]**

(b.alt) **[Bring international debtors and creditors together in relevant international fora to restructure unsustainable debt in a timely and efficient manner, taking into account the need to involve the private sector in the resolution of crises due to indebtedness, where appropriate;]**

(c) **[[Develop and utilize]/[Encourage exploring] innovative mechanisms to comprehensively address debt problems of developing countries, as well as countries with economies in transition. Such mechanisms may include debt-for-sustainable-development swaps.]**

81. **[Implement the outcomes of the Doha Ministerial Conference by WTO members, further strengthen trade related technical assistance and capacity building and ensure the meaningful, effective and full participation of developing countries in multilateral trade negotiations, by placing their needs and interests at the heart of the negotiations on the WTO work programme.]**

81.(alt.) **[In order for developing countries, and especially the least developed among**

them, to increase their share in the growth of world trade commensurate with the needs of their economic development, we urge WTO members to take the following actions:]/[In this regard we encourage WTO members to undertake action to:]

81.(alt2.) [Recognizing the major role trade can play in achieving sustainable development and in alleviating poverty, we encourage WTO members to pursue the negotiating agenda and work programme agreed at the WTO fourth Ministerial Conference at Doha, Qatar in November 2001. To help developing countries, and especially the least developed among them, secure a share in the growth of world trade commensurate with the needs of their economic development, we urge WTO members to take the following actions:]

(a) [Accelerate and facilitate]/[undertake to facilitate]/[Facilitate] the accession of all developing countries, particularly the least developed countries, as well as countries with economies in transition, that apply for membership of the WTO [as set forth in paragraph 30 of the Monterrey Consensus];

(b) [Implement] [As part of] the New Strategy for WTO Technical Cooperation for Capacity-Building, Growth and Integration, [and in this regard]:

(i) [Continue to] support the Doha Development Agenda Global Trust Fund established after the Fourth WTO Ministerial Conference as an important step forward in ensuring a sound and predictable basis for WTO-related technical assistance and capacity building;

(ii) [Focus the WTO's assistance efforts, in particular the 2003 plan, on advancing the Doha agenda, and call upon the WTO secretariat to finalize its 2003 plan accordingly, including reaching out to members who have not provided their input];

(c) Fully implement the Integrated Framework for Trade-Related Technical Assistance to Least Developed Countries (IF) [and urge [developed countries]/[development partners] to significantly increase contributions to the IF Trust Fund, and expand related follow-on activity under the IF to address a greater number of least developed countries, [including by extending the pilot programmes]].

82. [[Provide commodity-dependent countries with]/[Increase commodity-dependent countries' capacity to diversify exports through] inter alia, financial and technical assistance, including through international assistance for economic diversification, sustainable resource management [and through the establishment of an international mechanism to stabilize commodity prices for coping with the instability of commodity prices and declining terms of trade] [as well as strengthen the activities covered by the Second Account of the Common Fund for Commodities to support sustainable development.]]

[suggestion to move to Globalization, para 45(c)bis]

83. [Call upon WTO members to fulfil the commitments made in Doha, notably in terms of access to markets [including] for the exports of developing countries, especially LDCs, particularly in areas of interest to these countries, by implementing the following actions [while being mindful of the important deadlines that must be met to ensure progress by the Fifth Ministerial Conference and of the opportunities that will result from the successful conclusions of these negotiations by 1 January 2005]:]

83.(alt.) **[Call upon WTO members to be mindful of the important deadlines that must be met to ensure progress by the Fifth Ministerial Conference and of the opportunities that will result from the successful conclusions of these negotiations by 1 January 2005 in the areas of greatest interest to developing countries, particularly in market access. In this regard, reaffirming our commitments under the Doha Declaration we note the particular significance to achieving sustainable development of the following aspects of the Doha Mandate:]**

(a) [Eliminate protectionist measures on products of particular interest to developing countries as well as eliminate unilateral trade sanctions used to reinforce the environmental agenda;]

(a.alt) [Negotiations pursuant to paragraph 16 of the Doha Declaration, on market access for non-agricultural products;]

(a.alt2) [Reduce, or as appropriate, eliminate tariffs and non-tariff barriers on products of export interest to developing countries [particularly agriculture, textiles and clothing];]

(b) [Operationalize all special and differential treatment provisions and take action to strengthen them, making them more precise and effective, including through concluding a framework agreement on special and differential treatment;]

(b.alt) [Review all special and differential treatment provisions, with a view to strengthening them and making them more precise, effective and operational, in accordance with paragraph 44 of the Doha Declaration;]

(c) [[Commit]/[Achieve] on the part of [developed] countries that have not already done so, to]/[Commitment to] the objective of providing duty-free and quota-free access for exports from all least developed countries [in accordance with paragraph 42 of the Doha Declaration];

[Suggestion to move sub-para.(c) or to place it as a self-standing para.]

(d) Reduce, or as appropriate, eliminate tariffs on non-agricultural products, including the reduction or elimination of tariff peaks, high tariffs and tariff escalation, as well as non-tariff barriers, in particular on products of export interest to developing countries. Product coverage should be comprehensive and without a priori exclusions[.] [The negotiations shall take]/[taking fully] into account the special needs and interests of developing countries including through less than full reciprocity in reduction commitments [pursuant to para.16 of the Doha Ministerial Declaration];

(e) [Fulfil, without prejudging the outcome of the negotiations, the commitment for comprehensive negotiations of the Agreement on Agriculture, [as provided in paragraphs 13 and 14 of the Doha Ministerial Declaration.]/[aiming at substantial improvements in market access, reduction of with a view to phasing out all forms of export subsidies, and substantial reductions in trade-distorting domestic support, while agreeing that the provisions for special and differential treatment for developing countries, shall be an integral part of all elements of the negotiations and confirm that non-trade concerns will be taken into account].]

(b) Increase developing country capacity to diversify and increase exports, [to manage resources sustainably and to cope with the instability of commodity prices and declining terms of trade];

(c) Increase the value-added of developing country exports.

85. [Continue to enhance the mutual supportiveness of trade, social and economic

development and environmental protection through action at all levels to:]

85.(alt) [Make trade and environment mutually supportive, including through actions at all levels to:]

(a) [Encourage the WTO Committee on Trade and Environment and the Committee on Trade and Development, within their respective mandates, to take all necessary steps to help achieve a sustainable outcome of the trade negotiations in accordance with the commitments made under the Doha Ministerial Declaration, and advance the work and coordination on trade, environment and development of the WTO Committee on Trade and Environment, [the United Nations Conference on Trade and Development and the United Nations Environment Programme,] involving other relevant international and regional organization;]

(a.alt) [Encourage the WTO Committee on Trade and Environment and the Committee on Trade and Development, within their respective mandates, to undertake an in-depth study on the negative impact of measures on market access and trade-related environment measures taken by developed countries on trade, in particular on exports from developing countries and consider mechanisms to remove those distortions;]/ [Encourage the WTO Committee on Trade and Environment to pursue its work in accordance with paragraph 32 (i) of the Doha Ministerial Declaration;]

(b) [Reduce or as appropriate, eliminate environmentally harmful subsidies and eliminate trade-distorting subsidies in developed countries [as a means to ensure market access, in particular to products of developing countries in achieving [global] sustainable development];]

(b.alt) [Reduce with the view to phase out environmentally harmful subsidies;]

(b.alt2) [Reduce with the view to phase out environmentally harmful and/or trade-distorting subsidies;]

(b.alt3) [Encourage reform of subsidies that have considerable negative effects on the environment and that are incompatible with sustainable development.]

(c) [Further develop and promote the use of [sustainable]/[environmental] impact assessment at the national level as a tool to better identify trade [and environment]/[and development] linkages and appropriate mitigating and enhancing measures. Encourage countries and international organizations with experience in this field to provide technical assistance to developing countries for this purpose;]

(d) [Promote a constructive and sustainable relationship between globalization and social development, through support for the work of the ILO's World Commission as well as through providing technical assistance, including through ILO mechanisms, to help developing countries improve the effective implementation of core labour standards.]

86. [[Support and stimulate]/[Promote] the creation of domestic and international markets for organic produce and increase technical assistance and cooperation with developing countries, with due attention to the need for quality control compliance and preservation of consumer confidence in order to encourage organic production and trade.]

[Suggestion to move the para. to the section on globalization.]

86.(alt) **[Promote the creation of voluntary and market-based mechanisms to encourage production and trade in organic produce including through technical assistance and cooperation with developing countries.]**

87. **[Pursuant to the decision taken at Doha on implementation-related issues and concerns, address, without prejudicing the outcome, the problems encountered by developing countries in the implementation of the Uruguay Round Agreements, as well as the resource constraints faced by them]/[Commit to take concrete action to address issues and concerns regarding the implementation of some WTO agreements and decisions, including difficulties in fulfilling these agreements and resource constraints.]**

[Suggestion to move to para. 81 as a sub-para.]

87.(alt) **[Commit to comprehensively address the problems encountered by developing countries in the implementation of the Uruguay Round Agreements, as well as the resource constraints faced by them in fulfilling those agreements. Special attention should be paid to the imbalances and the inherent asymmetries in some WTO agreements, pursuant to para 12 of the Doha Ministerial Declaration.]**

88. **[While reiterating our commitment to the WTO/TRIPS Agreement,]/[Implement the WTO/TRIPS Agreement as part of the wider national and international action to address public health problems affecting many developing and least developed countries, especially those resulting from HIV/AIDS, tuberculosis, malaria and other epidemics, while affirming that the Agreement can and should be interpreted and implemented in a manner supportive of WTO members' rights to protect public health and, in particular, to promote access to medicines for all, as envisaged in the Declaration of the TRIPS Agreement and Public Health adopted in Doha.]/[Address public health problems affecting many developing and least developed countries, especially those resulting from HIV/AIDS, tuberculosis, malaria and other epidemics, including through reaffirming the rights of WTO members to use to the full the provisions of the TRIPS agreement that provide flexibility for this purpose. The Agreement can and should be implemented in a manner supportive of WTO members rights to take measures to protect public health and, in particular, to promote access to medicines for all, as contained in the Declaration of the TRIPS Agreement and Public Health adopted in Doha.]**

89. Promote, facilitate, and finance, as appropriate, access to, and the development, transfer and diffusion of, environmentally sound technologies and corresponding know-how, in particular to developing countries **[as well as countries with economies in transition]** on favourable terms including on concessional and preferential terms, as mutually agreed, as set forth in Chapter 34 of Agenda 21, **[including through urgent actions at all levels to:]/[with urgent action to:]**

90. Improve the transfer of technologies to developing countries, in particular at the bilateral and regional levels, **[including through actions at all levels to:] [with action to:]**

(d) Provide assistance to developing countries, as well as countries with economies in transition, in accessing environmentally sound technologies that are publicly owned, **[as mutually agreed,]** or in the public domain, as well as available knowledge in the public domain on science and technology, and in accessing the know-how and expertise required in order for them to make independent use of this knowledge in pursuing their development goals;

(e) [Agreed *ad ref*] Support existing mechanisms and, where appropriate, establish new

* * *

93. Improve policy and decision-making at all levels through, *inter alia*, improved collaboration between natural and social scientists, and between scientists and policy makers, **[including actions at all levels to] [with action to]:**

[(e.bis) Apply in decision-making the precautionary principle as established in the Rio Declaration on Environment and Development, and further developed in international law, in order to protect health and environment, while avoiding recourse to it for protectionist purposes.] (ref para 45(e))

94. Assist developing countries, through international cooperation, to enhance their capacity in their efforts to address issues pertaining to environmental protection including in their formulation and implementation of policies for environmental management and protection, **[including actions at all levels to] [with action to]:**

97. **[Provide new and additional resources for]/[Support]** publicly funded research and development entities to engage in strategic alliances with the purpose of enhancing research and development to achieve cleaner production and product technologies, **[through, *inter alia*, the mobilisation from all sources of financial and technical resources,]** and encourage the transfer and diffusion of those technologies, in particular to developing countries.

98. **[Establish an open, transparent and inclusive participatory process at the global level, to examine issues related to the definition, identification and effective and adequate provision of global public goods.]**

98.alt **[Further the identification of key issues of global public interest and related conceptual work, including on the provision of global public goods.]**

* *

103. Eliminate gender disparity in primary and secondary education **[by 2005]** as provided in the Dakar Framework for Action on Education for All, and at all levels of education no later than 2015 to meet the development goals contained in the Millennium Declaration, with action to ensure, *inter alia*, equal access to all levels and forms of education, training and capacity-building by gender mainstreaming, and by creating a gender-sensitive educational system.

107. Support the use of education to promote sustainable development, **[including through actions at all levels to]/ [actions are required to]**:

* * *

109. **[Mobilize [new and additional financial and other resources from all sources, and]] Support [for] local, national, sub-regional and regional initiatives, with action to develop, use and adapt knowledge and techniques and to enhance local, national, sub-regional and regional centres of excellence for education, research and training in order to strengthen the knowledge capacity of developing countries and countries with economies in transition [through, *inter alia*, the mobilization from all sources of adequate financial and other resources].**

* * *

114. Promote the development and wider use of earth observation technologies, including satellite remote sensing, global mapping and geographic information systems to collect quality data on environmental impacts, land use and land-use changes, **[including through actions at all levels to:] [with action to:]**

116. Support efforts to prevent and mitigate the impacts of natural disasters **[including through [actions at all levels to:]/[action to:]**

116.bis [Further develop and use indicators at the national level on decoupling economic growth from environmental degradation and for measuring the social, economic and environmental impacts of industrialised countries' consumption and production patterns.] (*pending discussion on 14(a)*)

(116.bis.alt) [Recognize that any indicators developed under the CSD's work programme on indicators of sustainable development are intended only for use by countries at the national level on a voluntary basis, suited to country-specific conditions, and shall not lead to any type of conditionalities, including financial, technical and commercial.]

118. [Further develop and promote the wider application of [strategic] planning environment [and health] assessments, as appropriate, to provide essential decision-support information on policies, programmes or plans which could have significant negative or positive effects on the environment [and social development], taking into account the current situation of each country.]

119. [Further develop and promote [sustainability impact] assessment [methodologies] at the national level as a tool to better identify trade, environment and development linkages, as well as appropriate mitigating and enhancing measures, and encourage countries and international organizations with experience in this field to provide assistance to developing countries, for this purpose.]

X. Institutional Framework For Sustainable Development

120. An effective institutional framework for sustainable development at all levels is key to the full implementation of Agenda 21, to the follow-up of the outcomes of WSSD and meeting emerging sustainable development challenges. Measures aimed at strengthening such a framework should build on the provisions of Agenda 21 as well as the 1997 Programme for its further implementation, and the Principles of the Rio Declaration, **[in particular the principle of common but differentiated responsibilities]** and should promote the achievement of the internationally agreed development goals, including those contained in the Millennium Declaration, taking into account the Monterrey Consensus and relevant outcomes of other major UN conferences and international agreements since 1992. It should be responsive to the needs of all countries taking into account the specific needs of developing countries, **[including the means of implementation]/[in particular in the area of means of implementation]**. It should lead to the strengthening of international bodies and organisations dealing with sustainable development, while respecting their existing mandates, as well as to strengthening of relevant regional, national and local institutions.

Objectives

121. [Agreed] Measures to strengthen sustainable development institutional arrangements at all levels should be taken within the framework of Agenda 21 ¹ and build on developments since UNCED and should lead to the achievement of, *inter alia*, the following objectives:

(d.bis) [Promoting the rule of law, as well as respect for all internationally recognized human rights and fundamental freedoms, including the right to development, strengthening of governmental institutions and links among them;]

(d.bis.alt) [Promoting the rule of law, as well as respect for human rights and fundamental freedoms, strengthening of governmental institutions and links among them;]

Strengthening the institutional framework for sustainable development at the international level

122. [Agreed] The international community should:

(b) [[Encourage international finance and trade institutions in their efforts to ensure] /[Take concrete steps towards ensuring] that their decision-making processes and institutional structures [of international finance and trade institutions are open,] and transparent, [equitable, rule based, predictable, non-discriminatory,] [take into account the need for] [for special and differential treatment for member countries] [strengthening and making more precise WTO provisions on] [special and differential treatment of developing countries,] [and] [providing]/[provide] for [full and] more effective participation of all member countries [in particular] including developing countries including through enhancing the capacity of member developing countries as well as member countries with economies in transition to effectively participate in trade negotiations, and [easing the accession of developing countries to the Organization,] [and concluding accession proceedings as quickly as possible and accelerating the accession of least developed countries to the WTO] as provided for in the Doha Ministerial Declaration, [and facilitating the contributions and participation of civil society in the work of WTO];]

(c) [Promote initiatives to ensure [coherence]/[complementarity]/[coordination], [no hierarchy] and mutual supportiveness between the rules of the multilateral trading systems and the rules of multilateral environment agreements consistent with the goals of sustainable development and with, and in support of, the work programme agreed through the WTO.] [Promote a better understanding, including through policy dialogue, of the relationship of economics [between trade/finance,] environment and social development and, thereby, a better appreciation of their implications for implementation of sustainable development [at the national level and promote initiatives to ensure [coherence]/[complementarity,] [no hierarchy] and mutual supportiveness between the rules of the multilateral trading system and the rules of multilateral environment agreements [and multilateral trading agreements.] consistent with and in support of the work program agreed through the WTO.]] In this context, further collaboration between on the one hand the WTO and on the other ILO, UNCTAD, UNDP, UNEP and other relevant agencies, should be promoted]

(e) [Invite the GEF to increasingly participate in financing not only projects with global environmental benefits but also projects that address domestic environmental benefits [and are consistent with the GEF mandate], within the context of sustainable development;]

(f) [Increase the level of resources of the Funds established within the multilateral environment agreements and enhance delivery mechanisms to make those resources available to developing countries in an expeditious way;]

(g) [Strengthen and better integrate the social dimension in sustainable development policies and programs, as well as ensure that sustainable development objectives are fully integrated in policies and programmes of bodies that have a primary focus on social issues. [In particular, the social component of sustainable development would benefit from implementation of [requires an enhanced global capacity to implement the] ILO conventions on core labour standards, and support social policy concerning labour market and social protection systems];]

123. [In order to ensure a dynamic and enabling international economic environment, the international community must address the imbalances and asymmetries in international finance, trade, technology and investment patterns that have a negative impact on development prospects for developing countries. To this effect, the international community should take all necessary and appropriate measures, including support for structural and macroeconomic reform, durable solution to the external debt problem, market access and capacity building. In this regard, action at the international level is required to:]

(a) [Provide increased access for products from developing countries to markets of developed countries through elimination of protectionist practices, unilateral coercive policies and measures, as well as restrictive trade practices and trade distorting subsidies;]

(b) [Prevent extraterritorial application of domestic legislations;]

(c) [Ensure that developed countries adhere to their commitments for provision of financial and technical assistance to developing countries, including achieving the ODA target of 0.7 of GDP for assistance to developing countries;]

(d) [Enforce policies to prevent money laundering, including cooperation in repatriating illicitly transferred monies to countries of origin;]

(e) [Ensure the effective and equitable participation of developing countries in the decision making processes of international financial and trade institutions;]

- (f) [Ensure full respect and enforcement of the principles of international law and those enshrined in the UN Charter;]
- (g) [Reaffirm commitment to multilateralism, including to the UN;]
- (h) [Issue new Special Drawing Rights.]

124. [In addition the following paragraphs should be taken into account: paragraph 13 of the Millennium Declaration and paragraphs, 11, 52, 53, 57, 61, 62, 63 and 65 of the Monterrey Consensus.]

Role of the General Assembly

Role of ECOSOC

(f) Ensure that there is a close link between ECOSOC's role in the follow-up of both the WSSD outcomes and the Monterrey Consensus[.], [including the [sustained] follow-up [and monitoring] [through implementation of a specific operational programme] [and review of the progress in the implementation] [of decisions [and commitments] made] at Monterrey]. To this end, ECOSOC should explore ways to further develop arrangements relating to its meetings with the Bretton Woods institutions and WTO as set forth in the Monterrey Consensus.

Role and function of the Commission on Sustainable Development

Role of international institutions

(b) Encourage partnership initiatives for implementation by all relevant actors. [In this context [consider]/[establish] through CSD, modalities for the follow-up of the partnerships included in the WSSD outcomes]. [Participation of major groups in this context should be enhanced];

(c) [Establish, at the next session of the CSD, the modalities for operationalisation of the principle of common but differentiated responsibilities in all aspects of its work, aiming at enhancing the capacities of developing countries to implement the Agenda 21 and the outcome of WSSD.]

139. [The principle of non-discrimination among major MEAs should be fully taken into account in any structural reform aimed at strengthening of international institutional arrangements for sustainable development. In this regard, the United Nations Convention to Combat Desertification, like other Rio Conventions, should have a dedicated, specific and permanent financial [mechanism]. [In this context,] the international community should:]

(a) [Commit to designate]/[Support the designation of] land degradation, primarily desertification and deforestation, as GEF focal areas, as a means of enhancing GEF support for the successful implementation [consistent with its mandate, as [an additional]/[the permanent] financial mechanism of the UNCCD]. [In this regard, the GEF Second Assembly, to be held October 2002, and the 6th Session of COP/UNCCD should take the necessary measures to this effect];

(b) Invite the GEF Assembly to respond positively and effectively to [the outcomes from the WSSD.]/[the demands arising from WSSD, bearing in mind that financing sustainable development requires substantial increase in the next replenishment of the GEF.]

Strengthening institutional arrangements for sustainable development at the regional level

Strengthening institutional frameworks for sustainable development at the national level

145. States should:

(b) **[Bearing in mind paragraph 24(a) of the Programme for the Further Implementation of Agenda 21, take further appropriate steps related to]/[Take immediate steps to make progress on the commitment [made in the Programme for the Further Implementation of Agenda 21,] for]** the formulation and elaboration of national strategies for sustainable development **[and begin their implementation by 2005]** and should to this end, as appropriate, be supported through international cooperation, taking into account the special needs of developing countries, in particular the least developed countries. Such strategies, which where applicable, could be formulated as poverty reduction strategies, which integrate economic, social and environmental aspects of sustainable development, should be pursued in accordance with each country's national priorities.

146. [Recognizing that good governance at the national level is essential for sustainable development, all States should strengthen their Government institutions, including by promoting the rule of law, improving legal structures and enforcing existing laws that support sustainable development.]

146.bis [Each country has the primary responsibility for its own economic and social development, and the role of national policies and development strategies cannot be overemphasized. Since UNCED many countries have made significant progress in strengthening good governance. At the same time domestic circumstances including national priorities, vary, and capacities differ and hence achievements in this area have been mixed. In this regard, the strengthening of good governance in particular in developing countries may need to be supported by the international community.]

146.ter [All countries can promote sustainable development at the national level by inter alia, enacting effective laws that support sustainable development, by building and maintaining adequate, transparent, accountable and fair regulatory and judicial institutions and infrastructure to achieve sustainable development, including for protection of human rights; and fighting corruption.]

146.quat [All countries should also promote access to information, including by promoting laws and regulations that ensure that citizens have access to and utilize information regarding laws, activities and policies. They should foster full public participation in sustainable development policy development and implementation including through effective participation by women, in governmental regulatory policy and planning processes, including cooperation and coordination with local governments and administrations, indigenous groups, community based organizations and other stakeholders.]

146.quint [It is also necessary for all countries to promote access to justice, provide transparent, non-discriminatory and fair regulatory, administrative and judicial institutions and procedures, including for enforcement, rights of review, appeal and remedies; develop and maintain effective legal systems including strong and clear laws related to compliance, monitoring, enforcement, anti-corruption and for citizen participation.]

146.sexst [Strengthen the electoral process in all countries, including by measures that guarantee real and effective participation of people and avoid or reduce the pattern based on the availability of financial resources.]

146.sept [Ensure that national and social policies and programmes of all countries are geared to satisfying the basic human needs of people, in particular by adopting measures that guarantee full coverage and access to education, health care and food for all people.]

Participation of Major Groups

151. [[Develop, with participation of civil society, global multilateral guidelines on]/ [Promote and ensure] public access to information, public participation on decision-making and access to justice drawing on existing experience, including [regional] initiatives designed to implement Principle 10 of the Rio Declaration.]

152. [Acknowledge the importance of the inter-relationship between human rights promotion and protection and environmental protection for sustainable development, and invite further consideration of these issues in the relevant fora, including by continued cooperation between UNEP and UNHCHR.]

*** * ***

WORLD SUMMIT ON SUSTAINABLE DEVELOPMENT

PLAN OF IMPLEMENTATION

I. Introduction

1. The United Nations Conference on Environment and Development (UNCED), held in Rio de Janeiro in 1992, provided the fundamental principles and the programme of action for achieving sustainable development. We strongly reaffirm our commitment to the Rio principles, the full implementation of Agenda 21 and the Programme for the Further Implementation of Agenda 21. We also commit ourselves to achieving the internationally agreed development goals, including those contained in the United Nations Millennium Declaration and in the outcomes of the major United Nations conferences and international agreements since 1992.

2. The present plan of implementation will further build on the achievements made since UNCED and expedite the realization of the remaining goals. To this end, we commit ourselves to undertaking concrete actions and measures at all levels and to enhancing international cooperation, taking into account the Rio Principles, including, inter alia, the principle of common but differentiated responsibilities as set out in principle 7 of the Rio Declaration on Environment and Development. These efforts will also promote the integration of the three components of sustainable development — economic development, social development and environmental protection — as interdependent and mutually reinforcing pillars. Poverty eradication, changing unsustainable patterns of production and consumption, and protecting and managing the natural resource base of economic and social development are overarching objectives of, and essential requirements for, sustainable development.

3. We recognize that the implementation of the outcomes of the Summit should benefit all, particularly women, youth, children and vulnerable groups. Furthermore, the implementation should involve all relevant actors through partnerships, especially between Governments of the North and South, on the one hand, and between Governments and major groups, on the other, to achieve the widely shared goals of sustainable development. As reflected in the Monterrey Consensus, such partnerships are key to pursuing sustainable development in a globalizing world.

4. Good governance within each country and at the international level is essential for sustainable development. At the domestic level, sound environmental, social and economic policies, democratic institutions responsive to the needs of the people, the rule of law, anti-corruption measures, gender equality and an enabling environment for investment are the basis for sustainable development. As a result of globalization, external factors have become critical in determining the success or failure of developing countries in their national efforts. The gap between developed and developing countries points to the continued need for a dynamic and enabling international economic environment supportive of international cooperation, particularly in the areas of finance, technology transfer, debt and trade, and full and effective participation of developing countries in global decision-making, if the momentum for global progress towards sustainable development is to be maintained and increased.

5. Peace, security, stability and respect for human rights and fundamental freedoms, including the right to development, as well as respect for cultural diversity, are essential for achieving sustainable development and ensuring that sustainable development benefits all.

5 bis We acknowledge the importance of ethics for sustainable development, and therefore we emphasize the need to consider ethics in the implementation of Agenda 21.

II. Poverty eradication

6. Eradicating poverty is the greatest global challenge facing the world today and an indispensable requirement for sustainable development, particularly for developing countries. Although each country has the primary responsibility for its own sustainable development and poverty eradication and the role of national policies and development strategies cannot be overemphasized, concerted and concrete measures are required at all levels to enable developing countries to achieve their sustainable development goals as related to the internationally agreed poverty-related targets and goals, including those contained in Agenda 21, the relevant outcomes of other United Nations conferences and the United Nations Millennium Declaration. This would include actions at all levels to:

(a) Halve, by the year 2015, the proportion of the world's people whose income is less than \$1 a day and the proportion of people who suffer from hunger and, by the same date, to halve the proportion of people without access to safe drinking water;

(b) Establish a world solidarity fund to eradicate poverty and to promote social and human development in the developing countries pursuant to modalities to be determined by the General Assembly, while stressing the voluntary nature of the contributions, the need to avoid duplication of existing United Nations funds, and encouraging the role of the private sector and individual citizens relative to Governments in funding the endeavours;

(c) Develop national programmes for sustainable development and local and community development, where appropriate within country-owned poverty reduction strategies, to promote the empowerment of people living in poverty and their organizations. These programmes should reflect their priorities and enable them to increase access to productive resources, public services and institutions, in particular land, water, employment opportunities, credit, education and health;

(d) Promote women's equal access to and full participation, on the basis of equality with men, in decision-making at all levels, mainstreaming gender perspectives in all policies and strategies, eliminating all forms of violence and discrimination against women, and improving the status, health and economic welfare of women and girls through full and equal access to economic opportunity, land, credit, education and health-care services;

(e) Develop policies and ways and means to improve access by indigenous people and their communities to economic activities, and increase their employment through, where appropriate, such measures as training, technical assistance and credit facilities. Recognize that traditional and direct dependence on renewable resources and ecosystems, including sustainable harvesting, continues to be essential to the cultural, economic and physical well-being of indigenous people and their communities;

(f) Deliver basic health services for all and reduce environmental health threats, taking into account the special needs of children and the linkages between poverty, health and environment, with provision of financial resources, technical assistance and knowledge transfer to developing countries and countries with economies in transition;

(g) Ensure that children everywhere, boys and girls alike, will be able to complete a full course of primary schooling and will have equal access to all levels of education;

(h) Provide access to agricultural resources for people living in poverty, especially women and indigenous communities, and promote, as appropriate, land tenure arrangements that recognize and protect indigenous and common property resource management systems;

(i) Build basic rural infrastructure, diversify the economy and improve transportation and access to markets, market information and credit for the rural poor to support sustainable agriculture and rural development;

(j) Transfer basic sustainable agricultural techniques and knowledge, including natural resource management, to small and medium-scale farmers, fishers and the rural poor, especially in developing countries, including through multi-stakeholder approaches and public-private partnerships aimed at increasing agriculture production and food security;

(k) Increase food availability and affordability, including through harvest and food technology and management, as well as equitable and efficient distribution systems, by promoting, for example, community-based partnerships linking urban and rural people and enterprises;

(l) Combat desertification and mitigate the effects of drought and floods through such measures as improved use of climate and weather information and forecasts, early warning systems, land and natural resource management, agricultural practices and ecosystem conservation in order to reverse current trends and minimize degradation of land and water resources, including through the provision of adequate and predictable financial resources to implement the United Nations Convention to Combat Desertification in Those Countries Experiencing Serious Drought and/or Desertification, particularly in Africa, as one of the tools for poverty eradication;

(m) Increase access to sanitation to improve human health and reduce infant and child mortality, prioritizing water and sanitation in national sustainable development strategies and poverty reduction strategies where they exist.

7. The provision of clean drinking water and adequate sanitation is necessary to protect human health and the environment. In this respect, we agree to halve, by the year 2015, the proportion of people who are unable to reach or to afford safe drinking water (as outlined in the Millennium Declaration) and the proportion of people who do not have access to basic sanitation, which would include actions at all levels to:

- (a) Develop and implement efficient household sanitation systems;
- (b) Improve sanitation in public institutions, especially schools;
- (c) Promote safe hygiene practices;
- (d) Promote education and outreach focused on children, as agents of behavioural change;
- (e) Promote affordable and socially and culturally acceptable technologies and practices;
- (f) Develop innovative financing and partnership mechanisms;
- (g) Integrate sanitation into water resources management strategies.

8. Take joint actions and improve efforts to work together at all levels to improve access to reliable and affordable energy services for sustainable development sufficient to facilitate the achievement of the millennium development goals, including the goal of halving the proportion of people in poverty by 2015, and as a means to generate other important services that mitigate poverty, bearing in mind that access to energy facilitates the eradication of poverty. This would include actions at all levels to:

(a) Improve access to reliable, affordable, economically viable, socially acceptable and environmentally sound energy services and resources, taking into account national specificities and circumstances, through various means, such as enhanced rural electrification and decentralized energy systems, increased use of renewables, cleaner liquid and gaseous fuels and enhanced energy efficiency, by intensifying regional and international cooperation in support of national efforts, including through capacity-building, financial and technological assistance and innovative financing mechanisms, including at the micro and meso levels, recognizing the specific factors for providing access to the poor;

(b) Improve access to modern biomass technologies and fuelwood sources and supplies, and commercialize biomass operations, including the use of agricultural residues, in rural areas and where such practices are sustainable;

(c) Promote a sustainable use of biomass and, as appropriate, other renewable energies through improvement of current patterns of use, such as management of resources, more efficient use of fuelwood and new or improved products and technologies;

(d) Support the transition to the cleaner use of liquid and gaseous fossil fuels, where considered more environmentally sound, socially acceptable and cost-effective;

(e) Develop national energy policies and regulatory frameworks that will help to create the necessary economic, social and institutional conditions in the energy sector to improve access to reliable, affordable, economically viable, socially acceptable and environmentally sound energy services for sustainable development and poverty eradication in rural, peri-urban and urban areas;

(f) Enhance international and regional cooperation to improve access to reliable, affordable, economically viable, socially acceptable and environmentally sound energy services, as an integral part of poverty reduction programmes, by facilitating the creation of enabling environments and addressing capacity-building needs, with special attention to rural and isolated areas, as appropriate;

(g) Assist and facilitate on an accelerated basis, with the financial and technical assistance of developed countries, including through public-private partnerships, the access of the poor to reliable, affordable, economically viable, socially acceptable and environmentally sound energy services, taking into account the instrumental role of developing national policies on energy for sustainable development, bearing in mind that in developing countries sharp increases in energy services are required to improve the standards of living of their populations and that energy services have positive impacts on poverty eradication and improve standards of living.

9. Strengthen the contribution of industrial development to poverty eradication and sustainable natural resource management. This would include actions at all levels to:

(a) Provide assistance and mobilize resources to enhance industrial productivity and competitiveness as well as industrial development in developing countries, including the transfer of environmentally sound technologies on preferential terms, as mutually agreed;

(b) Provide assistance to increase income-generating employment opportunities, taking into account the International Labour Organization (ILO) Declaration on Fundamental Principles and Rights at Work;

(c) Promote the development of micro, small and medium-sized enterprises, including by means of training, education and skill enhancement, with a special focus on agro-industry as a provider of livelihoods for rural communities;

(d) Provide financial and technological support, as appropriate, to rural communities of developing countries to enable them to benefit from safe and sustainable livelihood opportunities in small-scale mining ventures;

(e) Provide support to developing countries for the development of safe low-cost technologies that provide or conserve fuel for cooking and water heating;

(f) Provide support for natural resource management for creating sustainable livelihoods for the poor.

10. By 2020, achieve a significant improvement in the lives of at least 100 million slum dwellers, as proposed in the "Cities without slums" initiative. This would include actions at all levels to:

(a) Improve access to land and property, to adequate shelter and to basic services for the urban and rural poor, with special attention to female heads of household;

(b) Use low-cost and sustainable materials and appropriate technologies for the construction of adequate and secure housing for the poor, with financial and technological assistance to developing countries, taking into account their culture, climate, specific social conditions and vulnerability to natural disasters;

(c) Increase decent employment, credit and income for the urban poor, through appropriate national policies, promoting equal opportunities for women and men;

(d) Remove unnecessary regulatory and other obstacles for microenterprises and the informal sector;

(e) Support local authorities in elaborating slum upgrading programmes within the framework of urban development plans and facilitate access, particularly for the poor, to information on housing legislation.

11. Take immediate and effective measures to eliminate the worst forms of child labour as defined in ILO Convention No. 182, and elaborate and implement strategies for the elimination of child labour that is contrary to accepted international standards.

12. Promote international cooperation to assist developing countries, upon request, in addressing child labour and its root causes, inter alia, through social and economic policies aimed at poverty conditions, while stressing that labour standards should not be used for protectionist trade purposes.

III. Changing unsustainable patterns of consumption and production

13. Fundamental changes in the way societies produce and consume are indispensable for achieving global sustainable development. All countries should promote sustainable consumption and production patterns, with the developed countries taking the lead and with all countries benefiting from the process, taking into account the Rio principles, including, inter alia, the principle of common but differentiated responsibilities as set out in principle 7 of the Rio Declaration on Environment and Development. Governments, relevant international organizations, the private sector and all major groups should play an active role in changing unsustainable consumption and production patterns. This would include the actions at all levels set out below.

14. Encourage and promote the development of a 10-year framework of programmes in support of regional and national initiatives to accelerate the shift towards sustainable consumption and production to promote social and economic development within the carrying capacity of ecosystems by addressing and, where appropriate, delinking economic growth and environmental degradation through improving efficiency and sustainability in the use of resources and production processes, and reducing resource degradation, pollution and waste. All countries should take action, with developed countries taking the lead, taking into account the development needs and capabilities of developing countries through mobilization, from all sources, of financial and technical assistance and capacity-building for developing countries. This would require actions at all levels to:

(a) Identify specific activities, tools, policies, measures and monitoring and assessment mechanisms, including, where appropriate, life-cycle analysis and national indicators for measuring progress, bearing in mind that standards applied by some countries may be inappropriate and of unwarranted economic and social cost to other countries, in particular developing countries;

(b) Adopt and implement policies and measures aimed at promoting sustainable patterns of production and consumption, applying, inter alia, the polluter-pays principle described in principle 16 of the Rio Declaration on Environment and Development;

(c) Develop production and consumption policies to improve the products and services provided, while reducing environmental and health impacts, using, where appropriate, science-based approaches, such as life-cycle analysis;

(d) Develop awareness-raising programmes on the importance of sustainable production and consumption patterns, particularly among youth and the relevant segments in all countries, especially in developed countries, through, inter alia, education, public and consumer information, advertising and other media, taking into account local, national and regional cultural values;

(e) Develop and adopt, where appropriate, on a voluntary basis, effective, transparent, verifiable, non-misleading and non-discriminatory consumer information tools to provide information relating to sustainable consumption and production, including human health and safety aspects. These tools should not be used as disguised trade barriers;

(f) Increase eco-efficiency, with financial support from all sources, where mutually agreed, for capacity-building, technology transfer and exchange of technology with developing countries and countries with economies in transition, in cooperation with relevant international organizations.

15. Increase investment in cleaner production and eco-efficiency in all countries through, inter alia, incentives and support schemes and policies directed at establishing appropriate regulatory, financial and legal frameworks. This would include actions at all levels to:

(a) Establish and support cleaner production programmes and centres and more efficient production methods by providing, inter alia, incentives and capacity-building to assist enterprises, especially small and medium-sized enterprises and particularly in developing countries, in improving productivity and sustainable development;

(b) Provide incentives for investment in cleaner production and eco-efficiency in all countries, such as state-financed loans, venture capital, technical assistance and training programmes for small and medium-sized companies while avoiding trade-distorting measures inconsistent with WTO rules;

(c) Collect and disseminate information on cost-effective examples in cleaner production, eco-efficiency and environmental management, and promote the exchange of best practices and know-how on environmentally sound technologies between public and private institutions;

(d) Provide training programmes to small and medium-sized enterprises on the use of information and communication technologies.

16. Integrate the issue of production and consumption patterns into sustainable development policies, programmes and strategies, including, where applicable, into poverty reduction strategies.

17. Enhance corporate environmental and social responsibility and accountability. This would include actions at all levels to:

(a) Encourage industry to improve social and environmental performance through voluntary initiatives, including environmental management systems, codes of conduct, certification and public reporting on environmental and social issues, taking into account such initiatives as the International Organization for Standardization (ISO) standards and Global Reporting Initiative guidelines on sustainability reporting, bearing in mind principle 11 of the Rio Declaration on Environment and Development;

(b) Encourage dialogue between enterprises and the communities in which they operate and other stakeholders;

(c) Encourage financial institutions to incorporate sustainable development considerations into their decision-making processes;

(d) Develop workplace-based partnerships and programmes, including training and education programmes.

18. Encourage relevant authorities at all levels to take sustainable development considerations into account in decision-making, including on national and local development planning, investment in infrastructure, business development and public procurement. This would include actions at all levels to:

(a) Provide support for the development of sustainable development strategies and programmes, including in decision-making on investment in infrastructure and business development;

(b) Continue to promote the internalization of environmental costs and the use of economic instruments, taking into account the approach that the polluter should, in principle, bear the costs of pollution, with due regard to the public interest and without distorting international trade and investment;

(c) Promote public procurement policies that encourage development and diffusion of environmentally sound goods and services;

(d) Provide capacity-building and training to assist relevant authorities with regard to the implementation of the initiatives listed in the present paragraph;

(e) Use environmental impact assessment procedures.

* * *

19. Call upon Governments, as well as relevant regional and international organizations and other relevant stakeholders, to implement, taking into account national and regional specificities and circumstances, the recommendations and conclusions of the Commission on Sustainable Development concerning energy for sustainable development adopted at its ninth session, including the issues and options set out below, bearing in mind that in view of the different contributions to global environmental degradation, States have common but differentiated responsibilities. This would include actions at all levels to:

(a) Take further action to mobilize the provision of financial resources, technology transfer, capacity-building and the diffusion of environmentally sound technologies according to the recommendations and conclusions of the Commission on Sustainable Development as contained in section A, paragraph 3, and section D, paragraph 30, of its decision 9/1 on energy for sustainable development;

(b) Integrate energy considerations, including energy efficiency, affordability and accessibility, into socio-economic programmes, especially into policies of major energy-consuming sectors, and into the planning, operation and maintenance of long-lived energy consuming infrastructures, such as the public sector, transport, industry, agriculture, urban land use, tourism and construction sectors;

(c) Develop and disseminate alternative energy technologies with the aim of giving a greater share of the energy mix to renewable energies, improving energy efficiency and greater reliance on advanced energy technologies, including cleaner fossil fuel technologies;

(d) Combine, as appropriate, the increased use of renewable energy resources, more efficient use of energy, greater reliance on advanced energy technologies, including advanced and cleaner fossil fuel technologies, and the sustainable use of traditional energy resources,

which could meet the growing need for energy services in the longer term to achieve sustainable development;

(e) Diversify energy supply by developing advanced, cleaner, more efficient, affordable and cost-effective energy technologies, including fossil fuel technologies and renewable energy technologies, hydro included, and their transfer to developing countries on concessional terms as mutually agreed. With a sense of urgency, substantially increase the global share of renewable energy sources with the objective of increasing its contribution to total energy supply, recognizing the role of national and voluntary regional targets as well as initiatives, where they exist, and ensuring that energy policies are supportive to developing countries' efforts to eradicate poverty, and regularly evaluate available data to review progress to this end;

(f) Support efforts, including through provision of financial and technical assistance to developing countries, with the involvement of the private sector, to reduce flaring and venting of gas associated with crude oil production;

(g) Develop and utilize indigenous energy sources and infrastructures for various local uses and promote rural community participation, including local Agenda 21 groups, with the support of the international community, in developing and utilizing renewable energy technologies to meet their daily energy needs to find simple and local solutions;

(h) Establish domestic programmes for energy efficiency, including, as appropriate, by accelerating the deployment of energy efficiency technologies, with the necessary support of the international community;

(i) Accelerate the development, dissemination and deployment of affordable and cleaner energy efficiency and energy conservation technologies, as well as the transfer of such technologies, in particular to developing countries, on favourable terms, including on concessional and preferential terms, as mutually agreed;

(j) Recommend that international financial institutions and other agencies' policies support developing countries, as well as countries with economies in transition, in their own efforts to establish policy and regulatory frameworks which create a level playing field between the following: renewable energy, energy efficiency, advanced energy technologies, including advanced and cleaner fossil fuel technologies, and centralized, distributed and decentralized energy systems;

(k) Promote increased research and development in the field of various energy technologies, including renewable energy, energy efficiency and advanced energy technologies, including advanced and cleaner fossil fuel technologies, both nationally and through international collaboration; strengthen national and regional research and development institutions/centres on reliable, affordable, economically viable, socially acceptable and environmentally sound energy for sustainable development;

(l) Promote networking between centres of excellence on energy for sustainable development, including regional networks, by linking competent centres on energy technologies for sustainable development that could support and promote efforts at capacity-building and technology transfer activities, particularly of developing countries, as well as serve as information clearing houses;

(m) Promote education to provide information for both men and women about available energy sources and technologies;

(n) Utilize financial instruments and mechanisms, in particular the Global Environment Facility (GEF), within its mandate, to provide financial resources to developing countries, in particular least developed countries and small island developing States, to meet their capacity needs for training, technical know-how and strengthening national institutions in reliable, affordable, economically viable, socially acceptable and environmentally sound energy,

including promoting energy efficiency and conservation, renewable energy and advanced energy technologies, including advanced and cleaner fossil fuel technologies;

(o) Support efforts to improve the functioning, transparency and information about energy markets with respect to both supply and demand, with the aim of achieving greater stability and predictability and to ensure consumer access to reliable, affordable, economically viable, socially acceptable and environmentally sound energy services;

(p) Policies to reduce market distortions would promote energy systems compatible with sustainable development through the use of improved market signals and by removing market distortions, including restructuring taxation and phasing out harmful subsidies, where they exist, to reflect their environmental impacts, with such policies taking fully into account the specific needs and conditions of developing countries with the aim of minimizing the possible adverse impacts on their development;

(q) Take action, where appropriate, to phase out subsidies in this area that inhibit sustainable development, taking fully into account the specific conditions and different levels of development of individual countries and considering their adverse effect, particularly on developing countries;

(r) Governments are encouraged to improve the functioning of national energy markets in such a way that they support sustainable development, overcome market barriers and improve accessibility, taking fully into account that such policies should be decided by each country, and that its own characteristics and capabilities and level of development should be considered, especially as reflected in national sustainable development strategies, where they exist;

(s) Strengthen national and regional energy institutions or arrangements for enhancing regional and international cooperation on energy for sustainable development, in particular to assist developing countries in their domestic efforts to provide reliable, affordable, economically viable, socially acceptable and environmentally sound energy services to all sections of their populations;

(t) Countries are urged to develop and implement actions within the framework of the ninth session of the Commission on Sustainable Development, including through public-private partnerships, taking into account the different circumstances of countries, based on lessons learned by Governments, international institutions and stakeholders and including business and industry, in the field of access to energy, including renewable energy and energy-efficiency and advanced energy technologies, including advanced and cleaner fossil fuel technologies;

(u) Promote cooperation between international and regional institutions and bodies dealing with different aspects of energy for sustainable development within their existing mandate, bearing in mind paragraph 46 (h) of the Programme of Action for the Further Implementation of Agenda 21, strengthening, as appropriate, regional and national activities for the promotion of education and capacity-building regarding energy for sustainable development;

(v) Strengthen and facilitate, as appropriate, regional cooperation arrangements for promoting cross-border energy trade, including the interconnection of electricity grids and oil and natural gas pipelines;

(w) Strengthen and, where appropriate, facilitate dialogue forums among regional, national and international producers and consumers of energy.

* * *

20. Promote an integrated approach to policy-making at the national, regional and local levels for transport services and systems to promote sustainable development, including policies and planning for land use, infrastructure, public transport systems and goods delivery networks, with a view to providing safe, affordable and efficient transportation, increasing energy efficiency, reducing pollution, reducing congestion, reducing adverse health effects and limiting urban

sprawl, taking into account national priorities and circumstances. This would include actions at all levels to:

(a) Implement transport strategies for sustainable development, reflecting specific regional, national and local conditions, so as to improve the affordability, efficiency and convenience of transportation, as well as improving urban air quality and health, and reduce greenhouse gas emissions, including through the development of better vehicle technologies that are more environmentally sound, affordable and socially acceptable;

(b) Promote investment and partnerships for the development of sustainable, energy efficient multi-modal transportation systems, including public mass transportation systems and better transportation systems in rural areas, with technical and financial assistance for developing countries and countries with economies in transition.

* * *

21. Prevent and minimize waste and maximize reuse, recycling and use of environmentally friendly alternative materials, with the participation of government authorities and all stakeholders, in order to minimize adverse effects on the environment and improve resource efficiency, with financial, technical and other assistance for developing countries. This would include actions at all levels to:

(a) Develop waste management systems, with highest priorities placed on waste prevention and minimization, reuse and recycling, and environmentally sound disposal facilities, including technology to recapture the energy contained in waste, and encourage small-scale waste-recycling initiatives that support urban and rural waste management and provide income-generating opportunities, with international support for developing countries;

(b) Promote waste prevention and minimization by encouraging production of reusable consumer goods and biodegradable products and developing the infrastructure required.

* * *

22. Renew the commitment, as advanced in Agenda 21, to sound management of chemicals throughout their life cycle and of hazardous wastes for sustainable development and for the protection of human health and the environment, inter alia, aiming to achieve by 2020 that chemicals are used and produced in ways that lead to the minimization of significant adverse effects on human health and the environment, using transparent science-based risk assessment procedures and science-based risk management procedures, taking into account the precautionary approach, as set out in principle 15 of the Rio Declaration on Environment and Development, and support developing countries in strengthening their capacity for the sound management of chemicals and hazardous wastes by providing technical and financial assistance. This would include actions at all levels to:

(a) Promote the ratification and implementation of relevant international instruments on chemicals and hazardous waste, including the Rotterdam Convention on Prior Informed Consent Procedures for Certain Hazardous Chemicals and Pesticides in International Trade so that it can enter into force by 2003 and the Stockholm Convention on Persistent Organic Pollutants so that it can enter into force by 2004, and encourage and improve coordination as well as supporting developing countries in their implementation;

(b) Further develop a strategic approach to international chemicals management based on the Bahia Declaration and Priorities for Action beyond 2000 of the Intergovernmental Forum on Chemical Safety (IFCS) by 2005, and urge that the United Nations Environment Programme (UNEP), IFCS, other international organizations dealing with chemical management, and other relevant international organizations and actors closely cooperate in this regard, as appropriate;

(c) Encourage countries to implement the new globally harmonized system for the classification and labelling of chemicals as soon as possible with a view to having the system fully operational by 2008;

(d) Encourage partnerships to promote activities aimed at enhancing environmentally sound management of chemicals and hazardous wastes, implementing multilateral environmental agreements, raising awareness of issues relating to chemicals and hazardous waste, and encouraging the collection and use of additional scientific data;

(e) Promote efforts to prevent international illegal trafficking of hazardous chemicals and hazardous wastes and to prevent damage resulting from the transboundary movement and disposal of hazardous wastes in a manner consistent with obligations under relevant international instruments, such as the Basel Convention on the Control of Transboundary Movements of Hazardous Wastes and Their Disposal;

(f) Encourage development of coherent and integrated information on chemicals, such as through national pollutant release and transfer registers;

(g) Promote reduction of the risks posed by heavy metals that are harmful to human health and the environment, including through a review of relevant studies, such as the UNEP global assessment of mercury and its compounds.

IV. Protecting and managing the natural resource base of economic and social development

23. Human activities are having an increasing impact on the integrity of ecosystems that provide essential resources and services for human well-being and economic activities. Managing the natural resources base in a sustainable and integrated manner is essential for sustainable development. In this regard, to reverse the current trend in natural resource degradation as soon as possible, it is necessary to implement strategies which should include targets adopted at the national and, where appropriate, regional levels to protect ecosystems and to achieve integrated management of land, water and living resources, while strengthening regional, national and local capacities. This would include actions at all levels to:

24. Launch a programme of actions, with financial and technical assistance, to achieve the millennium development goal on safe drinking water. In this respect, we agree to halve, by the year 2015, the proportion of people who are unable to reach or to afford safe drinking water as outlined in the Millennium Declaration and the proportion of people without access to basic sanitation, which would include actions at all levels to:

(a) Mobilize international and domestic financial resources at all levels, transfer technology, promote best practice and support capacity-building for water and sanitation infrastructure and services development, ensuring that such infrastructure and services meet the needs of the poor and are gender-sensitive;

(b) Facilitate access to public information and participation, including by women, at all levels, in support of policy and decision-making related to water resources management and project implementation;

(c) Promote priority action by Governments, with the support of all stakeholders, in water management and capacity-building at the national level and, where appropriate, at the regional level, and promote and provide new and additional financial resources and innovative technologies to implement chapter 18 of Agenda 21;

(d) Intensify water pollution prevention to reduce health hazards and protect ecosystems by introducing technologies for affordable sanitation and industrial and domestic wastewater

treatment, by mitigating the effects of groundwater contamination, and by establishing, at the national level, monitoring systems and effective legal frameworks;

(e) Adopt prevention and protection measures to promote sustainable water use and to address water shortages.

25. Develop integrated water resources management and water efficiency plans by 2005, with support to developing countries, through actions at all levels to:

(a) Develop and implement national/regional strategies, plans and programmes with regard to integrated river basin, watershed and groundwater management, and introduce measures to improve the efficiency of water infrastructure to reduce losses and increase recycling of water;

(b) Employ the full range of policy instruments, including regulation, monitoring, voluntary measures, market and information-based tools, land-use management and cost recovery of water services, without cost recovery objectives becoming a barrier to access to safe water by poor people, and adopt an integrated water basin approach;

(c) Improve the efficient use of water resources and promote their allocation among competing uses in a way that gives priority to the satisfaction of basic human needs and balances the requirement of preserving or restoring ecosystems and their functions, in particular in fragile environments, with human domestic, industrial and agriculture needs, including safeguarding drinking water quality;

(d) Develop programmes for mitigating the effects of extreme water-related events;

(e) Support the diffusion of technology and capacity-building for non-conventional water resources and conservation technologies, to developing countries and regions facing water scarcity conditions or subject to drought and desertification, through technical and financial support and capacity-building;

(f) Support, where appropriate, efforts and programmes for energy-efficient, sustainable and cost-effective desalination of seawater, water recycling and water harvesting from coastal fogs in developing countries, through such measures as technological, technical and financial assistance and other modalities;

(g) Facilitate the establishment of public-private partnerships and other forms of partnership that give priority to the needs of the poor, within stable and transparent national regulatory frameworks provided by Governments, while respecting local conditions, involving all concerned stakeholders, and monitoring the performance and improving accountability of public institutions and private companies.

26. Support developing countries and countries with economies in transition in their efforts to monitor and assess the quantity and quality of water resources, including through the establishment and/or further development of national monitoring networks and water resources databases and the development of relevant national indicators.

27. Improve water resource management and scientific understanding of the water cycle through cooperation in joint observation and research, and for this purpose encourage and promote knowledge-sharing and provide capacity-building and the transfer of technology, as mutually agreed, including remote-sensing and satellite technologies, particularly to developing countries and countries with economies in transition.

28. Promote effective coordination among the various international and intergovernmental bodies and processes working on water-related issues, both within the United Nations system and between the United Nations and international financial institutions, drawing on the contributions of other international institutions and civil society to inform intergovernmental decision-making; closer coordination should also be promoted to elaborate and support

proposals and undertake activities related to the International Year of Freshwater 2003 and beyond.

* * *

29. Oceans, seas, islands and coastal areas form an integrated and essential component of the Earth's ecosystem and are critical for global food security and for sustaining economic prosperity and the well-being of many national economies, particularly in developing countries. Ensuring the sustainable development of the oceans requires effective coordination and cooperation, including at the global and regional levels, between relevant bodies, and actions at all levels to:

(a) Invite States to ratify or accede to and implement the United Nations Convention on the Law of the Sea, which provides the overall legal framework for ocean activities;

(b) Promote the implementation of chapter 17 of Agenda 21 which provides the programme of action for achieving the sustainable development of oceans, coastal areas and seas through its programme areas of integrated management and sustainable development of coastal areas, including exclusive economic zones; marine environmental protection; sustainable use and conservation of marine living resources; addressing critical uncertainties for the management of the marine environment and climate change; strengthening international, including regional, cooperation and coordination; and sustainable development of small islands;

(c) Establish an effective, transparent and regular inter-agency coordination mechanism on ocean and coastal issues within the United Nations system;

(d) Encourage the application by 2010 of the ecosystem approach, noting the Reykjavik Declaration on Responsible Fisheries in the Marine Ecosystem and decision 5/6 of the Conference of Parties to the Convention on Biological Diversity;

(e) Promote integrated, multidisciplinary and multisectoral coastal and ocean management at the national level, and encourage and assist coastal States in developing ocean policies and mechanisms on integrated coastal management;

(f) Strengthen regional cooperation and coordination between the relevant regional organizations and programmes, the UNEP regional seas programmes, regional fisheries management organizations and other regional science, health and development organizations;

(g) Assist developing countries in coordinating policies and programmes at the regional and subregional levels aimed at the conservation and sustainable management of fishery resources, and implement integrated coastal area management plans, including through the promotion of sustainable coastal and small-scale fishing activities and, where appropriate, the development of related infrastructure;

(h) Take note of the work of the open-ended informal consultative process established by the United Nations General Assembly in its resolution 54/33 in order to facilitate the annual review by the Assembly of developments in ocean affairs and the upcoming review of its effectiveness and utility to be held at its fifty-seventh session under the terms of the above-mentioned resolution.

30. To achieve sustainable fisheries, the following actions are required at all levels:

(a) Maintain or restore stocks to levels that can produce the maximum sustainable yield with the aim of achieving these goals for depleted stocks on an urgent basis and where possible not later than 2015;

(b) Ratify or accede to and effectively implement the relevant United Nations and, where appropriate, associated regional fisheries agreements or arrangements, noting in particular the Agreement for the Implementation of the Provisions of the United Nations Convention on the Law of the Sea of 10 December 1982 relating to the Conservation and Management of

Straddling Fish Stocks and Highly Migratory Fish Stocks and the 1993 Agreement to Promote Compliance with International Conservation and Management Measures by Fishing Vessels on the High Seas;

(c) Implement the 1995 Code of Conduct for Responsible Fisheries, taking note of the special requirements of developing countries as noted in its article 5, and the relevant Food and Agriculture Organization of the United Nations (FAO) international plans of action and technical guidelines;

(d) Urgently develop and implement national and, where appropriate, regional plans of action, to put into effect the FAO international plans of action, in particular the international plan of action for the management of fishing capacity by 2005 and the international plan of action to prevent, deter and eliminate illegal, unreported and unregulated fishing by 2004. Establish effective monitoring, reporting and enforcement, and control of fishing vessels, including by flag States, to further the international plan of action to prevent, deter and eliminate illegal, unreported and unregulated fishing;

(e) Encourage relevant regional fisheries management organizations and arrangements to give due consideration to the rights, duties and interests of coastal States and the special requirements of developing States when addressing the issue of the allocation of share of fishery resources for straddling stocks and highly migratory fish stocks, mindful of the provisions of the United Nations Convention on the Law of the Sea and the Agreement for the Implementation of the Provisions of the United Nations Convention on the Law of the Sea of 10 December 1982 Relating to the Conservation and Management of Straddling Fish Stocks and Highly Migratory Fish Stocks, on the high seas and within exclusive economic zones;

(f) Eliminate subsidies that contribute to illegal, unreported and unregulated fishing and to over-capacity, while completing the efforts undertaken at WTO to clarify and improve its disciplines on fisheries subsidies, taking into account the importance of this sector to developing countries;

(g) Strengthen donor coordination and partnerships between international financial institutions, bilateral agencies and other relevant stakeholders to enable developing countries, in particular the least developed countries and small island developing States and countries with economies in transition, to develop their national, regional and subregional capacities for infrastructure and integrated management and the sustainable use of fisheries;

(h) Support the sustainable development of aquaculture, including small-scale aquaculture, given its growing importance for food security and economic development.

31. In accordance with chapter 17 of Agenda 21, promote the conservation and management of the oceans through actions at all levels, giving due regard to the relevant international instruments to:

(a) Maintain the productivity and biodiversity of important and vulnerable marine and coastal areas, including in areas within and beyond national jurisdiction;

(b) Implement the work programme arising from the Jakarta Mandate on the Conservation and Sustainable Use of Marine and Coastal Biological Diversity of the Convention on Biological Diversity, including through the urgent mobilization of financial resources and technological assistance and the development of human and institutional capacity, particularly in developing countries;

(c) Develop and facilitate the use of diverse approaches and tools, including the ecosystem approach, the elimination of destructive fishing practices, the establishment of marine protected areas consistent with international law and based on scientific information, including representative networks by 2012 and time/area closures for the protection of nursery grounds and periods, proper coastal land use; and watershed planning and the integration of marine and coastal areas management into key sectors;

(d) Develop national, regional and international programmes for halting the loss of marine biodiversity, including in coral reefs and wetlands;

(e) Implement the RAMSAR Convention, including its joint work programme with the Convention on Biological Diversity, and the programme of action called for by the International Coral Reef Initiative to strengthen joint management plans and international networking for wetland ecosystems in coastal zones, including coral reefs, mangroves, seaweed beds and tidal mud flats.

32. Advance implementation of the Global Programme of Action for the Protection of the Marine Environment from Land-based Activities and the Montreal Declaration on the Protection of the Marine Environment from Land-based Activities, with particular emphasis in the period 2002-2006 on municipal wastewater, the physical alteration and destruction of habitats, and nutrients, by actions at all levels to:

(a) Facilitate partnerships, scientific research and diffusion of technical knowledge; mobilize domestic, regional and international resources; and promote human and institutional capacity-building, paying particular attention to the needs of developing countries;

(b) Strengthen the capacity of developing countries in the development of their national and regional programmes and mechanisms to mainstream the objectives of the Global Programme of Action and to manage the risks and impacts of ocean pollution;

(c) Elaborate regional programmes of action and improve the links with strategic plans for the sustainable development of coastal and marine resources, noting in particular areas which are subject to accelerated environmental changes and development pressures;

(d) Make every effort to achieve substantial progress by the next Global Programme of Action conference in 2006 to protect the marine environment from land-based activities.

33. Enhance maritime safety and protection of the marine environment from pollution by actions at all levels to:

(a) Invite States to ratify or accede to and implement the conventions and protocols and other relevant instruments of the International Maritime Organization (IMO) relating to the enhancement of maritime safety and protection of the marine environment from marine pollution and environmental damage caused by ships, including the use of toxic anti-fouling paints and urge IMO to consider stronger mechanisms to secure the implementation of IMO instruments by flag States;

(b) Accelerate the development of measures to address invasive alien species in ballast water. Urge IMO to finalize the IMO International Convention on the Control and Management of Ships' Ballast Water and Sediments.

33.bis Governments, taking into account their national circumstances, are encouraged, recalling paragraph 8 of resolution GC (44)/RES/17 of the General Conference of the International Atomic Energy Agency (IAEA) and taking into account the very serious potential for environment and human health impacts of radioactive wastes, to make efforts to examine and further improve measures and internationally agreed regulations regarding safety, while stressing the importance of having effective liability mechanisms in place, relevant to international maritime transportation and other transboundary movement of radioactive material, radioactive waste and spent fuel, including, inter alia, arrangements for prior notification and consultations done in accordance with relevant international instruments.

34. Improve the scientific understanding and assessment of marine and coastal ecosystems as a fundamental basis for sound decision-making, through actions at all levels to:

(a) Increase scientific and technical collaboration, including integrated assessment at the global and regional levels, including the appropriate transfer of marine science and marine technologies and techniques for the conservation and management of living and non-living

marine resources and expanding ocean-observing capabilities for the timely prediction and assessment of the state of marine environment;

(b) Establish by 2004 a regular process under the United Nations for global reporting and assessment of the state of the marine environment, including socio-economic aspects, both current and foreseeable, building on existing regional assessments;

(c) Build capacity in marine science, information and management, through, inter alia, promoting the use of environmental impact assessments and environmental evaluation and reporting techniques, for projects or activities that are potentially harmful to the coastal and marine environments and their living and non-living resources;

(d) Strengthen the ability of the Intergovernmental Oceanographic Commission of the United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization, FAO and other relevant international and regional and subregional organizations to build national and local capacity in marine science and the sustainable management of oceans and their resources.

* * *

35. An integrated, multi-hazard, inclusive approach to address vulnerability, risk assessment and disaster management, including prevention, mitigation, preparedness, response and recovery, is an essential element of a safer world in the twenty-first century. Actions are required at all levels to:

(a) Strengthen the role of the International Strategy for Disaster Reduction and encourage the international community to provide the necessary financial resources to its Trust Fund;

(b) Support the establishment of effective regional, subregional and national strategies and scientific and technical institutional support for disaster management;

(c) Strengthen the institutional capacities of countries and promote international joint observation and research, through improved surface-based monitoring and increased use of satellite data, dissemination of technical and scientific knowledge, and the provision of assistance to vulnerable countries;

(d) Reduce the risks of flooding and drought in vulnerable countries by, inter alia, promoting wetland and watershed protection and restoration, improved land-use planning, improving and applying more widely techniques and methodologies for assessing the potential adverse effects of climate change on wetlands and, as appropriate, assisting countries that are particularly vulnerable to those effects;

(e) Improve techniques and methodologies for assessing the effects of climate change, and encourage the continuing assessment of those adverse effects by the Intergovernmental Panel on Climate Change;

(f) Encourage the dissemination and use of traditional and indigenous knowledge to mitigate the impact of disasters, and promote community-based disaster management planning by local authorities, including through training activities and raising public awareness;

(g) Support the ongoing voluntary contribution of, as appropriate, non-governmental organizations, the scientific community and other partners in the management of natural disasters according to agreed, relevant guidelines;

(h) Develop and strengthen early warning systems and information networks in disaster management, consistent with the International Strategy for Disaster Reduction;

(i) Develop and strengthen capacity at all levels to collect and disseminate scientific and technical information, including the improvement of early warning systems for predicting extreme weather events, especially El Niño/La Niña, through the provision of assistance to

institutions devoted to addressing such events, including the International Centre for the Study of the El Niño phenomenon;

(j) Promote cooperation for the prevention and mitigation of, preparedness for, response to and recovery from major technological and other disasters with an adverse impact on the environment in order to enhance the capabilities of affected countries to cope with such situations.

* * *

36. Change in the Earth's climate and its adverse effects are a common concern of humankind. We remain deeply concerned that all countries, particularly developing countries including the least developed countries and small island developing States, face increased risks of negative impacts of climate change and recognize that, in this context, the problems of poverty, land degradation, access to water and food and human health remain at the centre of global attention. The United Nations Framework Convention on Climate Change is the key instrument for addressing climate change, a global concern, and we reaffirm our commitment to achieving its ultimate objective of stabilization of greenhouse gas concentrations in the atmosphere at a level that would prevent dangerous anthropogenic interference with the climate system, within a time frame sufficient to allow ecosystems to adapt naturally to climate change, to ensure that food production is not threatened and to enable economic development to proceed in a sustainable manner, in accordance with our common but differentiated responsibilities and respective capabilities. Recalling the United Nations Millennium Declaration, in which heads of State and Government resolved to make every effort to ensure the entry into force of the Kyoto Protocol to the United Nations Framework Convention on Climate Change, preferably by the tenth anniversary of the United Nations Conference on Environment and Development in 2002, and to embark on the required reduction of emissions of greenhouse gases, States that have ratified the Kyoto Protocol strongly urge States that have not already done so to ratify the Kyoto Protocol in a timely manner. Actions at all levels are required to:

- (a) Meet all the commitments and obligations under the UNFCCC;
- (b) Work cooperatively towards achieving the objectives of the UNFCCC;
- (c) Provide technical and financial assistance and capacity building to developing countries and countries with economies in transition in accordance with commitments under the UNFCCC, including the Marrakech accords;
- (d) Build and enhance scientific and technological capabilities, inter alia through continuing support to the IPCC for the exchange of scientific data and information especially in developing countries;
- (e) Develop and transfer technological solutions;
- (f) Develop and disseminate innovative technologies in respect of key sectors of development, particularly energy, and of investment in this regard, including through private sector involvement, market-oriented approaches, as well as supportive public policies and international cooperation;
- (g) Promote the systematic observation of the Earth's atmosphere, land and oceans by improving monitoring stations, increasing the use of satellites, and appropriate integration of these observations to produce high-quality data that could be disseminated for the use of all countries, in particular developing countries;
- (h) Enhance the implementation of national, regional and international strategies to monitor the Earth's atmosphere, land and oceans including, as appropriate, strategies for integrated global observations, inter alia with the cooperation of relevant international organisations, especially the United Nations specialized agencies in cooperation with the UNFCCC;

(i) Support initiatives to assess the consequences of climate change, such as the Arctic Council initiative, including the environmental, economic and social impacts on local and indigenous communities.

37. Enhance cooperation at the international, regional and national levels to reduce air pollution, including transboundary air pollution, acid deposition and ozone depletion bearing in mind the Rio principles, including, inter alia, the principle that, in view of the different contributions to global environmental degradation, States have common but differentiated responsibilities, with actions at all levels to:

(a) Strengthen capacities of developing countries and countries with economies in transition to measure, reduce and assess the impacts of air pollution, including health impacts, and provide financial and technical support for these activities;

(b) Facilitate implementation of the Montreal Protocol on Substances that Deplete the Ozone Layer by ensuring adequate replenishment of its fund by 2003/2005;

(c) Further support the effective regime for the protection of the ozone layer established in the Vienna Convention for the Protection of the Ozone Layer and the Montreal Protocol, including its compliance mechanism;

(d) Improve access by developing countries to affordable, accessible, cost-effective, safe and environmentally sound alternatives to ozone-depleting substances by 2010, and assist them in complying with the phase-out schedule under the Montreal Protocol, bearing in mind that ozone depletion and climate change are scientifically and technically interrelated;

(e) Take measures to address illegal traffic in ozone-depleting substances.

* * *

38. Agriculture plays a crucial role in addressing the needs of a growing global population, and is inextricably linked to poverty eradication, especially in developing countries. Enhancing the role of women at all levels and in all aspects of rural development, agriculture, nutrition and food security is imperative. Sustainable agriculture and rural development are essential to the implementation of an integrated approach to increasing food production and enhancing food security and food safety in an environmentally sustainable way. This would include actions at all levels to:

(a) Achieve the Millennium Declaration target to halve by the year 2015 the proportion of the world's people who suffer from hunger and realize the right to a standard of living adequate for the health and well-being of themselves and their families, including food, including by promoting food security and fighting hunger in combination with measures which address poverty, consistent with the outcome of the World Food Summit and, for States Parties, with their obligations under article 11 of the International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights;

(b) Develop and implement integrated land management and water-use plans that are based on sustainable use of renewable resources and on integrated assessments of socio-economic and environmental potentials, and strengthen the capacity of Governments, local authorities and communities to monitor and manage the quantity and quality of land and water resources;

(c) Increase understanding of the sustainable use, protection and management of water resources to advance long-term sustainability of freshwater, coastal and marine environments;

(d) Promote programmes to enhance in a sustainable manner the productivity of land and the efficient use of water resources in agriculture, forestry, wetlands, artisanal fisheries and aquaculture, especially through indigenous and local community-based approaches;

- (e) Support the efforts of developing countries to protect oases from silt, land degradation and increasing salinity by providing appropriate technical and financial assistance;
- (f) Enhance the participation of women in all aspects and at all levels relating to sustainable agriculture and food security;
- (g) Integrate existing information systems on land-use practices by strengthening national research and extension services and farmer organizations to trigger farmer-to-farmer exchange on good practices, such as those related to environmentally sound, low-cost technologies, with the assistance of relevant international organizations;
- (h) Enact, as appropriate, measures that protect indigenous resource management systems and support the contribution of all appropriate stakeholders, men and women alike, in rural planning and development;
- (i) Adopt policies and implement laws that guarantee well defined and enforceable land and water use rights, and promote legal security of tenure, recognizing the existence of different national laws and/or systems of land access and tenure, and provide technical and financial assistance to developing countries as well as countries with economies in transition that are undertaking land tenure reform in order to enhance sustainable livelihoods;
- (j) Reverse the declining trend in public sector finance for sustainable agriculture, provide appropriate technical and financial assistance, and promote private sector investment and support efforts in developing countries and countries with economies in transition to strengthen agricultural research and natural resource management capacity and dissemination of research results to the farming communities;
- (k) Employ market-based incentives for agricultural enterprises and farmers to monitor and manage water use and quality, inter alia, by applying such methods as small-scale irrigation and wastewater recycling and reuse;
- (l) Enhance access to existing markets and develop new markets for value-added agricultural products;
- (m) Increase brown-field redevelopment in developed countries and countries with economies in transition, with appropriate technical assistance where contamination is a serious problem;
- (n) Enhance international cooperation to combat the illicit cultivation of narcotic plants, taking into account their negative social, economic and environmental impacts;
- (o) Promote programmes for the environmentally sound, effective and efficient use of soil fertility improvement practices and agricultural pest control;
- (p) Strengthen and improve coordination of existing initiatives to enhance sustainable agricultural production and food security;
- (q) Invite countries that have not done so to ratify the International Treaty on Plant Genetic Resources for Food and Agriculture;
- (r) Promote the conservation, and sustainable use and management of traditional and indigenous agricultural systems and strengthen indigenous models of agricultural production.

* * *

39. Strengthen the implementation of the United Nations Convention to Combat Desertification in Those Countries Experiencing Serious Drought and/or Desertification, particularly in Africa, to address causes of desertification and land degradation in order to maintain and restore land, and to address poverty resulting from land degradation. This would include actions at all levels to:

- (a) Mobilize adequate and predictable financial resources, transfer of technologies and capacity-building at all levels;
- (b) Formulate national action programmes to ensure timely and effective implementation of the Convention and its related projects, with the support of the international community, including through decentralized projects at the local level;
- (c) Encourage the United Nations Framework Convention on Climate Change, the Convention on Biological Diversity and the Convention to Combat Desertification to continue exploring and enhancing synergies, with due regard to their respective mandates, in the elaboration and implementation of plans and strategies under the respective Conventions;
- (d) Integrate measures to prevent and combat desertification as well as to mitigate the effects of drought through relevant policies and programmes, such as land, water and forest management, agriculture, rural development, early warning systems, environment, energy, natural resources, health and education, and poverty eradication and sustainable development strategies;
- (e) Provide affordable local access to information to improve monitoring and early warning related to desertification and drought;
- (f) Call on the Second Assembly of the Global Environment Facility (GEF) to take action on the recommendations of the GEF Council concerning the designation of land degradation (desertification and deforestation) as a focal area of GEF as a means of GEF support for the successful implementation of the Convention to Combat Desertification; and consequently, consider making GEF a financial mechanism of the Convention, taking into account the prerogatives and decisions of the Conference of the Parties to the Convention, while recognizing the complementary roles of GEF and the Global Mechanism of the Convention in providing and mobilizing resources for the elaboration and implementation of action programmes;
- (g) Improve the sustainability of grassland resources through strengthening management and law enforcement and providing financial and technical support by the international community to developing countries.

* * *

40. Mountain ecosystems support particular livelihoods, and include significant watershed resources, biological diversity and unique flora and fauna. Many are particularly fragile and vulnerable to the adverse effects of climate change and need specific protection. Actions at all levels are required to:

- (a) Develop and promote programmes, policies and approaches that integrate environmental, economic and social components of sustainable mountain development and strengthen international cooperation for its positive impacts on poverty eradication programmes, especially in developing countries;
- (b) Implement programmes to address, where appropriate, deforestation, erosion, land degradation, loss of biodiversity, disruption of water flows and retreat of glaciers;
- (c) Develop and implement, where appropriate, gender-sensitive policies and programmes, including public and private investments that help eliminate inequities facing mountain communities;
- (d) Implement programmes to promote diversification and traditional mountain economies, sustainable livelihoods and small-scale production systems, including specific training programmes and better access to national and international markets, communications and transport planning, taking into account the particular sensitivity of mountains;

(e) Promote full participation and involvement of mountain communities in decisions that affect them and integrate indigenous knowledge, heritage and values in all development initiatives;

(f) Mobilize national and international support for applied research and capacity-building, provide financial and technical assistance for the effective implementation of sustainable development of mountain ecosystems in developing countries and countries with economies in transition, and address the poverty among people living in mountains through concrete plans, projects and programmes, with sufficient support from all stakeholders, taking into account the spirit of the International Year of the Mountain 2002.

* * *

41. Promote sustainable tourism development, including non-consumptive and eco-tourism, taking into account the spirit of the International Year of Eco-tourism 2002, the United Nations Year for Cultural Heritage in 2002, the World Eco-tourism Summit 2002 and its Quebec Declaration, and the Global Code of Ethics for Tourism as adopted by the World Tourism Organization in order to increase the benefits from tourism resources for the population in host communities while maintaining the cultural and environmental integrity of the host communities and enhancing the protection of ecologically sensitive areas and natural heritages. Promote sustainable tourism development and capacity-building in order to contribute to the strengthening of rural and local communities. This would include actions at all levels to:

(a) Enhance international cooperation, foreign direct investment and partnerships with both private and public sectors, at all levels;

(b) Develop programmes, including education and training programmes, that encourage people to participate in eco-tourism, enable indigenous and local communities to develop and benefit from eco-tourism, and enhance stakeholder cooperation in tourism development and heritage preservation, in order to improve the protection of the environment, natural resources and cultural heritage;

(c) Provide technical assistance to developing countries and countries with economies in transition to support sustainable tourism business development and investment and tourism awareness programmes, to improve domestic tourism, and to stimulate entrepreneurial development;

(d) Assist host communities in managing visits to their tourism attractions for their maximum benefit, while ensuring the least negative impacts on and risks for their traditions, culture and environment, with the support of the World Tourism Organization and other relevant organizations;

(e) Promote the diversification of economic activities, including through the facilitation of access to markets and commercial information, and participation of emerging local enterprises, especially small and medium-sized enterprises.

* * *

42. Biodiversity, which plays a critical role in overall sustainable development and poverty eradication, is essential to our planet, human well-being and to the livelihood and cultural integrity of people. However, biodiversity is currently being lost at unprecedented rates due to human activities; this trend can only be reversed if the local people benefit from the conservation and sustainable use of biological diversity, in particular in countries of origin of genetic resources, in accordance with article 15 of the Convention on Biological Diversity. The Convention is the key instrument for the conservation and sustainable use of biological diversity and the fair and equitable sharing of benefits arising from use of genetic resources. A more efficient and coherent implementation of the three objectives of the Convention and the achievement by 2010 of a significant reduction in the current rate of loss of biological diversity

will require the provision of new and additional financial and technical resources to developing countries, and includes actions at all levels to:

(a) Integrate the objectives of the Convention into global, regional and national sectoral and cross-sectoral programmes and policies, in particular in the programmes and policies of the economic sectors of countries and international financial institutions;

(b) Promote the ongoing work under the Convention on the sustainable use on biological diversity, including on sustainable tourism, as a cross-cutting issue relevant to different ecosystems, sectors and thematic areas;

(c) Encourage effective synergies between the Convention and other multilateral environmental agreements, inter alia, through the development of joint plans and programmes, with due regard to their respective mandates, regarding common responsibilities and concerns;

(d) Implement the Convention and its provisions, including active follow-up of its work programmes and decisions through national, regional and global action programmes, in particular the national biodiversity strategies and action plans, and strengthen their integration into relevant cross-sectoral strategies, programmes and policies, including those related to sustainable development and poverty eradication, including initiatives which promote community-based sustainable use of biological diversity;

(e) Promote the wide implementation and further development of the ecosystem approach, as being elaborated in the ongoing work of the Convention;

(f) Promote concrete international support and partnership for the conservation and sustainable use of biodiversity, including in ecosystems, at World Heritage sites and for the protection of endangered species, in particular through the appropriate channelling of financial resources and technology to developing countries and countries with economies in transition;

(g) To effectively conserve and sustainably use biodiversity, promote and support initiatives for hot spot areas and other areas essential for biodiversity and promote the development of national and regional ecological networks and corridors;

(h) Provide financial and technical support to developing countries, including capacity-building, in order to enhance indigenous and community-based biodiversity conservation efforts;

(i) Strengthen national, regional and international efforts to control invasive alien species, which are one of the main causes of biodiversity loss, and encourage the development of effective work programme on invasive alien species at all levels;

(j) Subject to national legislation, recognize the rights of local and indigenous communities who are holders of traditional knowledge, innovations and practices, and, with the approval and involvement of the holders of such knowledge, innovations and practices, develop and implement benefit-sharing mechanisms on mutually agreed terms for the use of such knowledge, innovations and practices;

(k) Encourage and enable all stakeholders to contribute to the implementation of the objectives of the Convention, and in particular recognize the specific role of youth, women and indigenous and local communities in conserving and using biodiversity in a sustainable way;

(l) Promote the effective participation of indigenous and local communities in decision and policy-making concerning the use of their traditional knowledge;

(m) Encourage technical and financial support to developing countries and countries with economies in transition in their efforts to develop and implement, as appropriate, inter alia, national sui generis systems and traditional systems according to national priorities and legislation, with a view to conserving and the sustainable use of biodiversity;

(n) Promote the wide implementation of and continued work on the Bonn Guidelines on Access to Genetic Resources and Fair and Equitable Sharing of Benefits arising out of their Utilization of the Convention, as an input to assist Parties to the Convention when developing and drafting legislative, administrative or policy measures on access and benefit-sharing, and contract and other arrangements under mutually agreed terms for access and benefit-sharing;

(o) Negotiate within the framework of the Convention on Biological Diversity, bearing in mind the Bonn Guidelines, an international regime to promote and safeguard the fair and equitable sharing of benefits arising out of the utilization of genetic resources;

(p) Encourage successful conclusion of existing processes under the World Intellectual Property Organization Intergovernmental Committee on Intellectual Property and Genetic Resources, Traditional Knowledge and Folklore, and in the ad hoc open-ended working group on article 8 (j) and related provisions of the Convention;

(q) Promote practicable measures for access to the results and benefits arising from biotechnologies based upon genetic resources, in accordance with articles 15 and 19 of the Convention, including through enhanced scientific and technical cooperation on biotechnology and biosafety, including the exchange of experts, training human resources and developing research-oriented institutional capacities;

(r) With a view to enhancing synergy and mutual supportiveness, taking into account the decisions under the relevant agreements, promote the discussions, without prejudging their outcome, with regard to the relationships between the Convention and agreements related to international trade and intellectual property rights, as outlined in the Doha Ministerial Declaration;

(s) Promote the implementation of the programme of work of the Global Taxonomy Initiative;

(t) Invite all States which have not already done so to ratify the Convention, the Cartagena Protocol on Biosafety and other biodiversity-related agreements, and invite those that have done so, to promote their effective implementation at the national, regional and international levels and to support developing countries and countries with economies in transition technically and financially in this regard.

* * *

43. Forests and trees cover nearly one third of the Earth's surface. Sustainable forest management of both natural and planted forests and for timber and non-timber products is essential to achieving sustainable development and is a critical means to eradicate poverty, significantly reduce deforestation and halt the loss of forest biodiversity and land and resource degradation, and improve food security and access to safe drinking water and affordable energy; highlights the multiple benefits of both natural and planted forests and trees; and contributes to the well-being of the planet and humanity. Achievement of sustainable forest management, nationally and globally, including through partnerships among interested Governments and stakeholders, including the private sector, indigenous and local communities and non-governmental organizations, is an essential goal of sustainable development. This would include actions at all levels to:

(a) Enhance political commitment to achieve sustainable forest management by endorsing it as a priority on the international political agenda, taking full account of the linkages between the forest sector and other sectors through integrated approaches;

(b) Support the United Nations Forum on Forests, with the assistance of the Collaborative Partnership on Forests, as key intergovernmental mechanisms to facilitate and coordinate the implementation of sustainable forest management at the national, regional and global levels, thus contributing, inter alia, to the conservation and sustainable use of forest biodiversity;

(c) Take immediate action on domestic forest law enforcement and illegal international trade in forest products, including in forest biological resources, with the support of the international community, and provide human and institutional capacity-building related to the enforcement of national legislation in those areas;

(d) Take immediate action at the national and international levels to promote and facilitate the means to achieve sustainable timber harvesting, and to facilitate the provision of financial resources and the transfer and development of environmentally sound technologies, and thereby address unsustainable timber-harvesting practices;

(e) Develop and implement initiatives to address the needs of those parts of the world that currently suffer from poverty and the highest rates of deforestation and where international cooperation would be welcomed by affected Governments;

(f) Create and strengthen partnerships and international cooperation to facilitate the provision of increased financial resources, the transfer of environmentally sound technologies, trade, capacity-building, forest law enforcement and governance at all levels, and integrated land and resource management to implement sustainable forest management, including the Intergovernmental Panel on Forests (IPF)/Intergovernmental Forum on Forests (IFF) proposals for action;

(g) Accelerate implementation of the IPF/IFF proposals for action by countries and by the Collaborative Partnership on Forests, and intensify efforts on reporting to the United Nations Forum on Forests to contribute to an assessment of progress in 2005;

(h) Recognize and support indigenous and community-based forest management systems to ensure their full and effective participation in sustainable forest management;

(i) Implement the Convention on Biological Diversity's expanded action-oriented work programme on all types of forest biological diversity, in close cooperation with the Forum, Partnership members and other forest-related processes and conventions, with the involvement of all relevant stakeholders.

* * *

44. Mining, minerals and metals are important to the economic and social development of many countries. Minerals are essential for modern living. Enhancing the contribution of mining, minerals and metals to sustainable development includes actions at all levels to:

(a) Support efforts to address the environmental, economic, health and social impacts and benefits of mining, minerals and metals throughout their life cycle, including workers' health and safety, and use a range of partnerships, furthering existing activities at the national and international levels, among interested Governments, intergovernmental organizations, mining companies and workers, and other stakeholders, to promote transparency and accountability for sustainable mining and minerals development;

(b) Enhance the participation of stakeholders, including local and indigenous communities and women, to play an active role in minerals, metals and mining development throughout the life cycles of mining operations, including after closure for rehabilitation purposes, in accordance with national regulations and taking into account significant transboundary impacts;

(c) Foster sustainable mining practices through the provision of financial, technical and capacity-building support to developing countries and countries with economies in transition for the mining and processing of minerals, including small-scale mining, and, where possible and appropriate, improve value-added processing, upgrade scientific and technological information, and reclaim and rehabilitate degraded sites.

V. Sustainable development in a globalizing world*

45. Globalization offers opportunities and challenges for sustainable development. We recognize that globalization and interdependence are offering new opportunities to trade, investment and capital flows and advances in technology, including information technology, for the growth of the world economy, development and the improvement of living standards around the world. At the same time, there remain serious challenges, including serious financial crises, insecurity, poverty, exclusion and inequality within and among societies. The developing countries and countries with economies in transition face special difficulties in responding to those challenges and opportunities. Globalization should be fully inclusive and equitable, and there is a strong need for policies and measures at the national and international levels, formulated and implemented with the full and effective participation of developing countries and countries with economies in transition, to help them to respond effectively to those challenges and opportunities. This will require urgent action at all levels to:

(a) Continue to promote open, equitable, rules-based, predictable and non-discriminatory multilateral trading and financial systems that benefit all countries in the pursuit of sustainable development. Support the successful completion of the work programme contained in the Doha Ministerial Declaration and the implementation of the Monterrey Consensus. Welcome the decision contained in the Doha Ministerial Declaration to place the needs and interests of developing countries at the heart of the work programme of the Declaration, including through enhanced market access for products of interest to developing countries;

(b) Encourage ongoing efforts by international financial and trade institutions to ensure that decision-making processes and institutional structures are open and transparent;

(c) Enhance the capacities of developing countries, including the least developed countries, landlocked developing countries and small island developing States, to benefit from liberalized trade opportunities, through international cooperation and measures aimed at improving productivity, commodity diversification and competitiveness, community-based entrepreneurial capacity, and transportation and communication infrastructure development;

(d) Support the International Labour Organization and encourage its ongoing work on the social dimension of globalization, as stated in paragraph 64 of the Monterrey Consensus;

(e) Enhance the delivery of coordinated, effective and targeted trade-related technical assistance and capacity-building programmes, including to take advantage of existing and future market access opportunities, and to examine the relationship between trade, environment and development.

45.bis Implement the outcomes of the Doha Ministerial Conference by WTO members, further strengthen trade-related technical assistance and capacity-building, and ensure the meaningful, effective and full participation of developing countries in multilateral trade negotiations by placing their needs and interests at the heart of the WTO work programme.

45.ter Actively promote corporate responsibility and accountability, based on the Rio Principles, including through the full development and effective implementation of intergovernmental agreements and measures, international initiatives and public-private partnerships, and appropriate national regulations, and support continuous improvement in corporate practices in all countries.

45.quater Strengthen the capacities of developing countries to encourage public/private initiatives that enhance the ease of access, accuracy, timeliness and coverage of information on

* Because the structure of chapter V was changed in the course of negotiations so that its paragraph numbering no longer corresponds to the earlier version contained in document A/CONF.199/L.1, Latin ordinal numbers (bis, ter etc.) are used after paragraph 45 until the end of the chapter in order not to disrupt the paragraph numbering of subsequent chapters which were not so changed.

countries and financial markets. Multilateral and regional financial institutions could provide further assistance for these purposes.

45. quinquies Strengthen regional trade and cooperation agreements, consistent with the multilateral trading system, among developed and developing countries and countries with economies in transition, as well as among developing countries, with the support of international finance institutions and regional development banks, as appropriate, with a view to achieving the objectives of sustainable development.

45. sexties Assist developing countries and countries with economies in transition in narrowing the digital divide, creating digital opportunities and harnessing the potential of information and communication technologies for development, through technology transfer on mutually agreed terms and the provision of financial and technical support, and in this context support the World Summit on the Information Society.

VI. Health and sustainable development

46. The Rio Declaration on Environment and Development states that human beings are at the centre of concerns for sustainable development, and that they are entitled to a healthy and productive life, in harmony with nature. The goals of sustainable development can only be achieved in the absence of a high prevalence of debilitating diseases, while obtaining health gains for the whole population requires poverty eradication. There is an urgent need to address the causes of ill health, including environmental causes, and their impact on development, with particular emphasis on women and children, as well as vulnerable groups of society, such as people with disabilities, elderly persons and indigenous people.

47. Strengthen the capacity of health-care systems to deliver basic health services to all, in an efficient, accessible and affordable manner aimed at preventing, controlling and treating diseases, and to reduce environmental health threats, in conformity with human rights and fundamental freedoms and consistent with national laws and cultural and religious values, taking into account the reports of relevant United Nations conferences and summits and of special sessions of the General Assembly. This would include actions at all levels to:

(a) Integrate the health concerns, including those of the most vulnerable populations, into strategies, policies and programmes for poverty eradication and sustainable development;

(b) Promote equitable and improved access to affordable and efficient health-care services, including prevention, at all levels of the health system, essential and safe drugs at affordable prices, immunization services and safe vaccines, and medical technology;

(c) Provide technical and financial assistance to developing countries and countries with economies in transition to implement the Health for All Strategy, including health information systems and integrated databases on development hazards;

(d) Improve the development and management of human resources in health-care services;

(e) Promote and develop partnerships to enhance health education with the objective of achieving improved health literacy on a global basis by 2010, with the involvement of United Nations agencies, as appropriate;

(f) Develop programmes and initiatives to reduce, by the year 2015, mortality rates for infants and children under 5 by two thirds, and maternal mortality rates by three quarters, of the prevailing rate in 2000, and reduce disparities between and within developed and developing countries as quickly as possible, with particular attention to eliminating the pattern of disproportionate and preventable mortality among girl infants and children;

(g) Target research efforts and apply research results to priority public health issues, in particular those affecting susceptible and vulnerable populations, through the development of new vaccines, reducing exposures to health risks, building on equal access to health-care services, education, training and medical treatment and technology, and addressing the secondary effects of poor health;

(h) Promote the preservation, development and use of effective traditional medicine knowledge and practices, where appropriate, in combination with modern medicine, recognizing indigenous and local communities as custodians of traditional knowledge and practices, while promoting effective protection of traditional knowledge, as appropriate, consistent with international law;

(i) Ensure equal access of women to health-care services, giving particular attention to maternal and emergency obstetric care;

(j) Address effectively, for all individuals of appropriate age, the promotion of their healthy lives, including their reproductive and sexual health, consistent with the commitments and outcomes of recent United Nations conferences and summits, including the World Summit for Children, the United Nations Conference on Environment and Development, the International Conference of Population and Development, the World Summit for Social Development and the Fourth World Conference on Women, and their respective reviews and reports;

(k) Launch international capacity-building initiatives, as appropriate, that assess health and environment linkages and use the knowledge gained to create more effective national and regional policy responses to environmental threats to human health;

(l) Transfer and disseminate, on mutually agreed terms, including through public-private multisector partnerships, technologies for safe water, sanitation and waste management for rural and urban areas in developing countries and countries with economies in transition, with international financial support, taking into account country-specific conditions and gender equality including specific technology needs of women;

(m) Strengthen and promote ILO and World Health Organization (WHO) programmes to reduce occupational deaths, injuries and illnesses, and link occupational health with public health promotion as a means of promoting public health and education;

(n) Improve availability and access for all to sufficient, safe, culturally acceptable and nutritionally adequate food, increase consumer health protection, address issues of micronutrient deficiency, and implement existing internationally agreed commitments and relevant standards and guidelines;

(o) Develop or strengthen, where applicable, preventive, promotive and curative programmes to address non-communicable diseases and conditions, such as cardiovascular diseases, cancer, diabetes, chronic respiratory diseases, injuries, violence and mental health disorders and associated risk factors, including alcohol, tobacco, unhealthy diets and lack of physical activity.

48. Implement, within the agreed time frames, all commitments agreed in the Declaration of Commitment on HIV/AIDS adopted by the General Assembly at its twenty-sixth special session, emphasizing in particular the reduction of HIV prevalence among young men and women aged 15-24 by 25 per cent in the most affected countries by 2005 and globally by 2010, as well as combat malaria, tuberculosis and other diseases by, inter alia:

(a) Implementing national preventive and treatment strategies, regional and international cooperation measures, and the development of international initiatives to provide special assistance to children orphaned by HIV/AIDS;

(b) Fulfilling commitments for the provision of sufficient resources to support the Global Fund to Fight AIDS, Tuberculosis and Malaria, while promoting access to the Fund by countries most in need;

(c) Protecting the health of workers and promoting occupational safety, by, inter alia, taking into account, as appropriate the voluntary ILO code of practice on HIV/AIDS and the world of work, to improve conditions of the workplace;

(d) Mobilizing adequate public and encouraging private financial resources for research and development on diseases of the poor, such as HIV/AIDS, malaria, tuberculosis, directed at biomedical and health research, as well as new vaccine and drug development.

49. Reduce respiratory diseases and other health impacts resulting from air pollution, with particular attention to women and children, by:

(a) Strengthening regional and national programmes, including through public-private partnerships, with technical and financial assistance to developing countries;

(b) Supporting the phasing out of lead in gasoline;

(c) Strengthening and supporting efforts for the reduction of emissions, through the use of cleaner fuels and modern pollution control techniques;

(d) Assisting developing countries in providing affordable energy to rural communities, particularly to reduce dependence on traditional fuel sources for cooking and heating, which affect the health of women and children.

50. Phase out lead in lead-based paints and other sources of human exposure, work to prevent, in particular, children's exposure to lead, and strengthen monitoring and surveillance efforts and the treatment of lead poisoning.

[Paragraph 51 is deleted]

VII. Sustainable development of small island developing States

52. Small island developing States are a special case both for environment and development. Although they continue to take the lead in the path towards sustainable development in their countries, they are increasingly constrained by the interplay of adverse factors clearly underlined in Agenda 21, the Programme of Action for the Sustainable Development of Small Island Developing States and the decisions adopted at the twenty-second special session of the General Assembly. This would include actions at all levels to:

(a) Accelerate national and regional implementation of the Programme of Action, with adequate financial resources, including through GEF focal areas, transfer of environmentally sound technologies and assistance for capacity-building from the international community;

(b) Further implement sustainable fisheries management and improve financial returns from fisheries by supporting and strengthening relevant regional fisheries management organizations, as appropriate, such as the recently established Caribbean Regional Fisheries Mechanism and such agreements as the Convention on the Conservation and Management of Highly Migratory Fish Stocks in the Western and Central Pacific Ocean;

(c) Assist small island developing States, including through the elaboration of specific initiatives, in delimiting and managing in a sustainable manner their coastal areas and exclusive economic zones and the continental shelf (including, where appropriate, the continental shelf areas beyond 200 miles from coastal baselines), as well as relevant regional management initiatives within the context of the United Nations Convention on the Law of the Sea and the UNEP regional seas programmes;

(d) Provide support, including for capacity-building, for the development and further implementation of:

(i) Small island developing States-specific components within programmes of work on marine and coastal biological diversity;

(ii) Freshwater programmes for small island developing States, including through the GEF focal areas;

(e) Effectively reduce, prevent and control waste and pollution and their health-related impacts by undertaking by 2004 initiatives aimed at implementing the Global Programme of Action for the Protection of the Marine Environment from Land-based Activities in small island developing States;

(f) Work to ensure that, in the ongoing negotiations and elaboration of the WTO work programme on trade in small economies, due account is taken of small island developing States, which have severe structural handicaps in integrating into the global economy, within the context of the Doha development agenda;

(g) Develop community-based initiatives on sustainable tourism by 2004, and build the capacities necessary to diversify tourism products, while protecting culture and traditions, and effectively conserving and managing natural resources;

(h) Extend assistance to small island developing States in support of local communities and appropriate national and regional organizations of small island developing States for comprehensive hazard and risk management, disaster prevention, mitigation and preparedness, and help relieve the consequences of disasters, extreme weather events and other emergencies;

(i) Support the finalization and subsequent early operationalization, on agreed terms, of economic, social and environmental vulnerability indices and related indicators as tools for the achievement of the sustainable development of the small island developing States;

(j) Assist small island developing States in mobilizing adequate resources and partnerships for their adaptation needs relating to the adverse effects of climate change, sea level rise and climate variability, consistent with commitments under the United Nations Framework Convention on Climate Changes, where applicable;

(k) Support efforts by small island developing States to build capacities and institutional arrangements to implement intellectual property regimes;

53. Support the availability of adequate, affordable and environmentally sound energy services for the sustainable development of small island developing States by, inter alia:

(a) Strengthening ongoing and supporting new efforts on energy supply and services, by 2004, including through the United Nations system and partnership initiatives;

(b) Developing and promoting efficient use of sources of energy, including indigenous sources and renewable energy, and building the capacities of small island developing States for training, technical know-how and strengthening national institutions in the area of energy management;

54. Provide support to SIDS to develop capacity and strengthen:

(a) Health-care services for promoting equitable access to health care;

(b) Health systems for making available necessary drugs and technology in a sustainable and affordable manner to fight and control communicable and non-communicable diseases, in particular HIV/AIDS, tuberculosis, diabetes, malaria and dengue fever;

(c) Efforts to reduce and manage waste and pollution and building capacity for maintaining and managing systems to deliver water and sanitation services, in both rural and urban areas;

(d) Efforts to implement initiatives aimed at poverty eradication, which have been outlined in section II of the present document.

55. Undertake a full and comprehensive review of the implementation of the Barbados Programme of Action for the Sustainable Development of Small Island Developing States in 2004, in accordance with the provisions set forth in General Assembly resolution S-22/2, and in this context requests the General Assembly at its fifty-seventh session to consider convening an international meeting for the sustainable development of small island developing States.

VIII. Sustainable development for Africa

56. Since the United Nations Conference on Environment and Development, sustainable development has remained elusive for many African countries. Poverty remains a major challenge and most countries on the continent have not benefited fully from the opportunities of globalization, further exacerbating the continent's marginalization. Africa's efforts to achieve sustainable development have been hindered by conflicts, insufficient investment, limited market access opportunities and supply side constraints, unsustainable debt burdens, historically declining ODA levels and the impact of HIV/AIDS. The World Summit on Sustainable Development should reinvigorate the commitment of the international community to address these special challenges and give effect to a new vision based on concrete actions for the implementation of Agenda 21 in Africa. The New Partnership for Africa's Development (NEPAD) is a commitment by African leaders to the people of Africa. It recognizes that partnerships among African countries themselves and between them and with the international community are key elements of a shared and common vision to eradicate poverty, and furthermore it aims to place their countries, both individually and collectively, on a path of sustained economic growth and sustainable development, while participating actively in the world economy and body politic. It provides a framework for sustainable development on the continent to be shared by all Africa's people. The international community welcomes NEPAD and pledges its support to the implementation of this vision, including through utilization of the benefits of South-South cooperation supported, inter alia, by the Tokyo International Conference on African Development. It also pledges support for other existing development frameworks that are owned and driven nationally by African countries and that embody poverty reduction strategies, including poverty reduction strategy papers. Achieving sustainable development includes actions at all levels to:

(a) Create an enabling environment at the regional, subregional, national and local levels in order to achieve sustained economic growth and sustainable development and support African efforts for peace, stability and security, the resolution and prevention of conflicts, democracy, good governance, respect for human rights and fundamental freedoms, including the right to development and gender equality;

(b) Support the implementation of the vision of NEPAD and other established regional and subregional efforts, including through financing, technical cooperation and institutional cooperation, and human and institutional capacity-building at the regional, subregional and national levels, consistent with national policies, programmes and nationally owned and led strategies for poverty reduction and sustainable development, such as, where applicable, poverty reduction strategy papers;

(c) Promote technology development, transfer and diffusion to Africa and further develop technology and knowledge available in African centres of excellence;

(d) Support African countries to develop effective science and technology institutions and research activities capable of developing and adapting to world class technologies;

(e) Support the development of national programmes and strategies to promote education within the context of nationally owned and led strategies for poverty reduction, and

strengthen research institutions in education in order to increase the capacity to fully support the achievement of internationally agreed development goals related to education, including those contained in the Millennium Declaration on ensuring that, by 2015, children everywhere, boys and girls alike, will be able to complete a full course of primary schooling, and that girls and boys will have equal access to all levels of education relevant to national needs;

(f) Enhance the industrial productivity, diversity and competitiveness of African countries through a combination of financial and technological support for the development of key infrastructure, access to technology, networking of research centres, adding value to export products, skills development and enhancing market access in support of sustainable development;

(g) Enhance the contribution of the industrial sector, in particular mining, minerals and metals, to the sustainable development of Africa by supporting the development of effective and transparent regulatory and management frameworks and value addition, broad-based participation, social and environmental responsibility and increased market access in order to create an attractive and conducive environment for investment;

(h) Provide financial and technical support to strengthen the capacity of African countries to undertake environmental legislative policy and institutional reform for sustainable development and to undertake environmental impact assessments and, as appropriate, to negotiate and implement multilateral environment agreements;

(i) Develop projects, programmes and partnerships with relevant stakeholders and mobilize resources for the effective implementation of the outcome of the African Process for the Protection and Development of the Marine and Coastal Environment;

(j) Deal effectively with energy problems in Africa, including through initiatives to:

(i) Establish and promote programmes, partnerships and initiatives to support Africa's efforts to implement NEPAD objectives on energy, which seek to secure access for at least 35 per cent of the African population within 20 years, especially in rural areas;

(ii) Provide support to implement other initiatives on energy, including the promotion of cleaner and more efficient use of natural gas and increased use of renewable energy, and to improve energy efficiency and access to advanced energy technologies, including cleaner fossil fuel technologies, particularly in rural and peri-urban areas;

(k) Assist African countries in mobilizing adequate resources for their adaptation needs relating to the adverse effects of climate change, extreme weather events, sea level rise and climate variability, and assist in developing national climate change strategies and mitigation programmes, and continue to take actions to mitigate the adverse effects on climate change in Africa, consistent with the United Nations Framework Convention on Climate Change;

(l) Support African efforts to develop affordable transport systems and infrastructure that promote sustainable development and connectivity in Africa;

(m) Further to paragraph 40 above, address the poverty affecting mountain communities in Africa;

(n) Provide financial and technical support for afforestation and reforestation in Africa and to build capacity for sustainable forest management, including combating deforestation and measures to improve the policy and legal framework of the forest sector.

57. Provide financial and technical support for Africa's efforts to implement the Convention to Combat Desertification at the national level and integrate indigenous knowledge systems into land and natural resources management practices, as appropriate, and improve extension services to rural communities and promote better land and watershed management practices, including through improved agricultural practices that address land degradation, in order to develop capacity for the implementation of national programmes.

58. Mobilize financial and other support to develop and strengthen health systems that aim at:

- (a) Promoting equitable access to health-care services;
- (b) Making available necessary drugs and technology in a sustainable and affordable manner to fight and control communicable diseases, including HIV/AIDS, malaria and tuberculosis, and trypanosomiasis, as well as non-communicable diseases, including those caused by poverty;
- (c) Building capacity of medical and paramedical personnel;
- (d) Promoting indigenous medical knowledge, as appropriate, including traditional medicine;
- (e) Researching and controlling the Ebola disease.

59. Deal effectively with natural disasters and conflicts, including their humanitarian and environmental impacts, recognizing that conflicts in Africa have hindered and in many cases obliterated both the gains and efforts aimed at sustainable development, with the most vulnerable members of society, particularly women and children, being the most impacted victims, through efforts and initiatives, at all levels, to:

- (a) Provide financial and technical assistance to strengthen the capacities of African countries, including institutional and human capacity, including at the local level, for effective disaster management, including observation and early warning systems, assessments, prevention, preparedness, response and recovery;
- (b) Provide support to African countries to enable them to better deal with the displacement of people as a result of natural disasters and conflicts, and put in place rapid response mechanisms;
- (c) Support Africa's efforts for the prevention and resolution, management and mitigation of conflicts and its early response to emerging conflict situations to avert tragic humanitarian consequences;
- (d) Provide support to refugee host countries in rehabilitating infrastructure and environment, including ecosystems and habitats, that were damaged in the process of receiving and settling refugees.

60. Promote integrated water resources development and optimize the upstream and downstream benefits therefrom, the development and effective management of water resources across all uses and the protection of water quality and aquatic ecosystems, including through initiatives at all levels, to:

- (a) Provide access to potable domestic water, hygiene education and improved sanitation and waste management at the household level through initiatives to encourage public and private investment in water supply and sanitation that give priority to the needs of the poor, within stable and transparent national regulatory frameworks provided by Governments, while respecting local conditions involving all concerned stakeholders and monitoring the performance and improving the accountability of public institutions and private companies; and develop critical water supply, reticulation and treatment infrastructure, and build capacity to maintain and manage systems to deliver water and sanitation services, in both rural and urban areas;
- (b) Develop and implement integrated river basin and watershed management strategies and plans for all major water bodies, consistent with paragraph 25 above;
- (c) Strengthen regional, subregional and national capacities for data collection and processing, and for planning, research, monitoring, assessment and enforcement, as well as arrangements for water resource management;

(d) Protect water resources, including groundwater and wetland ecosystems, against pollution, as well as, in cases of most acute water scarcity, support efforts for developing non-conventional water resources, including the energy-efficient, cost-effective and sustainable desalination of seawater, rainwater harvesting and recycling of water.

61. Achieve significantly improved sustainable agricultural productivity and food security in furtherance of the agreed millennium development goals, including those contained in the Millennium Declaration, in particular to halve by 2015 the proportion of people who suffer from hunger, including through initiatives at all levels to:

(a) Support the development and implementation of national policies and programmes, including research programmes and development plans of African countries to regenerate their agricultural sector and sustainably develop their fisheries, and increase investment in infrastructure, technology and extension services, according to country needs. African countries should be in the process of developing and implementing food security strategies, within the context of national poverty eradication programmes, by 2005;

(b) Promote and support efforts and initiatives to secure equitable access to land tenure and clarify resource rights and responsibilities, through land and tenure reform processes which respect the rule of law and are enshrined in national law, and to provide access to credit to all, especially to women, and that enable economic and social empowerment and poverty eradication as well as efficient and ecologically sound utilization of land, and enable women producers to become decision makers and owners in the sector, including the right to inherit land;

(c) Improve market access for goods, including goods originating from African countries, in particular least developed countries, within the framework of the Doha Ministerial Declaration, without prejudging the outcome of the WTO negotiations and also within the framework of preferential agreements;

(d) Provide support for African countries to improve regional trade and economic integration between African countries. Attract and increase investment in regional market infrastructure;

(e) Support livestock development programmes aimed at progressive and effective control of animal diseases.

62. Achieve sound management of chemicals, with particular focus on hazardous chemicals and wastes, inter alia, through initiatives to assist African countries in elaborating national chemical profiles, and regional and national frameworks and strategies for chemical management and establishing chemical focal points.

63. Bridge the digital divide and create digital opportunity in terms of access infrastructure and technology transfer and application, through integrated initiatives for Africa. Create an enabling environment to attract investments, accelerate existing and new programmes and projects to connect essential institutions, and stimulate the adoption of information communication technologies in government and commerce programmes and other aspects of national economic and social life.

64. Support Africa's efforts to attain sustainable tourism that contributes to social, economic and infrastructure development through the following measures:

(a) Implementing projects at the local, national and subregional levels, with specific emphasis on marketing African tourism products, such as adventure tourism, eco-tourism and cultural tourism;

(b) Establishing and supporting national and cross-border conservation areas to promote ecosystem conservation according to the ecosystem approach, and to promote sustainable tourism;

(c) Respecting local traditions and cultures and promoting the use of indigenous knowledge in natural resource management and eco-tourism;

(d) Assisting host communities in managing their tourism projects for maximum benefit, while limiting negative impact on their traditions, culture and environment;

(e) Support the conservation of Africa's biological diversity, the sustainable use of its components and the fair and equitable sharing of the benefits arising out of the utilization of genetic resources, in accordance with commitments that countries have under biodiversity-related agreements to which they are parties, including such agreements as the Convention on Biological Diversity and the Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora, as well as regional biodiversity agreements.

65. Support African countries in their efforts to implement the Habitat Agenda and the Istanbul Declaration through initiatives to strengthen national and local institutional capacities in the areas of sustainable urbanization and human settlements, provide support for adequate shelter and basic services and the development of efficient and effective governance systems in cities and other human settlements, and strengthen, inter alia, the United Nations Human Settlements Programme/UNEP managing water for African cities programme.

VIII.bis Other regional initiatives

66. Important initiatives have been developed within other United Nations regions and regional, subregional and transregional forums to promote sustainable development. The international community welcomes these efforts and the results already achieved, and calls for actions at all levels for their further development, while encouraging interregional, intraregional and international cooperation in this respect, and expresses its support for their further development and implementation by the countries of the regions.

Sustainable development in Latin America and the Caribbean

67. The Initiative of Latin America and the Caribbean on Sustainable Development is an undertaking by the leaders of that region that, building on the Platform for Action on the Road to Johannesburg 2002, which was approved in Rio de Janeiro in October 2001, recognizes the importance of regional actions towards sustainable development and takes into account the region's singularities, shared visions and cultural diversity. It is targeted towards the adoption of concrete actions in different areas of sustainable development, such as biodiversity, water resources, vulnerabilities and sustainable cities, social aspects (including health and poverty), economic aspects (including energy) and institutional arrangements (including capacity-building, indicators and participation of civil society), taking into account ethics for sustainable development.

68. The Initiative envisages the development of actions among countries in the region that may foster South-South cooperation and may count with the support of groups of countries, as well as multilateral and regional organizations, including financial institutions. Being a framework for cooperation, the Initiative is open to partnerships with governments and all major groups.

Sustainable development in Asia and the Pacific

69. Bearing in mind the target of halving the number of people who live in poverty by the year 2015, as provided in the Millennium Declaration, the Phnom Penh Regional Platform on Sustainable Development for Asia and the Pacific recognized that the region contains over half of the world's population and the largest number of the world's people living in poverty. Hence,

sustainable development in the region is critical to achieving sustainable development at the global level.

70. The Regional Platform identified seven initiatives for follow-up action: capacity-building for sustainable development; poverty reduction for sustainable development; cleaner production and sustainable energy; land management and biodiversity conservation; protection and management of and access to freshwater resources; oceans, coastal and marine resources and sustainable development of small island developing States; and action on atmosphere and climate change. Follow-up actions of these initiatives will be taken through national strategies and relevant regional and subregional initiatives, such as the Regional Action Programme for Environmentally Sound and Sustainable Development and the Kitakyushu Initiative for a Clean Environment, adopted at the Fourth Ministerial Conference on Environment and Development in Asia and the Pacific organized by the Economic and Social Commission for Asia and the Pacific.

Sustainable development in the West Asia region

71. The West Asia region is known for its scarce water and limited fertile land resources. The region has made progress to a more knowledge-based production of higher value-added commodities.

72. The regional preparatory meeting endorsed the following priorities: poverty alleviation, relief of debt burden; and sustainable management of natural resources, including, inter alia, integrated water resources management, implementation of programmes to combat desertification, integrated coastal zone management, and land and water pollution control.

Sustainable development in the Economic Commission for Europe region

73. The Economic Commission for Europe (ECE) regional ministerial meeting for the World Summit on Sustainable Development recognized that the region has a major role to play and responsibilities in global efforts to achieve sustainable development by concrete actions. The region recognized that different levels of economic development in countries of the region may require the application of different approaches and mechanisms to implement Agenda 21. In order to address the three pillars of sustainable development in a mutually reinforcing way, the region identified its priority actions for the ECE region for sustainable development in paragraphs 32-46 of a ministerial statement.

74. In furtherance of the region's commitment to sustainable development, there are ongoing efforts at the regional, subregional and transregional levels, including, inter alia, the Environment for Europe process; the fifth ECE ministerial conference, to be held in Kiev in May 2003; the development of an environmental strategy for the 12 countries of Eastern Europe; the Caucasus and Central Asia; the Central Asian Agenda 21; OECD work on sustainable development, the EU sustainable development strategy; and regional and subregional conventions and processes relevant to sustainable development, including, inter alia, the Aarhus Convention, the Alpine Convention, the North American Commission on Environmental Cooperation, the Boundary Waters Treaty, the Iqaluit Declaration of the Arctic Council, the Baltic Agenda 21 and the Mediterranean Agenda 21.

IX. Means of implementation*

75. The implementation of Agenda 21 and the achievement of the internationally agreed development goals, including those contained in the Millennium Declaration as well as in the present plan of action, require a substantially increased effort, both by countries themselves and by the rest of the international community, based on the recognition that each country has primary responsibility for its own development and that the role of national policies and development strategies cannot be overemphasized, taking fully into account the Rio principles, including, in particular, the principle of common but differentiated responsibilities, which states:

“States shall cooperate in a spirit of global partnership to conserve, protect and restore the health and integrity of the Earth’s ecosystem. In view of the different contributions to global environmental degradation, States have common but differentiated responsibilities. The developed countries acknowledge the responsibility that they bear in the international pursuit of sustainable development in view of the pressures their societies place on the global environment and of the technologies and financial resources they command.”

The internationally agreed development goals, including those contained in the Millennium Declaration and Agenda 21, as well as in the present plan of action, will require significant increases in the flow of financial resources as elaborated in the Monterrey Consensus, including through new and additional financial resources, in particular to developing countries, to support the implementation of national policies and programmes developed by them, improved trade opportunities, access to and transfer of environmentally sound technologies on a concessional or preferential basis, as mutually agreed, education and awareness-raising, capacity-building, and information for decision-making and scientific capabilities within the agreed time frame required to meet these goals and initiatives. Progress to this end will require that the international community implement the outcomes of major United Nations conferences, such as the programmes of action adopted at the Third United Nations Conference on the Least Developed Countries, and the Global Conference on the Sustainable Development of Small Island Developing States, and relevant international agreements since 1992, particularly those of the International Conference on Financing for Development and the Fourth WTO Ministerial Conference, including building on them as part of a process of achieving sustainable development.

76. Mobilizing and increasing the effective use of financial resources and achieving the national and international economic conditions needed to fulfil internationally agreed development goals, including those contained in the Millennium Declaration, to eliminate poverty, improve social conditions and raise living standards and protect our environment, will be our first step to ensuring that the twenty-first century becomes the century of sustainable development for all.

77. In our common pursuit of growth, poverty eradication and sustainable development, a critical challenge is to ensure the necessary internal conditions for mobilizing domestic savings, both public and private, sustaining adequate levels of productive investment and increasing human capacity. A crucial task is to enhance the efficacy, coherence and consistency of macroeconomic policies. An enabling domestic environment is vital for mobilizing domestic resources, increasing productivity, reducing capital flight, encouraging the private sector, and attracting and making effective use of international investment and assistance. Efforts to create such an environment should be supported by the international community.

78. Facilitate greater flows of foreign direct investment so as to support the sustainable development activities, including the development of infrastructure, of developing countries,

* Because the structure of chapter IX was changed in the course of negotiations, so that its paragraph numbering no longer corresponds to the earlier version contained in document A/CONF.199/L.1, Latin ordinal numbers (bis, ter etc.) are used after paragraph 119 until the end of the chapter in order not to disrupt the paragraph numbering of the following chapter, which was not so changed.

and enhance the benefits that developing countries can draw from foreign direct investment, with particular actions to:

(a) Create the necessary domestic and international conditions to facilitate significant increases in the flow of FDI to developing countries, in particular the least developed countries, which is critical to sustainable development, particularly FDI flows for infrastructure development and other priority areas in developing countries to supplement the domestic resources mobilized by them;

(b) Encourage foreign direct investment in developing countries and countries with economies in transition through export credits that could be instrumental to sustainable development;

79. Recognize that a substantial increase in ODA and other resources will be required if developing countries are to achieve the internationally agreed development goals and objectives, including those contained in the Millennium Declaration. To build support for ODA, we will cooperate to further improve policies and development strategies, both nationally and internationally, to enhance aid effectiveness, with actions to:

(a) Make available the increased ODA commitments announced by several developed countries at the International Conference on Financing for Development. Urge the developed countries that have not done so to make concrete efforts towards the target of 0.7 per cent of GNP as ODA to developing countries, and effectively implement their commitment on ODA to the least developed countries as contained in paragraph 83 of the Programme of Action for the Least Developed Countries for the Decade 2001-2010. We also encourage developing countries to build on progress achieved in ensuring that ODA is used effectively to help achieve development goals and targets in accordance with the outcome of the International Conference on Financing for Development. We acknowledge the efforts of all donors, commend those donors whose ODA contributions exceed, reach or are increasing towards the targets, and underline the importance of undertaking to examine the means and time frames for achieving the targets and goals;

(b) Encourage recipient and donor countries, as well as international institutions, to make ODA more efficient and effective for poverty eradication, sustained economic growth and sustainable development. In this regard, intensify efforts by the multilateral and bilateral financial and development institutions, in accordance with paragraph 43 of the Monterrey Consensus, in particular to harmonize their operational procedures at the highest standards, so as to reduce transaction costs and make ODA disbursement and delivery more flexible and more responsive to the needs of developing countries, taking into account national development needs and objectives under the ownership of recipient countries, and to use development frameworks that are owned and driven by developing countries and that embody poverty reduction strategies, including poverty reduction strategy papers, as vehicles for aid delivery, upon request.

80. Make full and effective use of existing financial mechanisms and institutions, including through actions at all levels to:

(a) Strengthen ongoing efforts to reform the existing international financial architecture, to foster a transparent, equitable and inclusive system that is able to provide for the effective participation of developing countries in the international economic decision-making processes and institutions, as well as for their effective and equitable participation in the formulation of financial standards and codes;

(b) Promote, inter alia, measures in source and destination countries to improve transparency and information about financial flows to contribute to stability in the international financial environment. Measures that mitigate the impact of excessive volatility of short-term capital flows are important and must be considered;

(c) Work to ensure that the funds are made available on a timely, more assured and predictable basis to international organizations and agencies, where appropriate, for their sustainable development activities, programmes and projects;

(d) Encourage the private sector, including transnational corporations, private foundations and civil society institutions, to provide financial and technical assistance to developing countries;

(e) Support new and existing public/private sector financing mechanisms for developing countries and countries with economies in transition, to benefit in particular small entrepreneurs and small, medium-sized and community-based enterprises and to improve their infrastructure, while ensuring the transparency and accountability of such mechanisms.

81. Welcome the successful and substantial third replenishment of the GEF, which will enable it to address the funding requirements of new focal areas and existing ones and continue to be responsive to the needs and concerns of its recipient countries, in particular developing countries, and further encourage GEF to leverage additional funds from key public and private organizations, improve the management of funds through more speedy and streamlined procedures and simplify its project cycle.

82. Explore ways of generating new public and private innovative sources of finance for development purposes, provided that those sources do not unduly burden developing countries, noting the proposal to use special drawing rights allocations for development purposes, as set forth in paragraph 44 of the Monterrey Consensus.

83. Reduce unsustainable debt burden through such actions as debt relief and, as appropriate, debt cancellation and other innovative mechanisms geared to comprehensively address the debt problems of developing countries, in particular the poorest and most heavily indebted ones. Therefore, debt relief measures should, where appropriate, be pursued vigorously and expeditiously, including within the Paris and London Clubs and other relevant forums, in order to contribute to debt sustainability and facilitate sustainable development, while recognizing that debtors and creditors must share responsibility for preventing and resolving unsustainable debt situations, and that external debt relief can play a key role in liberating resources that can then be directed towards activities consistent with attaining sustainable growth and development. Therefore, we support paragraphs 47 through 51 of the Monterrey Consensus dealing with external debt. Debt relief arrangements should seek to avoid imposing any unfair burdens on other developing countries. There should be an increase in the use of grants for the poorest, debt-vulnerable countries. Countries are encouraged to develop national comprehensive strategies to monitor and manage external liabilities as a key element in reducing national vulnerabilities. In this regard, actions are required to:

(a) Implement speedily, effectively and fully the enhanced heavily indebted poor countries (HIPC) initiative, which should be fully financed through additional resources, taking into consideration, as appropriate, measures to address any fundamental changes in the economic circumstances of those developing countries with unsustainable debt burden caused by natural catastrophes, severe terms-of-trade shocks or affected by conflict, taking into account initiatives which have been undertaken to reduce outstanding indebtedness;

(b) Encourage participation in the HIPC initiative of all creditors that have not yet done so;

(c) Bring international debtors and creditors together in relevant international forums to restructure unsustainable debt in a timely and efficient manner, taking into account the need to involve the private sector in the resolution of crises due to indebtedness, where appropriate;

(d) Acknowledge the problems of the debt sustainability of some non-HIPC low-income countries, in particular those facing exceptional circumstances;

(e) Encourage exploring innovative mechanisms to comprehensively address the debt problems of developing countries, including middle-income countries and countries with economies in transition. Such mechanisms may include debt-for-sustainable-development swaps;

(f) Encourage donor countries to take steps to ensure that resources provided for debt relief do not detract from ODA resources intended to be available for developing countries.

84. Recognizing the major role that trade can play in achieving sustainable development and in eradicating poverty, we encourage WTO members to pursue the work programme agreed at the Fourth WTO Ministerial Conference. In order for developing countries, especially the least developed among them, to secure their share in the growth of world trade commensurate with the needs of their economic development, we urge WTO members to take the following actions:

(a) Facilitate the accession of all developing countries, particularly the least developed countries, as well as countries with economies in transition, that apply for membership of WTO, in accordance with the Monterrey Consensus;

(b) Support the Doha work programme as an important commitment on the part of developed and developing countries to mainstream appropriate trade policies in their respective development policies and programmes;

(c) Implement substantial trade-related technical assistance and capacity-building measures and support the Doha Development Agenda Global Trust Fund established after the Fourth WTO Ministerial Conference as an important step forward in ensuring a sound and predictable basis for WTO-related technical assistance and capacity-building;

(d) Implement the New Strategy for WTO Technical Cooperation for Capacity-Building, Growth and Integration;

(e) Fully support the implementation of the Integrated Framework for Trade-Related Technical Assistance to Least Developed Countries, and urge development partners to significantly increase contributions to the Trust Fund of the Framework, in accordance with the Doha Ministerial Declaration.

85. In accordance with the Doha Declaration as well as with relevant decisions taken at Doha, we are determined to take concrete action to address issues and concerns raised by developing countries regarding the implementation of some WTO agreements and decisions, including the difficulties and resource constraints faced by them in fulfilling those agreements.

86. Call upon WTO members to fulfil the commitments made in the Doha Ministerial Declaration, notably in terms of market access, in particular for products of export interest to developing countries, especially least developed countries, by implementing the following actions, taking into account paragraph 45 of the Doha Ministerial Declaration:

(a) Review all special and differential treatment provisions with a view to strengthening them and making them more precise, effective and operational, in accordance with paragraph 44 of the Doha Ministerial Declaration;

(b) Aim to reduce or, as appropriate, eliminate tariffs on non-agricultural products, including the reduction or elimination of tariff peaks, high tariffs and tariff escalation, as well as non-tariff barriers, in particular on products of export interest to developing countries. Product coverage should be comprehensive and without a priori exclusions. The negotiations shall take fully into account the special needs and interests of developing and least developed countries, including through less than full reciprocity in reduction commitments, in accordance with the Doha Ministerial Declaration;

(c) Fulfil, without prejudging the outcome of the negotiations, the commitment for comprehensive negotiations initiated under article 20 of the Agreement on Agriculture as

referred to in paragraphs 13 and 14 of the Doha Ministerial Declaration, aiming at substantial improvements in market access, reductions of with a view to phasing out all forms of export subsidies, and substantial reductions in trade-distorting domestic support, while agreeing that the provisions for special and differential treatment for developing countries shall be an integral part of all elements of the negotiations and shall be embodied in the schedules of concession and commitments and, as appropriate, in the rules and disciplines to be negotiated, so as to be operationally effective and to enable developing countries to effectively take account of their development needs, including food security and rural development. Take note of the non-trade concerns reflected in the negotiating proposals submitted by WTO members and confirm that non-trade concerns will be taken into account in the negotiations as provided for in the Agreement on Agriculture, in accordance with the Doha Ministerial Declaration.

87. Call on developed countries that have not already done so to work towards the objective of duty-free and quota-free access for all least developed countries' exports, as envisaged in the Programme of Action for the Least Developed Countries for the Decade 2001-2010, which was adopted in Brussels on 20 May 2001.

88. Commit to actively pursue the WTO work programme to address the trade-related issues and concerns affecting the fuller integration of small, vulnerable economies into the multilateral trading system in a manner commensurate with their special circumstances and in support of their efforts towards sustainable development, in accordance with paragraph 35 of the Doha Declaration.

89. Build the capacity of commodity-dependent countries to diversify exports through, inter alia, financial and technical assistance, international assistance for economic diversification and sustainable resource management, and address the instability of commodity prices and declining terms of trade, as well as strengthen the activities covered by the Second Account of the Common Fund for Commodities to support sustainable development.

90. Enhance the benefits for developing countries, as well as countries with economies in transition, from trade liberalization, including through public-private partnerships, through, inter alia, action at all levels, including through financial support for technical assistance, the development of technology and capacity-building to developing countries to:

- (a) Enhance trade infrastructure and strengthen institutions;
- (b) Increase developing country capacity to diversify and increase exports to cope with the instability of commodity prices and declining terms of trade;
- (c) Increase the value added of developing country exports.

91. Continue to enhance the mutual supportiveness of trade, environment and development with a view to achieving sustainable development through actions at all levels to:

(a) Encourage the WTO Committee on Trade and Environment and the WTO Committee on Trade and Development, within their respective mandates, to each act as a forum to identify and debate developmental and environmental aspects of the negotiations, in order to help achieve an outcome which benefits sustainable development in accordance with the commitments made under the Doha Ministerial Declaration;

(b) Support the completion of the work programme of the Doha Ministerial Declaration on subsidies so as to promote sustainable development and enhance the environment, and encourage reform of subsidies that have considerable negative effects on the environment and are incompatible with sustainable development;

(c) Encourage efforts to promote cooperation on trade, environment and development, including in the field of providing technical assistance to developing countries, between the secretariats of WTO, UNCTAD, UNDP, UNEP and other relevant international environmental and development and regional organizations;

(d) Encourage the voluntary use of environmental impact assessments as an important national-level tool to better identify trade, environment and development interlinkages. Further encourage countries and international organizations with experience in this field to provide technical assistance to developing countries for these purposes.

92. Promote mutual supportiveness between the multilateral trading system and the multilateral environmental agreements, consistent with sustainable development goals, in support of the work programme agreed through WTO, while recognizing the importance of maintaining the integrity of both sets of instruments.

93. Complement and support the Doha Ministerial Declaration and the Monterrey Consensus by undertaking further action at the national, regional and international levels, including through public/private partnerships, to enhance the benefits, in particular for developing countries as well as for countries with economies in transition, of trade liberalization, through, inter alia, actions at all levels to:

(a) Establish and strengthen existing trade and cooperation agreements, consistent with the multilateral trading system, with a view to achieving sustainable development;

(b) Support voluntary WTO compatible market-based initiatives for the creation and expansion of domestic and international markets for environmentally friendly goods and services, including organic products, which maximize environmental and developmental benefits through, inter alia, capacity-building and technical assistance to developing countries;

(c) Support measures to simplify and make more transparent domestic regulations and procedures that affect trade so as to assist exporters, particularly those from developing countries.

94. Address the public health problems affecting many developing and least developed countries, especially those resulting from HIV/AIDS, tuberculosis, malaria and other epidemics, while noting the importance of the Doha Declaration on the TRIPS Agreement and Public Health, in which it has been agreed that the TRIPS Agreement does not and should not prevent WTO members from taking measures to protect public health. Accordingly, while reiterating our commitment to the TRIPS Agreement, we reaffirm that the Agreement can and should be interpreted and implemented in a manner supportive of WTO members' right to protect public health and in particular to promote access to medicines for all.

95. States should cooperate to promote a supportive and open international economic system that would lead to economic growth and sustainable development in all countries to better address the problems of environmental degradation. Trade policy measures for environmental purposes should not constitute a means of arbitrary or unjustifiable discrimination or a disguised restriction on international trade. Unilateral actions to deal with environmental challenges outside the jurisdiction of the importing country should be avoided. Environmental measures addressing transboundary or global environmental problems should, as far as possible, be based on an international consensus.

96. Take steps with a view to the avoidance of and refrain from any unilateral measure not in accordance with international law and the Charter of the United Nations that impedes the full achievement of economic and social development by the population of the affected countries, in particular women and children, that hinders their well-being and that creates obstacles to the full enjoyment of their human rights, including the right of everyone to a standard of living adequate for their health and well-being and their right to food, medical care and the necessary social services. Ensure that food and medicine are not used as tools for political pressure.

97. Take further effective measures to remove obstacles to the realization of the right of peoples to self-determination, in particular peoples living under colonial and foreign occupation, which continue to adversely affect their economic and social development and are incompatible with the dignity and worth of the human person and must be combated and eliminated. People

under foreign occupation must be protected in accordance with the provisions of international humanitarian law.

98. In accordance with the Declaration on Principles of International Law concerning Friendly Relations and Cooperation among States in accordance with the Charter of the United Nations, this shall not be construed as authorizing or encouraging any action which would dismember or impair, totally or in part, the territorial integrity or political unity of sovereign and independent States conducting themselves in compliance with the principle of equal rights and self-determination of peoples and thus possessed of a Government representing the whole people belonging to the territory without distinction of any kind.

98.bis. Further resolve to take concerted action against international terrorism, which causes serious obstacles to sustainable development.

* * *

99. Promote, facilitate and finance, as appropriate, access to and the development, transfer and diffusion of environmentally sound technologies and corresponding know-how, in particular to developing countries and countries with economies in transition on favourable terms, including on concessional and preferential terms, as mutually agreed, as set out in chapter 34 of Agenda 21, including through urgent actions at all levels to:

- (a) Provide information more effectively;
- (b) Enhance existing national institutional capacity in developing countries to improve access to and the development, transfer and diffusion of environmentally sound technologies and corresponding know-how;
- (c) Facilitate country-driven technology needs assessments;
- (d) Establish legal and regulatory frameworks in both supplier and recipient countries that expedite the transfer of environmentally sound technologies in a cost-effective manner by both public and private sectors and support their implementation;
- (e) Promote the access and transfer of technology related to early warning systems and to mitigation programmes to developing countries affected by natural disasters.

100. Improve the transfer of technologies to developing countries, in particular at the bilateral and regional levels, including through urgent actions at all levels to:

- (a) Improve interaction and collaboration, stakeholder relationships and networks between and among universities, research institutions, government agencies and the private sector;
- (b) Develop and strengthen networking of related institutional support structures, such as technology and productivity centres, research, training and development institutions, and national and regional cleaner production centres;
- (c) Create partnerships conducive to investment and technology transfer, development and diffusion, to assist developing countries, as well as countries with economies in transition, in sharing best practices and promoting programmes of assistance, and encourage collaboration between corporations and research institutes to enhance industrial efficiency, agricultural productivity, environmental management and competitiveness;
- (d) Provide assistance to developing countries, as well as countries with economies in transition, in accessing environmentally sound technologies that are publicly owned or in the public domain, as well as available knowledge in the public domain on science and technology, and in accessing the know-how and expertise required in order for them to make independent use of this knowledge in pursuing their development goals;

(e) Support existing mechanisms and, where appropriate, establish new mechanisms for the development, transfer and diffusion of environmentally sound technologies to developing countries and economies in transition.

* * *

101. Assist developing countries in building capacity to access a larger share of multilateral and global research and development programmes. In this regard, strengthen and, where appropriate, create centres for sustainable development in developing countries.

102. Build greater capacity in science and technology for sustainable development, with action to improve collaboration and partnerships on research and development and their widespread application among research institutions, universities, the private sector, governments, NGOs and networks, as well as between and among scientists and academics of developing and developed countries, and in this regard encourage networking with and between centres of scientific excellence in developing countries.

103. Improve policy and decision-making at all levels through, inter alia, improved collaboration between natural and social scientists, and between scientists and policy makers, including through urgent actions at all levels to:

(a) Increase the use of scientific knowledge and technology, and increase the beneficial use of local and indigenous knowledge in a manner respectful of the holders of that knowledge and consistent with national law;

(b) Make greater use of integrated scientific assessments, risk assessments and interdisciplinary and intersectoral approaches;

(c) Continue to support and collaborate with international scientific assessments supporting decision-making, including the Intergovernmental Panel on Climate Change, with the broad participation of developing country experts;

(d) Assist developing countries in developing and implementing science and technology policies;

(e) Establish partnerships between scientific, public and private institutions, and by integrating scientists' advice into decision-making bodies in order to ensure a greater role for science, technology development and engineering sectors;

(f) Promote and improve science-based decision-making and reaffirm the precautionary approach as set out in principle 15 of the Rio Declaration on Environment and Development, which states:

“In order to protect the environment, the precautionary approach shall be widely applied by States according to their capabilities. Where there are threats of serious or irreversible damage, lack of full scientific certainty shall not be used as a reason for postponing cost-effective measures to prevent environmental degradation.”

104. Assist developing countries, through international cooperation, in enhancing their capacity in their efforts to address issues pertaining to environmental protection including in their formulation and implementation of policies for environmental management and protection, including through urgent actions at all levels to:

(a) Improve their use of science and technology for environmental monitoring, assessment models, accurate databases and integrated information systems;

(b) Promote and, where appropriate, improve their use of satellite technologies for quality data collection, verification and updating, and further improvement of aerial and ground-based observations, in support of their efforts to collect quality, accurate, long-term, consistent and reliable data;

(c) Set up and, where appropriate, further develop national statistical services capable of providing sound data on science education and research and development activities that are necessary for effective science and technology policy-making.

105. Establish regular channels between policy makers and the scientific community for requesting and receiving science and technology advice for the implementation of Agenda 21, and create and strengthen networks for science and education for sustainable development, at all levels, with the aim of sharing knowledge, experience and best practices and building scientific capacities, particularly in developing countries.

106. Use information and communication technologies, where appropriate, as tools to increase the frequency of communication and the sharing of experience and knowledge, and to improve the quality of and access to information and communications technology in all countries, building on the work facilitated by the United Nations Information and Communications Technology Task Force and the efforts of other relevant international and regional forums.

107. Support publicly funded research and development entities to engage in strategic alliances for the purpose of enhancing research and development to achieve cleaner production and product technologies, through, inter alia, the mobilization from all sources of adequate financial and technical resources, including new and additional resources, and encourage the transfer and diffusion of those technologies, in particular to developing countries.

108. Examine issues of global public interest through open, transparent and inclusive workshops to promote a better public understanding of such questions.

* * *

109. Education is critical for promoting sustainable development. It is therefore essential to mobilize necessary resources, including financial resources at all levels, by bilateral and multilateral donors, including the World Bank and the regional development banks, by civil society and by foundations, to complement the efforts by national governments to pursue the following goals and actions:

(a) Meet the development goal contained in the Millennium Declaration of achieving universal primary education, ensuring that, by 2015, children everywhere, boys and girls alike, will be able to complete a full course of primary schooling;

(b) Provide all children, particularly those living in rural areas and those living in poverty, especially girls, with the access and opportunity to complete a full course of primary education;

110. Provide financial assistance and support to education, research, public awareness programmes and developmental institutions in developing countries and countries with economies in transition in order to:

(a) Sustain their educational infrastructures and programmes, including those related to environment and public health education;

(b) Consider means of avoiding the frequent, serious financial constraints faced by many institutions of higher learning, including universities around the world, particularly in developing countries and countries in transition.

111. Address the impact of HIV/AIDS on the educational system in those countries seriously affected by the pandemic.

112. Allocate national and international resources for basic education as proposed by the Dakar Framework for Action on Education for All and for improved integration of sustainable development into education and in bilateral and multilateral development programmes, and improve integration between publicly funded research and development and development programmes.

113. Eliminate gender disparity in primary and secondary education by 2005, as provided in the Dakar Framework for Action on Education for All, and at all levels of education no later than 2015, to meet the development goals contained in the Millennium Declaration, with action to ensure, inter alia, equal access to all levels and forms of education, training and capacity-building by gender mainstreaming, and by creating a gender-sensitive educational system.

114. Integrate sustainable development into education systems at all levels of education in order to promote education as a key agent for change.

115. Develop, implement, monitor and review education action plans and programmes at the national, subnational and local levels, as appropriate, that reflect the Dakar Framework for Action on Education for All and that are relevant to local conditions and needs leading to the achievement of community development, and make education for sustainable development a part of those plans.

116. Provide all community members with a wide range of formal and non-formal continuing educational opportunities, including volunteer community service programmes, in order to end illiteracy and emphasize the importance of lifelong learning and promote sustainable development.

117. Support the use of education to promote sustainable development, including through urgent actions at all levels to:

(a) Integrate information and communications technology in school curriculum development to ensure its access by both rural and urban communities, and provide assistance particularly to developing countries, inter alia, for the establishment of an appropriate enabling environment required for such technology;

(b) Promote, as appropriate, affordable and increased access to programmes for students, researchers and engineers from developing countries in the universities and research institutions of developed countries in order to promote the exchange of experience and capacity that will benefit all partners;

(c) Continue to implement the work programme of the Commission on Sustainable Development on education for sustainable development;

(d) Recommend to the United Nations General Assembly that it consider adopting a decade of education for sustainable development, starting in 2005.

* * *

118. Enhance and accelerate human, institutional and infrastructure capacity-building initiatives, and promote partnerships in that regard that respond to the specific needs of developing countries in the context of sustainable development.

119. Support local, national, subregional and regional initiatives, with action to develop, use and adapt knowledge and techniques and to enhance local, national, subregional and regional centres of excellence for education, research and training in order to strengthen the knowledge capacity of developing countries and countries with economies in transition through, inter alia, the mobilization from all sources of adequate financial and other resources, including new and additional resources;

119.bis Provide technical and financial assistance to developing countries, including through the strengthening of capacity-building efforts, such as the United Nations Development Programme capacity 21 programme, to:

(a) Assess their own capacity development needs and opportunities at the individual, institutional and societal levels;

(b) Design programmes for capacity-building and support for local, national and community-level programmes that focus on meeting the challenges of globalization more

effectively and attaining the internationally agreed development goals, including those contained in the Millennium Declaration;

(c) Develop the capacity of civil society, including youth, to participate, as appropriate, in designing, implementing and reviewing sustainable development policies and strategies at all levels;

(d) Build and, where appropriate, strengthen national capacities for carrying out effective implementation of Agenda 21.

* * *

119.ter Ensure access, at the national level, to environmental information and judicial and administrative proceedings in environmental matters, as well as public participation in decision-making, so as to further principle 10 of the Rio Declaration on Environment and Development, taking into full account principles 5, 7 and 11 of the Declaration.

119.quater Strengthen national and regional information and statistical and analytical services relevant to sustainable development policies and programmes, including data disaggregated by sex, age and other factors, and encourage donors to provide financial and technical support to developing countries to enhance their capacity to formulate policies and implement programmes for sustainable development.

119.quinques Encourage further work on indicators for sustainable development by countries at the national level, including integration of gender aspects, on a voluntary basis, in line with national conditions and priorities.

119.sexies Promote further work on indicators, in conformity with paragraph 3 of decision 9/4 of the Commission on Sustainable Development.

119.septies Promote the development and wider use of earth observation technologies, including satellite remote sensing, global mapping and geographic information systems, to collect quality data on environmental impacts, land use and land-use changes, including through urgent actions at all levels to:

(a) Strengthen cooperation and coordination among global observing systems and research programmes for integrated global observations, taking into account the need for building capacity and sharing of data from ground-based observations, satellite remote sensing and other sources among all countries;

(b) Develop information systems that make the sharing of valuable data possible, including the active exchange of Earth observation data;

(c) Encourage initiatives and partnerships for global mapping.

119.octies Support countries, particularly developing countries, in their national efforts to:

(a) Collect data that are accurate, long-term, consistent and reliable;

(b) Use satellite and remote-sensing technologies for data collection and further improvement of ground-based observations;

(c) Access, explore and use geographic information by utilizing the technologies of satellite remote sensing, satellite global positioning, mapping and geographic information systems.

119.noviens Support efforts to prevent and mitigate the impacts of natural disasters, including through urgent actions at all levels to:

(a) Provide affordable access to disaster-related information for early warning purposes;

(b) Translate available data, particularly from global meteorological observation systems, into timely and useful products.

119.diciens Develop and promote the wider application of environmental impact assessments, inter alia, as a national instrument, as appropriate, to provide essential decision-support information on projects that could cause significant adverse effects to the environment.

119.undeciens Promote and further develop methodologies at policy, strategy and project levels for sustainable development decision-making at the local and national levels, and where relevant at the regional level. In this regard, emphasize that the choice of the appropriate methodology to be used in countries should be adequate to their country-specific conditions and circumstances, should be on a voluntary basis and should conform to their development priority needs.

X. Institutional framework for sustainable development

120. An effective institutional framework for sustainable development at all levels is key to the full implementation of Agenda 21, the follow-up to the outcomes of the World Summit on Sustainable Development and meeting emerging sustainable development challenges. Measures aimed at strengthening such a framework should build on the provisions of Agenda 21 as well as the 1997 Programme for its further implementation and the principles of the Rio Declaration on Environment and Development and should promote the achievement of the internationally agreed development goals, including those contained in the Millennium Declaration, taking into account the Monterrey Consensus and relevant outcomes of other major United Nations conferences and international agreements since 1992. It should be responsive to the needs of all countries, taking into account the specific needs of developing countries including the means of implementation. It should lead to the strengthening of international bodies and organizations dealing with sustainable development, while respecting their existing mandates, as well as to the strengthening of relevant regional, national and local institutions.

120.bis. Good governance is essential for sustainable development. Sound economic policies, solid democratic institutions responsive to the needs of the people and improved infrastructure are the basis for sustained economic growth, poverty eradication, and employment creation. Freedom, peace and security, domestic stability, respect for human rights, including the right to development, and the rule of law, gender equality, market-oriented policies, and an overall commitment to just and democratic societies are also essential and mutually reinforcing.

Objectives

121. Measures to strengthen sustainable development institutional arrangements at all levels should be taken within the framework of Agenda 21¹ and should build on developments since UNCED, and should lead to the achievement of, inter alia, the following objectives:

- (a) Strengthening commitments to sustainable development;
- (b) Integration of the economic, social and environmental dimensions of sustainable development in a balanced manner;
- (c) Strengthening of the implementation of Agenda 21, including through the mobilization of financial and technological resources, as well as capacity-building programmes, particularly for developing countries;
- (d) Strengthening coherence, coordination and monitoring;
- (e) Promoting the rule of law and strengthening of governmental institutions;

¹ References in the present chapter to Agenda 21 are deemed to include Agenda 21, the Programme for the Further Implementation of Agenda 21 and the outcomes of the Summit.

(f) Increasing effectiveness and efficiency through limiting overlap and duplication of activities of international organizations, within and outside the United Nations system, based on their mandates and comparative advantages;

(g) Enhancing participation and effective involvement of civil society and other relevant stakeholders in the implementation of Agenda 21, as well as promoting transparency and broad public participation;

(h) Strengthening capacities for sustainable development at all levels, including the local level, in particular those of developing countries;

(i) Strengthening international cooperation aimed at reinforcing the implementation of Agenda 21 and the outcomes of the Summit.

Strengthening the institutional framework for sustainable development at the international level

122. The international community should:

(a) Enhance the integration of sustainable development goals as reflected in Agenda 21 and support for implementation of Agenda 21 and the outcomes of the Summit into the policies, work programmes and operational guidelines of relevant United Nations agencies, programmes and funds, GEF and international financial and trade institutions within their mandates, while stressing that their activities should take full account of national programmes and priorities, particularly those of developing countries, as well as, where appropriate, countries with economies in transition, to achieve sustainable development;

(b) Strengthen collaboration within and between the United Nations system, international financial institutions, the Global Environment Facility and WTO, utilizing the United Nations Chief Executives Board for Coordination (CEB), the United Nations Development Group, the Environment Management Group and other inter-agency coordinating bodies. Strengthened inter-agency collaboration should be pursued in all relevant contexts, with special emphasis on the operational level and involving partnership arrangements on specific issues to support, in particular, developing countries' efforts in implementing Agenda 21;

(c) Strengthen and better integrate the three dimensions of sustainable development policies and programmes, and promote the full integration of sustainable development objectives into programmes and policies of bodies that have a primary focus on social issues. In particular, the social dimension of sustainable development should be strengthened, inter alia, by emphasizing follow-up to the outcomes of the World Summit for Social Development and its five-year review, and taking into account their reports, and by support to social protection systems;

(d) Fully implement the outcomes of decision I on international environmental governance adopted by the UNEP Governing Council at its seventh special session, and invite the General Assembly at its fifty-seventh session to consider the important but complex issue of establishing universal membership for the Governing Council/Global Ministerial Environment Forum;

(e) Engage actively and constructively in ensuring the timely completion of the negotiations on a comprehensive United Nations convention against corruption, including the question of repatriation of funds illicitly acquired to countries of origin;

(f) Promote corporate responsibility and accountability and the exchange of best practices in the context of sustainable development, including, as appropriate, through multi-stakeholder dialogue, such as through the Commission on Sustainable Development, and other initiatives;

(g) Take concrete action to implement the Monterrey Consensus at all levels.

123. Good governance at the international level is fundamental for achieving sustainable development. In order to ensure a dynamic and enabling international economic environment, it is important to promote global economic governance through addressing the international finance, trade, technology and investment patterns that have an impact on the development prospects of developing countries. To this effect, the international community should take all necessary and appropriate measures, including ensuring support for structural and macroeconomic reform, a comprehensive solution to the external debt problem and increasing market access for developing countries. Efforts to reform the international financial architecture need to be sustained with greater transparency and the effective participation of developing countries in decision-making processes. A universal, rule-based, open, non-discriminatory and equitable multilateral trading system, as well as meaningful trade liberalization, can substantially stimulate development worldwide, benefiting countries at all stages of development.

124. A vibrant and effective United Nations system is fundamental to the promotion of international cooperation for sustainable development and to a global economic system that works for all. To this effect, a firm commitment to the ideals of the United Nations and to the principles of international law and those enshrined in the Charter of the United Nations, and to strengthening the United Nations system and other multilateral institutions and promoting the improvement of their operations, is essential. States should also fulfil their commitment to negotiate and finalize as soon as possible a United Nations convention against corruption in all its aspects, including the question of repatriation of funds illicitly acquired to countries of origin and also to promoting stronger cooperation to eliminate money-laundering.

Role of the General Assembly

125. The General Assembly of the United Nations should adopt sustainable development as a key element of the overarching framework for United Nations activities, particularly for achieving the internationally agreed development goals, including those contained in the Millennium Declaration, and should give overall political direction to the implementation of Agenda 21 and its review.

Role of the Economic and Social Council

126. Pursuant to the relevant provisions of the Charter of the United Nations and Agenda 21 provisions regarding the Economic and Social Council and General Assembly resolutions 48/162 and 50/227, which reaffirmed the Council as the central mechanism for the coordination of the United Nations system and its specialized agencies and supervision of subsidiary bodies, in particular its functional commissions, and to promote the implementation of Agenda 21 by strengthening system-wide coordination, the Council should:

(a) Increase its role in overseeing system-wide coordination and the balanced integration of economic, social and environmental aspects of United Nations policies and programmes aimed at promoting sustainable development;

(b) Organize periodic consideration of sustainable development themes in regard to the implementation of Agenda 21, including the means of implementation. Recommendations in regard to such themes could be made by the Commission on Sustainable Development;

(c) Make full use of its high-level, coordination, operational activities and the general segments to effectively take into account all relevant aspects of the work of the United Nations on sustainable development. In this context, the Council should encourage the active participation of major groups in its high-level segment and the work of its relevant functional commissions, in accordance with the respective rules of procedure;

(d) Promote greater coordination, complementarity, effectiveness and efficiency of activities of its functional commissions and other subsidiary bodies that are relevant to the implementation of Agenda 21;

(e) Terminate the work of the Committee on Energy and Natural Resources for Development and transfer its work to the Commission on Sustainable Development;

(f) Ensure that there is a close link between the role of the Council in the follow-up to the Summit and its role in the follow-up to the Monterrey Consensus, in a sustained and coordinated manner. To that end, the Council should explore ways to develop arrangements relating to its meetings with the Bretton Woods institutions and WTO, as set out in the Monterrey Consensus;

(g) Intensify its efforts to ensure that gender mainstreaming is an integral part of its activities concerning the coordinated implementation of Agenda 21.

Role and function of the Commission on Sustainable Development

127. The Commission on Sustainable Development should continue to be the high-level commission on sustainable development within the United Nations system and serve as a forum for consideration of issues related to integration of the three dimensions of sustainable development. Although the role, functions and mandate of the Commission as set out in relevant parts of Agenda 21 and adopted in General Assembly resolution 47/191 continue to be relevant, the Commission needs to be strengthened, taking into account the role of relevant institutions and organizations. An enhanced role of the Commission should include reviewing and monitoring progress in the implementation of Agenda 21 and fostering coherence of implementation, initiatives and partnerships.

128. Within that context, the Commission should give more emphasis on actions that enable implementation at all levels, including promoting and facilitating partnerships involving Governments, international organizations and relevant stakeholders for the implementation of Agenda 21.

129. The Commission should:

- (a) Review and evaluate progress and promote further implementation of Agenda 21;
- (b) Focus on the cross-sectoral aspects of specific sectoral issues and provide a forum for better integration of policies, including through interaction among Ministers dealing with the various dimensions and sectors of sustainable development through the high-level segments;
- (c) Address new challenges and opportunities related to the implementation of Agenda 21;
- (d) The Commission should focus on actions related to implementation of Agenda 21, limiting negotiations in the sessions of the Commission to every two years;
- (e) Limit the number of themes addressed in each session.

130. In relation to its role in facilitating implementation, the Commission should emphasize the following:

- (a) Review progress and promote the further implementation of Agenda 21. In this context, the Commission should identify constraints on implementation and make recommendations to overcome those constraints;
- (b) Serve as a focal point for the discussion of partnerships that promote sustainable development, including sharing lessons learned, progress made and best practices;
- (c) Review issues related to financial assistance and transfer of technology for sustainable development, as well as capacity-building, while making full use of existing

information. In this regard, the Commission on Sustainable Development could give consideration to more effective use of national reports and regional experience and to this end make appropriate recommendations;

(d) Provide a forum for analysis and exchange of experience on measures that assist sustainable development planning, decision-making and the implementation of sustainable development strategies. In this regard, the Commission could give consideration to more effective use of national and regional reports;

(e) Take into account significant legal developments in the field of sustainable development, with due regard to the role of relevant intergovernmental bodies in promoting the implementation of Agenda 21 relating to international legal instruments and mechanisms.

131. With regard to the practical modalities and programme of work of the Commission, specific decisions on those issues should be taken by the Commission at its next session, when the Commission's thematic work programme will be elaborated. In particular, the following issues should be considered:

(a) Giving a balanced consideration to implementation of all of the mandates of the Commission contained in General Assembly resolution 47/191;

(b) Continuing to provide for more direct and substantive involvement of international organizations and major groups in the work of the Commission;

(c) Give greater consideration to the scientific contributions to sustainable development through, for example, drawing on the scientific community and encouraging national, regional and international scientific networks to be involved in the Commission;

(d) Furthering the contribution of educators to sustainable development, including, where appropriate, in the activities of the Commission;

(e) The scheduling and duration of intersessional meetings.

132. Undertake further measures to promote best practices and lessons learned in sustainable development, and in addition promote the use of contemporary methods of data collection and dissemination, including broader use of information technologies.

Role of international institutions

133. Stress the need for international institutions both within and outside the United Nations system, including international financial institutions, WTO and GEF, to enhance, within their mandates, their cooperative efforts to:

(a) Promote effective and collective support to the implementation of Agenda 21 at all levels;

(b) Enhance the effectiveness and coordination of international institutions to implement Agenda 21, the outcomes of the World Summit on Sustainable Development, relevant sustainable development aspects of the Millennium Declaration, the Monterrey Consensus and the outcomes of the fourth WTO ministerial meeting, held in Doha in November 2001.

134. Request the Secretary-General of the United Nations, utilizing the United Nations System Chief Executives Board for Coordination, including through informal collaborative efforts, to further promote system-wide inter-agency cooperation and coordination on sustainable development, to take appropriate measures to facilitate exchange of information, and to continue to keep the Economic and Social Council and the Commission informed of actions being taken to implement Agenda 21.

135. Significantly strengthen support for UNDP capacity-building programmes for sustainable development, building on the experience gained from Capacity 21, as important mechanisms for

supporting local and national development capacity-building efforts, in particular in developing countries.

136. Strengthen cooperation among UNEP and other United Nations bodies and specialized agencies, the Bretton Woods institutions and WTO, within their mandates.

137. UNEP, UN-Habitat, UNDP and UNCTAD, within their mandates, should strengthen their contribution to sustainable development programmes and the implementation of Agenda 21 at all levels, particularly in the area of promoting capacity-building.

138. To promote effective implementation of Agenda 21 at the international level, the following should also be undertaken:

(a) Streamline the international sustainable development meeting calendar and, as appropriate, reduce the number of meetings, the length of meetings and the amount of time spent on negotiated outcomes in favour of more time spent on practical matters related to implementation;

(b) Encourage partnership initiatives for implementation by all relevant actors to support the outcome of the World Summit on Sustainable Development. In this context, further development of partnerships and partnership follow-up should take note of the preparatory work for the Summit;

(c) Make full use of developments in the field of information and communication technologies.

[Paragraph 139 is deleted]

140. Strengthening of the international institutional framework for sustainable development is an evolutionary process. It is necessary to keep under review relevant arrangements; identify gaps; eliminate duplication of functions; and continue to strive for greater integration, efficiency and coordination of the economic, social and environmental dimensions of sustainable development aiming at the implementation of Agenda 21.

Strengthening institutional arrangements for sustainable development at the regional level

141. Implementation of Agenda 21 and the outcomes of the Summit should be effectively pursued at the regional and subregional levels, through the regional commissions and other regional and subregional institutions and bodies.

142. Intraregional coordination and cooperation on sustainable development should be improved among the regional commissions, United Nations Funds, programmes and agencies, regional development banks, and other regional and subregional institutions and bodies. This should include, as appropriate, support for development, enhancement and implementation of agreed regional sustainable development strategies and action plans, reflecting national and regional priorities.

143. In particular and taking into account relevant provisions of Agenda 21, the regional commissions, in collaboration with other regional and subregional bodies, should:

(a) Promote the integration of the three dimensions of sustainable development into their work in a balanced way, including through implementation of Agenda 21. To this end, the regional commissions should enhance their capacity through internal action and be provided, as appropriate, with external support;

(b) Facilitate and promote a balanced integration of the economic, social and environmental dimensions of sustainable development into the work of regional, subregional and other bodies, for example by facilitating and strengthening the exchange of experiences,

including national experience, best practices, case studies and partnership experience related to the implementation of Agenda 21;

(c) Assist in the mobilization of technical and financial assistance, and facilitate the provision of adequate financing for the implementation of regionally and subregionally agreed sustainable development programmes and projects, including addressing the objective of poverty eradication;

(d) Continue to promote multi-stakeholder participation and encourage partnerships to support the implementation of Agenda 21 at the regional and subregional levels.

144. Regionally and subregionally agreed sustainable development initiatives and programmes, such as the New Partnership for Africa's Development (NEPAD) and the interregional aspects of the globally agreed Programme of Action for the Sustainable Development of Small Island Developing States, should be supported.

Strengthening institutional frameworks for sustainable development at the national level

145. States should:

(a) Continue to promote coherent and coordinated approaches to institutional frameworks for sustainable development at all national levels, including through, as appropriate, the establishment or strengthening of existing authorities and mechanisms necessary for policy-making, coordination and implementation and enforcement of laws;

(b) Take immediate steps to make progress in the formulation and elaboration of national strategies for sustainable development and begin their implementation by 2005. To this end, as appropriate, strategies should be supported through international cooperation, taking into account the special needs of developing countries, in particular the least developed countries. Such strategies, which, where applicable, could be formulated as poverty reduction strategies that integrate economic, social and environmental aspects of sustainable development, should be pursued in accordance with each country's national priorities.

146. Each country has the primary responsibility for its own sustainable development, and the role of national policies and development strategies cannot be overemphasized. All countries should promote sustainable development at the national level by, inter alia, enacting and enforcing clear and effective laws that support sustainable development. All countries should strengthen governmental institutions, including by providing necessary infrastructure and by promoting transparency, accountability and fair administrative and judicial institutions.

146.bis All countries should also promote public participation, including through measures that provide access to information regarding legislation, regulations, activities, policies and programmes. They should also foster full public participation in sustainable development policy formulation and implementation. Women should be able to participate fully and equally in policy formulation and decision-making.

147. Further promote the establishment or enhancement of sustainable development councils and/or coordination structures at the national level, including at the local level, in order to provide a high-level focus on sustainable development policies. In that context, multi-stakeholder participation should be promoted.

148. Support efforts by all countries, particularly developing countries, as well as countries with economies in transition, to enhance national institutional arrangements for sustainable development, including at the local level. That could include promoting cross-sectoral approaches in the formulation of strategies and plans for sustainable development, such as, where applicable, poverty reduction strategies, aid coordination, encouraging participatory approaches and enhancing policy analysis, management capacity and implementation capacity, including mainstreaming a gender perspective in all those activities.

149. Enhance the role and capacity of local authorities as well as stakeholders in implementing Agenda 21 and the outcomes of the Summit and in strengthening the continuing support for local Agenda 21 programmes and associated initiatives and partnerships, and encourage, in particular, partnerships among and between local authorities and other levels of government and stakeholders to advance sustainable development as called for in, inter alia, the Habitat Agenda.

Participation of major groups

150. Enhance partnerships between governmental and non-governmental actors, including all major groups, as well as volunteer groups, on programmes and activities for the achievement of sustainable development at all levels.

[Paragraph 151 is deleted]

152. Acknowledge the consideration being given to the possible relationship between environment and human rights, including the right to development, with full and transparent participation of Member States of the United Nations and observer States.

153. Promote and support youth participation in programmes and activities relating to sustainable development through, for example, supporting local youth councils or their equivalent, and by encouraging their establishment where they do not exist.

โครงการวิจัยจับกระแส EARTH SUMMIT 2 สู่สังคมไทย

บันทึกการประชุมเวทีสาธารณะโครงการจับกระแส EARTH SUMMIT 2 เวทีภูมิภาคครั้งที่ ๑
ภาคใต้

วันที่ ๓ สิงหาคม ๒๕๕๕ ณ โรงแรมเจ บี หาดใหญ่ จังหวัดสงขลา

วัตถุประสงค์การประชุม เพื่อเผยแพร่สาระสำคัญของการประชุม WSSD ครั้งที่ ๒ ต่อสาธารณะ
ในภูมิภาค และเพื่อให้สาธารณะได้ตระหนักในสิทธิประโยชน์และภาระความรับผิดชอบของประเทศ
ไทยต่อปัญหาการพัฒนา

ประเด็นการนำเสนอ

- . ความเป็นมาของการประชุม WSSD และภาระความรับผิดชอบของประเทศไทย เสนอโดย
นายมานพ เมฆประยูรทอง ผู้อำนวยการกองฯ กรมองค์การระหว่างประเทศ กระทรวงการต่างประเทศ
- . รายงานจากการวิจัยจับกระแสการประชุม WSSD และประเด็นปัญหาการพัฒนา เสนอโดย
ดร. สิตานนท์ เจษฎาพิพัฒน์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- . รายงานขององค์กรพัฒนาเอกชนว่าด้วยสถานะการพัฒนาที่ยั่งยืนของประเทศไทย เสนอโดย
นางสาว กรรณิการ์ กิจติเวชกุล คณะกรรมการประสานงานองค์กรพัฒนาเอกชน
- . ประเด็นปัญหาการพัฒนาในทัศนะของประชาชนในภูมิภาค น.พ. อนันต์ บุญโสภณ กลุ่มศึกษา
การใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน สงขลา

ประธานที่ประชุม นางสาว จงจิตต์ นิรนาทเมธิกุล ผู้อำนวยการสำนักงานสิ่งแวดล้อมเขต ๑๒ ภาค
ใต้ จังหวัดสงขลา

ผู้เข้าประชุม จำนวน ๒๗ คน มาจากสื่อมวลชนท้องถิ่น นักวิชาการสถาบันอุดมศึกษา ผู้ทำงานองค์กร
พัฒนาเอกชน นักกิจกรรมจากกลุ่มองค์กรประชาชน

องค์กรร่วมจัดการประชุม หนังสือพิมพ์โฟกัสภาคใต้, ประสานงานโดย นายประสาน สุขใส

การประชาสัมพันธ์ ทางหนังสือพิมพ์ดำเนินการโดยหนังสือพิมพ์โฟกัสภาคใต้ และทางวิทยุโดย
รายการวิทยุชุมชนทางสถานี อ.ส.ม.ท. สงขลา

สาระสำคัญ

๑. นางสาวจงจิตต์ นิรนาทเมธิกุล ประธานกล่าวเปิดการประชุมเน้นว่าการประชุม WSSD มีประโยชน์ต่อการพัฒนาที่ยั่งยืนในประเทศไทยทั้งในระดับนโยบายและในทางปฏิบัติ ในนามภาครัฐที่รับผิดชอบการพัฒนาด้านสิ่งแวดล้อมในภูมิภาค ขอต้อนรับผู้เข้าประชุมและขอบคุณ ส.ก.ว. และหนังสือพิมพ์โฟกัสภาคใต้ที่จัดเวทีสาธารณะเพื่อการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารและความเห็น หวังว่าจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาประเทศตามหน้าที่และความรับผิดชอบของแต่ละฝ่าย

๒. นายมานพ เมฆประยูรทอง นำเสนอความเป็นมาและสาระสำคัญของการประชุม WSSD สรุปได้ว่า กระแสการพัฒนาระหว่างประเทศอาจพิจารณาได้เป็น ๓ ช่วงหลัก ๆ ได้แก่

๑.) ช่วง Brettonwoods Institutions ประกอบด้วยสถาบันการเงินระหว่างประเทศ เช่น ธนาคารโลก และกองทุนการเงินระหว่างประเทศซึ่งมีหน้าที่สนับสนุนทางการเงินแก่การพัฒนาระหว่างประเทศ โดยที่ภารกิจหลักของสถาบันเหล่านี้คือการนำ กำหนด และค้ำจุนระบบเศรษฐกิจโลกซึ่งเป็นระบบเสรีนิยมหรือทุนนิยม พร้อมกับให้หลักประกันว่าประเทศต่าง ๆ ที่เข้าร่วมในเศรษฐกิจโลกจะได้รับผลตอบแทนทางการพัฒนาที่ลดความยากจน ความล้าหลังและความเจ็บป่วย ก่อให้เกิดความมั่นคงอยู่ดีกินดีและความเท่าเทียมกันทางสังคม ประเทศที่พัฒนาแล้วมีบทบาทมีอิทธิพลในสถาบันเหล่านี้ในฐานะเจ้าหนี้ ในขณะที่ ประเทศกำลังพัฒนาส่วนใหญ่สัมพันธ์กับสถาบันเหล่านี้ในฐานะลูกหนี้

๒.) ช่วงการค้าเสรีซึ่งตั้งอยู่บนข้อตกลงทั่วไปเรื่องการค้าและพิกัดภาษีศุลกากรหรือ GATT มีองค์การการค้าโลกหรือ WTO ที่พัฒนามาจาก GATT เป็นองค์กรแกนกลางและเป็นเวทีเจรจาต่อรองสิทธิประโยชน์ทางการค้าระหว่างประเทศ การเข้าร่วมเป็นสมาชิกความตกลงว่าด้วยการค้าและภาษีศุลกากร คือ เป็นสมาชิก WTO เป็นเงื่อนไขสำคัญของการได้รับหรือไม่ได้รับประโยชน์จากการค้าเสรีของโลก

๓.) ช่วงที่สามอาจเรียกว่าความเคลื่อนไหวเรื่องการพัฒนาที่ยั่งยืนซึ่งคณะกรรมการสิทธิเศรษฐกิจและสังคมแห่งสหประชาชาติ UN Economic and Social Commission เป็นองค์กรนำหรือประสานงานในกรอบของภารกิจของสหประชาชาติ ช่วงนี้ยังมีองค์กรระหว่างประเทศทั้งในระบบ UN เช่น UNDP, UNEP และนอกระบบ และรัฐบาลประเทศต่าง ๆ ทั้งประเทศพัฒนาแล้วและประเทศกำลังพัฒนาเข้าร่วม ในปี ๑๙๗๒ กรรมการสิทธิเศรษฐกิจและสังคมแห่งสหประชาชาติได้ร่วมกับรัฐบาลสวีเดน จัดการประชุมสิ่งแวดล้อมโลกที่สต็อกโฮล์ม แล้วต่อมาได้จัดการประชุมโลกเรื่องสิ่งแวดล้อม

ล้อมกับการพัฒนาที่ริโอ เดอ จาเนโร บราซิล ในปี ๑๙๙๒ การประชุมทั้ง ๒ ครั้งเป็นที่มาของแนวคิดเรื่องการพัฒนาที่ยั่งยืน

การประชุมว่าด้วยสิ่งแวดล้อมกับการพัฒนาที่ ริโอ เดอ จาเนโร เมื่อปี ๒๕๓๕ ได้บรรลุฉันทามติที่สำคัญหลายประการ ปรากฏในรูปของเอกสารสำคัญ ๕ ฉบับ ได้แก่ ๑) ปฏิญญาริโอว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา ๒) แผนปฏิบัติการ ๒๑ (Agenda 21) ๓) คำแถลงหลักการป่าไม้ ๔) อนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยการเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศ และ ๕) อนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ

นอกจากเอกสารทั้ง ๕ ฉบับแล้ว การประชุมที่ ริโอ ได้ข้อสรุปพื้นฐานร่วมกันระหว่างประเทศว่าเกี่ยวกับประเทศยากจนประการหนึ่งคือทั้ง ๒ ฝ่ายต่างตระหนักว่ามีความรับผิดชอบร่วมกันที่จะต้องรักษาสีเขียวสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรของโลก เพราะทุกประเทศต่างก็มีส่วนในการทำลายทรัพยากรด้วยกัน อีกประการหนึ่งที่สำคัญคือ ฉันทามติที่ว่า การพัฒนาที่ยั่งยืนคือกระบวนการปรับความต้องการของมนุษย์ให้สอดคล้องสมดุลกับ Carrying Capacity ของธรรมชาติ นายมานพ เมฆประยูรทองสรุปว่าการที่ประเทศไทยได้ไปและจะไปร่วมประชุม Earth Summit ก็เพื่อแสดงว่าประเทศไทยร่วมรับผิดชอบและให้ความร่วมมือกับประชาคมนานาชาติ

๓. ดร. สิตานนท์ เจษฎาพิพัฒน์ นำเสนอสาระสำคัญจากการวิจัยในโครงการจับกระแส EARTH SUMMIT สู่สังคมไทย โดยนำเสนอใน ๓ ประเด็น ได้แก่ ๑.) ทบทวนสาระหลัก ความสำเร็จ ความล้มเหลวของการประชุมที่ริโอ ๒.) ทบทวนว่าใน ๑ ทศวรรษที่ผ่านมา ใครประเทศใดได้ทำอะไรใครทำอะไร และประเด็นสุดท้าย ๓.) จะตั้งข้อสังเกตเกี่ยวกับการประชุม WSSD และปัญหาของการพัฒนาที่ยั่งยืน

๓.๑ โครงการวิจัยจับกระแสการประชุม Earth Summit สู่สังคมไทยมีวัตถุประสงค์เพื่อติดตามความเคลื่อนไหวในเวทีโลกด้านสิ่งแวดล้อมและการพัฒนาที่ยั่งยืนและผลกระทบต่อสังคมไทย พร้อมกับเผยแพร่ข้อมูลเหล่านั้นให้สังคมไทยได้รับทราบและตระหนัก โครงการได้วิจัยใน ๘ หัวข้อที่เป็นสาระสำคัญ ได้แก่ ๑.) การเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศโลก ๒.) ธรรมชาติกับการจัดการเศรษฐกิจไทย ๓.) ธรรมชาติกับการจัดการสิ่งแวดล้อม ๔.) การพัฒนาที่ยั่งยืน ๕.) ความมั่นคงด้านอาหารและการเกษตร ๖.) ความหลากหลายทางชีวภาพ ๗.) ความยากจน และ ๘.) สิ่งแวดล้อมกับการกีดกันทางการค้า ผลการวิจัยในทั้ง ๘ ประเด็นนี้ทำให้ได้ข้อสังเกตต่อไปนี้

๓.๒ การอภิปรายความเคลื่อนไหวเรื่อง Earth Summit ในสังคมไทยปรากฏอยู่ใน ๔ วง ได้แก่ ๑.) วงหน่วยงานรัฐซึ่งมีสำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อมเป็นผู้รับผิดชอบ ๒.) วง Earth Council

ซึ่งมอบให้สถาบันสิ่งแวดล้อมไทยจัดการระดมความคิดเห็น ๓.) วง NGO ทั้งภาคชนบทและแกนนำซึ่งมี คณะกรรมการประสานงานองค์กรพัฒนาเอกชนเป็นผู้ดำเนินการ และ ๔.) วงวิชาการซึ่งดำเนินการโดยการสนับสนุนของ ส.ก.ว. นำสังเกตว่าภาคเอกชนไทย หรือภาคธุรกิจของไทยไม่ทำอะไรเลยเกี่ยวกับวาระการพัฒนาของ WSSD ไม่ทราบว่าเป็นเพราะเหตุใด คณะผู้วิจัยในโครงการนี้ไม่ทราบว่าผู้แทนรัฐบาลไทยได้ดำเนินการอะไรเพียงใดเพื่อเตรียมการประชุม WSSD ที่โจฮันเนสเบิร์ก เพราะเจ้าหน้าที่ซึ่งรับผิดชอบไม่ยอมให้ดูเอกสารการเตรียมรายงาน Country Report ของประเทศไทย ทำให้รู้สึกว่ประเทศไทยยังเตรียมการไม่เพียงพอ ยังไม่บูรณาการประเด็นปัญหาการพัฒนาที่หลากหลาย คณะกรรมการระดับชาติไม่แข็งขัน

๓.๓ แผนปฏิบัติการ ๒๑ หรือ Agenda 21 ซึ่งถือได้ว่าเป็นเมนูของการพัฒนาไม่ได้พูดถึงวาระการพัฒนาอุตสาหกรรม ซึ่งประเทศที่พัฒนาแล้วได้เปรียบประเทศกำลังพัฒนา การไม่พูดถึงเท่ากับเป็นการรักษาความได้เปรียบเอาไว้มิให้กระทบกระเทือน

๓.๔ ผลของการพัฒนาในหลายทศวรรษที่ผ่านมาทำให้ประชาชาติต่าง ๆ ตระหนักว่า แนวคิดการพัฒนาหลายเรื่องกำลังเปลี่ยนไป เช่น แนวคิดเรื่องการเป็นเจ้าของทรัพยากรเปลี่ยนไปจากการเป็นเจ้าของแต่ผู้เดียวประเทศเดียว เป็น การเป็นเจ้าของร่วมโดยประชาชาติต่าง ๆ หรือโดยมนุษยชาติทั้งโลก เรียกว่าเป็น Option Value ตัวอย่างเช่น ความหลากหลายทางชีวภาพ ภูมิอากาศ เป็นต้น แนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนเองก็เปลี่ยนไปจากความคิดเดิมที่เห็นว่าการพัฒนาที่ยั่งยืนคือการไม่หยิบฉวยเอาทรัพยากรของคนรุ่นอนาคตมาใช้อย่างฟุ่มเฟือย เป็นความคิดที่เน้นว่าเป้าหมายของการพัฒนาที่ยั่งยืนคือความมั่นคงของมนุษย์ไม่ใช่ความมั่งคั่ง

๓.๕ โลกเชื่อมโยงกันมากขึ้นอย่างรวดเร็วผ่านการค้าเสรี ทำให้เกิดสถานการณ์ที่เรียกว่า โลกาภิวัตน์ ซึ่งก่อให้เกิดทั้งผลดีและผลลบโดยเฉพาะความยากจน ความไม่เท่าเทียมกัน กลายเป็นปัญหาที่ทำลายความสามารถในการแก้ปัญหาของมนุษย์ สถานการณ์นี้ทำให้เกิดแนวคิดที่แตกต่างกันหลากหลาย ความคิดบางกระแสเห็นว่าประเทศไทยจะต้องออกจากกระบวนทัศน์การพัฒนาแบบ โลกาภิวัตน์ เพราะประเทศไทยสามารถจัดการกับปัญหาการพัฒนาได้เอง อีกความคิดหนึ่งเห็นว่าประเทศไทยไม่อาจพัฒนาเป็นเอกเทศได้โดยไม่ร่วมกับประเทศอื่น ดังนั้น จึงเข้าร่วมการต่อรองใน WTO และเวทีระหว่างประเทศอื่น ๆ เป็นต้น

๓.๖ เอกสาร Plan of Implementation ของการประชุม WSSD ขาดความต่อเนื่องกับฉันทามติโอหัง ๕ เรื่อง กล่าวคือไม่มีการพูดถึงอย่างต่อเนื่องเกี่ยวกับวาระการพัฒนาที่ปรากฏในเอกสารสำคัญทั้ง ๕ ฉบับ พูดถึงเพียงหัวข้อเกี่ยวกับแบบแผนการผลิต การบริโภค ความยากจน การพัฒนา

ภูมิภาคแอฟริกา ประเทศเกิดใหม่และประเทศหมู่เกาะ เอกสารดังกล่าวทำให้ไม่แน่ใจว่าโลกจะคาดหวังอะไรได้เมื่อถึงวาระ Rio+20 คือในอีก ๑๐ ปีหลังจากนี้

๓.๗ โดยส่วนตัวเห็นว่าประเทศไทยต้องเปลี่ยนแปลงกลยุทธ์การพัฒนาที่เน้น “การมีส่วนร่วม” ทุกฝ่ายต้องเร่งสร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของการพัฒนาให้เกิดขึ้นกับทุกคนในสังคม ภูมิภาคต้องเป็นเจ้าของร่วม

๔. นางสาวกรรณิการ์ กิจติเวชกุล ผู้แทนคณะกรรมการประสานงานองค์กรพัฒนาเอกชน นำเสนอจุดยืนขององค์กรพัฒนาเอกชนต่อสาระและการเตรียมการของประเทศไทยเพื่อการประชุม WSSD สรุปได้ดังนี้

๔.๑ องค์กรพัฒนาเอกชนได้ตื่นตัวต่อภาระความรับผิดชอบของประเทศไทยตามแผนปฏิบัติการที่ ๒๑ ได้ดำเนินการประชุมระดับความเห็นเมื่อปี ๒๕๔๓ พร้อมทั้งเสนอแผนการเรียกว่า “วาระประชาชนเพื่อความเป็นไท” ซึ่งเน้นแนวคิดและกลยุทธ์การพัฒนาที่ต่อต้านการเปิดเสรีทางการค้าและการลงทุน ซึ่งเป็นปัจจัยที่สำคัญนำประเทศไทยเข้าสู่ภาวะวิกฤติทางเศรษฐกิจในปี ๒๕๔๐

๔.๒ ตนเองผิดหวังที่ทราบว่าสำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม ไม่รับรายงานการประเมินผลการพัฒนาประเทศไทยของสถาบันสิ่งแวดล้อมไทย แล้วไปดำเนินการจัดจ้างบริษัท MIDAS ในค่าจ้างประมาณ ๑๐ ล้านบาท เพื่อทำการประเมินและจัดทำรายงานโดยประชาชนไม่มีส่วนร่วม ไม่เผยแพร่เอกสารการประเมิน ผลการประเมินมุ่งเสนอแต่ด้านที่เป็นบวก

๔.๓ น.ส. กรรณิการ์ได้วิพากษ์วิจารณ์กระบวนการเตรียมประชุม WSSD และเวทีการพัฒนา ระหว่างประเทศว่าน่าโดยและเป็นไปเพื่อผลประโยชน์ของกลุ่มประเทศที่พัฒนาแล้ว โดยฝ่ายเอกชนของประเทศเหล่านี้เช่นสภาธุรกิจเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน สภาการค้าโลก มีบทบาทครอบงำแนวคิดของภาครัฐ เช่น สหรัฐอเมริกาไม่สนับสนุนหลักความปลอดภัยไว้ก่อนในการพัฒนา ประเทศในกลุ่มสหภาพยุโรปก็มุ่งที่จะนำไปสู่การเจรจาการค้ารอบใหม่ที่ต้องการเปิดตลาดการจัดซื้อจัดจ้างภาครัฐ ในขณะที่กลุ่มประเทศ G77+ จีน ยังไม่เป็นเอกภาพไม่สามารถเป็นตัวแทนผลประโยชน์ประเทศกำลังพัฒนาได้ องค์กรพัฒนาเอกชนเชื่อว่ากรอบการค้าของ WTO จะก่อให้เกิดปัญหากับการพัฒนาที่ยั่งยืน และเชื่อว่าร้อยละ ๗๐ ของการค้าภายใต้กรอบ WTO จะนำไปสู่การเอาทรัพยากรธรรมชาติมาเป็นสินค้า การเตรียมเอกสารแผนปฏิบัติการของ WSSD ไม่พูดถึงความไม่เท่าเทียมกันทางรายได้ระหว่างประเทศที่พัฒนาแล้วกับประเทศกำลังพัฒนา องค์กรพัฒนาเอกชนเห็นว่าการประชุม WSSD ควรมีคำประกาศทางการเมืองที่แสดงเจตนาและแผนการที่จะลดความไม่เท่าเทียมกันระหว่างประเทศร่ำรวย

กับประเทศยากจน นอกจากนั้น ควรต้องเรียกร้องให้เอกชนเข้าร่วมรับผิดชอบในการจัดการที่ยั่งยืนของทรัพยากรธรรมชาติ เช่น น้ำ ความหลากหลายทางชีวภาพ รวมทั้งสุขภาพ เป็นต้น

นางสาว กรรณิการ์ เสนอว่า องค์การพัฒนาเอกชนได้ดำเนินกระบวนการจัดทำรายงานประเมินผลการพัฒนาและข้อเสนอโดยภาคประชาชน โดยได้เชิญตัวแทนภาครัฐคือ ส.ผ. เข้าร่วมแต่ไม่ได้รับความร่วมมือ ในขณะที่ ส.ผ. ประชุมพิจารณา ๑๐ โครงการพัฒนาที่สำคัญ องค์การพัฒนาเอกชนไม่ได้รับแจ้งให้มีส่วนร่วม จึงกล่าวได้ว่าการดำเนินงานของภาครัฐไม่โปร่งใส ความมุ่งหมายขององค์การพัฒนาเอกชนคือต้องการให้การวางแผน การพิจารณา และการดำเนินโครงการพัฒนาใหญ่ ๆ ที่ส่งผลกระทบต่อประชาชนและสิ่งแวดล้อมโปร่งใส โดยเปิดเผยสัญญาที่รัฐทำกับเอกชนหรือต่างชาติ

๔.๔ นางสาว กรรณิการยังได้วิพากษ์วิจารณ์เวทีการประชุมเกี่ยวกับการพัฒนาระหว่างประเทศอีกเวทีหนึ่งเรียกว่า Multistakeholders' Dialogue ว่าเป็นเวทีที่ไม่มีผลทางปฏิบัติ ลอบบี้ของภาคประชาชนไม่สามารถเทียบได้กับลอบบี้ของทุน อีกทั้งบทบาททางลบของทุนข้ามชาติก็ไม่ได้รับการพูดถึง จึงดูเหมือนว่าการประชุมเวทีนี้ไม่มีประโยชน์อันใด

๔.๕ โดยรวมในนามองค์การพัฒนาเอกชน นางสาว กรรณิการกล่าวว่าต้องการให้ประชาชนตื่นตัวต่อปัญหาการพัฒนา ให้ภาครัฐมีความโปร่งใสในการดำเนินงาน ในที่สุดไม่เชื่อว่าการประชุม WSSD จะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนอย่างแท้จริง ตรงกันข้ามตนคิดว่าการประชุมนี้จะส่งผลทางลบในระยะยาวแก่โลก

๕. น.พ. อนันต์ บุญโสภณ ในฐานะตัวแทนภาคประชาชนที่ได้รับเชิญ ได้นำเสนอปัญหาและความเห็นจากมุมมองของประชาชน พอสรุปได้ ดังนี้

๕.๑ ประชาชนไม่รู้ไม่ได้รับข้อมูลข่าวสารที่ถูกต้องเกี่ยวกับการพัฒนา และโครงการพัฒนาที่สำคัญของรัฐหรือเอกชน ทำให้ประชาชนไม่เข้าใจ ไม่สามารถมีส่วนร่วมได้อย่างจริงจังและแท้จริง

๕.๒ รัฐไม่ไว้วางใจประชาชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อประชาชนไม่เห็นด้วยกับโครงการพัฒนาของรัฐ เช่นโครงการท่อก๊าซไทย-มาเลเซีย เป็นต้น รัฐปฏิบัติเสมือนหนึ่งว่าประชาชนเป็นผู้ขัดขวางการพัฒนา ประชาชนจึงสงสัยว่ารัฐไม่จริงใจ ไม่โปร่งใสในการดำเนินงานพัฒนาเพื่อประโยชน์ของประเทศชาติ กรณีเช่นนี้นำไปสู่ข้อสรุปว่า รัฐนั้นเองทำตัวเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

๕.๓ การใช้ทรัพยากรธรรมชาติไม่เป็นธรรม กล่าวคือ ส่วนหนึ่งต่างชาติแย่งเอาทรัพยากรธรรมชาติไป ที่ยังมีเหลืออยู่ถูกแบ่งสรรไม่เป็นธรรม ประชาชนได้รับประโยชน์น้อยหรือไม่ได้รับประโยชน์แต่ต้องรับภาระในรูปของมลพิษและความเสื่อมโทรมของทรัพยากร เช่น ป่า น้ำ อาหาร

จากทะเลซึ่งร่อยหรอลลง เป็นต้น ประชาชนไม่สามารถมีส่วนร่วมในการตัดสินใจเกี่ยวกับการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ

๕.๔ แม้ว่าประสบการณ์จะชี้ว่าไม่มั่นใจในอนาคต แต่สิ่งที่ประชาชนคาดหวังจากกระบวนการพัฒนาอยู่บ้างคือ การมีผู้ปกครองที่ดี ที่รับผิดชอบ ที่ประชาชนตรวจสอบได้ประการหนึ่ง กับการเพิ่มอำนาจ กระจายอำนาจ ให้แก่ประชาชนอย่างจริงจังอีกประการหนึ่ง

๖. การอภิปรายทั่วไป สรุปได้ดังนี้

๖.๑ นายมานพ เมฆประยูรทองอภิปรายว่า เราสามารถทำให้ฉันทามติของการประชุม WSSD มีผลมีประโยชน์จริงทางปฏิบัติได้โดยการผลักดันให้มีเป้าหมายที่กำหนดระยะเวลา (Time-bound Target) แต่เอกสารริโอบางอย่างก็ล้าสมัยแล้ว เพราะเมื่อ ๑๐ ปีที่แล้วยังไม่มี WTO ไม่มีกระแสโลกาภิวัตน์ หรือมีแต่ยังไม่มีอำนาจมากดังปัจจุบัน ผลประโยชน์ของประเทศไทยอยู่ที่ไปประชุมเพื่อบอกว่าประเทศไทยมีปัญหาอะไรในการพัฒนาและประเทศไทยกำลังแก้ปัญหาอย่างไร ซึ่งในทางปฏิบัติผู้แทนประเทศไทยหลายคนได้เข้าร่วมการประชุมหรือการเจรจาต่อรองกับประเทศต่างๆ ในกรอบของชั่วคราวพัฒนาทั้ง ๓ ข้อที่กล่าวแล้วรวมทั้งการประชุมเพื่อระดมทุนเพื่อการพัฒนา (Development Financing) ที่ Monterrey และการประชุม WTO ที่ Doha แต่การประชุมเจรจาทั้งหมดต่างเป็นอิสระต่อกัน มีผู้แทนผู้รับผิดชอบคนละชุด ไม่มีการประสานงานกัน ทุกคนต่างพยายามทำให้การเจรจาหรือการประชุมเป็นประโยชน์ต่อประเทศไทยมากที่สุด นอกจากนั้นนายมานพ กล่าวว่า ภาครัฐมีอคติกับ NGO แต่ทุกฝ่ายต้องเรียนรู้ที่จะร่วมมือกันเพื่อนำพาประเทศไทยไปสู่ความพัฒนาอย่างยั่งยืนในเวลาที่ยั่งยืนที่สุด

๖.๒ ประเด็นย่อย ๆ จากความเห็นของผู้เข้าประชุม สรุปได้ดังนี้

(นายสุภาพ พัส่อง) ความหมายของการพัฒนาที่ยั่งยืนที่เปลี่ยนไปจากการพัฒนาเพื่อความมั่งคั่งไปสู่ความมั่นคง เป็นการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญซึ่งคนทั่วไปไม่สังเกต สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติดูเหมือนว่าเห็นการเปลี่ยนแปลงนี้ โดยอ้างพระราชดำริเรื่องการพัฒนาแบบเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นปรัชญาหลักในการวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมฉบับที่ ๙ แต่ในสาระสำคัญของแผนฯ และในทางปฏิบัติไม่มีสิ่งใดแสดงให้เห็นว่า การพัฒนาประเทศเป็นแบบพอเพียงที่รู้จักประมาณ เป็นอิสระและพึ่งตนเอง การพัฒนายังคงมุ่งหมายความมั่งคั่งคือรวยเร็วยิ่งกว่าความมั่นคงคือความพอดีความยั่งยืน

(นายประสาธน์ มีแต้ม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์) เห็นว่ากระบวนการพัฒนาทำให้เกิดผลกระทบในทางลบระยะยาวหลายประการ ประการหนึ่ง ประเทศกำลังพัฒนาเป็นหนี้อย่างยิ่งย่น

หรืออย่างต่อเนื่องเป็นเวลานาน อีกประการหนึ่งทรัพยากรพลังงาน ป่าไม้ ที่ดินถูกใช้ไปอย่างรวดเร็ว กลุ่มผู้ได้ประโยชน์จากทรัพยากรเหล่านี้ได้แก่ต่างชาติ นักการเมือง และนักวิชาการที่ถูกทำให้เชื่อตามผลประโยชน์ของทุนและต่างชาติ การพัฒนาที่ยั่งยืนจะต้องนำประเทศออกจากภาวะการเป็นหนี้ที่ยั่งยืน

(นางสาว กรรณิการ์ กิจติเวชกุล) กลยุทธ์หนึ่งที่น่าไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน คือต้องทำให้ประชาชนสามารถปฏิเสธได้ ปฏิเสธข้อมูลโฆษณาชวนเชื่อ ปฏิเสธทุนและกระแสโลกาภิวัตน์

องค์กรพัฒนาเอกชนไม่ได้ต่อต้านการให้สัตยาบรรณรับรองอนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ แต่วิพากษ์วิจารณ์ว่า ประเทศไทยในขณะนั้นยังไม่มีกฎหมายป้องกันสิทธิในทรัพยากรชีวภาพอย่างเพียงพอ การเข้าร่วมรับรองอนุสัญญาในขณะที่ยังไม่พร้อมที่จะปกป้องตนเองได้ จะทำให้เกิดความเสียหายมากกว่าผลดี

การที่ภาครัฐจ้างบริษัทที่ปรึกษาประเมินผลและทำรายงานการพัฒนาประเทศ ทำให้รัฐสูญเสียความมั่นใจในการตัดสินใจ

(นางสาว จงจิตร นรินาเทธิกุล) กลยุทธ์การพัฒนาที่ยั่งยืนจะต้องมีฐานข้อมูลเกี่ยวกับ Carrying Capacity ของสภาพแวดล้อมและต้องทำให้การพัฒนาที่ยั่งยืนมีรูปแบบที่สามารถจับต้องได้ การจัดการทรัพยากรน้ำและพลังงานซึ่งขณะนี้รัฐกับเอกชนดำเนินการอย่างเป็นหุ้นส่วน แต่ยังไม่รวมประชาชน

(นายประสาน สุขใส นสพ. โพกัสมาคไต้) เห็นว่าเราสามารถทำให้ประชาชนเข้มแข็งได้ โดยการเร่งกระบวนการเรียนรู้และการตัดสินใจร่วม

(นายสมพงศ์ จากหนังสือพิมพ์กึ่งสวดาลนิสต์) เห็นว่าเจ้าหน้าที่รัฐและนักการเมืองปัจจุบัน เล่นโปลิศจับขโมยในปัญหาการคอร์รัปชัน

(พ.ญ. รัชนี บุญโสภณ) เห็นว่าทรัพยากรน้ำจะต้องแบ่งปันกัน เวลานี้ น้ำและอากาศถูกทำให้เป็นสินค้า การบำบัดน้ำเสียของเมืองใหญ่ไม่สามารถให้บริการได้อย่างทั่วถึงในขณะที่ผู้อยู่อาศัยในเขตเมืองต้องเสียค่าบำบัดน้ำ

(นายกิตติภพ ศรีสว่าง องค์กรพัฒนาเอกชน) เข้าใจความหมายของการพัฒนาที่ยั่งยืนว่า หมายถึงการพัฒนาต้องโปร่งใส ไม่ทำลาย ประชาชนต้องมีส่วนร่วม การพัฒนาที่เป็นอยู่ ประชาชนไม่มีส่วนร่วม ได้รับข้อมูลเท็จ ถูกอิทธิพลของกลุ่มผลประโยชน์ข่มขู่ บางกรณีถูกรัฐข่มขู่ ผลของการพัฒนาแบบนี้คือนักการเมืองร่ำรวย สิ่งแวดล้อมเสียหาย

(นายสิดานนท์ เจษฎาพิพัฒน์) เมืองไทยนี้ดีเสียแต่มีคนไทยอยู่ หมายความว่าประเทศไทยมี ศัตรูภายในคือตนเอง อยากเห็นคนไทยกล้าทวงสิทธิ และคิดทำด้วยความรับผิดชอบต่อคนรุ่นต่อไปในอนาคต การพัฒนาที่ยั่งยืนจะต้องทำให้คนฉลาดขึ้น NGO กับรัฐบาลจะต้องอดทนต่อกันมากขึ้น

(น.พ. อนันต์ บุญโสภณ) มีความหวังจากรัฐธรรมนูญมาตรา ๕๖, ๕๙ ว่าประชาชนจะต้องได้รับข้อมูลที่ถูกต้อง ข้อมูลจะต้องนำไปสู่ความรู้ การพัฒนาที่ยั่งยืนเมื่อแปรความรู้เป็นปัญญาเป็นความตระหนัก เพื่อไปแก้ปัญหา

นายประธาน สุขใส บรรณธิการนสพ. ไฟกัสมาคได้ กล่าวขอบคุณวิทยากร ผู้เข้าประชุมและ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย แล้วปิดการประชุมเวลา ๑๗.๐๐ น.

นายสุภาพ พัส่อง บันทึกการประชุม

การทบทวนกลยุทธ์ การพัฒนาอย่างยั่งยืนของประเทศไทยภายใต้แผนปฏิบัติการ 21

สหประชาชาติได้จัดให้มีการประชุมสหประชาชาติว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา (United Nations Conference on Environment and Development – UNCED) ที่เรียกว่า การประชุมสุดยอดของโลกทางด้านสิ่งแวดล้อม (Earth Summit) ซึ่งจัดขึ้นเมื่อเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2535 ณ กรุงริโอ เดอ จาเนโร ประเทศบราซิล โดยมีผู้แทนระดับหัวหน้าคณะรัฐบาล เข้าร่วมการประชุมมากกว่า 170 ประเทศทั่วโลก และองค์กรระหว่างประเทศต่างๆ เข้าร่วมประชุมด้วย

ในการประชุมดังกล่าว ที่ประชุมได้ให้การรับรองเอกสารสำคัญของการประชุม 3 ฉบับ คือ ปฏิญญาริโอว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา (Rio Declaration on Environment and Development) แถลงการณ์ว่าด้วยหลักการทางด้านป่าไม้ (Statement of Forest Principles) และแผนปฏิบัติการ 21 (Agenda 21) ซึ่งเป็นแผนปฏิบัติการระดับโลกเพื่อส่งเสริมแนวทางเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน พร้อมทั้งที่ประชุมยังได้มีมติเห็นชอบให้จัดตั้งคณะกรรมการว่าด้วยการพัฒนาอย่างยั่งยืน (Commission on Sustainable Development – CSD) เพื่อทำหน้าที่ติดตามความคืบหน้าของการดำเนินการตามข้อผูกพันต่างๆ จากการประชุม UNCED ตลอดจนการดำเนินการในส่วนที่เกี่ยวข้องกับแผนปฏิบัติการ 21 คณะกรรมการว่าด้วยการพัฒนาอย่างยั่งยืนจะจัดให้มีการประชุมทุกปี เพื่อติดตามความคืบหน้าในการดำเนินการของประเทศต่างๆ ตามผลการประชุม UNCED และการดำเนินการในส่วนที่เกี่ยวข้องกับแผนปฏิบัติการ 21

แผนปฏิบัติการ 21 (Agenda 21) เป็นแนวทางปฏิบัติการเพื่อพิทักษ์สิ่งแวดล้อมโลกในศตวรรษที่ 21 ที่ครบถ้วนสมบูรณ์ (Comprehensive) โดยได้รวมถึงโครงการและรายละเอียดการปฏิบัติการในทุกสาขาที่เกี่ยวข้องกับการพิทักษ์สิ่งแวดล้อมและการพัฒนาอย่างยั่งยืน (Sustainable Development) นอกจากนั้น ยังครอบคลุมถึงปัญหาเร่งด่วนต่างๆ ที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน และยังมีจุดมุ่งหมายที่จะทำให้โลกเตรียมตัวรับมือกับการท้าทายต่างๆ ของศตวรรษหน้า แผนดังกล่าวนี้สะท้อนให้เห็นถึงความเห็นพ้องต้องกันของประเทศต่างๆ เกือบทั้งโลกในเรื่องความร่วมมือทางด้านการพัฒนาและสิ่งแวดล้อม ทั้งนี้ แผนปฏิบัติการ 21 มี วัตถุประสงค์ให้การพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมดำเนินไปด้วยกัน เพื่อให้การพัฒนาดังกล่าวสามารถเป็นไปได้อย่างต่อเนื่องและยั่งยืนในระยะยาว

แผนปฏิบัติการ 21 ประกอบด้วย 4 ส่วนใหญ่ ได้แก่

ส่วนที่ 1 แผนปฏิบัติการ ซึ่งมีมิติทางสังคมและเศรษฐกิจ (Social and Economic Dimensions) ประกอบด้วยแผนปฏิบัติการรวม 7 บท ส่วนที่ 2 แผนปฏิบัติการด้านอนุรักษ์และการจัดการทรัพยากร เพื่อการพัฒนา (Conservation and Management of Resources for Development) ประกอบด้วยแผนปฏิบัติการรวม 14 บท ส่วนที่ 3 แผนปฏิบัติการเพื่อการเสริมสร้างบทบาทกลุ่มหลักในสังคม (Strengthening the Role of the Major Groups) ประกอบด้วยแผนปฏิบัติการรวม 10 บท ส่วนที่ 4 แผนปฏิบัติการว่าด้วยวิธีการในการดำเนินการ (Means of Implementation) ประกอบด้วยแผนปฏิบัติการรวม 8 บท

แผนปฏิบัติการ 21 โครงการการดำเนินงานเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน ประกอบด้วย 4 ส่วนหลักคือ

ส่วนที่ 1 มิติทางสังคมและเศรษฐกิจ

- ความร่วมมือระหว่างประเทศเพื่อเร่งรัดการพัฒนาอย่างยั่งยืนในประเทศกำลังพัฒนาและนโยบายภายในประเทศที่เกี่ยวข้อง
- การต่อสู้กับความยากจน
- การเปลี่ยนแปลงรูปแบบการบริโภค
- พลวัตทางประชากรและความยั่งยืน
- การคุ้มครองและส่งเสริมสุขภาพมนุษย์
- การส่งเสริมการพัฒนาการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์อย่างยั่งยืน
- การบูรณาการสิ่งแวดล้อมและการพัฒนาในการตัดสินใจ

ส่วนที่ 2 การประเมินการอนุรักษ์และการจัดการทรัพยากรเพื่อการพัฒนา

- การคุ้มครองบรรยากาศ
- แนวทางผสมผสานในการวางแผนและการจัดการทรัพยากรที่ดิน
- การต่อสู้กับการตัดไม้ทำลายป่า
- การจัดการระบบนิเวศที่เปราะบาง : การต่อสู้กับปัญหาการแปรสภาพเป็นทะเลทรายและความแห้งแล้ง
- การจัดการระบบนิเวศที่เปราะบาง : การพัฒนาพื้นที่ภูเขาอย่างยั่งยืน
- การส่งเสริมการพัฒนาการเกษตรและชนบทอย่างยั่งยืน
- การอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพ
- การจัดการเทคโนโลยีชีวภาพที่ปลอดภัยต่อสิ่งแวดล้อม
- การคุ้มครองมหาสมุทร ทะเลทุกประเภท รวมทั้งทะเลเปิดและทะเลกึ่งปิด พื้นที่ชายฝั่งและการคุ้มครองการใช้ประโยชน์อย่างเหมาะสม และการพัฒนาทรัพยากรที่อาศัยในมหาสมุทรและทะเล
- การคุ้มครองคุณภาพและปริมาณแหล่งน้ำจืด : การนำแนวทางผสมผสานมาใช้ในการพัฒนาจัดการและใช้ประโยชน์จากแหล่งน้ำ
- การจัดการสารเคมีที่เป็นพิษอย่างปลอดภัยต่อสิ่งแวดล้อม รวมทั้งการป้องกันการลักลอบขนย้ายผลิตภัณฑ์ที่เป็นพิษและอันตรายระหว่างประเทศ
- การจัดการของเสียที่เป็นอันตรายอย่างปลอดภัยต่อสิ่งแวดล้อม รวมทั้งการป้องกันการลักลอบขนย้ายของเสีย

ที่เป็นอันตรายระหว่างประเทศ

- การจัดการของเสียที่เป็นของแข็งที่ปลอดภัยต่อสิ่งแวดล้อมและประเด็นที่เกี่ยวกับน้ำโสโครก
- การจัดการกากกัมมันตรังสีที่ปลอดภัยต่อสิ่งแวดล้อม

ส่วนที่ 3 การสนับสนุนบทบาทกลุ่มที่สำคัญ

- การดำเนินการในระดับโลกสำหรับสตรีเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนและเสมอภาค
- เด็กและเยาวชนกับการพัฒนาที่ยั่งยืน
- การยอมรับและสนับสนุนบทบาทของประชาชนในท้องถิ่นและชุมชนท้องถิ่น
- การสนับสนุนบทบาทขององค์กรพัฒนาเอกชน : หุ้นส่วนในการพัฒนาที่ยั่งยืน
- การริเริ่มของหน่วยงานราชการในท้องถิ่นเพื่อสนับสนุนแผนปฏิบัติการ 21
- การสนับสนุนบทบาทของแรงงานและสภาพแรงงาน
- การสนับสนุนบทบาทของรัฐกิจและอุตสาหกรรม
- ประชาคมทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี
- การสนับสนุนบทบาทของเกษตรกร

ส่วนที่ 4 วิธีการในการดำเนินงาน

- ทรัพยากรและกลไกทางการเงิน
- การถ่ายทอดเทคโนโลยีที่ปลอดภัยต่อสิ่งแวดล้อม ความร่วมมือและการเสริมสร้างสมรรถนะ
- วิทยาศาสตร์เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน
- การส่งเสริมด้านการศึกษา การสร้างจิตสำนึกของสังคมและการฝึกอบรม
- กลไกระดับชาติและความร่วมมือระหว่างประเทศเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะในประเทศกำลังพัฒนา
- การจัดการด้านสถาบันระหว่างประเทศ
- เครื่องมือและกลไกทางด้านการกฎหมายระหว่างประเทศ
- ข้อมูลข่าวสารเพื่อการตัดสินใจ

10 ปีหลังจากการประชุมสหประชาชาติว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา (United Nations Conference on Environment and Development – UNCED) ในปี 2545 สหประชาชาติได้กำหนดจัดให้มีการประชุมสุดยอดของโลกว่าด้วยการพัฒนาที่ยั่งยืน (World Summit on Sustainable Development – WSSD) หรือที่เรียกว่าการประชุม RIO+10 ขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อแลกเปลี่ยนข้อคิดเห็นรวมทั้งประสบการณ์ของความสำเร็จและบทเรียนที่เกิดขึ้นของประเทศสมาชิกในการดำเนินการตามกรอบแผนปฏิบัติการ 21 ตลอดจนข้อเสนอแนะเพื่อการแปลงนโยบายและแนวคิดเรื่อง “การพัฒนาที่ยั่งยืน” ไปสู่การปฏิบัติ และนอกจากนี้ยังจัดขึ้นเพื่อให้เป็นไปตามข้อตกลงและพันธกรณีที่ให้ไว้จากการประชุม UNCED ตั้งแต่ปี 2535 โดยจะมีการทบทวนการดำเนินงานตามแผนปฏิบัติการ 21 ของทุกประเทศในรอบ 10 ปีที่ผ่านมา

ในส่วนของประเทศไทย ได้มีการศึกษาในบทต่างๆ ตามแผนปฏิบัติการ 21 ไว้พอสมควรโดยเฉพาะในส่วนที่ 2 เกี่ยวกับการอนุรักษ์และจัดการทรัพยากร หลังจากการประชุมสหประชาชาติว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนาในปี 2535 รวมทั้งมีการดำเนินงานที่ผ่านมาให้สอดคล้องกับแผนปฏิบัติการ 21 ล่าสุดในปี 2542 นั้น สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อมได้ทำการศึกษาโครงการการดำเนินการเพื่ออนุรักษ์ตามแผนปฏิบัติการ 21 การศึกษาเบื้องต้นเกี่ยวกับแผนปฏิบัติการ 21 ของประเทศไทย เพื่อเป็นพื้นฐานสำหรับแผนปฏิบัติการ 21 ของประเทศไทยในภาพรวม อย่างไรก็ตาม แม้ว่าประเทศไทยจะมีการดำเนินงานตามแผนปฏิบัติการ 21 เพื่อให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนแล้วนั้น แต่ก็ยังไม่มีการศึกษาใดที่รวบรวมทบทวนให้เห็นถึงความก้าวหน้าและความสำเร็จในการปฏิบัติงานดังกล่าว ในปี 2544 จึงได้มีการศึกษาเพื่อทบทวนความก้าวหน้า และประเมินผลสำเร็จของการดำเนินงานตามแผนปฏิบัติการ 21 ของประเทศไทยขึ้น และจากผลการศึกษาในปี 2544 นี้ มีการดำเนินการต่อเนื่องโดยนำผลจากการศึกษาในปี 2544 มาจัดทำรายงาน Review of Thailand's Strategy for Sustainable Development and Implementation of Agenda 21 ทั้งนี้เพื่อให้การเตรียมการประชุมสุดยอดของโลกฯ ของประเทศไทย มีความพร้อมมากขึ้น

สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม (สผ.) ได้ว่าจ้างบริษัทที่ปรึกษาจัดทำรายงาน “สถานการณ์สิ่งแวดล้อมของประเทศไทย : รายงานความก้าวหน้าและผลสำเร็จของประเทศไทยในการดำเนินงานตามแผนปฏิบัติการ 21” (Progress in Implementing Agenda 21 Achievement toward Sustainable Development) ในรายงานฉบับดังกล่าวซึ่งเป็น “ฉบับร่าง” นั้นมีสาระสำคัญ 13 ประเด็น ได้แก่

1. กรอบโครงสร้างองค์กรเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน
2. บูรณาการสิ่งแวดล้อมกับมิติทางสังคมและเศรษฐกิจ
3. การขจัดความยากจน
4. การเปลี่ยนแปลงแผนการบริโภคและการผลิต
5. สุขภาพอนามัย
6. การศึกษา
7. ความหลากหลายทางชีวภาพ
8. การจัดการสารเคมีที่เป็นพิษและของเสีย
9. การพัฒนาเกษตรอย่างยั่งยืน
10. ความเสมอภาค
11. องค์กรพัฒนาเอกชน
12. การเติบโตทางเศรษฐกิจ และ
13. การถ่ายทอดเทคโนโลยีที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ความร่วมมือและการเพิ่มขีดความสามารถ

สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้รับมอบหมายให้จัดประชุมเพื่อปรึกษาหารือระหว่างองค์กรพัฒนาเอกชน (NGO) และผู้ที่เกี่ยวข้อง (Consultative Meeting) เพื่อพิจารณาร่างรายงาน “Review of Thailand’s Strategy for Sustainable Development and Implementation of Agenda 21” การประชุมจัดขึ้นในวันที่ 30 พฤษภาคม พ.ศ. 2545 ณ อาคารสถาบัน 2 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มีผู้ร่วมประชุมทั้งสิ้น 46 คน

หลังจากนั้น สถาบันวิจัยสังคมได้ร่างรายงานข้อสรุปจากที่ประชุม ซึ่งเป็นความคิดเห็นของผู้เข้าร่วมประชุมทั้งหมด โดยแบ่งออกเป็นหัวข้อดังนี้

1. กรอบโครงสร้างองค์กรเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน
2. บูรณาการสิ่งแวดล้อมกับมิติทางสังคมและเศรษฐกิจ
3. นโยบายขจัดปัญหา “ความยากจน”
4. การเปลี่ยนแปลงแผนการบริโภคและการผลิต
5. นโยบายด้านสุขภาพอนามัย (Health) เกี่ยวกับสิทธิในการได้รับบริการด้านสุขภาพที่ได้มาตรฐาน
6. นโยบายการกระจายโอกาสทางการศึกษา
7. ความหลากหลายทางชีวภาพ
8. การจัดการสารเคมีที่เป็นพิษและของเสีย
9. การพัฒนาเกษตรกรรมอย่างยั่งยืน
10. นโยบายการส่งเสริมสิทธิและความเสมอภาค
11. บทบาทขององค์กรพัฒนาเอกชนและภาคประชาสังคม
12. การถ่ายทอดเทคโนโลยีที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ความร่วมมือและการเพิ่มขีดความสามารถ

ส่วนที่สำคัญอีก 2 ส่วนคือข้อคิดเห็นเกี่ยวกับทิศทางการพัฒนาและแผนปฏิบัติการ 21 และข้อคิดเห็นเกี่ยวกับการนำเสนอรายงานประเทศไทย ซึ่งแต่ละส่วนมีรายละเอียดดังนี้

แผนปฏิบัติการ 21 และทิศทางการพัฒนาประเทศไทย

- การกำหนดนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติของภาครัฐไม่ได้เอาแผนปฏิบัติการ 21 เป็นตัวตั้ง แต่เอาสถานการณ์ปัญหาสิ่งแวดล้อมภายในประเทศเป็นตัวตั้ง โดยนำปัญหาเหล่านั้นมาจัดลำดับเพื่อหาแนวทางแก้ไขและวางแผนต่าง ๆ ขึ้นมาเพื่อจัดการปัญหาสิ่งแวดล้อม
- แผนต่างๆที่ร่างไว้มีอยู่เป็นจำนวนมากที่ไม่ได้นำมาดำเนินงานจริง หรือปฏิบัติให้บรรลุผล รวมทั้งไม่สอดคล้องกับความต้องการจำเป็นที่แท้จริงของประชาชน การเขียนรายงาน “Thailand Sustainable

Development Situation Report: Progress and Achievement of Thailand in Implementing Agenda 21” ควรจะเป็นไปตามที่ปฏิบัติได้จริง โดยแยกให้เห็นเป็นแผนที่กำหนดขึ้น สิ่งที่ได้ดำเนินงานจริง ความก้าวหน้าและความสำเร็จ ปัญหาและอุปสรรค รวมทั้งข้อเสนอแนะเพื่อเป็นแนวปฏิบัติหรือร่างแผนใหม่ในอนาคต

- การวางแผนของภาครัฐยังคงเป็นการรวมศูนย์และกำหนดจากบนลงล่าง (top-down) ขาดการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนและภาคประชาสังคมในระดับการคิดและการตัดสินใจที่สำคัญๆ หรือในกรณีโครงการขนาดใหญ่ที่มีผลกระทบต่อประชาชนโดยตรง รัฐควรจะรับฟังเสียงจากประชาชนหรือองค์กรพัฒนาเอกชนหรือนักวิชาการที่น่าเสนอข้อมูลทางเลือก เพื่อที่สังคมไทยจะได้ค้นหาและคัดเลือกวิถีทางที่เหมาะสมและสอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืน
- ประชาชนไทยมีเพียงส่วนน้อยเท่านั้นที่รู้เรื่องแผนปฏิบัติการ 21 การเผยแพร่ข่าวสารและความรู้ในเรื่องนี้มีอย่างจำกัดมาก หน่วยงานของรัฐที่รู้เรื่องนี้ดีและเกี่ยวข้องโดยตรงก็ไม่สนใจที่จะนำเสนอเพื่อให้ความรู้หรือเปิดเผยข้อเท็จจริงต่อประชาชนหรือองค์กรประชาชน ดังนั้นการมีอยู่และบทบาทสำคัญของแผนปฏิบัติการ 21 ต่อการพัฒนาที่ยั่งยืนในประเทศไทย จึงไม่ได้อยู่ในความตระหนักและรับรู้ของประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศ
- การเตรียมการเพื่อระดมสมองจากฝ่ายองค์กรพัฒนาเอกชนครั้งนี้ใช้เวลาที่น้อยเกินไปและกระชั้นสั้นเกินไป จนกระทั่งเหลือเวลาอีกไม่กี่เดือนก็จะถึงกำหนดการประชุมแล้ว แต่เพิ่งมาระดมสมองเพื่อขอข้อคิดเห็นจากองค์กรพัฒนาเอกชน ซึ่งเป็นการไม่ให้ความสำคัญกับองค์กรพัฒนาเอกชนอย่างแท้จริง เป็นเพียงการมาขอความคิดเห็นแล้วนำไปเสนอในรายงาน องค์กรพัฒนาเอกชนมักจะถูกละเลยไม่ให้ความสำคัญมากเท่าที่ควรในลักษณะเช่นนี้มานานแล้ว ข้อเท็จจริงและความคิดเห็นต่างๆ ที่องค์กรพัฒนาเอกชนนำเสนอ มักจะถูกละเลยไม่นำไปใช้ในการวางแผนพัฒนาของประเทศ

แนวทางการนำเสนอรายงานประเทศไทย

- ภาครัฐใช้เวลาเตรียมตัวเพื่อร่างและนำเสนอรายงานในระยะเวลากระชั้นชิด ไม่มีเวลารวบรวมข้อมูลที่ครบถ้วนและสมบูรณ์ รวมทั้งไม่มีการวางแผนหรือเตรียมกลยุทธ์ในการนำเสนอ
- การนำเสนอข้อมูลเกี่ยวกับประเทศไทยในเวทีการประชุมระหว่างประเทศในช่วงเวลาที่ผ่านมา รัฐบาลมักจะเลือกนำเสนอข้อมูลในเชิงบวกมากกว่าเชิงลบ โดยอาจจะคำนึงถึงแต่เรื่องหน้าตาของประเทศหรือของรัฐบาลมากกว่า ปัญหาที่แท้จริงของประชาชนจึงไม่ถูกนำเสนอในเวทีนี้ รัฐบาลควรเปลี่ยนแนวคิดและสร้างสำนึกใหม่ในการตระหนักถึงปัญหาสิ่งแวดล้อมและจัดการทรัพยากรเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนมากกว่าความพยายามรักษาหน้าตา ในขณะที่ปัญหาของประเทศและของประชาชนไม่ได้รับการแก้ไขปรับปรุง
- ภาครัฐควรถือเป็นภารกิจในการใช้เวทีการประชุมระดับนานาชาติเป็นการเพิ่มคุณภาพชีวิตให้ประชาชนในประเทศ ในกรณีนี้คือใช้เวทีประชุม WSSD เพื่อเป็นเวทีต่อรองระดับนานาชาติ สนับสนุนความพยายามเจรจาเพื่อหยุดยั้งความไม่เท่าเทียมและการเอารัดเอาเปรียบด้านสิ่งแวดล้อม รวมทั้งขอความ

ช่วยเหลือหรือความร่วมมือจากประเทศอื่นๆ ในแง่ของ know-how เช่น วิธีการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กลุ่มผู้บริโภค ประชาสังคม การทำงานประสานกันระหว่างรัฐและองค์กรพัฒนาเอกชน แต่ก็มีผู้ให้ความเห็นว่า WSSD เป็นเวทีเพื่อประกาศนโยบายทางการเมือง (Political Declaration) ไม่ใช่เวทีการต่อรอง ถึงกระนั้นเวทีนี้ก็สามารถเป็นเวทีการเรียนรู้ และการทำความเข้าใจปัญหาข้ามชาติที่ซับซ้อนและคุกคามการพัฒนาอย่างยั่งยืน เช่น แรงงานข้ามพรมแดน ฯลฯ

- หากมีตัวชี้วัดด้านการพัฒนาที่ยั่งยืนที่ชัดเจนในทุกระดับการพัฒนา จะทำให้สามารถประเมินผลความสำเร็จและการดำเนินงานตามแผนได้สะดวกยิ่งขึ้น

หากท่านต้องการข้อมูลเพิ่มเติม หรือต้องการรายงานฉบับเต็มติดต่อได้ที่สถาบันวิจัยสังคม

CUSRI@chula.ac.th

ประเทศไทยกับความยากจนเชิงโครงสร้าง

ราณี หัสสร้างดี และคณะทำงานวาระทางสังคม

ภายหลังวิกฤตการเงินและวิกฤตเศรษฐกิจในปี 2540

ปัจจุบันประเทศไทยมีหนี้สาธารณะ 2.866 ล้านล้านบาท หรือเท่ากับ 56% ของจีดีพี ประกอบด้วยหนี้ที่รัฐกู้ตรง 1.212 ล้านล้านบาท หนี้รัฐวิสาหกิจที่รัฐค้ำประกันและไม่ค้ำประกัน 9.203 แสนล้านบาท รวมถึงหนี้กองทุนฟื้นฟูฯ 7.542 แสนล้านบาท¹ โดยมีการใช้จ่ายโครงการภาครัฐเพื่อการกระตุ้นเศรษฐกิจบรรเทาทุกข์ประชาชน สร้างงานและรายได้ แบกรับภาระแทนสถาบันการเงิน

ในขณะที่ภาวะการว่างงานเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ จากรายงานผลการสำรวจภาวะการจ้างงานรอบที่ 1 ของสำนักงานสถิติแห่งชาติ เมื่อเดือนกุมภาพันธ์ 2544 กำลังแรงงานของภาคอีสานซึ่งเป็นภาคที่ยากจนที่สุดของประเทศ มีจำนวน 10,645,761 คน เป็นผู้ไม่มีงานทำ 917,317 คน หรือคิดเป็นอัตราคนว่างงานสูงถึงร้อยละ 8.6 สูงกว่าปีที่แล้ว ที่มีอัตราร้อยละ 7.2 คนว่างงานเฉลี่ยรวมทั้งประเทศเท่ากับร้อยละ 4.8²

วิกฤตเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นได้ส่งผลให้สัดส่วนของประชากรที่ยากจนเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 16 หรือเท่ากับ 10 ล้านคน โดยประชากรที่จัดอยู่ในระดับความยากจนตามที่ธนาคารโลกระบุ คือ ประชากรที่มีรายได้ต่ำกว่า 886 บาทต่อเดือน หรือมีรายได้เท่ากับหรือต่ำกว่า 33.50 บาทต่อวัน สัดส่วนความยากจนของครัวเรือนไทยมักเกิดขึ้นในครัวเรือนที่ผู้เป็นหัวหน้าครอบครัวไม่มีการศึกษาหรือมีการศึกษาดำ และมีสัดส่วนอยู่ในระดับสูงของครอบครัวเกษตรกรรมขนาดกลางและขนาดเล็ก โดยเฉพาะอย่างยิ่งครอบครัวที่ไม่มีที่ทำกินของตนเอง³

ความรุนแรงระดับโครงสร้าง

วิกฤตเศรษฐกิจที่ส่งผลมาถึงปัจจุบัน เป็นวิกฤตที่มีความรุนแรงระดับโครงสร้างในด้านต่าง ๆ การแก้ปัญหาเพียงจุดใดจุดหนึ่งจึงมีอาจคลี่คลายได้ และมีใช่เพียงปัญหาโครงสร้างในระดับประเทศ แต่เป็นปัญหาโครงสร้างในระดับโลกด้วย

¹ อนุช อาภาภิรม.โครงการข่าวสารทิศทางไทย. รายงานฉบับที่ 10 “การสื่อสาร: ความพยายามแสวงหาสื่อเพื่อสาธารณะ (กรกฎาคม – กันยายน 2544)”. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย 2544.

² อมรา พงศาพิชญ์ และคณะทำงานวาระทางสังคม. “กระบวนทัศน์ใหม่ด้านการพัฒนาสังคม”. 2540 จุดเปลี่ยนประเทศไทย. ศูนย์ศึกษาเศรษฐศาสตร์การเมือง. พฤศจิกายน 2544.

³ หนังสือพิมพ์มติชนรายวัน 20 พฤศจิกายน 2544

ตั้งแต่ปี 2543⁴ ได้มีนักเศรษฐศาสตร์ชั้นนำของประเทศเสนอแนวทางการแก้ไขระบบเศรษฐกิจมหภาค โดยวีรพงษ์ รามางกูร อธิการบดีธนาคารแห่งประเทศไทย และรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง เสนอว่า ประเทศไทยต้องป้องกันตัวเองจากภัยพิบัติของการเคลื่อนย้ายเงินทุน ลดความผันผวนไม่มีเสถียรภาพของการไหลไปมาของเงินตราระหว่างประเทศ (ซึ่งเป็นต้นเหตุสำคัญของวิกฤตการณ์การเงินปี 2540)

เช่นเดียวกันรังสรรค์ ธนะพรพันธุ์ นักวิชาการคณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ได้เสนอให้ประเทศไทยทบทวนยุทธศาสตร์การพัฒนาด้านเศรษฐกิจว่า จะเอายุทธศาสตร์โลกาภิวัตน์พัฒนาตามเส้นทางเสรีนิยมทางเศรษฐกิจของฉันทามติวอชิงตัน หรือยุทธศาสตร์ชุมชนท้องถิ่นพัฒนาตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของฉันทามติแห่งกรุงรัตนโกสินทร์ หรือจะผสมผสาน หากผสมผสานจะเปิดเสรีทางเศรษฐกิจระดับใดจึงเป็นระดับอุดมภาพ และเพื่อเยียวยาบาดแผลจากโรคเสรีนิยมทางเศรษฐกิจ ประกาศเลิกเดินตามเส้นทางเสรีนิยมทางเศรษฐกิจ หยุดยืนอยู่กับที่บนเส้นทางเสรีนิยมทางการค้า ณ จุดเดียวกับวันที่ 2 กรกฎาคม 2540 ไม่เปิดเสรีมากไปกว่านั้น ไม่ยอมรับข้อตกลงพหุภาคีว่าด้วยการลงทุน ไม่ยอมรับการนำเงื่อนไขทางสังคมมาจัดระเบียบใหม่ทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศ ขอเวลาทบทวนบรรดาพันธะกับ WTO, AFTA, และ APEC ในประเด็นเกี่ยวกับการเปิดเสรีทางเศรษฐกิจจนถึงปี 2550 และเสนอให้ก้าวถอยหลังบนเส้นทางเสรีนิยมทางการเงิน ควบคุมและกำกับการเคลื่อนย้ายเงินทุนระยะสั้นอย่างเข้มงวด จะทบทวนการเดินหน้านบนเส้นทางเสรีนิยมทางการเงินต่อเมื่อเราสามารถจัดการลักษณะชีพจรลงเท้าของเงินทุนระหว่างประเทศอย่างมีประสิทธิภาพ

ความยากจนเชิงโครงสร้าง

นิธิ เอียวศรีวงศ์ แห่งมหาวิทยาลัยเที่ยงคืน ได้วิเคราะห์ความยากจนที่จะมีคนจนหรือคนกำลังจนมากขึ้นเรื่อย ๆ ว่า เกิดจากการเข้าไม่ถึงทรัพยากรที่จำเป็นในการดำรงชีวิต มีสาเหตุอย่างน้อยที่สุด 2 ประการด้วยกันคือ⁵

1. มาจากการจัดการทรัพยากรที่รวมศูนย์โดยรัฐ รัฐเป็นผู้รับเข้าไปจัดการทรัพยากรทั้งหลายด้วยตนเองแต่เพียงผู้เดียว แต่รัฐมุ่งไปสู่การจัดการทรัพยากรเพื่อทำกำไรในตลาดเป็นตัวตั้ง แทนที่จะมองถึงการดำรงชีวิตของคนเป็นตัวตั้ง รัฐจะเอาทรัพยากรเหล่านี้ไปทำอะไรก็ตามแต่เพื่อจะทำให้เกิดกำไรในตลาดมากขึ้น เหตุฉะนั้นจึงกีดกันคนออกไปจำนวนมากไม่ให้เข้าถึงทรัพยากรที่รัฐเอาไปใช้เพื่อทำกำไรในตลาด หรือมิฉะนั้นก็ปล่อยให้ทรัพยากรเหล่านั้นตกอยู่ในมือของคนที่สามารถทำกำไรในตลาดได้มาก ๆ เป็นที่น่าอัศจรรย์ดูเหมือนกับว่ารัฐยีนส์ที่จะเห็นการเอาที่ดินไปเก็งกำไรมากกว่าการที่เอาไปปลูกมันสำปะหลัง เพราะการปลูกมันสำปะหลังไร่หนึ่งกำไรไม่ถึง 500 บาท ในขณะที่การเก็งกำไรที่ดินไร่หนึ่งทำเงินได้เป็นล้านๆบาท ถ้ามองโดยอาศัยมาตรฐานตลาดเป็นตัวตั้งแล้วจะเห็นว่าที่ดินจะถูกใช้ทำอะไรก็ได้ไม่เน้นแม้แต่ด้านการ

⁴ เกษียร เตชะพีระ. "ข้อเสนอผู้ชาติทางเศรษฐกิจ : ปรับขบวน-ทบทวนกระแสโลกาภิวัตน์". บทความในหนังสือพิมพ์มติชนรายวัน ... (วันที่)

⁵ คณะทำงานวาระทางสังคม มหาวิทยาลัยเที่ยงคืน และมูลนิธิโกลด์มัททอน. แฟ้มข้อมูลเวทีระดมความคิด "แก้โครงสร้างอย่างไรจึงจะแก้ความยากจน ครั้งที่ 1". 27 เมษายน 2544 มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ผลิตด้วยซ้ำไป ฉะนั้นเหตุของวิธีการจัดการทรัพยากรมนุษย์แล้วก็มีเป้าหมายในการจัดการที่บิดเบี้ยวนี้จึงมีผลทำให้เกิดความยากจนแผ่ระบาดไปในหมู่คนจำนวนมากและมากขึ้นๆ อยู่ตลอดเวลา

2. เมื่อคนถูกกีดกันออกไปจากทรัพยากรคนที่ยากจนลงไปจำนวนมากมายเหล่านี้อันไม่มีอำนาจในการต่อรอง หรือกล่าวโดยสรุปก็คือว่าความด้อยอำนาจของคนจนเป็นเหตุให้เขาต้องยอมลงและไม่มีทางเงยหัวได้เลย คนยากจนในประเทศไทยเข้าไม่ถึงกระบวนการตัดสินใจในทางการเมือง ซึ่งก็คือการตัดสินใจในการใช้ทรัพยากรนั่นเอง นอกจากนั้นเขาไม่ถึงการเมืองสมัยใหม่ด้วย หมายความว่าคนจนเข้าไม่ถึงสื่อทุกชนิดไม่ว่าจะเป็นสื่อโทรทัศน์ สื่อหนังสือพิมพ์ เข้าถึงได้น้อยมากหรือเกือบจะเรียกได้ว่าเข้าไม่ถึงเลย จะเข้าถึงสื่อแต่ละครั้งก็ต้องทำอะไรที่หมิ่นเหม่กฎหมายหรือที่ดูท่าทางจะส่อไปในทางความรุนแรงจึงจะได้รับ ความสนใจจากสื่อที่หนึ่ง แต่ว่าก็ไม่ได้ได้รับความสนใจในแง่ปัญหาของเขา ข้อเสนอแนวทางแก้ปัญหาของเขามักไม่ได้รับความสนใจเท่ากับว่าการที่เขาเผาตัวตาย ผูกคอตาย หรือว่าเดินขบวนมากกว่า เพราะฉะนั้นเขาเข้าไม่ถึงทรัพยากรทางการเมือง เช่นการเลือกตั้งก็เข้าไม่ถึงอีก การเลือกตั้งกลายเป็นสิ่งที่มีคนจำนวนหนึ่งเข้าไปกำหนดผลของคะแนนเสียงและอื่นๆ เป็นต้น

การทำประชาพิจารณ์ก็เป็นทรัพยากรทางการเมืองอีกอย่างหนึ่งเป็นตัวอย่างอีกอันหนึ่งที่คนจนก็เข้าไม่ถึงการทำประชาพิจารณ์อีกเหมือนกัน การจัดองค์กรทางการเมืองสมัยใหม่ เช่น พรรคการเมือง การรณรงค์และอื่นๆ คนจนก็เข้าไม่ถึงพรรคการเมือง เข้าไม่ถึงการรณรงค์ที่มีผลกระทบต่อความคิดความเห็นของคนในสังคมในวงกว้างด้วย เป็นต้น อย่างไรก็ตามการจัดองค์กรทางการเมืองของประชาชนอาจจะดีขึ้นด้วยการที่เขาเริ่มที่จะปรับเอาวัฒนธรรมเดิมรูปแบบความสัมพันธ์เดิมมาใช้ในการจัดองค์กรทางการเมืองสมัยใหม่ของเขาได้มากขึ้นด้วยเป็นสิ่งที่น่าจับตามองเหมือนกัน มองไปในด้านกฎหมาย ระบบการปกครอง การศึกษาและอื่นๆ ก็พบว่าคนจนก็จะเข้าไม่ถึงเหมือนกัน ตัวกฎหมายเองก็กีดกันคนจนให้หลุดออกไปจากการใช้ทรัพยากรด้วยซ้ำไป เพราะฉะนั้นเราจึงอาจจะกล่าวได้ว่าความยากจนในสังคมปัจจุบันนี้โดยเฉพาะในสังคมไทยมันเกิดขึ้นในตัวโครงสร้างทางเศรษฐกิจการเมืองและสังคม มันไม่ใช่เป็นปัญหาของปัจเจกบุคคลอีกต่อไปแล้ว

สังคมไทยจะต้องทำความเข้าใจในเรื่องเกี่ยวกับความยากจนเชิงโครงสร้างให้ดีๆ แล้วเราจะพบว่าความรู้ของสังคมเรามีช่องว่างมากทีเดียวในเรื่องเกี่ยวกับความเข้าใจในเรื่องของความยากจนเชิงโครงสร้าง เพราะฉะนั้นในการปรับเปลี่ยนนโยบายต่างๆ จึงเป็นเรื่องยากเพราะขาดฐานของความรู้ การผลักดันนโยบายก็เป็นเรื่องยากเพราะมันขาดฐานของความรู้ ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องความยากจนเชิงโครงสร้างจะเป็นพลังสำคัญทางการเมืองเพื่อจะแก้ปัญหาความยากจน ทำให้เวลาเราคิดถึงความยากจนเราจะได้หลุดออกไปเสียที่ออกไปจากการแก้ปัญหาในเชิงสังคมสงเคราะห์ เพราะมันไม่ใช่ปัญหาเชิงสังคมสงเคราะห์ที่จะแก้ปัญหาความยากจนได้อีกต่อไปแล้ว แต่ว่าจะมีอย่างนั้นได้ก็ต้องมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องเหล่านี้ได้ดีพอ แม้ว่าเรามีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับความยากจนเชิงโครงสร้างน้อยมากแต่เรากลับไปยอมรับว่าความยากจนเป็นลักษณะเชิงปัจเจก ความยากจนสามารถแก้ได้โดยวิธีการพัฒนาอย่างที่ได้ผ่าน

มาแล้วเพียงแต่ต้องอาศัยระยะเวลา ความคิดแบบนี้มีมากเกินไป กล่าวในอีกนัยยะหนึ่งก็คือไม่ค่อยได้ยอมรับว่าความยากจนมันเป็นลักษณะเชิงโครงสร้าง ไม่ใช่เรื่องของคนที่มีความบางคนหรือจำนวนหนึ่งยังไม่ทันได้รับผลพวงของการพัฒนาอย่างที่เข้าใจกันอยู่ในปัจจุบันนี้

ทำไมคนไทยส่วนใหญ่ถึงยอมรับนโยบายพัฒนาแบบนี้ยอมรับวิธีการจัดการทรัพยากรแบบนี้ เราจะพบได้ว่ามันผ่านกระบวนการเรียนรู้ที่ครอบงำคนไทยค่อนข้างมากไม่ว่าจะอยู่ในการศึกษาต่างๆในระบบโรงเรียนก็ตาม ไม่ว่าจะอยู่ในละครทีวีก็ตาม ไม่ว่าจะอยู่ในสุนทรพจน์ของนักการเมืองก็ตามแต่ อาจารย์เสนอแจมริก ได้เรียกการเรียนรู้ที่จะยอมรับนโยบายการพัฒนาแบบนี้ การพึ่งพาต่างชาติ ตลาดต่างชาติแบบนี้ การไม่หันมาพยายามที่จะกระจายทรัพยากรให้ถึงมือคนอย่างทั่วถึงเหล่านี้ เป็นวัฒนธรรมการเรียนรู้ที่มันครอบงำเราอยู่ตลอดเวลา เพราะฉะนั้น การที่จะแก้ปัญหาความยากจนโดยการสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องของความยากจนเชิงโครงสร้าง พวกกันจริงๆแล้วก็คือการเข้ามาสู่กับวัฒนธรรมการเรียนรู้แบบเดิมหรือสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้แบบใหม่ขึ้นมาเกี่ยวกับเรื่องของความยากจนนั่นเอง

การปกป้องตนเองของประชาชน

เสียงเรียกร้องให้ปกป้องตนเองของสังคมไทยได้ดังขึ้นเป็นลำดับ ล่าสุดเมื่อวันที่ 9 พฤศจิกายน 2544 ซึ่งเป็นวันแรกของการเปิดประชุม WTO ที่ประเทศกาตาร์ เครือข่ายองค์กรประชาชนได้รวมตัวกันเคลื่อนไหวรณรงค์ร่วมกับเครือข่ายองค์กรพัฒนาเอกชนต่าง ๆ ทั่วประเทศ เช่น เครือข่ายเกษตรกรรมทางเลือก เครือข่ายเอดส์ เครือข่ายแรงงาน ได้เดินขบวนไปชุมนุมหน้าสถานทูตสหรัฐอเมริกา เพื่อประท้วงสหรัฐฯ ที่พยายามผลักดันให้มีการให้สิทธิบัตรกับสิ่งมีชีวิตและยาในการประชุม WTO ซึ่งจะส่งผลให้ยามีราคาแพง เนื่องจากการผูกขาดของบริษัทที่จดสิทธิบัตรในระยะยาว โดยเฉพาะยาใหม่ ๆ ในท้องตลาดและยาที่มีความจำเป็นในการดำรงชีวิต โดยเฉพาะยาด้านไวรัสเอชไอวี ทำให้องค์การเภสัชกรรมหรือบริษัทเอกชนในประเทศไทยไม่สามารถนำเข้าวัตถุดิบเพื่อผลิตยาสามัญได้ และการแย่งชิงพันธุ์ข้าวหอมมะลิ โครงการวิจัยเพื่อปรับปรุงพันธุ์ข้าวหอมมะลิไทยในสหรัฐฯ ซึ่งเป็นโครงการของกระทรวงเกษตรแห่งสหรัฐอเมริกา ได้นำพันธุ์ข้าวหอมมะลิ 105 ที่เก็บไว้ที่สถาบันวิจัยข้าวนานาชาติ ประเทศฟิลิปปินส์ไปปรับปรุงพันธุ์ด้วยการฉายรังสีเพื่อให้เกิดการกลายพันธุ์ข้าวหอมมะลิที่มีคุณสมบัติไม่ไวแสง และมีต้นเตี้ย เพื่อที่จะสามารถเพาะปลูกได้ในสภาพภูมิอากาศของประเทศสหรัฐฯ โดยยังคงคุณสมบัติความหอมและความนุ่มไว้เช่นเดิม ซึ่งแม้จนถึงขณะนี้การดำเนินโครงการจะยังไม่ประสบความสำเร็จ แต่ทำให้เกิดความวิตกกังวลได้ว่าเมื่อการพัฒนาพันธุ์ใหม่สำเร็จจะก่อให้เกิดผลกระทบต่อตลาดข้าวของไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งหากมีการนำเอาพันธุ์ข้าวหอมมะลิปรับปรุงไปขอรับสิทธิบัตรหรือจดทะเบียนตามกฎหมายคุ้มครองพันธุ์พืช

สิ่งที่เกิดขึ้นได้ย้าให้สังคมไทยเห็นถึงภัยคุกคามที่เสนอ แจมริก ประธานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ กล่าวไว้ว่า “ในขณะนี้สังคมไทย ซึ่งเป็นฐานทรัพยากรในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ กำลังตกเป็นเป้าหมายของการคุกคามถึงขั้นสำคัญที่เกี่ยวข้องถึงคนจำนวนมาก นอกจากการเปิดเสรีทางการค้า

การเงิน คือ การเปิดเสรีแหล่งทรัพยากรความหลากหลายทางชีวภาพ ในอนาคต 10 ปีข้างหน้าเวทีการต่อสู้ในเศรษฐกิจโลก จะไม่ใช่คอมพิวเตอร์อิเล็กทรอนิกส์ รถยนต์ แต่สิ่งสำคัญคืออาหารและยา เพราะมันไม่ใช่เป็นเพียงการผูกขาดเพื่อแสวงหากำไร แต่เป็นการครอบครองควบคุมชีวิตจิตใจอาหารการกินทั้งหมดของคนทั้งโลก”เครือข่ายภูมิปัญญา อีสานเพื่อการพึ่งตนเองได้แถลงการณ์ว่า หลังจากการเปิดประเทศไทยเพื่อติดต่อสัมพันธ์ทางการค้ากับประเทศในซีกโลกตะวันตก ในระยะแรกตามแนวนโยบายแบบเสรี ภายใต้ลัทธิล่าอาณานิคมโดยจักรวรรดินิยม และการนำพาประเทศตามแนวทางของ “แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ” ในช่วง 40 ปีที่ผ่านมา จนกระทั่งปัจจุบันก็ยังวิ่งตามกระแสโลกาภิวัตน์ที่ “ทุนข้ามชาติและลัทธิการค้าเสรีได้คุกคามอธิปไตยของชาติอย่างสิ้นเชิง” โดยมีองค์กรครอบโลก คือ กองทุนการเงินระหว่างประเทศ (IMF) และธนาคารโลก (WB) และองค์การการค้าโลก (WTO) รวมถึงธนาคารเพื่อพัฒนาแห่งเอเชีย (ADB) เป็นองค์กรหลัก

ได้เป็นที่ประจักษ์แล้วว่าองค์กรเหล่านี้ดำเนินการภายใต้การชี้นำของกลุ่มประเทศอุตสาหกรรมก้าวหน้า (G-8) ซึ่งมีเป้าหมายสำคัญเพียงประการเดียวคือการกำหนดให้สรรพสิ่งในโลกนี้มีคุณค่าเพียงแค่อินค้าที่ทำการซื้อขายและค้ากำไรได้อย่างเสรี ซึ่งแนวทางทั้งหมด ได้ก่อให้เกิดความเสียหายแก่ชุมชนท้องถิ่นอย่างรุนแรง ดังนี้

- 1) การล่มสลายของวิถีเกษตรกรรม จารีตประเพณี ศิลปวัฒนธรรมอันดีงามและทรงคุณค่าของท้องถิ่น
- 2) ความเสื่อมโทรมและร่อยหรอลงของทรัพยากรธรรมชาติในแต่ละท้องถิ่น การแย่งชิงทรัพยากรระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน กับชุมชนท้องถิ่น นับวันจะทวีความรุนแรงขึ้นเป็นลำดับ
- 3) การมีส่วนร่วมทางการเมืองโดยตรงของภาคประชาชนในระบบประชาธิปไตยที่ถูกกีดกันและเบียดเบียน
- 4) ระบบเศรษฐกิจทั้งในระดับมหภาคและระดับจุลภาคที่ละเลยและไม่ตอบสนองต่อวิถีของชุมชนท้องถิ่นอย่างแท้จริง
- 5) การจัดการศึกษาแบบรวมศูนย์ที่มุ่งเน้นสนองต่อทุนนิยมเป็นกระแสหลัก ได้ละเลยการตอบสนองต่อคุณภาพชีวิตของประชาชนและวิถีชุมชน อีกทั้งยังขาดการให้คุณค่าของภูมิปัญญาท้องถิ่นอีกด้วย
- 6) ระบบสาธารณสุขที่มุ่งเน้นเฉพาะ “การรักษาโรค” ตามแนวคิดแบบตะวันตกเพื่อพึ่งพาและเทคโนโลยีจากต่างประเทศ โดยปฏิเสธและทำลายภูมิปัญญาท้องถิ่นอันเป็นรากเหง้าของสังคม

การสร้างทางเลือกของประชาชน

การสร้างทางเลือกเป็นอีกด้านหนึ่งของเหรียญเดียวกันของการต่อสู้ปกป้องสิทธิเพื่อการพึ่งตนเอง เครือข่ายเกษตรกรรมทางเลือกภาคอีสาน ภาคกลาง ภาคเหนือ และภาคใต้ ในฐานะตัวแทนคนจนในภาคเกษตรกรรมได้ริเริ่ม ส่งเสริม และถ่ายทอดบทเรียนเกษตรกรรมที่เป็นทางเลือกที่มั่นคงยั่งยืนให้กับเกษตรกรรายย่อยจนเป็นที่ยอมรับ และปรากฏว่าเป็นแนวทางการพัฒนาในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540-2544) ที่กำหนดให้ระบบเกษตรกรรมยั่งยืนเป็นแนวทางหลักในการปรับเปลี่ยนโครงสร้างและระบบการผลิตเพื่อพัฒนาไปสู่ความมั่นคงยั่งยืนของสถาบันเกษตรกรรายย่อย ชุมชน และสังคมโดยรวม ทั้งมิติของอาหาร เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม โดยกำหนดให้มีพื้นที่เกษตรกรรมยั่งยืนร้อยละ 20 ของพื้นที่เกษตรกรรมทั่วประเทศ หรือประมาณ 25 ล้านไร่ ทั้งยังกำหนดให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาระบบเกษตรกรรมและการอนุรักษ์ฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ

เครือข่ายเกษตรกรรมทางเลือกได้ติดตามและผลักดันการทำงานของรัฐบาลและหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานตามนโยบายเกษตรกรรมยั่งยืนอย่างต่อเนื่อง แต่พบว่าการดำเนินงานในหลายส่วนไม่สอดคล้องและขาดมาตรการสนับสนุนที่จะทำให้แนวทางการพัฒนาเกษตรกรรมยั่งยืนในทางปฏิบัติได้จริง เครือข่ายเกษตรกรรมทางเลือกจึงได้เข้าร่วมชุมนุมกับสมาชิกคนจน ช่วงระหว่างวันที่ 25 มกราคม 2540 – 2 พฤษภาคม 2540 รวมระยะเวลา 99 วัน เพื่อเรียกร้องให้รัฐบาลพลเอกชวลิต ยงใจยุทธ ทบทวนแผนการทำงานของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์และหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งได้เสนอ “โครงการนำร่องเพื่อพัฒนาเกษตรกรรมยั่งยืนของเกษตรกรรายย่อย” เพื่อสร้างรูปแบบของระบบเกษตรกรรมยั่งยืนอันหลากหลายตามระบบนิเวศและวัฒนธรรมของชุมชน ตลอดจนสร้างรูปแบบการบริหารจัดการโครงการโดยเกษตรกรและองค์กรชุมชนเพื่อเป็นบทเรียนและแบบอย่างในการพัฒนาระบบเกษตรกรรมยั่งยืนของประเทศต่อไป

จากการเรียกร้องและผลักดันของสมาชิกคนจนในวันที่ 18 มีนาคม 2540 คณะรัฐมนตรีมีมติเห็นชอบให้ดำเนินการโครงการนำร่องฯ เครือข่ายเกษตรกรรมทางเลือกทั้ง 4 ภาค จึงร่วมกับเกษตรกรที่เป็นสมาชิกโครงการนำร่องฯ จัดทำรายละเอียดของแผนปฏิบัติการและแผนงบประมาณให้รัฐบาลและหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องพิจารณา แต่เนื่องจากสถานการณ์วิกฤตเศรษฐกิจขณะนั้นส่งผลให้พลเอกชวลิต ยงใจยุทธ นายกรัฐมนตรี ประกาศลาออกในวันที่ 4 พฤศจิกายน 2540 โครงการนำร่องฯ ซึ่งรอการพิจารณาจากคณะรัฐมนตรีอยู่ได้ถูกส่งเรื่องกลับไปที่กระทรวงเกษตรฯ

ในรัฐบาลสมัยต่อมาโดยการนำของนายชวน หลีกภัย มีการเรียกร้องผลักดันโครงการนำร่องฯ จากเครือข่ายเกษตรกรรมทางเลือกร่วมกับสมาชิกคนจนอย่างต่อเนื่อง จนในที่สุดคณะรัฐมนตรีรัฐบาลนายชวน หลีกภัย มีมติเมื่อวันที่ 30 มีนาคม 2543 เห็นชอบในหลักการและอนุมัติโครงการนำร่องเพื่อพัฒนาเกษตรกรรมยั่งยืนของเกษตรกรรายย่อยปี 2544-2546 ในวงเงิน 633 ล้านบาท

พื้นที่เป้าหมายของโครงการนำร่องฯ ครอบคลุมพื้นที่ทางการเกษตรจำนวน 27,100 ไร่ และพื้นที่บริเวณชายฝั่งปัตตานีความยาว 116.4 กิโลเมตร ใน 19 ภูมินิเวศน์ ซึ่งแบ่งเป็นภาคอีสาน 9 ภูมินิเวศน์ ภาคเหนือ 4 ภูมินิเวศน์ ภาคใต้ 4 ภูมินิเวศน์ ภาคกลาง 2 ภูมินิเวศน์ กลุ่มเป้าหมายโครงการเป็นเกษตรกรรายย่อยทั้งบนที่ราบ ที่ดอน และภูเขา รวม 3,670 ครอบครัว และชาวประมงพื้นบ้าน 3,535 ครอบครัว

กรณีศึกษา

การว่างงานถูกเลิกจ้างขนาดใหญ่

วิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจปี 2540 ส่งผลกระทบต่อคนงานโดยเฉพาะคนงานหญิง-ชาย แตกต่างกัน ดังนี้

การว่างงานขนาดใหญ่เกิดจากการชะลอตัวของการลงทุน การปิดกิจการโดยเฉพาะโรงงานขนาดกลาง-เล็ก ซึ่งถูกกระทบจากการขาดแหล่งเงินทุน และภาวะซบเซาของตลาด ประกอบกับการเลิกจ้างในภาคอสังหาริมทรัพย์ (รวมก่อสร้าง) ซึ่งกระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม ได้จัดตั้งศูนย์ข้อมูลเพื่อให้คนงานที่ถูกเลิกจ้างมาลงทะเบียนเพื่อหางานใหม่ มีการรายงานไว้ในปี 2540 มีคนงานที่ถูกเลิกจ้างและมาแจ้งที่ศูนย์ฯ จำนวนทั้งหมด 44,753 คน โดยคนงานชายจะมีจำนวนสูงกว่าคนงานหญิงอยู่บ้าง แต่ในปี 2541 ในจำนวนคนงานทั้งหมดที่ถูกเลิกจ้าง 50,487 คน คนงานที่ถูกเลิกจ้างส่วนใหญ่เป็นคนงานหญิงโดยร้อยละ 80 เป็นการเลิกจ้างจากภาคอุตสาหกรรมในปี 2541 มีคนงานหญิงที่ถูกเลิกจ้างจำนวน 29,106 คน เมื่อเปรียบเทียบกับ 21,381 คนในปีก่อน ขณะที่คนงานชายที่ถูกเลิกจ้างมีจำนวนลดลง การที่คนงานหญิงเริ่มตกงานกันมากขึ้น ๆ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นการเลิกจ้างในอุตสาหกรรมที่ใช้แรงงานหนาแน่น (labor-intensive industries) โดยเฉพาะสิ่งทอ และตัดเย็บเสื้อผ้าไม่จำกัดเฉพาะ SME แต่รวมถึงโรงงานขนาดใหญ่ด้วย อาจกล่าวได้ว่า การเลิกจ้างนั้น สาเหตุที่สำคัญส่วนหนึ่งมาจากการปรับกระบวนการผลิต (restructuring) ที่นำมาสู่การปรับสภาพการจ้าง ปรับคนเก่าออกเพื่อนำแรงงานอายุน้อยเข้ามาแทน และเพื่อลดค่าใช้จ่ายของบริษัท

เพราะฉะนั้น การว่างงานขนาดใหญ่ที่ไม่เคยปรากฏมาก่อนในสังคมไทยจะส่งผลให้เกิดการแข่งขันกันหางาน (job competition) และนายจ้างมีโอกาสเลือกคนงานตกงานใหม่ที่มีอายุน้อย ไม่มีอำนาจต่อรอง เข้าทำงานได้ง่าย ซึ่งไม่เอื้ออำนวยต่อการรวมกลุ่มเพื่อต่อรองของคนงาน (collective action)⁶

ดังตัวอย่างกรณีการต่อสู้ของแรงงานหญิงสหภาพสิ่งทอไทยเกรียง ซึ่งแนวร่วมเพื่อความก้าวหน้าของผู้หญิงได้ทำการศึกษาข้อมูลพบว่า เมื่อเกิดวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจปี 2540 คนงานซึ่งมี 90% เป็นแรงงานหญิงอายุเฉลี่ยประมาณ 45-50 ปี แต่ละคนมีอายุการทำงานสูงกว่า 25 ปี ได้รับค่าตอบแทนแรงงานประมาณ 6,000 บาทต่อเดือนเท่านั้น ได้ช่วยพยุงกิจการของโรงงาน โดยรับค่าตอบแทนแรงงานเพียง 60% เท่านั้น และไม่เรียกร้องสวัสดิการเพิ่มเติมจากนายจ้าง จนเมื่อฐานะทางเศรษฐกิจของโรงงานดีขึ้น มีการขยายกิจการสั่งซื้อเครื่องปั้นทอ จ้างคนงานใหม่เพิ่มขึ้น สหภาพแรงงานสิ่งทอไทยเกรียง 1,500 คน จึงมีความเห็นว่า บริษัทควรให้ค่าตอบแทนแรงงานและสวัสดิการเท่าเดิมจากที่เคยได้ก่อนเกิดวิกฤตการณ์ เพราะความเป็นอยู่ของคนงานมีความเดือดร้อนมาก ปรากฏว่าบริษัทมิได้ให้ความสนใจต่อข้อเรียกร้องของ

⁶ วรวิทย์ เจริญเลิศ และบัณฑิตย์ ธนชัยเศรษฐวุฒิ. “วิกฤตเศรษฐกิจสังคมกับอนาคตแรงงานไทย”. 2540 จุดเปลี่ยนประเทศไทย.

ศูนย์ศึกษาเศรษฐศาสตร์การเมือง. พฤศจิกายน 2544.

คนงาน สหภาพฯ จึงนัดหยุดงาน ขณะนี้กรณีพิพาทนี้ยังดำเนินอยู่โดยที่รัฐบาลมิได้เข้ามาแก้ไขปัญหาย่างจริงจัง

การศึกษาของมูลนิธิอารมณพงศ์พบว่า นายจ้างจำนวนมากขวยโอกาสอ้างปัญหาเศรษฐกิจสภาพคล่องการตลาดทำการผลิตหรือแก้ปัญหาการขาดทุนหรือเพื่อโยกย้ายฐานการผลิตไปสู่พื้นที่อื่น โดยอาจไม่ยอมจ่ายเงินชดเชย ไม่คำนึงถึงผลกระทบต่อสังคม ความเดือดร้อนของคนงานด้วยโอกาสสวายได้ต่ำและมีครอบครัวต้องดูแล โดยขาดการเปิดเผยข้อมูล ผลประกอบการและปรึกษาหารือกับฝ่ายแรงงานเพื่อหาทางออกอยู่รอดร่วมกัน

ลูกจ้างจำนวนมากที่มีงานทำอยู่ประสบปัญหาการถูกลดค่าแรงหรือแช่แข็งค่าแรงเดิมต่อไป บางแห่งนายจ้างประกาศลดวันเวลาทำงานหรือสั่งพักงานเป็นระยะ ๆ โดยจ่ายค่าแรงครึ่งหนึ่งบ้าง หรือไม่จ่ายบ้าง เพื่อเป็นการกดดันทางอ้อมให้คนงานลาออกไปเอง จะได้ไม่ต้องจ่ายค่าชดเชย หรือมีการเลือกปฏิบัติสั่งพักงานลดค่าแรงเฉพาะกลุ่มคนงานที่มีค่าจ้างสูงเป็นประจำ

ลูกจ้างที่อยู่ในข่ายคุ้มครองของกองทุนประกันสังคมมีจำนวนลดลงมากจากจำนวน 6.08 ล้านคนในปี 2540 ลดเหลือ 5.42 ล้านคนในปี 2541 กล่าวคือ มีลูกจ้างต้องตกงานหลุดออกจากการคุ้มครองของโครงการประกันสังคมจำนวนมากถึงประมาณ 6 แสนคน และมาเพิ่มขึ้นเป็น 5.68 ล้านคนในปี 2542 และ 5.81 ล้านคนในปี 2543 ตามลำดับ ในขณะที่สถานประกอบการที่มีการจ้างลูกจ้างต่ำกว่า 10 คน ซึ่งมีลูกจ้างประมาณ 3.6 ล้านคน ยังไม่ได้รับการคุ้มครองจากกองทุนประกันสังคม

ลูกจ้างที่ถูกเลิกจ้างจากกองทุนประกันสังคมมีสิทธิได้รับประโยชน์ทดแทนต่ออีกไม่เกิน 6 เดือน และสามารถแจ้งความจ้างเป็นผู้ประกันตนโดยสมัครใจ (ตามมาตรา 39) ภายใน 6 เดือนภายหลังพ้นจากงานเพื่อรับสิทธิประโยชน์ต่อเนื่อง แต่ต้องจ่ายเงินสมทบเป็น 2 เท่าจากฐานเงินเดือน 4,800 บาท (ไม่ว่าก่อนออกจากงานจะมีเงินเดือนเท่าไร) เพราะไม่มีนายจ้างร่วมจ่ายด้วย ซึ่งมีตัวเลขผู้ประกันตนโดยสมัครใจเพิ่มขึ้นค่อนข้างมากจากจำนวน 23,712 คน ในปี 2540 เป็นจำนวน 3 เท่ากว่าหรือ 83,379 คนในปี 2543

อย่างไรก็ตาม ยังมีลูกจ้างตกงานจำนวนมากหลายแสนคนที่ตรวจสอบไม่ได้ชัดเจนว่า คนงานเหล่านี้ได้กลับเข้าสู่ระบบประกันสังคมหรือไม่? และมีโอกาสได้ใช้บริการประกันสังคมภายหลังถูกเลิกจ้างและยังไม่มีงานใหม่ทำมากนักน้อยเพียงใด?

จำนวนผู้ทำงานต่ำระดับคือ ผู้ที่ทำงานต่ำกว่า 35 ชั่วโมงต่อสัปดาห์เพิ่มมากขึ้นโดยปี 2541 มีจำนวน 1,035,000 คน เพิ่มขึ้นเป็น 1,314,000 คนในปี 2542 แสดงถึงการทำงานไม่เต็มที่ ส่งผลกระทบบั้ให้รายได้ลดลงด้วย ในขณะที่ภาวะค่าครองชีพสูงขึ้นตลอด

สถานประกอบการบางแห่งวางแผนลดจำนวนลูกจ้างที่มีเงินเดือนและสวัสดิการสูง จ้างคนงานหนุ่มสาวอายุน้อยจ่ายค่าแรงต่ำมาทำงานหรืออาจไม่มีการจ้างคนใหม่เพิ่ม ในขณะที่ปริมาณการผลิตเท่าเดิม หรือมีการทำงานล่วงเวลาเป็นประจำ ทำให้คนงานเดิมต้องรับภาระทำงานเพิ่มต้องคุมเครื่องจักรเพิ่ม

โดยไม่ได้ค่าแรงเพิ่มหรือต้องได้รับผลกระทบจากแรงงานรับเหมาชั่วคราว ค่าแรงต่ำที่นายจ้างจ้างเข้ามาทำงานใหม่

รัฐบาลคัดค้านการขึ้นค่าจ้างขั้นต่ำ โดยอ้างว่าอัตราเงินเฟ้อยังไม่สูง การขยายตัวทางเศรษฐกิจยังไม่มากพอ หากปรับค่าจ้างขั้นต่ำจะกระทบต่อภาวะเศรษฐกิจที่เริ่มดีขึ้น ซึ่งต้องให้เห็นได้อย่างชัดเจนว่าเศรษฐกิจมีแนวโน้มชะลอตัวถดถอยยี่ดื้อ

ค่าจ้างขั้นต่ำได้กลายเป็นมาตรฐานค่าจ้างหรืออัตราค่าจ้างขั้นสูงที่นายจ้างจำนวนมากจ่ายให้แก่ลูกจ้างรายวันระดับล่างจำนวนมากที่ทำงานมานาน โดยไม่ยอมกำหนดโครงสร้างค่าจ้างเงินเดือนที่ชัดเจนของสถานประกอบการขึ้นมา หรือไม่มีการปรับค่าจ้างตามผลประกอบการ และอายุงานและความรับผิดชอบในการทำงานอย่างเป็นธรรมเหมาะสม โดยเฉพาะอัตราค่าจ้างขั้นต่ำปัจจุบันใช้มานานตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม 2544 และเพิ่มมาปรับใหม่เพิ่ม 3 บาทในทุกจังหวัด ตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม 2544 อัตราค่าจ้างขั้นต่ำที่แสนานที่สุดถึง 3 ปี ในช่วงวิกฤตเศรษฐกิจ (2541-2543) ซึ่งถือเป็นระยะเวลานานที่สุดในประวัติศาสตร์การมีกฎหมายค่าจ้างขั้นต่ำในประเทศไทย

ระบบแรงงานสัมพันธ์ในหลายสถานประกอบการที่มีสภาพแรงงานดำรงอยู่ปรากฏข้อพิพาทขัดแย้งขยายตัวมากขึ้น เพราะฝ่ายนายจ้างจำนวนมากฉวยโอกาสอ้างปัญหาเศรษฐกิจ หรืออาศัยภาวะเสี่ยงภัยสูงในการตักเตือน การต่อรอง ฯลฯ ดำเนินการคุกคามผู้นำแรงงานหรือบั่นทอนทำลายสหภาพแรงงานหนักหน่วงขึ้น

กลยุทธ์ที่นายจ้างใช้แพร่หลายมาก เช่น การยื่นข้อเรียกร้องสวนกลับสหภาพแรงงาน การปิดงานเฉพาะส่วนสมาชิกสหภาพแรงงานหรือกลุ่มลูกจ้างที่ยื่นข้อเรียกร้อง การใส่ร้ายสร้างข้อหาสารพัดกลั่นแกล้งเลิกจ้าง ผู้นำแรงงานไม่ยอมเจรจาต่อรองหรือถ่วงเวลาการเจรจาต่อรองไปเรื่อย ๆ เพื่อให้เกิดข้อพิพาทแรงงาน ฯลฯ เป็นต้น

การขยายตัวของระบบการจ้างงานแบบยืดหยุ่น ซึ่งถือได้ว่าเป็นมาตรการใหม่ของกลุ่มทุนในการควบคุมแบ่งแยกแรงงานและลดผลกระทบจากการแข่งขันทางการค้าที่รุนแรงขึ้นอย่างมีประสิทธิภาพ เพราะจะมีการจ้างงานประจำถาวรลดลงเรื่อย ๆ จะมีรูปแบบการจ้างงานที่หลากหลายและชั่วคราวระยะสั้นมากขึ้น เช่น การจ้างงานบางเวลา การกระจายงานไปทำที่บ้าน การจ้างงานตามปริมาณคำสั่งซื้อ (Order) การจ้างงานผ่านระบบรับเหมาช่วง เป็นต้น ซึ่งในสถานการณ์ปัจจุบันจะมีแรงงานเข้าสู่ภาคเศรษฐกิจนอกระบบหรือไม่เป็นทางการ (Informal Sector) มากขึ้น ซึ่งเป็นแหล่งรองรับกองทัพลูกจ้างจำนวนมาก ซึ่งคนงานนอกระบบเหล่านี้มักมีรายได้ต่ำ ขาดหลักประกันสังคม และมีงานทำไม่แน่นอนเป็นประจำ

โครงการคุ้มครองทางสังคมเพื่อรองรับผู้ถูกเลิกจ้างล้านคน ผู้ตักเตือนที่ขยายตัวมากขึ้นยังขาดประสิทธิภาพและความครอบคลุมเพียงพอ มีปัญหาความไม่สอดคล้องและไม่สามารถเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายที่มีความจำเป็นเดือดร้อนอย่างแท้จริง

กองทุนประกันสังคมปัจจุบันมีลูกจ้างในระบบประมาณ 5.9 ล้านคน คิดเป็นร้อยละ 17 ของกำลังแรงงาน 33 ล้านคนทั่วประเทศ หรือคิดเป็นร้อยละ 61 ของลูกจ้างทั่วประเทศประมาณ 9.6 ล้านคน

รัฐบาลยังไม่ยอมประกาศใช้โครงการประกันสังคมนี้ว่างงาน ซึ่งองค์กรแรงงานได้ทำการเรียกร้องมาหลายปีแล้วโดยอ้างว่า ทุกฝ่ายยังไม่พร้อมจ่ายเงินสมทบเพิ่ม ต้องมีการศึกษาเตรียมความพร้อมอย่างรอบคอบ และต้องมีการขยายความคุ้มครองประกันสังคมไปสู่สถานประกอบการที่มีลูกจ้างต่ำกว่า 10 คนก่อน เพื่อความเป็นธรรมแก่ลูกจ้างทุกคน

แรงงานไทยไปทำงานต่างประเทศเพิ่มขึ้นหลังปี 2540

การส่งเสริมแรงงานไทยไปทำงานต่างประเทศเป็นหนึ่งในมาตรการที่รัฐบาลนำมาใช้ในการบรรเทาปัญหาการว่างงานของประเทศนับตั้งแต่ปี 2540 และเป็นทางเลือกหนึ่งของแรงงานไทยจำนวนมากที่ต้องการไปทำงานต่างประเทศเพื่อแสวงหารายได้ที่ดีกว่า แม้ต้องแลกกับการสูญเสียที่ดิน มีภาระหนี้สินเพิ่มขึ้น การพลัดพรากจากคนรักและครอบครัว และต้องเสี่ยงกับการถูกจับกุม-ส่งกลับ ถูกหลอกลวง เอารัดเอาเปรียบนานัปการ ซึ่งเป็นข่าวสารที่พบเห็นได้เสมอมา

สถิติจากสำนักบริหารแรงงานไทยไปต่างประเทศ กรมการจัดหางานพบว่า มีจำนวนคนงานไทยเดินทางไปต่างประเทศจากจำนวน 183,310 คนในปี 2540 เพิ่มขึ้นเป็นประมาณ 2 แสนคน ในช่วงปี 2541-2543 อย่างไรก็ตาม แรงงานไทยที่ทำงานในตะวันออกกลางที่รัฐบาลบอกว่ามีประมาณ 70,000 คน ต้องเผชิญกับภัยสงครามคุกคามเป็นระยะจากความขัดแย้งระหว่างอิสราเอล และปาเลสไตน์ สงครามระหว่างสหรัฐอเมริกากับอัฟกานิสถานภายหลัง 11 กันยายน 2544 เป็นต้นมา

นอกจากนั้น ผลกระทบจากวินาศกรรมสหรัฐฯ ทำให้ไทยไม่สามารถส่งเสริมการจ้างงานใหม่เพิ่มขึ้นปีละ 300,000 คน ตามที่กำหนดไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 9 ได้ เนื่องจากยอดส่งออกของไทยลดลง และราคาพืชผลเกษตรตกต่ำ เช่น ข้าวหอมมะลิราคาตกลงมาถึงร้อยละ 50 คือจากเดิมขายได้กิโลละ 10 บาท เหลือเพียง 4-5 บาท⁷

การจัดการน้ำ

จากการทำวิจัยเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดสรรและแปรรูปทรัพยากรน้ำของสถาบันวิจัยสังคม จุฬาฯ ก็พบข้อเท็จจริงว่า หลังจากที่ประเทศไทยประสบกับปัญหาวิกฤตเศรษฐกิจ และรัฐบาลได้ตัดสินใจรับความช่วยเหลือจากธนาคารพัฒนาเอเชียแล้ว ผลที่ตามมาคือประเทศไทยต้องยอมรับเงื่อนไขโครงการเงินกู้เพื่อปรับโครงสร้างภาคเกษตรกรรมจำนวน 600 ล้านเหรียญสหรัฐ โดยมีเป้าหมายคือการแปรรูปการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ เป้าหมายนี้ได้กำหนดไว้อย่างชัดเจนในกรอบนโยบายเพื่อการ

⁷ หนังสือพิมพ์ผู้จัดการรายวัน 17 กันยายน 2544 หน้า 14

พัฒนาและกรอบมาตรการด้านนโยบาย (Policy Matrix) ที่รัฐบาลได้ให้ความเห็นชอบเมื่อวันที่ 6 กรกฎาคม 2542

ประเด็นใหญ่ ๆ เกี่ยวกับการแปรรูปการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ คือ การกำหนดวิสัยทัศน์เรื่องน้ำ การปรับปรุงนโยบายน้ำแห่งชาติ การหารูปแบบที่เหมาะสมและการสร้างความเข้มแข็งให้แก่องค์กรกลางที่ดูแลประสานงานเรื่องการจัดการทรัพยากรน้ำ (Developing a Unified Water Management System at the National Level) การปรับโครงสร้างเพื่อการจัดการชลประทานแบบมีส่วนร่วม (Decentralizing Water Resource Management Through Participatory Irrigation Management หรือ PIM) การค้นหาความเป็นไปได้และแนวทางที่เหมาะสมในการคิดค่าคืนทุนและแบ่งสรรค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับระบบชลประทาน (Irrigation Cost Recovery and Cost Sharing) การปรับโครงสร้างและบทบาทของกรมชลประทานให้ภาคเอกชนเข้ามามีส่วนร่วมด้านจัดหาน้ำ จัดส่งน้ำ และบำรุงรักษาระบบชลประทาน (Reorienting and Reorganizing Service Delivery Operations in Irrigation)

ชาวบ้านส่วนใหญ่ในหลายพื้นที่เห็นว่าควรจะมีการจัดการน้ำในระดับลุ่มน้ำโดยที่ประชาชนมีส่วนร่วม เนื่องจากชาวบ้านกำลังเผชิญปัญหาที่สำคัญเกี่ยวกับทรัพยากร เช่น ปริมาณน้ำที่ลดลง ป่าต้นน้ำถูกทำลาย การดูดทรายที่ส่งผลให้ตลิ่งยุบตัวลง ปัญหาน้ำเค็มดินเค็ม ปัญหาน้ำเสียจากโรงงานอุตสาหกรรม และชุมชนใหญ่ ฯลฯ ชาวบ้านหลายคนมองไปถึงอนาคต และให้ความเห็นว่าหากไม่มีการจัดการที่ดีแล้วอาจจะทำให้เกิดการขาดแคลนและการแย่งชิงทรัพยากรน้ำได้ ดังนั้น สำคัญร่วมกันเกี่ยวกับการจัดการในระดับลุ่มน้ำจึงมีอยู่แล้ว

แต่การ “มีส่วนร่วม” ในสายตาของรัฐยังมีลักษณะเป็นการจัดการแบบบนลงล่างอยู่ มีการ “จัดตั้ง” กลุ่มผู้ใช้น้ำและคณะกรรมการลุ่มน้ำเพื่อบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในท้องถิ่น อีกทั้งกฎระเบียบข้อบังคับของกลุ่มก็ยังมีลักษณะตายตัว ไม่ยืดหยุ่น ทั้ง ๆ ที่กลุ่มผู้ใช้น้ำมีวัฒนธรรมการจัดการทรัพยากรในรูปแบบที่ต่างกันไปในแต่ละชุมชน นอกจากนี้ ยังมีความแตกต่างในด้านกายภาพ คือ ลักษณะนิเวศของลุ่มน้ำ ลักษณะของระบบชลประทาน เช่น ระบบฝายน้ำล้น อาคารอัดน้ำ ระบบท่อส่งน้ำ ซึ่งต้องอาศัยการจัดการและความรู้ด้านเทคนิคการซ่อมบำรุงที่แตกต่างกัน

หากรัฐบาลจะเรียกเก็บค่าธรรมเนียมชลประทานเพื่อลดอุปสงค์ของน้ำ และเพื่อสร้างแรงจูงใจให้มีการประหยัดน้ำมากขึ้น ก็อาจจะทำให้เกิดความไม่เป็นธรรมในการใช้ทรัพยากรนี้ ดังนั้น ควรจะมีการหาแนวทางอื่น ๆ ที่เหมาะสมกว่าการเก็บค่าบริการชลประทาน กลไกราคาไม่ใช่วิถีทางเดียวที่จะสร้างจิตสำนึก เพราะว่าหากมีการเก็บค่าธรรมเนียมดังกล่าวจริง ก็ไม่มีหลักประกันว่าผู้ที่มีรายได้น้อยจะไม่ถูกกีดกันการใช้น้ำ

การศึกษา

ในกรณีศึกษาของมูลนิธิเพื่อการพัฒนาเด็ก ได้มีข้อสังเกตเกี่ยวกับบทบาทของเอดีบีว่า โรงเรียนขนาดเล็กในความหมายของสำนักงานประถมศึกษาแห่งชาติ (สปช.) ซึ่งแบ่งเป็น 3 กลุ่มด้วยกันคือ โรงเรียน

ขนาดเล็กที่มีนักเรียนตั้งแต่ 120 คนลงมา ขนาดนักเรียนตั้งแต่ 60 คนลงมา และขนาดนักเรียนตั้งแต่ 40 คนลงมา มีอยู่จำนวนทั้งสิ้น 10,649 แห่ง หรือประมาณ 1 ใน 3 ของโรงเรียนในสังกัด สปช. ทั้งหมด โรงเรียนขนาดเล็กเหล่านี้มีปัญหาด้อยคุณภาพและการลงทุนการศึกษาต่ำกำลังจะถูกยุบ

แม้นโยบายการยุบโรงเรียนขนาดเล็กจะเริ่มมาตั้งแต่ปีการศึกษา 2536 เนื่องจากนักเรียนน้อยเกินไปไม่คุ้มกับการจ้างครูมาสอน แต่เงื่อนไขของเอดีบีเกี่ยวกับอัตราส่วนครูต่อนักเรียนน่าจะเป็นตัวเร่งให้มีการทยอยยุบโรงเรียนอย่างต่อเนื่องทั่วประเทศ โดยไม่ต้องทบทวนกันใหม่ว่าโครงการนี้เหมาะสมหรือไม่ ที่ผ่านมายุบโรงเรียนมักกระทำโดยละเลยการมีส่วนร่วมของชาวบ้าน เนื่องจากเกรงว่าชาวบ้านจะไม่ให้ความร่วมมือ ทั้ง ๆ ที่หลายโรงเรียนใช้งบที่ชาวบ้านจัดหาให้ ยิ่งไปกว่านั้นยังมองข้ามความรู้สึกผูกพันที่ชาวบ้านมีต่อโรงเรียนในชุมชนในบางพื้นที่ชาวบ้านสะท้อนว่าไม่มีการประชาสัมพันธ์ให้ชาวบ้านรู้เกี่ยวกับโครงการนี้ รวมทั้งยังแสดงความห่วงใยเรื่องค่าใช้จ่ายที่จะต้องเพิ่มขึ้นจากการที่เด็กจะต้องไปเรียนห่างบ้าน คนที่จะดูแลเด็กไม่ให้หนีเรียน ตลอดจนสวัสดิภาพของเด็กที่ต้องตื่นแต่เช้าเพื่อเดินทางไปโรงเรียน

เนื่องจากสาเหตุหลัก ๆ ที่โรงเรียนมีนักเรียนน้อยลงจนถูกจัดเป็นโรงเรียนขนาดเล็ก เกิดจากการส่งลูกไปเรียนในตัวเมืองของกลุ่มคนที่ค่อนข้างมีฐานะ และเด็กจากครอบครัวยากจนต้องออกจากโรงเรียนตามพ่อแม่ที่อพยพไปทำงานในพื้นที่อื่น การเพิ่มอัตราส่วนครูต่อนักเรียนจึงไม่ได้ช่วยแก้ปัญหาที่ทำให้เกิดโรงเรียนขนาดเล็ก นอกจากนี้ยังสวนทางกับเงื่อนไขของเอดีบีเองที่ให้คณะรัฐมนตรีเห็นชอบร่างกฎหมายเพื่อกระจายอำนาจ (เป็นขั้นตอน) ให้แก่จังหวัด เทศบาล และชุมชนท้องถิ่น (ตำบล) ในการบริหารบุคคลและการเงินในการศึกษาระดับประถมและมัธยมศึกษา เพราะการยุบโรงเรียนขนาดเล็กสะท้อนการไม่ให้ความสำคัญกับการให้อำนาจชุมชนในการจัดการการศึกษาของตนเอง ในขณะที่การกระจายอำนาจด้านการศึกษาที่แท้จริงน่าจะมีเป้าหมายที่การส่งเสริมให้ชุมชนได้จัดการการศึกษาของตนเอง และมีทรัพยากรเพียงพอที่จะเกื้อหนุนคนที่ทำประโยชน์ให้แก่ชุมชน⁸

⁸ “ข้อสังเกตเกี่ยวกับบทบาทของเอดีบีด้านการศึกษา” 17 เมษายน 2543

ส่วนที่สอง

เอกสาร/บทความหลังการประชุม WSSD

สรุปการเสวนา

โครงการเวทีสาธารณะ : จับกระแส : EARTH SUMMIT 2 คู่สังคมไทย

หัวข้อ “ประเทศไทยได้อะไรจากโจอันเนสเบิร์ก

วันศุกร์ ที่ 27 กันยายน 2545 เวลา 09.30 – 12.30 น.

ณ ห้องประชุม 1 สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

ผู้เข้าร่วมประชุม :

1. ดร. สิตานนท์ เจษฎาพิพัฒน์	ผู้อำนวยการศูนย์เศรษฐศาสตร์นิเวศจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
2. ดร.จำเนียร วรรณชัยพันธ์	ผู้อำนวยการฝ่ายกิจกรรมภาคสนามสถาบันสิ่งแวดล้อมไทย
3. ดร.คุณหญิง สุชาวีย์ เสถียรไทย	ประธานสถาบันธรรมรัฐเพื่อการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม
4. คุณสุนันท์ธนา แสนประเสริฐ	สำนักงานปฏิรูประบบสุขภาพแห่งชาติ
5. คุณสุรินทร์ วิวัจนสิรินทร์	ผู้อำนวยการกองสิ่งแวดล้อมต่างประเทศ (สผ.)
6. คุณปัทมา ดำรงผล	สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม
7. รศ.สุริชัย หวันแก้ว	สถาบันเอเชียศึกษาจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
8. คุณกิตติ สิงหาปัด	สถานีโทรทัศน์ไอทีวี
9. คุณมานพ เมฆประยูรทอง	ผู้อำนวยการกองพัฒนาระหว่างประเทศ (ก.ต่างประเทศ)
10. ดร.ดาวลัย วิวรรณะเดช	สถาบันวิจัยพลังงานจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
11. คุณสุพัตรา ศรีปัจฉิม	ศูนย์ข่าวแปซิฟิก
12. คุณอวยพร เต้ชูตระกูล	นิตยสารโลกสีเขียว
13. คุณสมพงศ์ พรหมสะอาด	นิตยสารโลกสีเขียว
14. คุณเกื้อเมธา ฤทธิ์พรพิพัฒน์	นิตยสารโลกสีเขียว
15. คุณจิรภัทร ขำญาติ	วิศวกรรมสาร
16. คุณเพ็ญภา หงษ์ทอง	The Nation
17. คุณสิรินาฏ สิริสุนทร	กรุงเทพธุรกิจ
18. คุณปาริย์ โพธิ์จักร	จส.100
19. คุณปราโมทย์ ธิดวงศ์ฤทธิ์	วิทยุกรรมประชาสัมพันธ์

20. คุณทิพ กาญจนกร	หนังสือพิมพ์เส้นทาง
21. คุณศศิเพ็ญ วชิรเจริญทรัพย์	หนังสือพิมพ์ Mission Thailand
22. คุณสงกรานต์	รายการโลกสิ่งแวดล้อม - ไอทีวี
23. คุณกุลธิดา	Bangkok Post
24. คุณวิลาสินี กัยวิทย์โกศล	JSL
25. คุณจำเนียร จันทร์เปล่ง	โลกวันนี้

สรุปการเสวนา

1. วัตถุประสงค์ของการเสวนา

ดร.สิตานนท์ เกษฎาพิพัฒน์ กล่าวเปิดการเสวนาในที่ประชุมว่า

การเสวนาครั้งนี้เป็นการเสวนาหลังการประชุม EARTH SUMMIT 2 ที่โจฮันเนสเบิร์ก ประเทศแอฟริกาใต้ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารการประชุม EARTH SUMMIT 2 ผู้สาธารณชน ในหัวข้อ “ประเทศไทยได้อะไรจากโจฮันเนสเบิร์ก” ซึ่งมีเนื้อหาการเสวนาใน 4 ประเด็น คือ

- (1) กระบวนการดำเนินการก่อนการประชุมที่โจฮันเนสเบิร์ก
- (2) กระบวนการในการประชุมที่เกิดขึ้นที่โจฮันเนสเบิร์ก
- (3) ผลจากการประชุม ซึ่งสรุปเป็น Plan of Implementation มีผลกระทบอย่างไร โดยเฉพาะต่อประเทศไทย
- (4) ประเทศไทยจะเตรียมวางแผนดำเนินการต่อไปอย่างไร

2. เนื้อหาและประเด็นการเสวนา

2.1 กระบวนการดำเนินการก่อนการประชุมที่โจฮันเนสเบิร์ก ข้อสังเกตจากเวทีเสวนา

(1) คุณสุรินทร์ วิวัจนสินทร์ ผู้อำนวยการกองสิ่งแวดล้อมต่างประเทศ ได้ให้ข้อมูลว่า การเตรียมการก่อนไปประชุมที่โจฮันเนสเบิร์ก มี 2 ระดับ คือ ในระดับโลกและระดับประเทศ

- การประชุมในระดับโลกมีการประชุมเตรียมการ 4 ครั้ง ที่นิวยอร์ก 3 ครั้ง และที่บาห์ลี 1 ครั้ง โดยมีหน่วยงานหลักที่ไปประชุมคือ กระทรวงต่างประเทศ กระทรวงวิทยาศาสตร์ฯ และกระทรวงเกษตรฯ โดยมีหัวข้อที่เขาจัดไว้ 10 หัวข้อ ในการประชุมเตรียมการนี้ ไทยได้มีการผลักดันเรื่องบางเรื่องเข้าไป เช่น เรื่องเศรษฐกิจพอเพียง เรื่องสิ่งแวดล้อม และด้านพลังงาน เป็นต้น ซึ่งเป็นหัวข้อจากการศึกษาเพื่อนำไปใช้เมื่อ Rio+5

- การเตรียมตัวในระดับประเทศ สำหรับประเทศไทยมีการดำเนินการ 3 ขั้นตอน คือ
 - ๑ วิเคราะห์ดูว่า 10 ปีที่ผ่านมาที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาอย่างยั่งยืนด้านต่าง ๆ ประเทศไทยมีปัญหาอะไรบ้าง ประสบความสำเร็จอะไรบ้าง เป็นรายงานชิ้นหนึ่งที่ประเทศไทยไปแจกในที่ประชุม ซึ่งมีการนำเสนอประเด็นที่สำคัญบางประเด็น
 - ๑ แผนปฏิบัติการ (Implementation Plan of World Summit on Sustainable Development) กระทรวงวิทยาศาสตร์ฯ และกระทรวงที่เกี่ยวข้องร่วมกันดูเนื้อหาในแผนปฏิบัติการว่าประเทศไทยมีส่วนได้ส่วนเสียอะไรบ้าง รวมทั้งเตรียมข้อคิดเห็นไปประกอบการประชุมโดยมีอนุกรรมการกำกับโครงการแผนปฏิบัติการ 21 ภายใต้กรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ
 - ๑ National Council on Sustainable Development (NCSD) เป็นหน่วยงานซึ่งตั้งขึ้นมาเมื่อครั้งประชุมที่ริโอฯ มีลักษณะกึ่ง NGO เพื่อดูความสำเร็จของการดำเนินการเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน NCSD ให้เงินก้อนหนึ่งเพื่อให้ไทยลงทำ สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อมแห่งชาติได้ให้สถาบันสิ่งแวดล้อมไทยเป็นผู้ดำเนินการ ได้เอกสารออกมาอีกหนึ่งชุดเอกสารที่ได้ทั้งหมดใน 3 ขั้นตอนนำมาประมวล ทำเป็นท่าทีของประเทศไทย เพื่อนำเสนอที่โจอันเนสเบิร์ก ในรูปของ statement และในรูปการจัดแสดงนิทรรศการ
- (2) มีข้อสังเกตว่าการจัดทำข้อเสนอของรัฐบาลการมีส่วนร่วมจากภาคประชาสังคม ท่าทีของประเทศขาดพลังและความหนักแน่นในเวทีเจรจา อย่างไรก็ตาม หน่วยงานของรัฐที่เข้าร่วมเสวนามองว่า ไม่ใช่ประชาชนจะไม่มีส่วนร่วมเสียทีเดียวในการกำหนดข้อเสนอดัง ๆ ใน Plan of Implementation ก่อนการประชุมเตรียมการ สหประชาชาติได้กำหนดให้มีตัวแทนของประชาชนกลุ่มต่าง ๆ (stakeholder) มาพูดคุยก่อน แล้วจึงนำประเด็นนั้นไปพิจารณากันในส่วนของผู้แทนของรัฐ
- (3) มีการประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารให้ประชาชนได้รับรู้และทำความเข้าใจน้อยมากหรือไม่เพียงพอ

2.2 กระบวนการประชุมที่โจอันเนสเบิร์ก

- (1) การเตรียมตัวของแอฟริกาได้ดีในระดับหนึ่ง แต่มีข้อสังเกตว่ามีการเน้นเรื่องความปลอดภัยมาก และการจัดให้มีห้องประชุมกระจายหลายแห่ง NGO ที่ไปร่วมตั้งข้อสังเกตว่าเป็นการสลายมวลชนที่ไปประท้วงหรือแสดงความคิดเห็นอยู่ข้างนอก
- (2) นอกห้องประชุมมีการประท้วงของ NGO และคนจนนับหมื่น รศ.สุริชัย หวันแก้ว ตั้งข้อสังเกตว่า บุคคลเหล่านี้กลายเป็นคนที่อยู่ชายขอบอยู่นอกวง แต่มักเป็นคนที่ได้รับผลกระทบจากนโยบายที่รุนแรงมาก ซึ่งนำไปสู่คำถามว่า ใครมีส่วนได้ส่วนเสียในโลกบ้าง ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียคือใคร จากปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น ก็เป็นการนิยามโดยปริยายว่า ใครมีส่วนได้ส่วนเสีย หมายถึงใครควรจะได้รับฟังความคิดเห็น

- (3) ดร.คุณหญิง สุธาวัลย์ เสถียรไทย มีข้อสังเกตว่าในการประชุมครั้งนี้ระดับผู้นำมี statement เน้นไปในเรื่องการใช้กลไกตลาด การเปิดตลาด และการลงทุนเป็นเครื่องมือแก้ปัญหา ความยากจน ส่วนด้านสิ่งแวดล้อมจะเน้นไปในเรื่องการพัฒนาสะอาด และมาตรการซึ่งเป็น กฎเกณฑ์ที่ประเทศพัฒนาแล้วมีอิทธิพลและเป็นผู้กำหนด
- (4) มีปรากฏการณ์ที่ภาครัฐกิจเอกชนขนาดใหญ่ให้การสนับสนุนด้านต่าง ๆ เช่น สถานที่แก่ผู้อยู่ วงนอกให้ได้มีโอกาสพูดคุยในประเด็นเนื้อหาที่มีการพูดคุยในเวทีประชุมที่เป็นทางการ ดร. สิตานนท์ เจษฎาพิพัฒน์ ตั้งข้อสังเกตว่า เป็นการส่งเสริมภาพของธุรกิจเอกชนให้เห็นว่า ไม่ใช่ผู้สร้างปัญหาสิ่งแวดล้อม แต่มีบทบาทเป็นส่วนหนึ่งของหนทางแก้ปัญหา

2.3 ผลลัพธ์ที่ได้จากการประชุมที่โจฮันเนสเบิร์ก (Plan of Implementation) และประเทศไทยได้ อะไร

(1) ภาพรวม

- ๑ ผู้เข้าร่วมเสวนาส่วนใหญ่ไม่ได้คาดหวังต่อผลการประชุมที่โจฮันเนสเบิร์กมากนัก ดร. คุณหญิง สุธาวัลย์ เสถียรไทย มองว่า โลกนี้อาจได้รับการจัดการ (manage) อย่างดี แต่เป็นการจัดการโดยประเทศที่พัฒนาแล้ว จัดการผ่านบทบาทของภาคเอกชน บรรษัทข้ามชาติ ผ่านกลไกตลาด กลไกด้านการลงทุน กลไกมาตรฐานต่าง ๆ (ISO) ที่ประเทศพัฒนาแล้ว เป็นผู้กำหนดขึ้น และผ่านการเป็นเจ้าของเทคโนโลยี ทำให้ประเทศกำลังพัฒนาและด้อย พัฒนาตกเป็นเบี้ยล่าง

ปัจจุบันประเทศที่พัฒนาแล้วเริ่มลดภาคการผลิตของตนลง เพราะต้นทุนจะสูงกว่าการ ย้ายฐานการผลิตไปยังประเทศด้อยพัฒนา ซึ่งเป็นการผลักภาระด้านสิ่งแวดล้อมให้กับ ประเทศที่ยากจนกว่า เวทีการประชุมนี้จึงเป็นเพียงการเจรจาให้เกิดหลักการ ซึ่งผลในทาง ปฏิบัติยังไม่ชัดเจน เพราะยังคิดในเรื่องของผลประโยชน์ของแต่ละประเทศ

- ๑ ในมุมมองของผู้แทนภาครัฐมองว่า ในภาพรวมอาจเห็นเป็นเช่นนั้น แต่ในรายละเอียด ไม่ถึงกับไม่เกิดผลเสียทีเดียว เช่น เรื่องปัญหาความยากจน ตามเกณฑ์การวัดปรากฏว่าน้อย ลง อัตราการเพิ่มของประชากรลดลง ปัญหาเรื่องรอยโรคของชั้นโอโซนมีสภาพดีขึ้น เป็นต้น และจากตัวบทในแผนปฏิบัติการ ก็เขียนเพื่อประเทศที่ยากจนเป็นส่วนใหญ่

(2) Plan of Implementation

- ๑ ในกรณีของเนื้อหาในแผนปฏิบัติการ (Plan of Implementation) ดร. สิตานนท์ มีข้อ สังเกตว่า
 - ประเด็นเรื่องโลกาภิวัตน์ (Globalization) มีการพูดกันมาก แต่ประเทศพัฒนาแล้วไม่ ยอมเจรจาในแง่ของ Globalization ซึ่งเป็นเหตุผลว่า เหตุใดเนื้อหาของแผนปฏิบัติการที่ออก

มาจึงเป็น Sustainable in the Globalizing World เนื่องจาก หากพูดถึง Globalization ประเทศพัฒนาแล้วจะตกเป็นเป้าทันที เหตุที่ Globalization กลายมาเป็นประเด็น เพราะเป็น ปัญหาของการกระจายผลประโยชน์

- เนื้อหาในแผนปฏิบัติการถูกเบี่ยงเบนไปจากปฏิญญาริโอฯ ซึ่งเดิมกล่าวถึงสิ่งแวดล้อมเพื่อคุณภาพชีวิต เพื่อการอยู่รอดของโลก ปัจจุบัน ทุกอย่างที่ตั้งเป็นโจทย์ เป็นกรอบการเจรจา จะเป็นบางสิ่งบางอย่างที่กลไกทั้งหมด (ซึ่งไม่ใช่เฉพาะสิ่งที่เจรจากันใน Earth Summit เท่านั้น) ถูกนำมาเชื่อมโยงเข้าด้วยกันในลักษณะที่ซับซ้อน เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่ม ซึ่งเป็นเรื่องไม่คิดในทางเศรษฐศาสตร์ แต่ในแง่ของสิ่งแวดล้อมแล้วเป็นเรื่องน่าเป็นห่วง แสดงให้เห็นถึง มีความพยายามของการที่จะดึงเรื่องทั้งหลายเข้ามาให้เป็น comprehensive package ในที่เดียวกัน

- แต่มีความจริงอยู่สิ่งหนึ่งที่ต้องตระหนัก ซึ่งเขียนไว้ชัดเจนใน Plan of Implementation คือ สิ่งที่จะคุยกันต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานของวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

- แผนปฏิบัติการไม่น่าจะมีอะไรใหม่ เนื่องจากยังพูดถึงกลไกเดิม ๆ ที่ตกลงกันไปแล้ว โดยยังมีความเชื่อว่าสถาบันเดิมดังเช่นสหประชาชาติจะสามารถสนับสนุนให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนได้

- เอเชียได้ประโยชน์น้อยเกินไปจากกระบวนการทั้งหมดนี้ ในแผนปฏิบัติการมีเรื่องของเอเชีย 2 ย่อหน้า (paragraph) แต่มีเรื่องของกลุ่มหมู่เกาะเล็ก ๆ 3-4 หน้า ทวีปแอฟริกาประมาณ 4-5 หน้า

- พูดถึงการมีส่วนร่วมของภาคีอื่น ๆ ที่ชัดเจนที่สุดมีเพียง 1 ย่อหน้า 2 บรรทัด พูดถึง Major Groups และการมีส่วนร่วมของประชาสังคมน้อยมาก ในขณะที่ การมีส่วนร่วมของภาคีต่าง ๆ หรือประชาสังคม เป็นยุทธศาสตร์สำคัญของการพัฒนาที่ยั่งยืน

- แผนปฏิบัติการบอกว่าการแก้ปัญหาความยากจน การขยายตัวทางเศรษฐกิจอย่างยั่งยืน และการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติในกรอบของการพัฒนาอย่างยั่งยืนต้องไปด้วยกัน แต่ในทางเศรษฐศาสตร์ การจะขับเคลื่อนไปสู่เป้าหมายทั้งสามโดยไม่ขัดแย้งกัน ทำได้ยาก เนื่องจาก โดยกระบวนการไปสู่เป้าหมายมันขัดแย้งในตัวเอง(paradox)

(3) ประเทศไทยได้อะไร

- ๑ ประเทศไทยได้อะไรเสียอะไร รศ.สุริชัย หวันแก้ว มองว่า โจทย์นี้ยังสำคัญ แต่จะต้อง คิดให้พ้นขอบเขตของผลประโยชน์ในรูปของเม็ดเงิน ฉะนั้น ได้อะไรจากการประชุมครั้งนี้ หากไม่คิดถึงเรื่องเศรษฐกิจหรือผลประโยชน์ในรูปของเม็ดเงินเป็นสำคัญ การประชุมระดับโลกนี้ ได้ให้ความคิดและปัญญา ซึ่งถือว่าคุ้มค่าแล้ว และได้รู้จักประเทศแอฟริกาซึ่งเป็นประเทศชายขอบนี้ขึ้นมาอีกเล็กน้อย จากที่รู้จักประเทศในแถบนี้เล็กน้อย

ยิ่งไปกว่านั้น คือ ประเทศไทยได้อะไร ไม่ใช่เป็นการประเมินการประชุม แต่เป็นการประเมินว่า "เราได้คิดอะไรใหม่ร่วมกันบ้าง ยกระดับความเข้าใจร่วม " ประเทศไทยต้องยอมรับว่าปัญหาที่เราเผชิญพอกพูนอยู่หลายเรื่องในขณะนี้ เรายังไม่มีสำนึกร่วมกันในประเด็นเหล่านี้ ประเด็นเรื่องผลประโยชน์แห่งชาติจึงต้องนำมาถกกัน

2.4 ประเทศไทยจะเตรียมและดำเนินการต่อไปอย่างไร

(1) แผนปฏิบัติการ ดร.จำเนียร วรรัตน์ชัยพันธ์ เสนอว่า

- ๑ ข้อ 145 กำหนดให้แต่ละประเทศกลับไปพิจารณาคุนโยบาย กลไก โครงสร้าง ยุทธศาสตร์ ว่าที่มีอยู่ในปัจจุบันสนับสนุนการพัฒนาที่ยั่งยืนหรือไม่ ตามแผนปฏิบัติการแต่ละประเทศมีเวลา 2-3 ปีคือ ก่อนปี ค.ศ.2005 ประเทศไทยต้องได้คำตอบว่า **ทั้งสามองค์ประกอบดังกล่าวไทยมีพร้อมที่จะกำหนดการพัฒนาอย่างยั่งยืน** ฉะนั้นในระหว่างการปฏิรูประบบราชการ ประเทศไทยถือโอกาสนี้หรือไม่ในการส่งเสริมสนับสนุนการพัฒนาอย่างยั่งยืน หรือว่าการเปลี่ยนแปลงอยู่ในขอบเขตเฉพาะในระบบราชการเท่านั้นโดยที่ไม่ได้คำนึงถึงการพัฒนาอย่างยั่งยืน
 - ๑ ข้อ 147 กำหนดว่าแต่ละประเทศควรส่งเสริมสภาว่าด้วยการพัฒนาที่ยั่งยืนในระดับประเทศ (National Council on Sustainable Development : NCSD) หรือจัดตั้งทำให้เข้มแข็ง กลไกที่มีอยู่ในปัจจุบันมีความเข้มแข็งมากน้อยเพียงไร และเป็นกลไกที่พร้อมในการสนับสนุนการพัฒนาอย่างยั่งยืนหรือไม่ สามารถตรวจสอบกระบวนการพัฒนาอย่างยั่งยืนที่ผ่านมาได้หรือไม่
 - ๑ ข้อ 149 พุดถึงเรื่องการกระจายอำนาจจากส่วนกลางสู่ท้องถิ่น เพราะมองว่าการเปลี่ยนแปลงและการพัฒนาอย่างยั่งยืนอยู่ที่ท้องถิ่น ระหว่างการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นของไทย ได้ส่งเสริมสนับสนุนให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถที่จะกำหนดทิศทาง แนวทาง ตลอดจนการจัดสรรงบประมาณจากส่วนกลางสู่ท้องถิ่นเพื่อนำไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืนหรือไม่
- ในเรื่องท้องถิ่นนี้ คุณสุนันท์ธนา แสนประเสริฐมองว่า ต้องให้ความสำคัญกับประชาชนในพื้นที่ ให้คำกับสิ่งที่เขารู้และทำในพื้นที่ ประกอบกับการให้ความรู้เสริมเพื่อให้ทันกับกระแสของโลก แล้วนำไปสู่การมีส่วนร่วมในการสร้างยุทธศาสตร์และตัดสินใจในที่สุด

(2) องค์กร :

- ๑ ดร.จำเนียร ตั้งคำถามที่อยากให้เกิดขึ้นว่า ประเทศไทยมีองค์กรใดดูแลเรื่อง Plan of Implementation หรือเรื่องการ พัฒนาอย่างยั่งยืนอย่างจริงจังหรือไม่ เป็นไปได้หรือไม่ สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม (ส.พ.) ที่ดูแลอยู่ตอนนี้จะสามารถ

ขยายบทบาทให้สำคัญขึ้น เพราะไม่ใช่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมเท่านั้น ต้องเกี่ยวข้องกับการพัฒนาอย่างยั่งยืน ซึ่งครอบคลุมมากกว่า ต้องประสานกับหน่วยงานต่าง ๆ มากกว่า บทบาทที่ผ่านมายังไม่เข้มข้นมากนัก ยังไม่สามารถชี้ชัด หรือกำหนดนโยบาย ชีวทัศน์ หรือยุทธศาสตร์การพัฒนาอย่างยั่งยืนอย่างกระชับชัดเจน รัฐบาลต้องเริ่มดูแล้วว่ากลไกที่มีอยู่ในปัจจุบันขับเคลื่อนไปได้มากน้อยเพียงไร ตัวอย่างเรื่องนี้ เช่น ประเทศเบลเยียม ตั้งเป็นองค์กรอิสระ ซึ่งรัฐบาลไม่มีสิทธิ์ควบคุม แต่ต้องสนับสนุนงบประมาณให้ไปดำเนินการ ในขณะเดียวกัน NCSD ของเบลเยียมมีเจ้าชายฟิลิปเป็นประธาน เป็นต้น

- ๑๐. ดร.สิดานนท์ เกษภูพิพัฒน์ เติบโตองค์กรดังกล่าวควรให้สังกัดสำนักนายกรัฐมนตรี และสนับสนุนการเงินให้เกิดศูนย์เชี่ยวชาญเฉพาะด้านการพัฒนาอย่างยั่งยืนในแต่ละภาคส่วนของการพัฒนา (Major Groups) และให้มีการเชื่อมโยงข้อมูลเพื่อการพัฒนาอย่างเป็นระบบระหว่างศูนย์เชี่ยวชาญฯ เหล่านี้กับหน่วยงานกลางที่ประสานงานการพัฒนาอย่างยั่งยืน

ให้มีการขยายองค์ประกอบของ NCSD โดยมีตัวแทนภาคประชาชน และเอกชนในสัดส่วนใกล้เคียงกัน และให้มีสภาที่ปรึกษานโยบายเศรษฐกิจและสังคมเป็นสมาชิกด้วย นอกจากนี้ ควรมีการขยายเครือข่ายของ NCSD ไปสู่ภูมิภาคต่าง ๆ ทั่วไป โดยปฏิบัติงานกับองค์กรภาคส่วนอื่น ๆ ในลักษณะของเครือข่ายศูนย์ภูมิภาค (Network of Regional Commission on Sustainable Development) เป็นเครือข่ายประเภทองค์กรอิสระ และให้มีการรายงานของเครือข่ายภูมิภาคในรัฐสภาทุกปี โดยถือเป็นความรับผิดชอบในส่วนการแสดงผลงานต่อรัฐสภาประจำปี ที่รัฐบาลต้องจัดทำอยู่แล้ว

ในส่วนของ Center for Sustainable Development หรือหน่วยงานกลางเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน ดร.สิดานนท์เห็นว่า อยากให้ สกว. พิจารณาดำเนินการในส่วนนี้ เพราะสกว.มีงานวิจัยจำนวนมากอยู่แล้ว

(3) *Clean Development Mechanism (CDM)*

- ๑๑. ดร.คุณหญิงสุธาวัลย์ เสถียรไทย มีข้อห่วงใยในเรื่องของ CDM และ Sink ที่เกี่ยวข้อง กับ Kyoto Protocol ว่าจะรุกเข้ามาอย่างรุนแรง และหากการซื้อขายคาร์บอนเครดิตทำได้ง่าย โดยเป็นเรื่องของเอกชนกับเอกชนตกลงกันเอง ต่อไปราคาซื้อขาย ถ้าอยู่ในลักษณะสะเปะสะปะ อาจจะทำให้ราคาและมาตรฐานต่ำ มีคำถามว่าประเทศไทยมีการวางกลยุทธ์อย่างไร มีการศึกษา และเตรียมตัวอย่างไร หรือไม่

- ๑ คุณสุรินทร์ วิวัฒน์สินทร์ ให้ข้อมูลว่า ประเทศไทยยังไม่ทำอะไรเกี่ยวกับ CDM ประเทศไทยเพิ่งให้สัตยาบันอนุสัญญาเกียวโต CDM จะเป็นขั้นตอนต่อไปในอนาคต ซึ่งขึ้นกับประเทศไทย เพราะไม่มีข้อบังคับ และมีมติคณะรัฐมนตรีว่ายังไม่ทำ ในเรื่อง Sink ก็เช่นกัน ยังไม่มีกระบวนการที่คิดและศึกษาเรื่องนี้ และการซื้อขายคาร์บอนเครดิตก็ทำกันเองไม่ได้ ต้องมี National Authority Register เป็นผู้ลงทะเบียนให้ เขาคิดเองไม่ได้ ไม่มีการรับรอง เพราะตอนนี้รัฐบาลให้ระงับ และขณะนี้ก็ยังไม่มีเกณฑ์ในการคิดเครดิต ต้องประชุม Cop 8 ที่อินเดียก่อนว่าจะคิดกันอย่างไร
 - ๑ รศ.สุริชัย หวันแก้ว มองว่า อนาคตของตลาดเป็นความจริงที่ชัดเจน มีข้อเท็จจริงที่เอกชนซื้อขายกันเอง โดยไม่สนใจกฎเกณฑ์ของรัฐและรัฐก็ทำอะไรไม่ได้ เช่น การซื้อขายใบขี้ผึ้ง การจ้างแรงงานเถื่อน เป็นต้น กลไกตลาดในโลกรุนแรงมาก จำพวกราคาการจดทะเบียน คงไม่พอ ต้องมีวิธีรุกอีกหลายวิธี ให้เกิดข้อบังคับหรือเกิดกติกา เป็นหลักประกันให้ได้
- (4) **ต้องให้เกิดความชัดเจนเรื่องผลประโยชน์แห่งชาติ:** รศ.สุริชัย หวันแก้วมองว่า
- ๑ ประเทศไทยยังไม่มี ความชัดเจนว่าผลประโยชน์แห่งชาติคืออะไร ที่ผ่านมามองเฉพาะส่วนของหน่วยงาน ซึ่งเป็นส่วนสำคัญเพียงส่วนเดียวเท่านั้น ผลประโยชน์แห่งชาติในโลกาภิวัตน์ที่ถูกครอบงำโดยประเทศมหาอำนาจ ในระบบเศรษฐกิจที่พึ่งพา (การลงทุนจากต่างประเทศ) ประเทศไทยควรอยู่ตรงไหน และจะมีกระบวนการให้ได้คำตอบดูแลผลประโยชน์แห่งชาติอย่างไร ตามหลักการ กลไกภาครัฐเป็นผู้ดูแล แต่อนาคตของโลกาภิวัตน์ด้านเศรษฐกิจ กลไกตลาด รุนแรงเกินกว่าจะทานไว้ได้ หากยังดูแลกันอย่างเดิม ๆ ด้วยหน่วยราชการในแนวตั้ง สถานการณ์โลกเปลี่ยนไปเร็วมาก ทุกฝ่ายแม้จะทำดีที่สุดแล้ว ก็ยังตามไม่ทัน ซึ่งพิจารณาได้จากการเจรจาในเวทีโลก ได้สะท้อนว่าความเห็นของไทยหนักแน่นเพียงไร ซึ่งชี้ขาดตรงประสิทธิผลของการเจรจา และหากผลประโยชน์แห่งชาติมีเนื้อหาที่เฉพาะส่วนในความหมายของหน่วยงานในแนวตั้ง การเจรจาระดับโลกก็จะได้เฉพาะส่วน ทำให้ประเทศไทยไม่ได้อะไรนัก ประเด็นที่ควรพิจารณาคือ **ผลประโยชน์แห่งชาติจะสะท้อนให้เห็นการมีส่วนร่วมของภาคประชาสังคมได้ด้วยวิธีใด ด้วยกระบวนการอย่างไร จะทำอย่างไรให้ประชาชนทุกฝ่ายเข้ามามีส่วนร่วมด้วย**
- (5) **เศรษฐกิจ (และชีวิต) พอเพียง** เป็นแนวทางที่ผู้ร่วมเสวนาทุกท่านเห็นพ้องต้องกันว่าควรจะเป็นคำตอบของการพัฒนาที่ยั่งยืนของประเทศไทย และของโลก ฉะนั้น

จึงควรดำเนินการทั้งสองระดับทั้งในระดับประเทศ
รณรงค์เข้าสู่เวทีในระดับโลกอย่างจริงจังต่อเนื่อง

และทำเป็นข้อเสนอของไทย

.....
15 ตุลาคม 2545

Key Outcomes of the Summit

- The Summit reaffirmed sustainable development as a central element of the international agenda and gave new impetus to global action to fight poverty and protect the environment.
- The understanding of sustainable development was broadened and strengthened as a result of the Summit, particularly the important linkages between poverty, the environment and the use of natural resources.
- Governments agreed to and reaffirmed a wide range of concrete commitments and targets for action to achieve more effective implementation of sustainable development objectives.
- Energy and sanitation issues were critical elements of the negotiations and outcomes to a greater degree than in previous international meetings on sustainable development.
- Support for the establishment of a world solidarity fund for the eradication of poverty was a positive step forward.
- Africa and NEPAD were identified for special attention and support by the international community to better focus efforts to address the development needs of Africa.
- The views of civil society were given prominence at the Summit in recognition of the key role of civil society in implementing the outcomes and in promoting partnership initiatives. Over 8,000 civil society participants attended the Summit, reinforced by parallel events which included major groups, such as, NGOs, women, indigenous people, youth, farmers, trade unions, business leaders, the scientific and technological community and local authorities as well as Chief Justices from various countries.
- The concept of partnerships between governments, business and civil society was given a large boost by the Summit and the Plan of Implementation. Over 220 partnerships (with \$235 million in resources) were identified in advance of the Summit and around 60 partnerships were announced during the Summit by a variety of countries.

Key Commitments, Targets and Timetables from the Johannesburg Plan of Implementation¹

Poverty Eradication

Halve, by the year 2015, the proportion of the world's people whose income is less than \$1 a day and the proportion of people who suffer from hunger (*reaffirmation of Millennium Development Goals*).

By 2020, achieve a significant improvement in the lives of at least 100 million slum dwellers, as proposed in the "Cities without slums" initiative (*reaffirmation of Millennium Development Goal*).

Establish a world solidarity fund to eradicate poverty and to promote social and human development in the developing countries.

Water and Sanitation

Halve, by the year 2015, the proportion of people without access to safe drinking water (*reaffirmation of Millennium Development Goal*).

Halve, by the year 2015, the proportion of people who do not have access to basic sanitation.

Sustainable Production and Consumption

Encourage and promote the development of a 10-year framework of programmes to accelerate the shift towards sustainable consumption and production.

Energy

Renewable energy

Diversify energy supply and substantially increase the global share of renewable energy sources in order to increase its contribution to total energy supply.

Access to Energy

Improve access to reliable, affordable, economically viable, socially acceptable and environmentally sound energy services and resources, sufficient to achieve the Millennium Development Goals, including the goal of halving the proportion of people in poverty by 2015.

Energy Markets

Remove market distortions including the restructuring of taxes and the phasing out of harmful subsidies.

¹ Note: this list is not exhaustive but provides information on the key commitments set out in the Johannesburg Plan of Implementation. For the full text, including the exact terms in which these commitments were made, visit the official website: www.johannesburgsummit.org

Support efforts to improve the functioning, transparency and information about energy markets with respect to both supply and demand, with the aim of achieving greater stability and to ensure consumer access to energy services.

Energy efficiency

Establish domestic programmes for energy efficiency with the support of the international community. Accelerate the development and dissemination of energy efficiency and energy conservation technologies, including the promotion of research and development.

Chemicals

Aim, by 2020, to use and produce chemicals in ways that do not lead to significant adverse effects on human health and the environment.

Renew the commitment to the sound management of chemicals and of hazardous wastes throughout their life cycle.

Promote the ratification and implementation of relevant international instruments on chemicals and hazardous waste, including the Rotterdam Convention so that it can enter into force by 2003 and the Stockholm Convention so that it can enter into force by 2004.

Further develop a strategic approach to international chemicals management, based on the Bahia Declaration and Priorities for Action beyond 2000, by 2005

Encourage countries to implement the new globally harmonized system for the classification and labeling of chemicals as soon as possible, with a view to having the system fully operational by 2008.

Management of the natural resource base

Water

Develop integrated water resources management and water efficiency plans by 2005.

Oceans and fisheries

Encourage the application by 2010 of the ecosystem approach for the sustainable development of the oceans.

On an urgent basis and where possible by 2015, maintain or restore depleted fish stocks to levels that can produce the maximum sustainable yield.

Put into effect the FAO international plans of action by the agreed dates:

- for the management of fishing capacity by 2005; and
- to prevent, deter and eliminate illegal, unreported and unregulated fishing by 2004.

Develop and facilitate the use of diverse approaches and tools, including the ecosystem approach, the elimination of destructive fishing practices, the establishment of marine protected areas consistent with international law and based on scientific information, including representative networks by 2012 .

Establish by 2004 a regular process under the United Nations for global reporting and assessment of the state of the marine environment.

Eliminate subsidies that contribute to illegal, unreported and unregulated fishing and to over-capacity.

Atmosphere

Facilitate implementation of the Montreal Protocol on Substances that Deplete the Ozone Layer by ensuring adequate replenishment of its fund by 2003/2005.

Improve access by developing countries to alternatives to ozone-depleting substances by 2010, and assist them in complying with the phase-out schedule under the Montreal Protocol.

Biodiversity

Achieve by 2010 a significant reduction in the current rate of loss of biological diversity.

Forests

Accelerate implementation of the IPF/IFF proposals for action by countries and by the Collaborative Partnership on Forests, and intensify efforts on reporting to the United Nations Forum on Forests, to contribute to an assessment of progress in 2005.

Corporate responsibility

Actively promote corporate responsibility and accountability, including through the full development and effective implementation of intergovernmental agreements and measures, international initiatives and public-private partnerships, and appropriate national regulations.

Health

Enhance health education with the objective of achieving improved health literacy on a global basis by 2010.

Reduce, by 2015, mortality rates for infants and children under 5 by two thirds, and maternal mortality rates by three quarters, of the prevailing rate in 2000 (*reaffirmation of Millennium Development Goal*).

Reduce HIV prevalence among young men and women aged 15-24 by 25 per cent in the most affected countries by 2005 and globally by 2010, as well as combat malaria, tuberculosis and other diseases (*reaffirmation of General Assembly resolution*).

Sustainable development of small island developing States

Undertake initiatives by 2004 aimed at implementing the Global Programme of Action for the Protection of the Marine Environment from Land-based Activities to reduce, prevent and control waste and pollution and their health-related impacts.

Develop community-based initiatives on sustainable tourism by 2004.

Support the availability of adequate, affordable and environmentally sound energy services for the sustainable development of small island developing States, including through strengthening efforts on energy supply and services by 2004.

Review implementation of the Barbados Programme of Action for the Sustainable Development of Small Island Developing States in 2004.

Sustainable development for Africa

Improve sustainable agricultural productivity and food security in accordance with the Millennium Development Goals, in particular to halve by 2015 the proportion of people who suffer from hunger.

Support African countries in developing and implementing food security strategies by 2005.

Support Africa's efforts to implement NEPAD objectives on energy, which seek to secure access for at least 35 per cent of the African population within 20 years, especially in rural areas.

Means of implementation

Ensure that, by 2015, all children will be able to complete a full course of primary schooling and that girls and boys will have equal access to all levels of education relevant to national needs (*reaffirmation of Millennium Development Goal*).

Eliminate gender disparity in primary and secondary education by 2005 (*reaffirmation of Dakar Framework for Action on Education for All*).

Recommend to the UN General Assembly that it consider adopting a decade of education for sustainable development, starting in 2005.

Institutional Framework for sustainable development

Adopt new measures to strengthen institutional arrangements for sustainable development at international, regional and national levels.

Enhance the role of the Commission on Sustainable Development, including through reviewing and monitoring progress in the implementation of Agenda 21 and fostering coherence of implementation, initiatives and partnerships.

Facilitate and promote the integration of the environmental, social and economic dimensions of sustainable development into the work programs UN regional commissions.

Establish an effective, transparent and regular inter-agency coordination mechanism on ocean and coastal issues within the United Nations system.

Take immediate steps to make progress in the formulation and elaboration of national strategies for sustainable development and begin their implementation by 2005.

Key Initiatives and Announcements from the Johannesburg Summit²

Water & Sanitation

- The United States announced \$970 million in investments over the next three years on water and sanitation projects.

² The following list is not exhaustive, but reflects some key initiatives announced during the Johannesburg Summit.

- The European Union announced the “Water for Life” initiative that seeks to engage partners to meet goals for water and sanitation, primarily in Africa and Central Asia.
- The Asia Development Bank provided a \$5 million grant to UN Habitat and \$500 million in fast-track credit for the Water for Asian Cities Programme.
- The UN has received 21 other water and sanitation initiatives with at least \$20 million in extra resources.

Energy

- The nine major electricity companies of the E7 signed a range of agreements with the UN to facilitate technical cooperation for sustainable energy projects in developing countries.
- The European Union announced a \$700 million partnership initiative on energy and the United States announced that it would invest up to \$43 million in 2003.
- DESA, UNEP and the US EPA announced a partnership on Cleaner Fuels and Vehicles with broad support from confirmed partners from the private sector, the NGO community, developed and developing countries.
- The South African energy utility Eskom announced a partnership to extend modern energy services to neighboring countries.
- The United Nations Environment Programme launched a new initiative called the Global Network on Energy for Sustainable Development to promote the research, transfer and deployment of green and cleaner energy technologies to the developing world
- The UN has received 32 partnership submissions for energy projects with at least \$26 million in resources.

Health

- The United States announced a commitment to spend \$2.3 billion through 2003 on health, some of which was earmarked earlier for the Global Fund.
- The UN has received 16 partnership submissions for health projects with \$3 million in resources.

Agriculture

- The United States will invest \$90 million in 2003 for sustainable agriculture programmes.
- The UN has received 17 partnership submissions with at least \$2 million in additional resources.

Biodiversity and Ecosystem Management

- Canada and Russia announced they intended to ratify the Kyoto protocol
- The United States announced \$53 million for forests in 2002-2005.
- The UN has received 32 partnership initiatives with \$100 million in resources.

Cross-Cutting Issues

- Agreement to the replenishment of the Global Environment Facility, with a total of \$3 billion (\$2.92 billion announced pre-Summit and \$80 million added by EU in Johannesburg).
- Norway pledged an additional \$50 million towards following up the Johannesburg commitments
- The United Kingdom announced it was doubling its assistance to Africa to £1 billion a year and raising its overall assistance for all countries by 50 per cent
- The EU announced that it will increase its development assistance with more than 22 billion euros in the years to 2006 and by more than 9 billion euros annually from 2006 onwards
- Germany announced a contribution of 500 million euros over the next five years to promote cooperation on renewable energy
- Canada announced that, as of 1 January 2003, it will eliminate tariffs and quotas on almost all products from the least developed countries, and that by 2010, it would double development assistance.
- Japan announced that it will provide at least 250 billion yen in education assistance over a five-year period and that it would extend emergency food aid amounting to \$30 million dollars to save children in southern Africa from famine
- Japan also announced it would provide cooperation in environment-related capacity building by training 5,000 people from overseas over a five-year period
- Ireland announced that it has allocated almost 8 million euros in emergency funding in response to the humanitarian needs of the African region

UN/DESA
September 2002

WORLD SUMMIT ON SUSTAINABLE DEVELOPMENT

PLAN OF IMPLEMENTATION

I. Introduction

1. The United Nations Conference on Environment and Development (UNCED), held in Rio de Janeiro in 1992, provided the fundamental principles and the programme of action for achieving sustainable development. We strongly reaffirm our commitment to the Rio principles, the full implementation of Agenda 21 and the Programme for the Further Implementation of Agenda 21. We also commit ourselves to achieving the internationally agreed development goals, including those contained in the United Nations Millennium Declaration and in the outcomes of the major United Nations conferences and international agreements since 1992.

2. The present plan of implementation will further build on the achievements made since UNCED and expedite the realization of the remaining goals. To this end, we commit ourselves to undertaking concrete actions and measures at all levels and to enhancing international cooperation, taking into account the Rio Principles, including, inter alia, the principle of common but differentiated responsibilities as set out in principle 7 of the Rio Declaration on Environment and Development. These efforts will also promote the integration of the three components of sustainable development — economic development, social development and environmental protection — as interdependent and mutually reinforcing pillars. Poverty eradication, changing unsustainable patterns of production and consumption, and protecting and managing the natural resource base of economic and social development are overarching objectives of, and essential requirements for, sustainable development.

3. We recognize that the implementation of the outcomes of the Summit should benefit all, particularly women, youth, children and vulnerable groups. Furthermore, the implementation should involve all relevant actors through partnerships, especially between Governments of the North and South, on the one hand, and between Governments and major groups, on the other, to achieve the widely shared goals of sustainable development. As reflected in the Monterrey Consensus, such partnerships are key to pursuing sustainable development in a globalizing world.

4. Good governance within each country and at the international level is essential for sustainable development. At the domestic level, sound environmental, social and economic policies, democratic institutions responsive to the needs of the people, the rule of law, anti-corruption measures, gender equality and an enabling environment for investment are the basis for sustainable development. As a result of globalization, external factors have become critical in determining the success or failure of developing countries in their national efforts. The gap between developed and developing countries points to the continued need for a dynamic and enabling international economic environment supportive of international cooperation, particularly in the areas of finance, technology transfer, debt and trade, and full and effective participation of developing countries in global decision-making, if the momentum for global progress towards sustainable development is to be maintained and increased.

5. Peace, security, stability and respect for human rights and fundamental freedoms, including the right to development, as well as respect for cultural diversity, are essential for achieving sustainable development and ensuring that sustainable development benefits all.

5 bis We acknowledge the importance of ethics for sustainable development, and therefore we emphasize the need to consider ethics in the implementation of Agenda 21.

II. Poverty eradication

6. Eradicating poverty is the greatest global challenge facing the world today and an indispensable requirement for sustainable development, particularly for developing countries. Although each country has the primary responsibility for its own sustainable development and poverty eradication and the role of national policies and development strategies cannot be overemphasized, concerted and concrete measures are required at all levels to enable developing countries to achieve their sustainable development goals as related to the internationally agreed poverty-related targets and goals, including those contained in Agenda 21, the relevant outcomes of other United Nations conferences and the United Nations Millennium Declaration. This would include actions at all levels to:

(a) Halve, by the year 2015, the proportion of the world's people whose income is less than \$1 a day and the proportion of people who suffer from hunger and, by the same date, to halve the proportion of people without access to safe drinking water;

(b) Establish a world solidarity fund to eradicate poverty and to promote social and human development in the developing countries pursuant to modalities to be determined by the General Assembly, while stressing the voluntary nature of the contributions, the need to avoid duplication of existing United Nations funds, and encouraging the role of the private sector and individual citizens relative to Governments in funding the endeavours;

(c) Develop national programmes for sustainable development and local and community development, where appropriate within country-owned poverty reduction strategies, to promote the empowerment of people living in poverty and their organizations. These programmes should reflect their priorities and enable them to increase access to productive resources, public services and institutions, in particular land, water, employment opportunities, credit, education and health;

(d) Promote women's equal access to and full participation, on the basis of equality with men, in decision-making at all levels, mainstreaming gender perspectives in all policies and strategies, eliminating all forms of violence and discrimination against women, and improving the status, health and economic welfare of women and girls through full and equal access to economic opportunity, land, credit, education and health-care services;

(e) Develop policies and ways and means to improve access by indigenous people and their communities to economic activities, and increase their employment through, where appropriate, such measures as training, technical assistance and credit facilities. Recognize that traditional and direct dependence on renewable resources and ecosystems, including sustainable harvesting, continues to be essential to the cultural, economic and physical well-being of indigenous people and their communities;

(f) Deliver basic health services for all and reduce environmental health threats, taking into account the special needs of children and the linkages between poverty, health and environment, with provision of financial resources, technical assistance and knowledge transfer to developing countries and countries with economies in transition;

(g) Ensure that children everywhere, boys and girls alike, will be able to complete a full course of primary schooling and will have equal access to all levels of education;

(h) Provide access to agricultural resources for people living in poverty, especially women and indigenous communities, and promote, as appropriate, land tenure arrangements that recognize and protect indigenous and common property resource management systems;

(i) Build basic rural infrastructure, diversify the economy and improve transportation and access to markets, market information and credit for the rural poor to support sustainable agriculture and rural development;

(j) Transfer basic sustainable agricultural techniques and knowledge, including natural resource management, to small and medium-scale farmers, fishers and the rural poor, especially in developing countries, including through multi-stakeholder approaches and public-private partnerships aimed at increasing agriculture production and food security;

(k) Increase food availability and affordability, including through harvest and food technology and management, as well as equitable and efficient distribution systems, by promoting, for example, community-based partnerships linking urban and rural people and enterprises;

(l) Combat desertification and mitigate the effects of drought and floods through such measures as improved use of climate and weather information and forecasts, early warning systems, land and natural resource management, agricultural practices and ecosystem conservation in order to reverse current trends and minimize degradation of land and water resources, including through the provision of adequate and predictable financial resources to implement the United Nations Convention to Combat Desertification in Those Countries Experiencing Serious Drought and/or Desertification, particularly in Africa, as one of the tools for poverty eradication;

(m) Increase access to sanitation to improve human health and reduce infant and child mortality, prioritizing water and sanitation in national sustainable development strategies and poverty reduction strategies where they exist.

7. The provision of clean drinking water and adequate sanitation is necessary to protect human health and the environment. In this respect, we agree to halve, by the year 2015, the proportion of people who are unable to reach or to afford safe drinking water (as outlined in the Millennium Declaration) and the proportion of people who do not have access to basic sanitation, which would include actions at all levels to:

- (a) Develop and implement efficient household sanitation systems;
- (b) Improve sanitation in public institutions, especially schools;
- (c) Promote safe hygiene practices;
- (d) Promote education and outreach focused on children, as agents of behavioural change;
- (e) Promote affordable and socially and culturally acceptable technologies and practices;
- (f) Develop innovative financing and partnership mechanisms;
- (g) Integrate sanitation into water resources management strategies.

8. Take joint actions and improve efforts to work together at all levels to improve access to reliable and affordable energy services for sustainable development sufficient to facilitate the achievement of the millennium development goals, including the goal of halving the proportion of people in poverty by 2015, and as a means to generate other important services that mitigate poverty, bearing in mind that access to energy facilitates the eradication of poverty. This would include actions at all levels to:

(a) Improve access to reliable, affordable, economically viable, socially acceptable and environmentally sound energy services and resources, taking into account national specificities and circumstances, through various means, such as enhanced rural electrification and decentralized energy systems, increased use of renewables, cleaner liquid and gaseous fuels and enhanced energy efficiency, by intensifying regional and international cooperation in support of national efforts, including through capacity-building, financial and technological assistance and innovative financing mechanisms, including at the micro and meso levels, recognizing the specific factors for providing access to the poor;

(b) Improve access to modern biomass technologies and fuelwood sources and supplies, and commercialize biomass operations, including the use of agricultural residues, in rural areas and where such practices are sustainable;

(c) Promote a sustainable use of biomass and, as appropriate, other renewable energies through improvement of current patterns of use, such as management of resources, more efficient use of fuelwood and new or improved products and technologies;

(d) Support the transition to the cleaner use of liquid and gaseous fossil fuels, where considered more environmentally sound, socially acceptable and cost-effective;

(e) Develop national energy policies and regulatory frameworks that will help to create the necessary economic, social and institutional conditions in the energy sector to improve access to reliable, affordable, economically viable, socially acceptable and environmentally sound energy services for sustainable development and poverty eradication in rural, peri-urban and urban areas;

(f) Enhance international and regional cooperation to improve access to reliable, affordable, economically viable, socially acceptable and environmentally sound energy services, as an integral part of poverty reduction programmes, by facilitating the creation of enabling environments and addressing capacity-building needs, with special attention to rural and isolated areas, as appropriate;

(g) Assist and facilitate on an accelerated basis, with the financial and technical assistance of developed countries, including through public-private partnerships, the access of the poor to reliable, affordable, economically viable, socially acceptable and environmentally sound energy services, taking into account the instrumental role of developing national policies on energy for sustainable development, bearing in mind that in developing countries sharp increases in energy services are required to improve the standards of living of their populations and that energy services have positive impacts on poverty eradication and improve standards of living.

9. Strengthen the contribution of industrial development to poverty eradication and sustainable natural resource management. This would include actions at all levels to:

(a) Provide assistance and mobilize resources to enhance industrial productivity and competitiveness as well as industrial development in developing countries, including the transfer of environmentally sound technologies on preferential terms, as mutually agreed;

(b) Provide assistance to increase income-generating employment opportunities, taking into account the International Labour Organization (ILO) Declaration on Fundamental Principles and Rights at Work;

(c) Promote the development of micro, small and medium-sized enterprises, including by means of training, education and skill enhancement, with a special focus on agro-industry as a provider of livelihoods for rural communities;

(d) Provide financial and technological support, as appropriate, to rural communities of developing countries to enable them to benefit from safe and sustainable livelihood opportunities in small-scale mining ventures;

(e) Provide support to developing countries for the development of safe low-cost technologies that provide or conserve fuel for cooking and water heating;

(f) Provide support for natural resource management for creating sustainable livelihoods for the poor.

10. By 2020, achieve a significant improvement in the lives of at least 100 million slum dwellers, as proposed in the "Cities without slums" initiative. This would include actions at all levels to:

(a) Improve access to land and property, to adequate shelter and to basic services for the urban and rural poor, with special attention to female heads of household;

(b) Use low-cost and sustainable materials and appropriate technologies for the construction of adequate and secure housing for the poor, with financial and technological assistance to developing countries, taking into account their culture, climate, specific social conditions and vulnerability to natural disasters;

(c) Increase decent employment, credit and income for the urban poor, through appropriate national policies, promoting equal opportunities for women and men;

(d) Remove unnecessary regulatory and other obstacles for microenterprises and the informal sector;

(e) Support local authorities in elaborating slum upgrading programmes within the framework of urban development plans and facilitate access, particularly for the poor, to information on housing legislation.

11. Take immediate and effective measures to eliminate the worst forms of child labour as defined in ILO Convention No. 182, and elaborate and implement strategies for the elimination of child labour that is contrary to accepted international standards.

12. Promote international cooperation to assist developing countries, upon request, in addressing child labour and its root causes, inter alia, through social and economic policies aimed at poverty conditions, while stressing that labour standards should not be used for protectionist trade purposes.

III. Changing unsustainable patterns of consumption and production

13. Fundamental changes in the way societies produce and consume are indispensable for achieving global sustainable development. All countries should promote sustainable consumption and production patterns, with the developed countries taking the lead and with all countries benefiting from the process, taking into account the Rio principles, including, inter alia, the principle of common but differentiated responsibilities as set out in principle 7 of the Rio Declaration on Environment and Development. Governments, relevant international organizations, the private sector and all major groups should play an active role in changing unsustainable consumption and production patterns. This would include the actions at all levels set out below.

14. Encourage and promote the development of a 10-year framework of programmes in support of regional and national initiatives to accelerate the shift towards sustainable consumption and production to promote social and economic development within the carrying capacity of ecosystems by addressing and, where appropriate, delinking economic growth and environmental degradation through improving efficiency and sustainability in the use of resources and production processes, and reducing resource degradation, pollution and waste. All countries should take action, with developed countries taking the lead, taking into account the development needs and capabilities of developing countries through mobilization, from all sources, of financial and technical assistance and capacity-building for developing countries. This would require actions at all levels to:

(a) Identify specific activities, tools, policies, measures and monitoring and assessment mechanisms, including, where appropriate, life-cycle analysis and national indicators for measuring progress, bearing in mind that standards applied by some countries may be inappropriate and of unwarranted economic and social cost to other countries, in particular developing countries;

(b) Adopt and implement policies and measures aimed at promoting sustainable patterns of production and consumption, applying, inter alia, the polluter-pays principle described in principle 16 of the Rio Declaration on Environment and Development;

(c) Develop production and consumption policies to improve the products and services provided, while reducing environmental and health impacts, using, where appropriate, science-based approaches, such as life-cycle analysis;

(d) Develop awareness-raising programmes on the importance of sustainable production and consumption patterns, particularly among youth and the relevant segments in all countries, especially in developed countries, through, inter alia, education, public and consumer information, advertising and other media, taking into account local, national and regional cultural values;

(e) Develop and adopt, where appropriate, on a voluntary basis, effective, transparent, verifiable, non-misleading and non-discriminatory consumer information tools to provide information relating to sustainable consumption and production, including human health and safety aspects. These tools should not be used as disguised trade barriers;

(f) Increase eco-efficiency, with financial support from all sources, where mutually agreed, for capacity-building, technology transfer and exchange of technology with developing countries and countries with economies in transition, in cooperation with relevant international organizations.

15. Increase investment in cleaner production and eco-efficiency in all countries through, inter alia, incentives and support schemes and policies directed at establishing appropriate regulatory, financial and legal frameworks. This would include actions at all levels to:

(a) Establish and support cleaner production programmes and centres and more efficient production methods by providing, inter alia, incentives and capacity-building to assist enterprises, especially small and medium-sized enterprises and particularly in developing countries, in improving productivity and sustainable development;

(b) Provide incentives for investment in cleaner production and eco-efficiency in all countries, such as state-financed loans, venture capital, technical assistance and training programmes for small and medium-sized companies while avoiding trade-distorting measures inconsistent with WTO rules;

(c) Collect and disseminate information on cost-effective examples in cleaner production, eco-efficiency and environmental management, and promote the exchange of best practices and know-how on environmentally sound technologies between public and private institutions;

(d) Provide training programmes to small and medium-sized enterprises on the use of information and communication technologies.

16. Integrate the issue of production and consumption patterns into sustainable development policies, programmes and strategies, including, where applicable, into poverty reduction strategies.

17. Enhance corporate environmental and social responsibility and accountability. This would include actions at all levels to:

(a) Encourage industry to improve social and environmental performance through voluntary initiatives, including environmental management systems, codes of conduct, certification and public reporting on environmental and social issues, taking into account such initiatives as the International Organization for Standardization (ISO) standards and Global Reporting Initiative guidelines on sustainability reporting, bearing in mind principle 11 of the Rio Declaration on Environment and Development;

(b) Encourage dialogue between enterprises and the communities in which they operate and other stakeholders;

(c) Encourage financial institutions to incorporate sustainable development considerations into their decision-making processes;

(d) Develop workplace-based partnerships and programmes, including training and education programmes.

18. Encourage relevant authorities at all levels to take sustainable development considerations into account in decision-making, including on national and local development planning, investment in infrastructure, business development and public procurement. This would include actions at all levels to:

(a) Provide support for the development of sustainable development strategies and programmes, including in decision-making on investment in infrastructure and business development;

(b) Continue to promote the internalization of environmental costs and the use of economic instruments, taking into account the approach that the polluter should, in principle, bear the costs of pollution, with due regard to the public interest and without distorting international trade and investment;

(c) Promote public procurement policies that encourage development and diffusion of environmentally sound goods and services;

(d) Provide capacity-building and training to assist relevant authorities with regard to the implementation of the initiatives listed in the present paragraph;

(e) Use environmental impact assessment procedures.

* * *

19. Call upon Governments, as well as relevant regional and international organizations and other relevant stakeholders, to implement, taking into account national and regional specificities and circumstances, the recommendations and conclusions of the Commission on Sustainable Development concerning energy for sustainable development adopted at its ninth session, including the issues and options set out below, bearing in mind that in view of the different contributions to global environmental degradation, States have common but differentiated responsibilities. This would include actions at all levels to:

(a) Take further action to mobilize the provision of financial resources, technology transfer, capacity-building and the diffusion of environmentally sound technologies according to the recommendations and conclusions of the Commission on Sustainable Development as contained in section A, paragraph 3, and section D, paragraph 30, of its decision 9/1 on energy for sustainable development;

(b) Integrate energy considerations, including energy efficiency, affordability and accessibility, into socio-economic programmes, especially into policies of major energy-consuming sectors, and into the planning, operation and maintenance of long-lived energy consuming infrastructures, such as the public sector, transport, industry, agriculture, urban land use, tourism and construction sectors;

(c) Develop and disseminate alternative energy technologies with the aim of giving a greater share of the energy mix to renewable energies, improving energy efficiency and greater reliance on advanced energy technologies, including cleaner fossil fuel technologies;

(d) Combine, as appropriate, the increased use of renewable energy resources, more efficient use of energy, greater reliance on advanced energy technologies, including advanced and cleaner fossil fuel technologies, and the sustainable use of traditional energy resources,

which could meet the growing need for energy services in the longer term to achieve sustainable development;

(e) Diversify energy supply by developing advanced, cleaner, more efficient, affordable and cost-effective energy technologies, including fossil fuel technologies and renewable energy technologies, hydro included, and their transfer to developing countries on concessional terms as mutually agreed. With a sense of urgency, substantially increase the global share of renewable energy sources with the objective of increasing its contribution to total energy supply, recognizing the role of national and voluntary regional targets as well as initiatives, where they exist, and ensuring that energy policies are supportive to developing countries' efforts to eradicate poverty, and regularly evaluate available data to review progress to this end;

(f) Support efforts, including through provision of financial and technical assistance to developing countries, with the involvement of the private sector, to reduce flaring and venting of gas associated with crude oil production;

(g) Develop and utilize indigenous energy sources and infrastructures for various local uses and promote rural community participation, including local Agenda 21 groups, with the support of the international community, in developing and utilizing renewable energy technologies to meet their daily energy needs to find simple and local solutions;

(h) Establish domestic programmes for energy efficiency, including, as appropriate, by accelerating the deployment of energy efficiency technologies, with the necessary support of the international community;

(i) Accelerate the development, dissemination and deployment of affordable and cleaner energy efficiency and energy conservation technologies, as well as the transfer of such technologies, in particular to developing countries, on favourable terms, including on concessional and preferential terms, as mutually agreed;

(j) Recommend that international financial institutions and other agencies' policies support developing countries, as well as countries with economies in transition, in their own efforts to establish policy and regulatory frameworks which create a level playing field between the following: renewable energy, energy efficiency, advanced energy technologies, including advanced and cleaner fossil fuel technologies, and centralized, distributed and decentralized energy systems;

(k) Promote increased research and development in the field of various energy technologies, including renewable energy, energy efficiency and advanced energy technologies, including advanced and cleaner fossil fuel technologies, both nationally and through international collaboration; strengthen national and regional research and development institutions/centres on reliable, affordable, economically viable, socially acceptable and environmentally sound energy for sustainable development;

(l) Promote networking between centres of excellence on energy for sustainable development, including regional networks, by linking competent centres on energy technologies for sustainable development that could support and promote efforts at capacity-building and technology transfer activities, particularly of developing countries, as well as serve as information clearing houses;

(m) Promote education to provide information for both men and women about available energy sources and technologies;

(n) Utilize financial instruments and mechanisms, in particular the Global Environment Facility (GEF), within its mandate, to provide financial resources to developing countries, in particular least developed countries and small island developing States, to meet their capacity needs for training, technical know-how and strengthening national institutions in reliable, affordable, economically viable, socially acceptable and environmentally sound energy,

including promoting energy efficiency and conservation, renewable energy and advanced energy technologies, including advanced and cleaner fossil fuel technologies;

(o) Support efforts to improve the functioning, transparency and information about energy markets with respect to both supply and demand, with the aim of achieving greater stability and predictability and to ensure consumer access to reliable, affordable, economically viable, socially acceptable and environmentally sound energy services;

(p) Policies to reduce market distortions would promote energy systems compatible with sustainable development through the use of improved market signals and by removing market distortions, including restructuring taxation and phasing out harmful subsidies, where they exist, to reflect their environmental impacts, with such policies taking fully into account the specific needs and conditions of developing countries with the aim of minimizing the possible adverse impacts on their development;

(q) Take action, where appropriate, to phase out subsidies in this area that inhibit sustainable development, taking fully into account the specific conditions and different levels of development of individual countries and considering their adverse effect, particularly on developing countries;

(r) Governments are encouraged to improve the functioning of national energy markets in such a way that they support sustainable development, overcome market barriers and improve accessibility, taking fully into account that such policies should be decided by each country, and that its own characteristics and capabilities and level of development should be considered, especially as reflected in national sustainable development strategies, where they exist;

(s) Strengthen national and regional energy institutions or arrangements for enhancing regional and international cooperation on energy for sustainable development, in particular to assist developing countries in their domestic efforts to provide reliable, affordable, economically viable, socially acceptable and environmentally sound energy services to all sections of their populations;

(t) Countries are urged to develop and implement actions within the framework of the ninth session of the Commission on Sustainable Development, including through public-private partnerships, taking into account the different circumstances of countries, based on lessons learned by Governments, international institutions and stakeholders and including business and industry, in the field of access to energy, including renewable energy and energy-efficiency and advanced energy technologies, including advanced and cleaner fossil fuel technologies;

(u) Promote cooperation between international and regional institutions and bodies dealing with different aspects of energy for sustainable development within their existing mandate, bearing in mind paragraph 46 (h) of the Programme of Action for the Further Implementation of Agenda 21, strengthening, as appropriate, regional and national activities for the promotion of education and capacity-building regarding energy for sustainable development;

(v) Strengthen and facilitate, as appropriate, regional cooperation arrangements for promoting cross-border energy trade, including the interconnection of electricity grids and oil and natural gas pipelines;

(w) Strengthen and, where appropriate, facilitate dialogue forums among regional, national and international producers and consumers of energy.

* * *

20. Promote an integrated approach to policy-making at the national, regional and local levels for transport services and systems to promote sustainable development, including policies and planning for land use, infrastructure, public transport systems and goods delivery networks, with a view to providing safe, affordable and efficient transportation, increasing energy efficiency, reducing pollution, reducing congestion, reducing adverse health effects and limiting urban

sprawl, taking into account national priorities and circumstances. This would include actions at all levels to:

(a) Implement transport strategies for sustainable development, reflecting specific regional, national and local conditions, so as to improve the affordability, efficiency and convenience of transportation, as well as improving urban air quality and health, and reduce greenhouse gas emissions, including through the development of better vehicle technologies that are more environmentally sound, affordable and socially acceptable;

(b) Promote investment and partnerships for the development of sustainable, energy efficient multi-modal transportation systems, including public mass transportation systems and better transportation systems in rural areas, with technical and financial assistance for developing countries and countries with economies in transition.

* * *

21. Prevent and minimize waste and maximize reuse, recycling and use of environmentally friendly alternative materials, with the participation of government authorities and all stakeholders, in order to minimize adverse effects on the environment and improve resource efficiency, with financial, technical and other assistance for developing countries. This would include actions at all levels to:

(a) Develop waste management systems, with highest priorities placed on waste prevention and minimization, reuse and recycling, and environmentally sound disposal facilities, including technology to recapture the energy contained in waste, and encourage small-scale waste-recycling initiatives that support urban and rural waste management and provide income-generating opportunities, with international support for developing countries;

(b) Promote waste prevention and minimization by encouraging production of reusable consumer goods and biodegradable products and developing the infrastructure required.

* * *

22. Renew the commitment, as advanced in Agenda 21, to sound management of chemicals throughout their life cycle and of hazardous wastes for sustainable development and for the protection of human health and the environment, inter alia, aiming to achieve by 2020 that chemicals are used and produced in ways that lead to the minimization of significant adverse effects on human health and the environment, using transparent science-based risk assessment procedures and science-based risk management procedures, taking into account the precautionary approach, as set out in principle 15 of the Rio Declaration on Environment and Development, and support developing countries in strengthening their capacity for the sound management of chemicals and hazardous wastes by providing technical and financial assistance. This would include actions at all levels to:

(a) Promote the ratification and implementation of relevant international instruments on chemicals and hazardous waste, including the Rotterdam Convention on Prior Informed Consent Procedures for Certain Hazardous Chemicals and Pesticides in International Trade so that it can enter into force by 2003 and the Stockholm Convention on Persistent Organic Pollutants so that it can enter into force by 2004, and encourage and improve coordination as well as supporting developing countries in their implementation;

(b) Further develop a strategic approach to international chemicals management based on the Bahia Declaration and Priorities for Action beyond 2000 of the Intergovernmental Forum on Chemical Safety (IFCS) by 2005, and urge that the United Nations Environment Programme (UNEP), IFCS, other international organizations dealing with chemical management, and other relevant international organizations and actors closely cooperate in this regard, as appropriate;

(c) Encourage countries to implement the new globally harmonized system for the classification and labelling of chemicals as soon as possible with a view to having the system fully operational by 2008;

(d) Encourage partnerships to promote activities aimed at enhancing environmentally sound management of chemicals and hazardous wastes, implementing multilateral environmental agreements, raising awareness of issues relating to chemicals and hazardous waste, and encouraging the collection and use of additional scientific data;

(e) Promote efforts to prevent international illegal trafficking of hazardous chemicals and hazardous wastes and to prevent damage resulting from the transboundary movement and disposal of hazardous wastes in a manner consistent with obligations under relevant international instruments, such as the Basel Convention on the Control of Transboundary Movements of Hazardous Wastes and Their Disposal;

(f) Encourage development of coherent and integrated information on chemicals, such as through national pollutant release and transfer registers;

(g) Promote reduction of the risks posed by heavy metals that are harmful to human health and the environment, including through a review of relevant studies, such as the UNEP global assessment of mercury and its compounds.

IV. Protecting and managing the natural resource base of economic and social development

23. Human activities are having an increasing impact on the integrity of ecosystems that provide essential resources and services for human well-being and economic activities. Managing the natural resources base in a sustainable and integrated manner is essential for sustainable development. In this regard, to reverse the current trend in natural resource degradation as soon as possible, it is necessary to implement strategies which should include targets adopted at the national and, where appropriate, regional levels to protect ecosystems and to achieve integrated management of land, water and living resources, while strengthening regional, national and local capacities. This would include actions at all levels to:

24. Launch a programme of actions, with financial and technical assistance, to achieve the millennium development goal on safe drinking water. In this respect, we agree to halve, by the year 2015, the proportion of people who are unable to reach or to afford safe drinking water as outlined in the Millennium Declaration and the proportion of people without access to basic sanitation, which would include actions at all levels to:

(a) Mobilize international and domestic financial resources at all levels, transfer technology, promote best practice and support capacity-building for water and sanitation infrastructure and services development, ensuring that such infrastructure and services meet the needs of the poor and are gender-sensitive;

(b) Facilitate access to public information and participation, including by women, at all levels, in support of policy and decision-making related to water resources management and project implementation;

(c) Promote priority action by Governments, with the support of all stakeholders, in water management and capacity-building at the national level and, where appropriate, at the regional level, and promote and provide new and additional financial resources and innovative technologies to implement chapter 18 of Agenda 21;

(d) Intensify water pollution prevention to reduce health hazards and protect ecosystems by introducing technologies for affordable sanitation and industrial and domestic wastewater

treatment, by mitigating the effects of groundwater contamination, and by establishing, at the national level, monitoring systems and effective legal frameworks;

(e) Adopt prevention and protection measures to promote sustainable water use and to address water shortages.

25. Develop integrated water resources management and water efficiency plans by 2005, with support to developing countries, through actions at all levels to:

(a) Develop and implement national/regional strategies, plans and programmes with regard to integrated river basin, watershed and groundwater management, and introduce measures to improve the efficiency of water infrastructure to reduce losses and increase recycling of water;

(b) Employ the full range of policy instruments, including regulation, monitoring, voluntary measures, market and information-based tools, land-use management and cost recovery of water services, without cost recovery objectives becoming a barrier to access to safe water by poor people, and adopt an integrated water basin approach;

(c) Improve the efficient use of water resources and promote their allocation among competing uses in a way that gives priority to the satisfaction of basic human needs and balances the requirement of preserving or restoring ecosystems and their functions, in particular in fragile environments, with human domestic, industrial and agriculture needs, including safeguarding drinking water quality;

(d) Develop programmes for mitigating the effects of extreme water-related events;

(e) Support the diffusion of technology and capacity-building for non-conventional water resources and conservation technologies, to developing countries and regions facing water scarcity conditions or subject to drought and desertification, through technical and financial support and capacity-building;

(f) Support, where appropriate, efforts and programmes for energy-efficient, sustainable and cost-effective desalination of seawater, water recycling and water harvesting from coastal fogs in developing countries, through such measures as technological, technical and financial assistance and other modalities;

(g) Facilitate the establishment of public-private partnerships and other forms of partnership that give priority to the needs of the poor, within stable and transparent national regulatory frameworks provided by Governments, while respecting local conditions, involving all concerned stakeholders, and monitoring the performance and improving accountability of public institutions and private companies.

26. Support developing countries and countries with economies in transition in their efforts to monitor and assess the quantity and quality of water resources, including through the establishment and/or further development of national monitoring networks and water resources databases and the development of relevant national indicators.

27. Improve water resource management and scientific understanding of the water cycle through cooperation in joint observation and research, and for this purpose encourage and promote knowledge-sharing and provide capacity-building and the transfer of technology, as mutually agreed, including remote-sensing and satellite technologies, particularly to developing countries and countries with economies in transition.

28. Promote effective coordination among the various international and intergovernmental bodies and processes working on water-related issues, both within the United Nations system and between the United Nations and international financial institutions, drawing on the contributions of other international institutions and civil society to inform intergovernmental decision-making; closer coordination should also be promoted to elaborate and support

proposals and undertake activities related to the International Year of Freshwater 2003 and beyond.

* * *

29. Oceans, seas, islands and coastal areas form an integrated and essential component of the Earth's ecosystem and are critical for global food security and for sustaining economic prosperity and the well-being of many national economies, particularly in developing countries. Ensuring the sustainable development of the oceans requires effective coordination and cooperation, including at the global and regional levels, between relevant bodies, and actions at all levels to:

(a) Invite States to ratify or accede to and implement the United Nations Convention on the Law of the Sea, which provides the overall legal framework for ocean activities;

(b) Promote the implementation of chapter 17 of Agenda 21 which provides the programme of action for achieving the sustainable development of oceans, coastal areas and seas through its programme areas of integrated management and sustainable development of coastal areas, including exclusive economic zones; marine environmental protection; sustainable use and conservation of marine living resources; addressing critical uncertainties for the management of the marine environment and climate change; strengthening international, including regional, cooperation and coordination; and sustainable development of small islands;

(c) Establish an effective, transparent and regular inter-agency coordination mechanism on ocean and coastal issues within the United Nations system;

(d) Encourage the application by 2010 of the ecosystem approach, noting the Reykjavik Declaration on Responsible Fisheries in the Marine Ecosystem and decision 5/6 of the Conference of Parties to the Convention on Biological Diversity;

(e) Promote integrated, multidisciplinary and multisectoral coastal and ocean management at the national level, and encourage and assist coastal States in developing ocean policies and mechanisms on integrated coastal management;

(f) Strengthen regional cooperation and coordination between the relevant regional organizations and programmes, the UNEP regional seas programmes, regional fisheries management organizations and other regional science, health and development organizations;

(g) Assist developing countries in coordinating policies and programmes at the regional and subregional levels aimed at the conservation and sustainable management of fishery resources, and implement integrated coastal area management plans, including through the promotion of sustainable coastal and small-scale fishing activities and, where appropriate, the development of related infrastructure;

(h) Take note of the work of the open-ended informal consultative process established by the United Nations General Assembly in its resolution 54/33 in order to facilitate the annual review by the Assembly of developments in ocean affairs and the upcoming review of its effectiveness and utility to be held at its fifty-seventh session under the terms of the above-mentioned resolution.

30. To achieve sustainable fisheries, the following actions are required at all levels:

(a) Maintain or restore stocks to levels that can produce the maximum sustainable yield with the aim of achieving these goals for depleted stocks on an urgent basis and where possible not later than 2015;

(b) Ratify or accede to and effectively implement the relevant United Nations and, where appropriate, associated regional fisheries agreements or arrangements, noting in particular the Agreement for the Implementation of the Provisions of the United Nations Convention on the Law of the Sea of 10 December 1982 relating to the Conservation and Management of

Straddling Fish Stocks and Highly Migratory Fish Stocks and the 1993 Agreement to Promote Compliance with International Conservation and Management Measures by Fishing Vessels on the High Seas;

(c) Implement the 1995 Code of Conduct for Responsible Fisheries, taking note of the special requirements of developing countries as noted in its article 5, and the relevant Food and Agriculture Organization of the United Nations (FAO) international plans of action and technical guidelines;

(d) Urgently develop and implement national and, where appropriate, regional plans of action, to put into effect the FAO international plans of action, in particular the international plan of action for the management of fishing capacity by 2005 and the international plan of action to prevent, deter and eliminate illegal, unreported and unregulated fishing by 2004. Establish effective monitoring, reporting and enforcement, and control of fishing vessels, including by flag States, to further the international plan of action to prevent, deter and eliminate illegal, unreported and unregulated fishing;

(e) Encourage relevant regional fisheries management organizations and arrangements to give due consideration to the rights, duties and interests of coastal States and the special requirements of developing States when addressing the issue of the allocation of share of fishery resources for straddling stocks and highly migratory fish stocks, mindful of the provisions of the United Nations Convention on the Law of the Sea and the Agreement for the Implementation of the Provisions of the United Nations Convention on the Law of the Sea of 10 December 1982 Relating to the Conservation and Management of Straddling Fish Stocks and Highly Migratory Fish Stocks, on the high seas and within exclusive economic zones;

(f) Eliminate subsidies that contribute to illegal, unreported and unregulated fishing and to over-capacity, while completing the efforts undertaken at WTO to clarify and improve its disciplines on fisheries subsidies, taking into account the importance of this sector to developing countries;

(g) Strengthen donor coordination and partnerships between international financial institutions, bilateral agencies and other relevant stakeholders to enable developing countries, in particular the least developed countries and small island developing States and countries with economies in transition, to develop their national, regional and subregional capacities for infrastructure and integrated management and the sustainable use of fisheries;

(h) Support the sustainable development of aquaculture, including small-scale aquaculture, given its growing importance for food security and economic development.

31. In accordance with chapter 17 of Agenda 21, promote the conservation and management of the oceans through actions at all levels, giving due regard to the relevant international instruments to:

(a) Maintain the productivity and biodiversity of important and vulnerable marine and coastal areas, including in areas within and beyond national jurisdiction;

(b) Implement the work programme arising from the Jakarta Mandate on the Conservation and Sustainable Use of Marine and Coastal Biological Diversity of the Convention on Biological Diversity, including through the urgent mobilization of financial resources and technological assistance and the development of human and institutional capacity, particularly in developing countries;

(c) Develop and facilitate the use of diverse approaches and tools, including the ecosystem approach, the elimination of destructive fishing practices, the establishment of marine protected areas consistent with international law and based on scientific information, including representative networks by 2012 and time/area closures for the protection of nursery grounds and periods, proper coastal land use; and watershed planning and the integration of marine and coastal areas management into key sectors;

(d) Develop national, regional and international programmes for halting the loss of marine biodiversity, including in coral reefs and wetlands;

(e) Implement the RAMSAR Convention, including its joint work programme with the Convention on Biological Diversity, and the programme of action called for by the International Coral Reef Initiative to strengthen joint management plans and international networking for wetland ecosystems in coastal zones, including coral reefs, mangroves, seaweed beds and tidal mud flats.

32. Advance implementation of the Global Programme of Action for the Protection of the Marine Environment from Land-based Activities and the Montreal Declaration on the Protection of the Marine Environment from Land-based Activities, with particular emphasis in the period 2002-2006 on municipal wastewater, the physical alteration and destruction of habitats, and nutrients, by actions at all levels to:

(a) Facilitate partnerships, scientific research and diffusion of technical knowledge; mobilize domestic, regional and international resources; and promote human and institutional capacity-building, paying particular attention to the needs of developing countries;

(b) Strengthen the capacity of developing countries in the development of their national and regional programmes and mechanisms to mainstream the objectives of the Global Programme of Action and to manage the risks and impacts of ocean pollution;

(c) Elaborate regional programmes of action and improve the links with strategic plans for the sustainable development of coastal and marine resources, noting in particular areas which are subject to accelerated environmental changes and development pressures;

(d) Make every effort to achieve substantial progress by the next Global Programme of Action conference in 2006 to protect the marine environment from land-based activities.

33. Enhance maritime safety and protection of the marine environment from pollution by actions at all levels to:

(a) Invite States to ratify or accede to and implement the conventions and protocols and other relevant instruments of the International Maritime Organization (IMO) relating to the enhancement of maritime safety and protection of the marine environment from marine pollution and environmental damage caused by ships, including the use of toxic anti-fouling paints and urge IMO to consider stronger mechanisms to secure the implementation of IMO instruments by flag States;

(b) Accelerate the development of measures to address invasive alien species in ballast water. Urge IMO to finalize the IMO International Convention on the Control and Management of Ships' Ballast Water and Sediments.

33.bis Governments, taking into account their national circumstances, are encouraged, recalling paragraph 8 of resolution GC (44)/RES/17 of the General Conference of the International Atomic Energy Agency (IAEA) and taking into account the very serious potential for environment and human health impacts of radioactive wastes, to make efforts to examine and further improve measures and internationally agreed regulations regarding safety, while stressing the importance of having effective liability mechanisms in place, relevant to international maritime transportation and other transboundary movement of radioactive material, radioactive waste and spent fuel, including, inter alia, arrangements for prior notification and consultations done in accordance with relevant international instruments.

34. Improve the scientific understanding and assessment of marine and coastal ecosystems as a fundamental basis for sound decision-making, through actions at all levels to:

(a) Increase scientific and technical collaboration, including integrated assessment at the global and regional levels, including the appropriate transfer of marine science and marine technologies and techniques for the conservation and management of living and non-living

marine resources and expanding ocean-observing capabilities for the timely prediction and assessment of the state of marine environment;

(b) Establish by 2004 a regular process under the United Nations for global reporting and assessment of the state of the marine environment, including socio-economic aspects, both current and foreseeable, building on existing regional assessments;

(c) Build capacity in marine science, information and management, through, inter alia, promoting the use of environmental impact assessments and environmental evaluation and reporting techniques, for projects or activities that are potentially harmful to the coastal and marine environments and their living and non-living resources;

(d) Strengthen the ability of the Intergovernmental Oceanographic Commission of the United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization, FAO and other relevant international and regional and subregional organizations to build national and local capacity in marine science and the sustainable management of oceans and their resources.

* * *

35. An integrated, multi-hazard, inclusive approach to address vulnerability, risk assessment and disaster management, including prevention, mitigation, preparedness, response and recovery, is an essential element of a safer world in the twenty-first century. Actions are required at all levels to:

(a) Strengthen the role of the International Strategy for Disaster Reduction and encourage the international community to provide the necessary financial resources to its Trust Fund;

(b) Support the establishment of effective regional, subregional and national strategies and scientific and technical institutional support for disaster management;

(c) Strengthen the institutional capacities of countries and promote international joint observation and research, through improved surface-based monitoring and increased use of satellite data, dissemination of technical and scientific knowledge, and the provision of assistance to vulnerable countries;

(d) Reduce the risks of flooding and drought in vulnerable countries by, inter alia, promoting wetland and watershed protection and restoration, improved land-use planning, improving and applying more widely techniques and methodologies for assessing the potential adverse effects of climate change on wetlands and, as appropriate, assisting countries that are particularly vulnerable to those effects;

(e) Improve techniques and methodologies for assessing the effects of climate change, and encourage the continuing assessment of those adverse effects by the Intergovernmental Panel on Climate Change;

(f) Encourage the dissemination and use of traditional and indigenous knowledge to mitigate the impact of disasters, and promote community-based disaster management planning by local authorities, including through training activities and raising public awareness;

(g) Support the ongoing voluntary contribution of, as appropriate, non-governmental organizations, the scientific community and other partners in the management of natural disasters according to agreed, relevant guidelines;

(h) Develop and strengthen early warning systems and information networks in disaster management, consistent with the International Strategy for Disaster Reduction;

(i) Develop and strengthen capacity at all levels to collect and disseminate scientific and technical information, including the improvement of early warning systems for predicting extreme weather events, especially El Niño/La Niña, through the provision of assistance to

institutions devoted to addressing such events, including the International Centre for the Study of the El Niño phenomenon;

(j) Promote cooperation for the prevention and mitigation of, preparedness for, response to and recovery from major technological and other disasters with an adverse impact on the environment in order to enhance the capabilities of affected countries to cope with such situations.

* * *

36. Change in the Earth's climate and its adverse effects are a common concern of humankind. We remain deeply concerned that all countries, particularly developing countries including the least developed countries and small island developing States, face increased risks of negative impacts of climate change and recognize that, in this context, the problems of poverty, land degradation, access to water and food and human health remain at the centre of global attention. The United Nations Framework Convention on Climate Change is the key instrument for addressing climate change, a global concern, and we reaffirm our commitment to achieving its ultimate objective of stabilization of greenhouse gas concentrations in the atmosphere at a level that would prevent dangerous anthropogenic interference with the climate system, within a time frame sufficient to allow ecosystems to adapt naturally to climate change, to ensure that food production is not threatened and to enable economic development to proceed in a sustainable manner, in accordance with our common but differentiated responsibilities and respective capabilities. Recalling the United Nations Millennium Declaration, in which heads of State and Government resolved to make every effort to ensure the entry into force of the Kyoto Protocol to the United Nations Framework Convention on Climate Change, preferably by the tenth anniversary of the United Nations Conference on Environment and Development in 2002, and to embark on the required reduction of emissions of greenhouse gases, States that have ratified the Kyoto Protocol strongly urge States that have not already done so to ratify the Kyoto Protocol in a timely manner. Actions at all levels are required to:

- (a) Meet all the commitments and obligations under the UNFCCC;
- (b) Work cooperatively towards achieving the objectives of the UNFCCC;
- (c) Provide technical and financial assistance and capacity building to developing countries and countries with economies in transition in accordance with commitments under the UNFCCC, including the Marrakech accords;
- (d) Build and enhance scientific and technological capabilities, inter alia through continuing support to the IPCC for the exchange of scientific data and information especially in developing countries;
- (e) Develop and transfer technological solutions;
- (f) Develop and disseminate innovative technologies in respect of key sectors of development, particularly energy, and of investment in this regard, including through private sector involvement, market-oriented approaches, as well as supportive public policies and international cooperation;
- (g) Promote the systematic observation of the Earth's atmosphere, land and oceans by improving monitoring stations, increasing the use of satellites, and appropriate integration of these observations to produce high-quality data that could be disseminated for the use of all countries, in particular developing countries;
- (h) Enhance the implementation of national, regional and international strategies to monitor the Earth's atmosphere, land and oceans including, as appropriate, strategies for integrated global observations, inter alia with the cooperation of relevant international organisations, especially the United Nations specialized agencies in cooperation with the UNFCCC;

(i) Support initiatives to assess the consequences of climate change, such as the Arctic Council initiative, including the environmental, economic and social impacts on local and indigenous communities.

37. Enhance cooperation at the international, regional and national levels to reduce air pollution, including transboundary air pollution, acid deposition and ozone depletion bearing in mind the Rio principles, including, inter alia, the principle that, in view of the different contributions to global environmental degradation, States have common but differentiated responsibilities, with actions at all levels to:

(a) Strengthen capacities of developing countries and countries with economies in transition to measure, reduce and assess the impacts of air pollution, including health impacts, and provide financial and technical support for these activities;

(b) Facilitate implementation of the Montreal Protocol on Substances that Deplete the Ozone Layer by ensuring adequate replenishment of its fund by 2003/2005;

(c) Further support the effective regime for the protection of the ozone layer established in the Vienna Convention for the Protection of the Ozone Layer and the Montreal Protocol, including its compliance mechanism;

(d) Improve access by developing countries to affordable, accessible, cost-effective, safe and environmentally sound alternatives to ozone-depleting substances by 2010, and assist them in complying with the phase-out schedule under the Montreal Protocol, bearing in mind that ozone depletion and climate change are scientifically and technically interrelated;

(e) Take measures to address illegal traffic in ozone-depleting substances.

* * *

38. Agriculture plays a crucial role in addressing the needs of a growing global population, and is inextricably linked to poverty eradication, especially in developing countries. Enhancing the role of women at all levels and in all aspects of rural development, agriculture, nutrition and food security is imperative. Sustainable agriculture and rural development are essential to the implementation of an integrated approach to increasing food production and enhancing food security and food safety in an environmentally sustainable way. This would include actions at all levels to:

(a) Achieve the Millennium Declaration target to halve by the year 2015 the proportion of the world's people who suffer from hunger and realize the right to a standard of living adequate for the health and well-being of themselves and their families, including food, including by promoting food security and fighting hunger in combination with measures which address poverty, consistent with the outcome of the World Food Summit and, for States Parties, with their obligations under article 11 of the International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights;

(b) Develop and implement integrated land management and water-use plans that are based on sustainable use of renewable resources and on integrated assessments of socio-economic and environmental potentials, and strengthen the capacity of Governments, local authorities and communities to monitor and manage the quantity and quality of land and water resources;

(c) Increase understanding of the sustainable use, protection and management of water resources to advance long-term sustainability of freshwater, coastal and marine environments;

(d) Promote programmes to enhance in a sustainable manner the productivity of land and the efficient use of water resources in agriculture, forestry, wetlands, artisanal fisheries and aquaculture, especially through indigenous and local community-based approaches;

- (e) Support the efforts of developing countries to protect oases from silt, land degradation and increasing salinity by providing appropriate technical and financial assistance;
- (f) Enhance the participation of women in all aspects and at all levels relating to sustainable agriculture and food security;
- (g) Integrate existing information systems on land-use practices by strengthening national research and extension services and farmer organizations to trigger farmer-to-farmer exchange on good practices, such as those related to environmentally sound, low-cost technologies, with the assistance of relevant international organizations;
- (h) Enact, as appropriate, measures that protect indigenous resource management systems and support the contribution of all appropriate stakeholders, men and women alike, in rural planning and development;
- (i) Adopt policies and implement laws that guarantee well defined and enforceable land and water use rights, and promote legal security of tenure, recognizing the existence of different national laws and/or systems of land access and tenure, and provide technical and financial assistance to developing countries as well as countries with economies in transition that are undertaking land tenure reform in order to enhance sustainable livelihoods;
- (j) Reverse the declining trend in public sector finance for sustainable agriculture, provide appropriate technical and financial assistance, and promote private sector investment and support efforts in developing countries and countries with economies in transition to strengthen agricultural research and natural resource management capacity and dissemination of research results to the farming communities;
- (k) Employ market-based incentives for agricultural enterprises and farmers to monitor and manage water use and quality, inter alia, by applying such methods as small-scale irrigation and wastewater recycling and reuse;
- (l) Enhance access to existing markets and develop new markets for value-added agricultural products;
- (m) Increase brown-field redevelopment in developed countries and countries with economies in transition, with appropriate technical assistance where contamination is a serious problem;
- (n) Enhance international cooperation to combat the illicit cultivation of narcotic plants, taking into account their negative social, economic and environmental impacts;
- (o) Promote programmes for the environmentally sound, effective and efficient use of soil fertility improvement practices and agricultural pest control;
- (p) Strengthen and improve coordination of existing initiatives to enhance sustainable agricultural production and food security;
- (q) Invite countries that have not done so to ratify the International Treaty on Plant Genetic Resources for Food and Agriculture;
- (r) Promote the conservation, and sustainable use and management of traditional and indigenous agricultural systems and strengthen indigenous models of agricultural production.

* * *

39. Strengthen the implementation of the United Nations Convention to Combat Desertification in Those Countries Experiencing Serious Drought and/or Desertification, particularly in Africa, to address causes of desertification and land degradation in order to maintain and restore land, and to address poverty resulting from land degradation. This would include actions at all levels to:

- (a) Mobilize adequate and predictable financial resources, transfer of technologies and capacity-building at all levels;
- (b) Formulate national action programmes to ensure timely and effective implementation of the Convention and its related projects, with the support of the international community, including through decentralized projects at the local level;
- (c) Encourage the United Nations Framework Convention on Climate Change, the Convention on Biological Diversity and the Convention to Combat Desertification to continue exploring and enhancing synergies, with due regard to their respective mandates, in the elaboration and implementation of plans and strategies under the respective Conventions;
- (d) Integrate measures to prevent and combat desertification as well as to mitigate the effects of drought through relevant policies and programmes, such as land, water and forest management, agriculture, rural development, early warning systems, environment, energy, natural resources, health and education, and poverty eradication and sustainable development strategies;
- (e) Provide affordable local access to information to improve monitoring and early warning related to desertification and drought;
- (f) Call on the Second Assembly of the Global Environment Facility (GEF) to take action on the recommendations of the GEF Council concerning the designation of land degradation (desertification and deforestation) as a focal area of GEF as a means of GEF support for the successful implementation of the Convention to Combat Desertification; and consequently, consider making GEF a financial mechanism of the Convention, taking into account the prerogatives and decisions of the Conference of the Parties to the Convention, while recognizing the complementary roles of GEF and the Global Mechanism of the Convention in providing and mobilizing resources for the elaboration and implementation of action programmes;
- (g) Improve the sustainability of grassland resources through strengthening management and law enforcement and providing financial and technical support by the international community to developing countries.

* * *

40. Mountain ecosystems support particular livelihoods, and include significant watershed resources, biological diversity and unique flora and fauna. Many are particularly fragile and vulnerable to the adverse effects of climate change and need specific protection. Actions at all levels are required to:

- (a) Develop and promote programmes, policies and approaches that integrate environmental, economic and social components of sustainable mountain development and strengthen international cooperation for its positive impacts on poverty eradication programmes, especially in developing countries;
- (b) Implement programmes to address, where appropriate, deforestation, erosion, land degradation, loss of biodiversity, disruption of water flows and retreat of glaciers;
- (c) Develop and implement, where appropriate, gender-sensitive policies and programmes, including public and private investments that help eliminate inequities facing mountain communities;
- (d) Implement programmes to promote diversification and traditional mountain economies, sustainable livelihoods and small-scale production systems, including specific training programmes and better access to national and international markets, communications and transport planning, taking into account the particular sensitivity of mountains;

(e) Promote full participation and involvement of mountain communities in decisions that affect them and integrate indigenous knowledge, heritage and values in all development initiatives;

(f) Mobilize national and international support for applied research and capacity-building, provide financial and technical assistance for the effective implementation of sustainable development of mountain ecosystems in developing countries and countries with economies in transition, and address the poverty among people living in mountains through concrete plans, projects and programmes, with sufficient support from all stakeholders, taking into account the spirit of the International Year of the Mountain 2002.

* * *

41. Promote sustainable tourism development, including non-consumptive and eco-tourism, taking into account the spirit of the International Year of Eco-tourism 2002, the United Nations Year for Cultural Heritage in 2002, the World Eco-tourism Summit 2002 and its Quebec Declaration, and the Global Code of Ethics for Tourism as adopted by the World Tourism Organization in order to increase the benefits from tourism resources for the population in host communities while maintaining the cultural and environmental integrity of the host communities and enhancing the protection of ecologically sensitive areas and natural heritages. Promote sustainable tourism development and capacity-building in order to contribute to the strengthening of rural and local communities. This would include actions at all levels to:

(a) Enhance international cooperation, foreign direct investment and partnerships with both private and public sectors, at all levels;

(b) Develop programmes, including education and training programmes, that encourage people to participate in eco-tourism, enable indigenous and local communities to develop and benefit from eco-tourism, and enhance stakeholder cooperation in tourism development and heritage preservation, in order to improve the protection of the environment, natural resources and cultural heritage;

(c) Provide technical assistance to developing countries and countries with economies in transition to support sustainable tourism business development and investment and tourism awareness programmes, to improve domestic tourism, and to stimulate entrepreneurial development;

(d) Assist host communities in managing visits to their tourism attractions for their maximum benefit, while ensuring the least negative impacts on and risks for their traditions, culture and environment, with the support of the World Tourism Organization and other relevant organizations;

(e) Promote the diversification of economic activities, including through the facilitation of access to markets and commercial information, and participation of emerging local enterprises, especially small and medium-sized enterprises.

* * *

42. Biodiversity, which plays a critical role in overall sustainable development and poverty eradication, is essential to our planet, human well-being and to the livelihood and cultural integrity of people. However, biodiversity is currently being lost at unprecedented rates due to human activities; this trend can only be reversed if the local people benefit from the conservation and sustainable use of biological diversity, in particular in countries of origin of genetic resources, in accordance with article 15 of the Convention on Biological Diversity. The Convention is the key instrument for the conservation and sustainable use of biological diversity and the fair and equitable sharing of benefits arising from use of genetic resources. A more efficient and coherent implementation of the three objectives of the Convention and the achievement by 2010 of a significant reduction in the current rate of loss of biological diversity

will require the provision of new and additional financial and technical resources to developing countries, and includes actions at all levels to:

(a) Integrate the objectives of the Convention into global, regional and national sectoral and cross-sectoral programmes and policies, in particular in the programmes and policies of the economic sectors of countries and international financial institutions;

(b) Promote the ongoing work under the Convention on the sustainable use on biological diversity, including on sustainable tourism, as a cross-cutting issue relevant to different ecosystems, sectors and thematic areas;

(c) Encourage effective synergies between the Convention and other multilateral environmental agreements, inter alia, through the development of joint plans and programmes, with due regard to their respective mandates, regarding common responsibilities and concerns;

(d) Implement the Convention and its provisions, including active follow-up of its work programmes and decisions through national, regional and global action programmes, in particular the national biodiversity strategies and action plans, and strengthen their integration into relevant cross-sectoral strategies, programmes and policies, including those related to sustainable development and poverty eradication, including initiatives which promote community-based sustainable use of biological diversity;

(e) Promote the wide implementation and further development of the ecosystem approach, as being elaborated in the ongoing work of the Convention;

(f) Promote concrete international support and partnership for the conservation and sustainable use of biodiversity, including in ecosystems, at World Heritage sites and for the protection of endangered species, in particular through the appropriate channelling of financial resources and technology to developing countries and countries with economies in transition;

(g) To effectively conserve and sustainably use biodiversity, promote and support initiatives for hot spot areas and other areas essential for biodiversity and promote the development of national and regional ecological networks and corridors;

(h) Provide financial and technical support to developing countries, including capacity-building, in order to enhance indigenous and community-based biodiversity conservation efforts;

(i) Strengthen national, regional and international efforts to control invasive alien species, which are one of the main causes of biodiversity loss, and encourage the development of effective work programme on invasive alien species at all levels;

(j) Subject to national legislation, recognize the rights of local and indigenous communities who are holders of traditional knowledge, innovations and practices, and, with the approval and involvement of the holders of such knowledge, innovations and practices, develop and implement benefit-sharing mechanisms on mutually agreed terms for the use of such knowledge, innovations and practices;

(k) Encourage and enable all stakeholders to contribute to the implementation of the objectives of the Convention, and in particular recognize the specific role of youth, women and indigenous and local communities in conserving and using biodiversity in a sustainable way;

(l) Promote the effective participation of indigenous and local communities in decision and policy-making concerning the use of their traditional knowledge;

(m) Encourage technical and financial support to developing countries and countries with economies in transition in their efforts to develop and implement, as appropriate, inter alia, national sui generis systems and traditional systems according to national priorities and legislation, with a view to conserving and the sustainable use of biodiversity;

(n) Promote the wide implementation of and continued work on the Bonn Guidelines on Access to Genetic Resources and Fair and Equitable Sharing of Benefits arising out of their Utilization of the Convention, as an input to assist Parties to the Convention when developing and drafting legislative, administrative or policy measures on access and benefit-sharing, and contract and other arrangements under mutually agreed terms for access and benefit-sharing;

(o) Negotiate within the framework of the Convention on Biological Diversity, bearing in mind the Bonn Guidelines, an international regime to promote and safeguard the fair and equitable sharing of benefits arising out of the utilization of genetic resources;

(p) Encourage successful conclusion of existing processes under the World Intellectual Property Organization Intergovernmental Committee on Intellectual Property and Genetic Resources, Traditional Knowledge and Folklore, and in the ad hoc open-ended working group on article 8 (j) and related provisions of the Convention;

(q) Promote practicable measures for access to the results and benefits arising from biotechnologies based upon genetic resources, in accordance with articles 15 and 19 of the Convention, including through enhanced scientific and technical cooperation on biotechnology and biosafety, including the exchange of experts, training human resources and developing research-oriented institutional capacities;

(r) With a view to enhancing synergy and mutual supportiveness, taking into account the decisions under the relevant agreements, promote the discussions, without prejudging their outcome, with regard to the relationships between the Convention and agreements related to international trade and intellectual property rights, as outlined in the Doha Ministerial Declaration;

(s) Promote the implementation of the programme of work of the Global Taxonomy Initiative;

(t) Invite all States which have not already done so to ratify the Convention, the Cartagena Protocol on Biosafety and other biodiversity-related agreements, and invite those that have done so, to promote their effective implementation at the national, regional and international levels and to support developing countries and countries with economies in transition technically and financially in this regard.

* * *

43. Forests and trees cover nearly one third of the Earth's surface. Sustainable forest management of both natural and planted forests and for timber and non-timber products is essential to achieving sustainable development and is a critical means to eradicate poverty, significantly reduce deforestation and halt the loss of forest biodiversity and land and resource degradation, and improve food security and access to safe drinking water and affordable energy; highlights the multiple benefits of both natural and planted forests and trees; and contributes to the well-being of the planet and humanity. Achievement of sustainable forest management, nationally and globally, including through partnerships among interested Governments and stakeholders, including the private sector, indigenous and local communities and non-governmental organizations, is an essential goal of sustainable development. This would include actions at all levels to:

(a) Enhance political commitment to achieve sustainable forest management by endorsing it as a priority on the international political agenda, taking full account of the linkages between the forest sector and other sectors through integrated approaches;

(b) Support the United Nations Forum on Forests, with the assistance of the Collaborative Partnership on Forests, as key intergovernmental mechanisms to facilitate and coordinate the implementation of sustainable forest management at the national, regional and global levels, thus contributing, inter alia, to the conservation and sustainable use of forest biodiversity;

(c) Take immediate action on domestic forest law enforcement and illegal international trade in forest products, including in forest biological resources, with the support of the international community, and provide human and institutional capacity-building related to the enforcement of national legislation in those areas;

(d) Take immediate action at the national and international levels to promote and facilitate the means to achieve sustainable timber harvesting, and to facilitate the provision of financial resources and the transfer and development of environmentally sound technologies, and thereby address unsustainable timber-harvesting practices;

(e) Develop and implement initiatives to address the needs of those parts of the world that currently suffer from poverty and the highest rates of deforestation and where international cooperation would be welcomed by affected Governments;

(f) Create and strengthen partnerships and international cooperation to facilitate the provision of increased financial resources, the transfer of environmentally sound technologies, trade, capacity-building, forest law enforcement and governance at all levels, and integrated land and resource management to implement sustainable forest management, including the Intergovernmental Panel on Forests (IPF)/Intergovernmental Forum on Forests (IFF) proposals for action;

(g) Accelerate implementation of the IPF/IFF proposals for action by countries and by the Collaborative Partnership on Forests, and intensify efforts on reporting to the United Nations Forum on Forests to contribute to an assessment of progress in 2005;

(h) Recognize and support indigenous and community-based forest management systems to ensure their full and effective participation in sustainable forest management;

(i) Implement the Convention on Biological Diversity's expanded action-oriented work programme on all types of forest biological diversity, in close cooperation with the Forum, Partnership members and other forest-related processes and conventions, with the involvement of all relevant stakeholders.

* * *

44. Mining, minerals and metals are important to the economic and social development of many countries. Minerals are essential for modern living. Enhancing the contribution of mining, minerals and metals to sustainable development includes actions at all levels to:

(a) Support efforts to address the environmental, economic, health and social impacts and benefits of mining, minerals and metals throughout their life cycle, including workers' health and safety, and use a range of partnerships, furthering existing activities at the national and international levels, among interested Governments, intergovernmental organizations, mining companies and workers, and other stakeholders, to promote transparency and accountability for sustainable mining and minerals development;

(b) Enhance the participation of stakeholders, including local and indigenous communities and women, to play an active role in minerals, metals and mining development throughout the life cycles of mining operations, including after closure for rehabilitation purposes, in accordance with national regulations and taking into account significant transboundary impacts;

(c) Foster sustainable mining practices through the provision of financial, technical and capacity-building support to developing countries and countries with economies in transition for the mining and processing of minerals, including small-scale mining, and, where possible and appropriate, improve value-added processing, upgrade scientific and technological information, and reclaim and rehabilitate degraded sites.

V. Sustainable development in a globalizing world*

45. Globalization offers opportunities and challenges for sustainable development. We recognize that globalization and interdependence are offering new opportunities to trade, investment and capital flows and advances in technology, including information technology, for the growth of the world economy, development and the improvement of living standards around the world. At the same time, there remain serious challenges, including serious financial crises, insecurity, poverty, exclusion and inequality within and among societies. The developing countries and countries with economies in transition face special difficulties in responding to those challenges and opportunities. Globalization should be fully inclusive and equitable, and there is a strong need for policies and measures at the national and international levels, formulated and implemented with the full and effective participation of developing countries and countries with economies in transition, to help them to respond effectively to those challenges and opportunities. This will require urgent action at all levels to:

(a) Continue to promote open, equitable, rules-based, predictable and non-discriminatory multilateral trading and financial systems that benefit all countries in the pursuit of sustainable development. Support the successful completion of the work programme contained in the Doha Ministerial Declaration and the implementation of the Monterrey Consensus. Welcome the decision contained in the Doha Ministerial Declaration to place the needs and interests of developing countries at the heart of the work programme of the Declaration, including through enhanced market access for products of interest to developing countries;

(b) Encourage ongoing efforts by international financial and trade institutions to ensure that decision-making processes and institutional structures are open and transparent;

(c) Enhance the capacities of developing countries, including the least developed countries, landlocked developing countries and small island developing States, to benefit from liberalized trade opportunities, through international cooperation and measures aimed at improving productivity, commodity diversification and competitiveness, community-based entrepreneurial capacity, and transportation and communication infrastructure development;

(d) Support the International Labour Organization and encourage its ongoing work on the social dimension of globalization, as stated in paragraph 64 of the Monterrey Consensus;

(e) Enhance the delivery of coordinated, effective and targeted trade-related technical assistance and capacity-building programmes, including to take advantage of existing and future market access opportunities, and to examine the relationship between trade, environment and development.

45.bis Implement the outcomes of the Doha Ministerial Conference by WTO members, further strengthen trade-related technical assistance and capacity-building, and ensure the meaningful, effective and full participation of developing countries in multilateral trade negotiations by placing their needs and interests at the heart of the WTO work programme.

45.ter Actively promote corporate responsibility and accountability, based on the Rio Principles, including through the full development and effective implementation of intergovernmental agreements and measures, international initiatives and public-private partnerships, and appropriate national regulations, and support continuous improvement in corporate practices in all countries.

45.quater Strengthen the capacities of developing countries to encourage public/private initiatives that enhance the ease of access, accuracy, timeliness and coverage of information on

* Because the structure of chapter V was changed in the course of negotiations so that its paragraph numbering no longer corresponds to the earlier version contained in document A/CONF.199/L.1, Latin ordinal numbers (bis, ter etc.) are used after paragraph 45 until the end of the chapter in order not to disrupt the paragraph numbering of subsequent chapters which were not so changed.

countries and financial markets. Multilateral and regional financial institutions could provide further assistance for these purposes.

45. quinquies Strengthen regional trade and cooperation agreements, consistent with the multilateral trading system, among developed and developing countries and countries with economies in transition, as well as among developing countries, with the support of international finance institutions and regional development banks, as appropriate, with a view to achieving the objectives of sustainable development.

45. sexties Assist developing countries and countries with economies in transition in narrowing the digital divide, creating digital opportunities and harnessing the potential of information and communication technologies for development, through technology transfer on mutually agreed terms and the provision of financial and technical support, and in this context support the World Summit on the Information Society.

VI. Health and sustainable development

46. The Rio Declaration on Environment and Development states that human beings are at the centre of concerns for sustainable development, and that they are entitled to a healthy and productive life, in harmony with nature. The goals of sustainable development can only be achieved in the absence of a high prevalence of debilitating diseases, while obtaining health gains for the whole population requires poverty eradication. There is an urgent need to address the causes of ill health, including environmental causes, and their impact on development, with particular emphasis on women and children, as well as vulnerable groups of society, such as people with disabilities, elderly persons and indigenous people.

47. Strengthen the capacity of health-care systems to deliver basic health services to all, in an efficient, accessible and affordable manner aimed at preventing, controlling and treating diseases, and to reduce environmental health threats, in conformity with human rights and fundamental freedoms and consistent with national laws and cultural and religious values, taking into account the reports of relevant United Nations conferences and summits and of special sessions of the General Assembly. This would include actions at all levels to:

(a) Integrate the health concerns, including those of the most vulnerable populations, into strategies, policies and programmes for poverty eradication and sustainable development;

(b) Promote equitable and improved access to affordable and efficient health-care services, including prevention, at all levels of the health system, essential and safe drugs at affordable prices, immunization services and safe vaccines, and medical technology;

(c) Provide technical and financial assistance to developing countries and countries with economies in transition to implement the Health for All Strategy, including health information systems and integrated databases on development hazards;

(d) Improve the development and management of human resources in health-care services;

(e) Promote and develop partnerships to enhance health education with the objective of achieving improved health literacy on a global basis by 2010, with the involvement of United Nations agencies, as appropriate;

(f) Develop programmes and initiatives to reduce, by the year 2015, mortality rates for infants and children under 5 by two thirds, and maternal mortality rates by three quarters, of the prevailing rate in 2000, and reduce disparities between and within developed and developing countries as quickly as possible, with particular attention to eliminating the pattern of disproportionate and preventable mortality among girl infants and children;

(g) Target research efforts and apply research results to priority public health issues, in particular those affecting susceptible and vulnerable populations, through the development of new vaccines, reducing exposures to health risks, building on equal access to health-care services, education, training and medical treatment and technology, and addressing the secondary effects of poor health;

(h) Promote the preservation, development and use of effective traditional medicine knowledge and practices, where appropriate, in combination with modern medicine, recognizing indigenous and local communities as custodians of traditional knowledge and practices, while promoting effective protection of traditional knowledge, as appropriate, consistent with international law;

(i) Ensure equal access of women to health-care services, giving particular attention to maternal and emergency obstetric care;

(j) Address effectively, for all individuals of appropriate age, the promotion of their healthy lives, including their reproductive and sexual health, consistent with the commitments and outcomes of recent United Nations conferences and summits, including the World Summit for Children, the United Nations Conference on Environment and Development, the International Conference of Population and Development, the World Summit for Social Development and the Fourth World Conference on Women, and their respective reviews and reports;

(k) Launch international capacity-building initiatives, as appropriate, that assess health and environment linkages and use the knowledge gained to create more effective national and regional policy responses to environmental threats to human health;

(l) Transfer and disseminate, on mutually agreed terms, including through public-private multisector partnerships, technologies for safe water, sanitation and waste management for rural and urban areas in developing countries and countries with economies in transition, with international financial support, taking into account country-specific conditions and gender equality including specific technology needs of women;

(m) Strengthen and promote ILO and World Health Organization (WHO) programmes to reduce occupational deaths, injuries and illnesses, and link occupational health with public health promotion as a means of promoting public health and education;

(n) Improve availability and access for all to sufficient, safe, culturally acceptable and nutritionally adequate food, increase consumer health protection, address issues of micronutrient deficiency, and implement existing internationally agreed commitments and relevant standards and guidelines;

(o) Develop or strengthen, where applicable, preventive, promotive and curative programmes to address non-communicable diseases and conditions, such as cardiovascular diseases, cancer, diabetes, chronic respiratory diseases, injuries, violence and mental health disorders and associated risk factors, including alcohol, tobacco, unhealthy diets and lack of physical activity.

48. Implement, within the agreed time frames, all commitments agreed in the Declaration of Commitment on HIV/AIDS adopted by the General Assembly at its twenty-sixth special session, emphasizing in particular the reduction of HIV prevalence among young men and women aged 15-24 by 25 per cent in the most affected countries by 2005 and globally by 2010, as well as combat malaria, tuberculosis and other diseases by, inter alia:

(a) Implementing national preventive and treatment strategies, regional and international cooperation measures, and the development of international initiatives to provide special assistance to children orphaned by HIV/AIDS;

(b) Fulfilling commitments for the provision of sufficient resources to support the Global Fund to Fight AIDS, Tuberculosis and Malaria, while promoting access to the Fund by countries most in need;

(c) Protecting the health of workers and promoting occupational safety, by, inter alia, taking into account, as appropriate the voluntary ILO code of practice on HIV/AIDS and the world of work, to improve conditions of the workplace;

(d) Mobilizing adequate public and encouraging private financial resources for research and development on diseases of the poor, such as HIV/AIDS, malaria, tuberculosis, directed at biomedical and health research, as well as new vaccine and drug development.

49. Reduce respiratory diseases and other health impacts resulting from air pollution, with particular attention to women and children, by:

(a) Strengthening regional and national programmes, including through public-private partnerships, with technical and financial assistance to developing countries;

(b) Supporting the phasing out of lead in gasoline;

(c) Strengthening and supporting efforts for the reduction of emissions, through the use of cleaner fuels and modern pollution control techniques;

(d) Assisting developing countries in providing affordable energy to rural communities, particularly to reduce dependence on traditional fuel sources for cooking and heating, which affect the health of women and children.

50. Phase out lead in lead-based paints and other sources of human exposure, work to prevent, in particular, children's exposure to lead, and strengthen monitoring and surveillance efforts and the treatment of lead poisoning.

[Paragraph 51 is deleted]

VII. Sustainable development of small island developing States

52. Small island developing States are a special case both for environment and development. Although they continue to take the lead in the path towards sustainable development in their countries, they are increasingly constrained by the interplay of adverse factors clearly underlined in Agenda 21, the Programme of Action for the Sustainable Development of Small Island Developing States and the decisions adopted at the twenty-second special session of the General Assembly. This would include actions at all levels to:

(a) Accelerate national and regional implementation of the Programme of Action, with adequate financial resources, including through GEF focal areas, transfer of environmentally sound technologies and assistance for capacity-building from the international community;

(b) Further implement sustainable fisheries management and improve financial returns from fisheries by supporting and strengthening relevant regional fisheries management organizations, as appropriate, such as the recently established Caribbean Regional Fisheries Mechanism and such agreements as the Convention on the Conservation and Management of Highly Migratory Fish Stocks in the Western and Central Pacific Ocean;

(c) Assist small island developing States, including through the elaboration of specific initiatives, in delimiting and managing in a sustainable manner their coastal areas and exclusive economic zones and the continental shelf (including, where appropriate, the continental shelf areas beyond 200 miles from coastal baselines), as well as relevant regional management initiatives within the context of the United Nations Convention on the Law of the Sea and the UNEP regional seas programmes;

(d) Provide support, including for capacity-building, for the development and further implementation of:

(i) Small island developing States-specific components within programmes of work on marine and coastal biological diversity;

(ii) Freshwater programmes for small island developing States, including through the GEF focal areas;

(e) Effectively reduce, prevent and control waste and pollution and their health-related impacts by undertaking by 2004 initiatives aimed at implementing the Global Programme of Action for the Protection of the Marine Environment from Land-based Activities in small island developing States;

(f) Work to ensure that, in the ongoing negotiations and elaboration of the WTO work programme on trade in small economies, due account is taken of small island developing States, which have severe structural handicaps in integrating into the global economy, within the context of the Doha development agenda;

(g) Develop community-based initiatives on sustainable tourism by 2004, and build the capacities necessary to diversify tourism products, while protecting culture and traditions, and effectively conserving and managing natural resources;

(h) Extend assistance to small island developing States in support of local communities and appropriate national and regional organizations of small island developing States for comprehensive hazard and risk management, disaster prevention, mitigation and preparedness, and help relieve the consequences of disasters, extreme weather events and other emergencies;

(i) Support the finalization and subsequent early operationalization, on agreed terms, of economic, social and environmental vulnerability indices and related indicators as tools for the achievement of the sustainable development of the small island developing States;

(j) Assist small island developing States in mobilizing adequate resources and partnerships for their adaptation needs relating to the adverse effects of climate change, sea level rise and climate variability, consistent with commitments under the United Nations Framework Convention on Climate Changes, where applicable;

(k) Support efforts by small island developing States to build capacities and institutional arrangements to implement intellectual property regimes;

53. Support the availability of adequate, affordable and environmentally sound energy services for the sustainable development of small island developing States by, inter alia:

(a) Strengthening ongoing and supporting new efforts on energy supply and services, by 2004, including through the United Nations system and partnership initiatives;

(b) Developing and promoting efficient use of sources of energy, including indigenous sources and renewable energy, and building the capacities of small island developing States for training, technical know-how and strengthening national institutions in the area of energy management;

54. Provide support to SIDS to develop capacity and strengthen:

(a) Health-care services for promoting equitable access to health care;

(b) Health systems for making available necessary drugs and technology in a sustainable and affordable manner to fight and control communicable and non-communicable diseases, in particular HIV/AIDS, tuberculosis, diabetes, malaria and dengue fever;

(c) Efforts to reduce and manage waste and pollution and building capacity for maintaining and managing systems to deliver water and sanitation services, in both rural and urban areas;

(d) Efforts to implement initiatives aimed at poverty eradication, which have been outlined in section II of the present document.

55. Undertake a full and comprehensive review of the implementation of the Barbados Programme of Action for the Sustainable Development of Small Island Developing States in 2004, in accordance with the provisions set forth in General Assembly resolution S-22/2, and in this context requests the General Assembly at its fifty-seventh session to consider convening an international meeting for the sustainable development of small island developing States.

VIII. Sustainable development for Africa

56. Since the United Nations Conference on Environment and Development, sustainable development has remained elusive for many African countries. Poverty remains a major challenge and most countries on the continent have not benefited fully from the opportunities of globalization, further exacerbating the continent's marginalization. Africa's efforts to achieve sustainable development have been hindered by conflicts, insufficient investment, limited market access opportunities and supply side constraints, unsustainable debt burdens, historically declining ODA levels and the impact of HIV/AIDS. The World Summit on Sustainable Development should reinvigorate the commitment of the international community to address these special challenges and give effect to a new vision based on concrete actions for the implementation of Agenda 21 in Africa. The New Partnership for Africa's Development (NEPAD) is a commitment by African leaders to the people of Africa. It recognizes that partnerships among African countries themselves and between them and with the international community are key elements of a shared and common vision to eradicate poverty, and furthermore it aims to place their countries, both individually and collectively, on a path of sustained economic growth and sustainable development, while participating actively in the world economy and body politic. It provides a framework for sustainable development on the continent to be shared by all Africa's people. The international community welcomes NEPAD and pledges its support to the implementation of this vision, including through utilization of the benefits of South-South cooperation supported, inter alia, by the Tokyo International Conference on African Development. It also pledges support for other existing development frameworks that are owned and driven nationally by African countries and that embody poverty reduction strategies, including poverty reduction strategy papers. Achieving sustainable development includes actions at all levels to:

(a) Create an enabling environment at the regional, subregional, national and local levels in order to achieve sustained economic growth and sustainable development and support African efforts for peace, stability and security, the resolution and prevention of conflicts, democracy, good governance, respect for human rights and fundamental freedoms, including the right to development and gender equality;

(b) Support the implementation of the vision of NEPAD and other established regional and subregional efforts, including through financing, technical cooperation and institutional cooperation, and human and institutional capacity-building at the regional, subregional and national levels, consistent with national policies, programmes and nationally owned and led strategies for poverty reduction and sustainable development, such as, where applicable, poverty reduction strategy papers;

(c) Promote technology development, transfer and diffusion to Africa and further develop technology and knowledge available in African centres of excellence;

(d) Support African countries to develop effective science and technology institutions and research activities capable of developing and adapting to world class technologies;

(e) Support the development of national programmes and strategies to promote education within the context of nationally owned and led strategies for poverty reduction, and

strengthen research institutions in education in order to increase the capacity to fully support the achievement of internationally agreed development goals related to education, including those contained in the Millennium Declaration on ensuring that, by 2015, children everywhere, boys and girls alike, will be able to complete a full course of primary schooling, and that girls and boys will have equal access to all levels of education relevant to national needs;

(f) Enhance the industrial productivity, diversity and competitiveness of African countries through a combination of financial and technological support for the development of key infrastructure, access to technology, networking of research centres, adding value to export products, skills development and enhancing market access in support of sustainable development;

(g) Enhance the contribution of the industrial sector, in particular mining, minerals and metals, to the sustainable development of Africa by supporting the development of effective and transparent regulatory and management frameworks and value addition, broad-based participation, social and environmental responsibility and increased market access in order to create an attractive and conducive environment for investment;

(h) Provide financial and technical support to strengthen the capacity of African countries to undertake environmental legislative policy and institutional reform for sustainable development and to undertake environmental impact assessments and, as appropriate, to negotiate and implement multilateral environment agreements;

(i) Develop projects, programmes and partnerships with relevant stakeholders and mobilize resources for the effective implementation of the outcome of the African Process for the Protection and Development of the Marine and Coastal Environment;

(j) Deal effectively with energy problems in Africa, including through initiatives to:

(i) Establish and promote programmes, partnerships and initiatives to support Africa's efforts to implement NEPAD objectives on energy, which seek to secure access for at least 35 per cent of the African population within 20 years, especially in rural areas;

(ii) Provide support to implement other initiatives on energy, including the promotion of cleaner and more efficient use of natural gas and increased use of renewable energy, and to improve energy efficiency and access to advanced energy technologies, including cleaner fossil fuel technologies, particularly in rural and peri-urban areas;

(k) Assist African countries in mobilizing adequate resources for their adaptation needs relating to the adverse effects of climate change, extreme weather events, sea level rise and climate variability, and assist in developing national climate change strategies and mitigation programmes, and continue to take actions to mitigate the adverse effects on climate change in Africa, consistent with the United Nations Framework Convention on Climate Change;

(l) Support African efforts to develop affordable transport systems and infrastructure that promote sustainable development and connectivity in Africa;

(m) Further to paragraph 40 above, address the poverty affecting mountain communities in Africa;

(n) Provide financial and technical support for afforestation and reforestation in Africa and to build capacity for sustainable forest management, including combating deforestation and measures to improve the policy and legal framework of the forest sector.

57. Provide financial and technical support for Africa's efforts to implement the Convention to Combat Desertification at the national level and integrate indigenous knowledge systems into land and natural resources management practices, as appropriate, and improve extension services to rural communities and promote better land and watershed management practices, including through improved agricultural practices that address land degradation, in order to develop capacity for the implementation of national programmes.

58. Mobilize financial and other support to develop and strengthen health systems that aim at:

- (a) Promoting equitable access to health-care services;
- (b) Making available necessary drugs and technology in a sustainable and affordable manner to fight and control communicable diseases, including HIV/AIDS, malaria and tuberculosis, and trypanosomiasis, as well as non-communicable diseases, including those caused by poverty;
- (c) Building capacity of medical and paramedical personnel;
- (d) Promoting indigenous medical knowledge, as appropriate, including traditional medicine;
- (e) Researching and controlling the Ebola disease.

59. Deal effectively with natural disasters and conflicts, including their humanitarian and environmental impacts, recognizing that conflicts in Africa have hindered and in many cases obliterated both the gains and efforts aimed at sustainable development, with the most vulnerable members of society, particularly women and children, being the most impacted victims, through efforts and initiatives, at all levels, to:

- (a) Provide financial and technical assistance to strengthen the capacities of African countries, including institutional and human capacity, including at the local level, for effective disaster management, including observation and early warning systems, assessments, prevention, preparedness, response and recovery;
- (b) Provide support to African countries to enable them to better deal with the displacement of people as a result of natural disasters and conflicts, and put in place rapid response mechanisms;
- (c) Support Africa's efforts for the prevention and resolution, management and mitigation of conflicts and its early response to emerging conflict situations to avert tragic humanitarian consequences;
- (d) Provide support to refugee host countries in rehabilitating infrastructure and environment, including ecosystems and habitats, that were damaged in the process of receiving and settling refugees.

60. Promote integrated water resources development and optimize the upstream and downstream benefits therefrom, the development and effective management of water resources across all uses and the protection of water quality and aquatic ecosystems, including through initiatives at all levels, to:

- (a) Provide access to potable domestic water, hygiene education and improved sanitation and waste management at the household level through initiatives to encourage public and private investment in water supply and sanitation that give priority to the needs of the poor, within stable and transparent national regulatory frameworks provided by Governments, while respecting local conditions involving all concerned stakeholders and monitoring the performance and improving the accountability of public institutions and private companies; and develop critical water supply, reticulation and treatment infrastructure, and build capacity to maintain and manage systems to deliver water and sanitation services, in both rural and urban areas;
- (b) Develop and implement integrated river basin and watershed management strategies and plans for all major water bodies, consistent with paragraph 25 above;
- (c) Strengthen regional, subregional and national capacities for data collection and processing, and for planning, research, monitoring, assessment and enforcement, as well as arrangements for water resource management;

(d) Protect water resources, including groundwater and wetland ecosystems, against pollution, as well as, in cases of most acute water scarcity, support efforts for developing non-conventional water resources, including the energy-efficient, cost-effective and sustainable desalination of seawater, rainwater harvesting and recycling of water.

61. Achieve significantly improved sustainable agricultural productivity and food security in furtherance of the agreed millennium development goals, including those contained in the Millennium Declaration, in particular to halve by 2015 the proportion of people who suffer from hunger, including through initiatives at all levels to:

(a) Support the development and implementation of national policies and programmes, including research programmes and development plans of African countries to regenerate their agricultural sector and sustainably develop their fisheries, and increase investment in infrastructure, technology and extension services, according to country needs. African countries should be in the process of developing and implementing food security strategies, within the context of national poverty eradication programmes, by 2005;

(b) Promote and support efforts and initiatives to secure equitable access to land tenure and clarify resource rights and responsibilities, through land and tenure reform processes which respect the rule of law and are enshrined in national law, and to provide access to credit to all, especially to women, and that enable economic and social empowerment and poverty eradication as well as efficient and ecologically sound utilization of land, and enable women producers to become decision makers and owners in the sector, including the right to inherit land;

(c) Improve market access for goods, including goods originating from African countries, in particular least developed countries, within the framework of the Doha Ministerial Declaration, without prejudging the outcome of the WTO negotiations and also within the framework of preferential agreements;

(d) Provide support for African countries to improve regional trade and economic integration between African countries. Attract and increase investment in regional market infrastructure;

(e) Support livestock development programmes aimed at progressive and effective control of animal diseases.

62. Achieve sound management of chemicals, with particular focus on hazardous chemicals and wastes, inter alia, through initiatives to assist African countries in elaborating national chemical profiles, and regional and national frameworks and strategies for chemical management and establishing chemical focal points.

63. Bridge the digital divide and create digital opportunity in terms of access infrastructure and technology transfer and application, through integrated initiatives for Africa. Create an enabling environment to attract investments, accelerate existing and new programmes and projects to connect essential institutions, and stimulate the adoption of information communication technologies in government and commerce programmes and other aspects of national economic and social life.

64. Support Africa's efforts to attain sustainable tourism that contributes to social, economic and infrastructure development through the following measures:

(a) Implementing projects at the local, national and subregional levels, with specific emphasis on marketing African tourism products, such as adventure tourism, eco-tourism and cultural tourism;

(b) Establishing and supporting national and cross-border conservation areas to promote ecosystem conservation according to the ecosystem approach, and to promote sustainable tourism;

(c) Respecting local traditions and cultures and promoting the use of indigenous knowledge in natural resource management and eco-tourism;

(d) Assisting host communities in managing their tourism projects for maximum benefit, while limiting negative impact on their traditions, culture and environment;

(e) Support the conservation of Africa's biological diversity, the sustainable use of its components and the fair and equitable sharing of the benefits arising out of the utilization of genetic resources, in accordance with commitments that countries have under biodiversity-related agreements to which they are parties, including such agreements as the Convention on Biological Diversity and the Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora, as well as regional biodiversity agreements.

65. Support African countries in their efforts to implement the Habitat Agenda and the Istanbul Declaration through initiatives to strengthen national and local institutional capacities in the areas of sustainable urbanization and human settlements, provide support for adequate shelter and basic services and the development of efficient and effective governance systems in cities and other human settlements, and strengthen, inter alia, the United Nations Human Settlements Programme/UNEP managing water for African cities programme.

VIII.bis Other regional initiatives

66. Important initiatives have been developed within other United Nations regions and regional, subregional and transregional forums to promote sustainable development. The international community welcomes these efforts and the results already achieved, and calls for actions at all levels for their further development, while encouraging interregional, intraregional and international cooperation in this respect, and expresses its support for their further development and implementation by the countries of the regions.

Sustainable development in Latin America and the Caribbean

67. The Initiative of Latin America and the Caribbean on Sustainable Development is an undertaking by the leaders of that region that, building on the Platform for Action on the Road to Johannesburg 2002, which was approved in Rio de Janeiro in October 2001, recognizes the importance of regional actions towards sustainable development and takes into account the region's singularities, shared visions and cultural diversity. It is targeted towards the adoption of concrete actions in different areas of sustainable development, such as biodiversity, water resources, vulnerabilities and sustainable cities, social aspects (including health and poverty), economic aspects (including energy) and institutional arrangements (including capacity-building, indicators and participation of civil society), taking into account ethics for sustainable development.

68. The Initiative envisages the development of actions among countries in the region that may foster South-South cooperation and may count with the support of groups of countries, as well as multilateral and regional organizations, including financial institutions. Being a framework for cooperation, the Initiative is open to partnerships with governments and all major groups.

Sustainable development in Asia and the Pacific

69. Bearing in mind the target of halving the number of people who live in poverty by the year 2015, as provided in the Millennium Declaration, the Phnom Penh Regional Platform on Sustainable Development for Asia and the Pacific recognized that the region contains over half of the world's population and the largest number of the world's people living in poverty. Hence,

sustainable development in the region is critical to achieving sustainable development at the global level.

70. The Regional Platform identified seven initiatives for follow-up action: capacity-building for sustainable development; poverty reduction for sustainable development; cleaner production and sustainable energy; land management and biodiversity conservation; protection and management of and access to freshwater resources; oceans, coastal and marine resources and sustainable development of small island developing States; and action on atmosphere and climate change. Follow-up actions of these initiatives will be taken through national strategies and relevant regional and subregional initiatives, such as the Regional Action Programme for Environmentally Sound and Sustainable Development and the Kitakyushu Initiative for a Clean Environment, adopted at the Fourth Ministerial Conference on Environment and Development in Asia and the Pacific organized by the Economic and Social Commission for Asia and the Pacific.

Sustainable development in the West Asia region

71. The West Asia region is known for its scarce water and limited fertile land resources. The region has made progress to a more knowledge-based production of higher value-added commodities.

72. The regional preparatory meeting endorsed the following priorities: poverty alleviation, relief of debt burden; and sustainable management of natural resources, including, inter alia, integrated water resources management, implementation of programmes to combat desertification, integrated coastal zone management, and land and water pollution control.

Sustainable development in the Economic Commission for Europe region

73. The Economic Commission for Europe (ECE) regional ministerial meeting for the World Summit on Sustainable Development recognized that the region has a major role to play and responsibilities in global efforts to achieve sustainable development by concrete actions. The region recognized that different levels of economic development in countries of the region may require the application of different approaches and mechanisms to implement Agenda 21. In order to address the three pillars of sustainable development in a mutually reinforcing way, the region identified its priority actions for the ECE region for sustainable development in paragraphs 32-46 of a ministerial statement.

74. In furtherance of the region's commitment to sustainable development, there are ongoing efforts at the regional, subregional and transregional levels, including, inter alia, the Environment for Europe process; the fifth ECE ministerial conference, to be held in Kiev in May 2003; the development of an environmental strategy for the 12 countries of Eastern Europe; the Caucasus and Central Asia; the Central Asian Agenda 21; OECD work on sustainable development, the EU sustainable development strategy; and regional and subregional conventions and processes relevant to sustainable development, including, inter alia, the Aarhus Convention, the Alpine Convention, the North American Commission on Environmental Cooperation, the Boundary Waters Treaty, the Iqaluit Declaration of the Arctic Council, the Baltic Agenda 21 and the Mediterranean Agenda 21.

IX. Means of implementation*

75. The implementation of Agenda 21 and the achievement of the internationally agreed development goals, including those contained in the Millennium Declaration as well as in the present plan of action, require a substantially increased effort, both by countries themselves and by the rest of the international community, based on the recognition that each country has primary responsibility for its own development and that the role of national policies and development strategies cannot be overemphasized, taking fully into account the Rio principles, including, in particular, the principle of common but differentiated responsibilities, which states:

“States shall cooperate in a spirit of global partnership to conserve, protect and restore the health and integrity of the Earth’s ecosystem. In view of the different contributions to global environmental degradation, States have common but differentiated responsibilities. The developed countries acknowledge the responsibility that they bear in the international pursuit of sustainable development in view of the pressures their societies place on the global environment and of the technologies and financial resources they command.”

The internationally agreed development goals, including those contained in the Millennium Declaration and Agenda 21, as well as in the present plan of action, will require significant increases in the flow of financial resources as elaborated in the Monterrey Consensus, including through new and additional financial resources, in particular to developing countries, to support the implementation of national policies and programmes developed by them, improved trade opportunities, access to and transfer of environmentally sound technologies on a concessional or preferential basis, as mutually agreed, education and awareness-raising, capacity-building, and information for decision-making and scientific capabilities within the agreed time frame required to meet these goals and initiatives. Progress to this end will require that the international community implement the outcomes of major United Nations conferences, such as the programmes of action adopted at the Third United Nations Conference on the Least Developed Countries, and the Global Conference on the Sustainable Development of Small Island Developing States, and relevant international agreements since 1992, particularly those of the International Conference on Financing for Development and the Fourth WTO Ministerial Conference, including building on them as part of a process of achieving sustainable development.

76. Mobilizing and increasing the effective use of financial resources and achieving the national and international economic conditions needed to fulfil internationally agreed development goals, including those contained in the Millennium Declaration, to eliminate poverty, improve social conditions and raise living standards and protect our environment, will be our first step to ensuring that the twenty-first century becomes the century of sustainable development for all.

77. In our common pursuit of growth, poverty eradication and sustainable development, a critical challenge is to ensure the necessary internal conditions for mobilizing domestic savings, both public and private, sustaining adequate levels of productive investment and increasing human capacity. A crucial task is to enhance the efficacy, coherence and consistency of macroeconomic policies. An enabling domestic environment is vital for mobilizing domestic resources, increasing productivity, reducing capital flight, encouraging the private sector, and attracting and making effective use of international investment and assistance. Efforts to create such an environment should be supported by the international community.

78. Facilitate greater flows of foreign direct investment so as to support the sustainable development activities, including the development of infrastructure, of developing countries,

* Because the structure of chapter IX was changed in the course of negotiations, so that its paragraph numbering no longer corresponds to the earlier version contained in document A/CONF.199/L.1, Latin ordinal numbers (bis, ter etc.) are used after paragraph 119 until the end of the chapter in order not to disrupt the paragraph numbering of the following chapter, which was not so changed.

and enhance the benefits that developing countries can draw from foreign direct investment, with particular actions to:

(a) Create the necessary domestic and international conditions to facilitate significant increases in the flow of FDI to developing countries, in particular the least developed countries, which is critical to sustainable development, particularly FDI flows for infrastructure development and other priority areas in developing countries to supplement the domestic resources mobilized by them;

(b) Encourage foreign direct investment in developing countries and countries with economies in transition through export credits that could be instrumental to sustainable development;

79. Recognize that a substantial increase in ODA and other resources will be required if developing countries are to achieve the internationally agreed development goals and objectives, including those contained in the Millennium Declaration. To build support for ODA, we will cooperate to further improve policies and development strategies, both nationally and internationally, to enhance aid effectiveness, with actions to:

(a) Make available the increased ODA commitments announced by several developed countries at the International Conference on Financing for Development. Urge the developed countries that have not done so to make concrete efforts towards the target of 0.7 per cent of GNP as ODA to developing countries, and effectively implement their commitment on ODA to the least developed countries as contained in paragraph 83 of the Programme of Action for the Least Developed Countries for the Decade 2001-2010. We also encourage developing countries to build on progress achieved in ensuring that ODA is used effectively to help achieve development goals and targets in accordance with the outcome of the International Conference on Financing for Development. We acknowledge the efforts of all donors, commend those donors whose ODA contributions exceed, reach or are increasing towards the targets, and underline the importance of undertaking to examine the means and time frames for achieving the targets and goals;

(b) Encourage recipient and donor countries, as well as international institutions, to make ODA more efficient and effective for poverty eradication, sustained economic growth and sustainable development. In this regard, intensify efforts by the multilateral and bilateral financial and development institutions, in accordance with paragraph 43 of the Monterrey Consensus, in particular to harmonize their operational procedures at the highest standards, so as to reduce transaction costs and make ODA disbursement and delivery more flexible and more responsive to the needs of developing countries, taking into account national development needs and objectives under the ownership of recipient countries, and to use development frameworks that are owned and driven by developing countries and that embody poverty reduction strategies, including poverty reduction strategy papers, as vehicles for aid delivery, upon request.

80. Make full and effective use of existing financial mechanisms and institutions, including through actions at all levels to:

(a) Strengthen ongoing efforts to reform the existing international financial architecture, to foster a transparent, equitable and inclusive system that is able to provide for the effective participation of developing countries in the international economic decision-making processes and institutions, as well as for their effective and equitable participation in the formulation of financial standards and codes;

(b) Promote, inter alia, measures in source and destination countries to improve transparency and information about financial flows to contribute to stability in the international financial environment. Measures that mitigate the impact of excessive volatility of short-term capital flows are important and must be considered;

(c) Work to ensure that the funds are made available on a timely, more assured and predictable basis to international organizations and agencies, where appropriate, for their sustainable development activities, programmes and projects;

(d) Encourage the private sector, including transnational corporations, private foundations and civil society institutions, to provide financial and technical assistance to developing countries;

(e) Support new and existing public/private sector financing mechanisms for developing countries and countries with economies in transition, to benefit in particular small entrepreneurs and small, medium-sized and community-based enterprises and to improve their infrastructure, while ensuring the transparency and accountability of such mechanisms.

81. Welcome the successful and substantial third replenishment of the GEF, which will enable it to address the funding requirements of new focal areas and existing ones and continue to be responsive to the needs and concerns of its recipient countries, in particular developing countries, and further encourage GEF to leverage additional funds from key public and private organizations, improve the management of funds through more speedy and streamlined procedures and simplify its project cycle.

82. Explore ways of generating new public and private innovative sources of finance for development purposes, provided that those sources do not unduly burden developing countries, noting the proposal to use special drawing rights allocations for development purposes, as set forth in paragraph 44 of the Monterrey Consensus.

83. Reduce unsustainable debt burden through such actions as debt relief and, as appropriate, debt cancellation and other innovative mechanisms geared to comprehensively address the debt problems of developing countries, in particular the poorest and most heavily indebted ones. Therefore, debt relief measures should, where appropriate, be pursued vigorously and expeditiously, including within the Paris and London Clubs and other relevant forums, in order to contribute to debt sustainability and facilitate sustainable development, while recognizing that debtors and creditors must share responsibility for preventing and resolving unsustainable debt situations, and that external debt relief can play a key role in liberating resources that can then be directed towards activities consistent with attaining sustainable growth and development. Therefore, we support paragraphs 47 through 51 of the Monterrey Consensus dealing with external debt. Debt relief arrangements should seek to avoid imposing any unfair burdens on other developing countries. There should be an increase in the use of grants for the poorest, debt-vulnerable countries. Countries are encouraged to develop national comprehensive strategies to monitor and manage external liabilities as a key element in reducing national vulnerabilities. In this regard, actions are required to:

(a) Implement speedily, effectively and fully the enhanced heavily indebted poor countries (HIPC) initiative, which should be fully financed through additional resources, taking into consideration, as appropriate, measures to address any fundamental changes in the economic circumstances of those developing countries with unsustainable debt burden caused by natural catastrophes, severe terms-of-trade shocks or affected by conflict, taking into account initiatives which have been undertaken to reduce outstanding indebtedness;

(b) Encourage participation in the HIPC initiative of all creditors that have not yet done so;

(c) Bring international debtors and creditors together in relevant international forums to restructure unsustainable debt in a timely and efficient manner, taking into account the need to involve the private sector in the resolution of crises due to indebtedness, where appropriate;

(d) Acknowledge the problems of the debt sustainability of some non-HIPC low-income countries, in particular those facing exceptional circumstances;

(e) Encourage exploring innovative mechanisms to comprehensively address the debt problems of developing countries, including middle-income countries and countries with economies in transition. Such mechanisms may include debt-for-sustainable-development swaps;

(f) Encourage donor countries to take steps to ensure that resources provided for debt relief do not detract from ODA resources intended to be available for developing countries.

84. Recognizing the major role that trade can play in achieving sustainable development and in eradicating poverty, we encourage WTO members to pursue the work programme agreed at the Fourth WTO Ministerial Conference. In order for developing countries, especially the least developed among them, to secure their share in the growth of world trade commensurate with the needs of their economic development, we urge WTO members to take the following actions:

(a) Facilitate the accession of all developing countries, particularly the least developed countries, as well as countries with economies in transition, that apply for membership of WTO, in accordance with the Monterrey Consensus;

(b) Support the Doha work programme as an important commitment on the part of developed and developing countries to mainstream appropriate trade policies in their respective development policies and programmes;

(c) Implement substantial trade-related technical assistance and capacity-building measures and support the Doha Development Agenda Global Trust Fund established after the Fourth WTO Ministerial Conference as an important step forward in ensuring a sound and predictable basis for WTO-related technical assistance and capacity-building;

(d) Implement the New Strategy for WTO Technical Cooperation for Capacity-Building, Growth and Integration;

(e) Fully support the implementation of the Integrated Framework for Trade-Related Technical Assistance to Least Developed Countries, and urge development partners to significantly increase contributions to the Trust Fund of the Framework, in accordance with the Doha Ministerial Declaration.

85. In accordance with the Doha Declaration as well as with relevant decisions taken at Doha, we are determined to take concrete action to address issues and concerns raised by developing countries regarding the implementation of some WTO agreements and decisions, including the difficulties and resource constraints faced by them in fulfilling those agreements.

86. Call upon WTO members to fulfil the commitments made in the Doha Ministerial Declaration, notably in terms of market access, in particular for products of export interest to developing countries, especially least developed countries, by implementing the following actions, taking into account paragraph 45 of the Doha Ministerial Declaration:

(a) Review all special and differential treatment provisions with a view to strengthening them and making them more precise, effective and operational, in accordance with paragraph 44 of the Doha Ministerial Declaration;

(b) Aim to reduce or, as appropriate, eliminate tariffs on non-agricultural products, including the reduction or elimination of tariff peaks, high tariffs and tariff escalation, as well as non-tariff barriers, in particular on products of export interest to developing countries. Product coverage should be comprehensive and without a priori exclusions. The negotiations shall take fully into account the special needs and interests of developing and least developed countries, including through less than full reciprocity in reduction commitments, in accordance with the Doha Ministerial Declaration;

(c) Fulfil, without prejudging the outcome of the negotiations, the commitment for comprehensive negotiations initiated under article 20 of the Agreement on Agriculture as

referred to in paragraphs 13 and 14 of the Doha Ministerial Declaration, aiming at substantial improvements in market access, reductions of with a view to phasing out all forms of export subsidies, and substantial reductions in trade-distorting domestic support, while agreeing that the provisions for special and differential treatment for developing countries shall be an integral part of all elements of the negotiations and shall be embodied in the schedules of concession and commitments and, as appropriate, in the rules and disciplines to be negotiated, so as to be operationally effective and to enable developing countries to effectively take account of their development needs, including food security and rural development. Take note of the non-trade concerns reflected in the negotiating proposals submitted by WTO members and confirm that non-trade concerns will be taken into account in the negotiations as provided for in the Agreement on Agriculture, in accordance with the Doha Ministerial Declaration.

87. Call on developed countries that have not already done so to work towards the objective of duty-free and quota-free access for all least developed countries' exports, as envisaged in the Programme of Action for the Least Developed Countries for the Decade 2001-2010, which was adopted in Brussels on 20 May 2001.

88. Commit to actively pursue the WTO work programme to address the trade-related issues and concerns affecting the fuller integration of small, vulnerable economies into the multilateral trading system in a manner commensurate with their special circumstances and in support of their efforts towards sustainable development, in accordance with paragraph 35 of the Doha Declaration.

89. Build the capacity of commodity-dependent countries to diversify exports through, inter alia, financial and technical assistance, international assistance for economic diversification and sustainable resource management, and address the instability of commodity prices and declining terms of trade, as well as strengthen the activities covered by the Second Account of the Common Fund for Commodities to support sustainable development.

90. Enhance the benefits for developing countries, as well as countries with economies in transition, from trade liberalization, including through public-private partnerships, through, inter alia, action at all levels, including through financial support for technical assistance, the development of technology and capacity-building to developing countries to:

- (a) Enhance trade infrastructure and strengthen institutions;
- (b) Increase developing country capacity to diversify and increase exports to cope with the instability of commodity prices and declining terms of trade;
- (c) Increase the value added of developing country exports.

91. Continue to enhance the mutual supportiveness of trade, environment and development with a view to achieving sustainable development through actions at all levels to:

(a) Encourage the WTO Committee on Trade and Environment and the WTO Committee on Trade and Development, within their respective mandates, to each act as a forum to identify and debate developmental and environmental aspects of the negotiations, in order to help achieve an outcome which benefits sustainable development in accordance with the commitments made under the Doha Ministerial Declaration;

(b) Support the completion of the work programme of the Doha Ministerial Declaration on subsidies so as to promote sustainable development and enhance the environment, and encourage reform of subsidies that have considerable negative effects on the environment and are incompatible with sustainable development;

(c) Encourage efforts to promote cooperation on trade, environment and development, including in the field of providing technical assistance to developing countries, between the secretariats of WTO, UNCTAD, UNDP, UNEP and other relevant international environmental and development and regional organizations;

(d) Encourage the voluntary use of environmental impact assessments as an important national-level tool to better identify trade, environment and development interlinkages. Further encourage countries and international organizations with experience in this field to provide technical assistance to developing countries for these purposes.

92. Promote mutual supportiveness between the multilateral trading system and the multilateral environmental agreements, consistent with sustainable development goals, in support of the work programme agreed through WTO, while recognizing the importance of maintaining the integrity of both sets of instruments.

93. Complement and support the Doha Ministerial Declaration and the Monterrey Consensus by undertaking further action at the national, regional and international levels, including through public/private partnerships, to enhance the benefits, in particular for developing countries as well as for countries with economies in transition, of trade liberalization, through, inter alia, actions at all levels to:

(a) Establish and strengthen existing trade and cooperation agreements, consistent with the multilateral trading system, with a view to achieving sustainable development;

(b) Support voluntary WTO compatible market-based initiatives for the creation and expansion of domestic and international markets for environmentally friendly goods and services, including organic products, which maximize environmental and developmental benefits through, inter alia, capacity-building and technical assistance to developing countries;

(c) Support measures to simplify and make more transparent domestic regulations and procedures that affect trade so as to assist exporters, particularly those from developing countries.

94. Address the public health problems affecting many developing and least developed countries, especially those resulting from HIV/AIDS, tuberculosis, malaria and other epidemics, while noting the importance of the Doha Declaration on the TRIPS Agreement and Public Health, in which it has been agreed that the TRIPS Agreement does not and should not prevent WTO members from taking measures to protect public health. Accordingly, while reiterating our commitment to the TRIPS Agreement, we reaffirm that the Agreement can and should be interpreted and implemented in a manner supportive of WTO members' right to protect public health and in particular to promote access to medicines for all.

95. States should cooperate to promote a supportive and open international economic system that would lead to economic growth and sustainable development in all countries to better address the problems of environmental degradation. Trade policy measures for environmental purposes should not constitute a means of arbitrary or unjustifiable discrimination or a disguised restriction on international trade. Unilateral actions to deal with environmental challenges outside the jurisdiction of the importing country should be avoided. Environmental measures addressing transboundary or global environmental problems should, as far as possible, be based on an international consensus.

96. Take steps with a view to the avoidance of and refrain from any unilateral measure not in accordance with international law and the Charter of the United Nations that impedes the full achievement of economic and social development by the population of the affected countries, in particular women and children, that hinders their well-being and that creates obstacles to the full enjoyment of their human rights, including the right of everyone to a standard of living adequate for their health and well-being and their right to food, medical care and the necessary social services. Ensure that food and medicine are not used as tools for political pressure.

97. Take further effective measures to remove obstacles to the realization of the right of peoples to self-determination, in particular peoples living under colonial and foreign occupation, which continue to adversely affect their economic and social development and are incompatible with the dignity and worth of the human person and must be combated and eliminated. People

under foreign occupation must be protected in accordance with the provisions of international humanitarian law.

98. In accordance with the Declaration on Principles of International Law concerning Friendly Relations and Cooperation among States in accordance with the Charter of the United Nations, this shall not be construed as authorizing or encouraging any action which would dismember or impair, totally or in part, the territorial integrity or political unity of sovereign and independent States conducting themselves in compliance with the principle of equal rights and self-determination of peoples and thus possessed of a Government representing the whole people belonging to the territory without distinction of any kind.

98.bis. Further resolve to take concerted action against international terrorism, which causes serious obstacles to sustainable development.

* * *

99. Promote, facilitate and finance, as appropriate, access to and the development, transfer and diffusion of environmentally sound technologies and corresponding know-how, in particular to developing countries and countries with economies in transition on favourable terms, including on concessional and preferential terms, as mutually agreed, as set out in chapter 34 of Agenda 21, including through urgent actions at all levels to:

- (a) Provide information more effectively;
- (b) Enhance existing national institutional capacity in developing countries to improve access to and the development, transfer and diffusion of environmentally sound technologies and corresponding know-how;
- (c) Facilitate country-driven technology needs assessments;
- (d) Establish legal and regulatory frameworks in both supplier and recipient countries that expedite the transfer of environmentally sound technologies in a cost-effective manner by both public and private sectors and support their implementation;
- (e) Promote the access and transfer of technology related to early warning systems and to mitigation programmes to developing countries affected by natural disasters.

100. Improve the transfer of technologies to developing countries, in particular at the bilateral and regional levels, including through urgent actions at all levels to:

- (a) Improve interaction and collaboration, stakeholder relationships and networks between and among universities, research institutions, government agencies and the private sector;
- (b) Develop and strengthen networking of related institutional support structures, such as technology and productivity centres, research, training and development institutions, and national and regional cleaner production centres;
- (c) Create partnerships conducive to investment and technology transfer, development and diffusion, to assist developing countries, as well as countries with economies in transition, in sharing best practices and promoting programmes of assistance, and encourage collaboration between corporations and research institutes to enhance industrial efficiency, agricultural productivity, environmental management and competitiveness;
- (d) Provide assistance to developing countries, as well as countries with economies in transition, in accessing environmentally sound technologies that are publicly owned or in the public domain, as well as available knowledge in the public domain on science and technology, and in accessing the know-how and expertise required in order for them to make independent use of this knowledge in pursuing their development goals;

(e) Support existing mechanisms and, where appropriate, establish new mechanisms for the development, transfer and diffusion of environmentally sound technologies to developing countries and economies in transition.

* * *

101. Assist developing countries in building capacity to access a larger share of multilateral and global research and development programmes. In this regard, strengthen and, where appropriate, create centres for sustainable development in developing countries.

102. Build greater capacity in science and technology for sustainable development, with action to improve collaboration and partnerships on research and development and their widespread application among research institutions, universities, the private sector, governments, NGOs and networks, as well as between and among scientists and academics of developing and developed countries, and in this regard encourage networking with and between centres of scientific excellence in developing countries.

103. Improve policy and decision-making at all levels through, inter alia, improved collaboration between natural and social scientists, and between scientists and policy makers, including through urgent actions at all levels to:

(a) Increase the use of scientific knowledge and technology, and increase the beneficial use of local and indigenous knowledge in a manner respectful of the holders of that knowledge and consistent with national law;

(b) Make greater use of integrated scientific assessments, risk assessments and interdisciplinary and intersectoral approaches;

(c) Continue to support and collaborate with international scientific assessments supporting decision-making, including the Intergovernmental Panel on Climate Change, with the broad participation of developing country experts;

(d) Assist developing countries in developing and implementing science and technology policies;

(e) Establish partnerships between scientific, public and private institutions, and by integrating scientists' advice into decision-making bodies in order to ensure a greater role for science, technology development and engineering sectors;

(f) Promote and improve science-based decision-making and reaffirm the precautionary approach as set out in principle 15 of the Rio Declaration on Environment and Development, which states:

"In order to protect the environment, the precautionary approach shall be widely applied by States according to their capabilities. Where there are threats of serious or irreversible damage, lack of full scientific certainty shall not be used as a reason for postponing cost-effective measures to prevent environmental degradation."

104. Assist developing countries, through international cooperation, in enhancing their capacity in their efforts to address issues pertaining to environmental protection including in their formulation and implementation of policies for environmental management and protection, including through urgent actions at all levels to:

(a) Improve their use of science and technology for environmental monitoring, assessment models, accurate databases and integrated information systems;

(b) Promote and, where appropriate, improve their use of satellite technologies for quality data collection, verification and updating, and further improvement of aerial and ground-based observations, in support of their efforts to collect quality, accurate, long-term, consistent and reliable data;

(c) Set up and, where appropriate, further develop national statistical services capable of providing sound data on science education and research and development activities that are necessary for effective science and technology policy-making.

105. Establish regular channels between policy makers and the scientific community for requesting and receiving science and technology advice for the implementation of Agenda 21, and create and strengthen networks for science and education for sustainable development, at all levels, with the aim of sharing knowledge, experience and best practices and building scientific capacities, particularly in developing countries.

106. Use information and communication technologies, where appropriate, as tools to increase the frequency of communication and the sharing of experience and knowledge, and to improve the quality of and access to information and communications technology in all countries, building on the work facilitated by the United Nations Information and Communications Technology Task Force and the efforts of other relevant international and regional forums.

107. Support publicly funded research and development entities to engage in strategic alliances for the purpose of enhancing research and development to achieve cleaner production and product technologies, through, inter alia, the mobilization from all sources of adequate financial and technical resources, including new and additional resources, and encourage the transfer and diffusion of those technologies, in particular to developing countries.

108. Examine issues of global public interest through open, transparent and inclusive workshops to promote a better public understanding of such questions.

* * *

109. Education is critical for promoting sustainable development. It is therefore essential to mobilize necessary resources, including financial resources at all levels, by bilateral and multilateral donors, including the World Bank and the regional development banks, by civil society and by foundations, to complement the efforts by national governments to pursue the following goals and actions:

(a) Meet the development goal contained in the Millennium Declaration of achieving universal primary education, ensuring that, by 2015, children everywhere, boys and girls alike, will be able to complete a full course of primary schooling;

(b) Provide all children, particularly those living in rural areas and those living in poverty, especially girls, with the access and opportunity to complete a full course of primary education;

110. Provide financial assistance and support to education, research, public awareness programmes and developmental institutions in developing countries and countries with economies in transition in order to:

(a) Sustain their educational infrastructures and programmes, including those related to environment and public health education;

(b) Consider means of avoiding the frequent, serious financial constraints faced by many institutions of higher learning, including universities around the world, particularly in developing countries and countries in transition.

111. Address the impact of HIV/AIDS on the educational system in those countries seriously affected by the pandemic.

112. Allocate national and international resources for basic education as proposed by the Dakar Framework for Action on Education for All and for improved integration of sustainable development into education and in bilateral and multilateral development programmes, and improve integration between publicly funded research and development and development programmes.

113. Eliminate gender disparity in primary and secondary education by 2005, as provided in the Dakar Framework for Action on Education for All, and at all levels of education no later than 2015, to meet the development goals contained in the Millennium Declaration, with action to ensure, inter alia, equal access to all levels and forms of education, training and capacity-building by gender mainstreaming, and by creating a gender-sensitive educational system.

114. Integrate sustainable development into education systems at all levels of education in order to promote education as a key agent for change.

115. Develop, implement, monitor and review education action plans and programmes at the national, subnational and local levels, as appropriate, that reflect the Dakar Framework for Action on Education for All and that are relevant to local conditions and needs leading to the achievement of community development, and make education for sustainable development a part of those plans.

116. Provide all community members with a wide range of formal and non-formal continuing educational opportunities, including volunteer community service programmes, in order to end illiteracy and emphasize the importance of lifelong learning and promote sustainable development.

117. Support the use of education to promote sustainable development, including through urgent actions at all levels to:

(a) Integrate information and communications technology in school curriculum development to ensure its access by both rural and urban communities, and provide assistance particularly to developing countries, inter alia, for the establishment of an appropriate enabling environment required for such technology;

(b) Promote, as appropriate, affordable and increased access to programmes for students, researchers and engineers from developing countries in the universities and research institutions of developed countries in order to promote the exchange of experience and capacity that will benefit all partners;

(c) Continue to implement the work programme of the Commission on Sustainable Development on education for sustainable development;

(d) Recommend to the United Nations General Assembly that it consider adopting a decade of education for sustainable development, starting in 2005.

* * *

118. Enhance and accelerate human, institutional and infrastructure capacity-building initiatives, and promote partnerships in that regard that respond to the specific needs of developing countries in the context of sustainable development.

119. Support local, national, subregional and regional initiatives, with action to develop, use and adapt knowledge and techniques and to enhance local, national, subregional and regional centres of excellence for education, research and training in order to strengthen the knowledge capacity of developing countries and countries with economies in transition through, inter alia, the mobilization from all sources of adequate financial and other resources, including new and additional resources;

119.bis Provide technical and financial assistance to developing countries, including through the strengthening of capacity-building efforts, such as the United Nations Development Programme capacity 21 programme, to:

(a) Assess their own capacity development needs and opportunities at the individual, institutional and societal levels;

(b) Design programmes for capacity-building and support for local, national and community-level programmes that focus on meeting the challenges of globalization more

effectively and attaining the internationally agreed development goals, including those contained in the Millennium Declaration;

(c) Develop the capacity of civil society, including youth, to participate, as appropriate, in designing, implementing and reviewing sustainable development policies and strategies at all levels;

(d) Build and, where appropriate, strengthen national capacities for carrying out effective implementation of Agenda 21.

* * *

119.ter Ensure access, at the national level, to environmental information and judicial and administrative proceedings in environmental matters, as well as public participation in decision-making, so as to further principle 10 of the Rio Declaration on Environment and Development, taking into full account principles 5, 7 and 11 of the Declaration.

119.quater Strengthen national and regional information and statistical and analytical services relevant to sustainable development policies and programmes, including data disaggregated by sex, age and other factors, and encourage donors to provide financial and technical support to developing countries to enhance their capacity to formulate policies and implement programmes for sustainable development.

119.quinques Encourage further work on indicators for sustainable development by countries at the national level, including integration of gender aspects, on a voluntary basis, in line with national conditions and priorities.

119.sexies Promote further work on indicators, in conformity with paragraph 3 of decision 9/4 of the Commission on Sustainable Development.

119.septies Promote the development and wider use of earth observation technologies, including satellite remote sensing, global mapping and geographic information systems, to collect quality data on environmental impacts, land use and land-use changes, including through urgent actions at all levels to:

(a) Strengthen cooperation and coordination among global observing systems and research programmes for integrated global observations, taking into account the need for building capacity and sharing of data from ground-based observations, satellite remote sensing and other sources among all countries;

(b) Develop information systems that make the sharing of valuable data possible, including the active exchange of Earth observation data;

(c) Encourage initiatives and partnerships for global mapping.

119.octies Support countries, particularly developing countries, in their national efforts to:

(a) Collect data that are accurate, long-term, consistent and reliable;

(b) Use satellite and remote-sensing technologies for data collection and further improvement of ground-based observations;

(c) Access, explore and use geographic information by utilizing the technologies of satellite remote sensing, satellite global positioning, mapping and geographic information systems.

119.noviens Support efforts to prevent and mitigate the impacts of natural disasters, including through urgent actions at all levels to:

(a) Provide affordable access to disaster-related information for early warning purposes;

(b) Translate available data, particularly from global meteorological observation systems, into timely and useful products.

119.diciens Develop and promote the wider application of environmental impact assessments, inter alia, as a national instrument, as appropriate, to provide essential decision-support information on projects that could cause significant adverse effects to the environment.

119.undeciens Promote and further develop methodologies at policy, strategy and project levels for sustainable development decision-making at the local and national levels, and where relevant at the regional level. In this regard, emphasize that the choice of the appropriate methodology to be used in countries should be adequate to their country-specific conditions and circumstances, should be on a voluntary basis and should conform to their development priority needs.

X. Institutional framework for sustainable development

120. An effective institutional framework for sustainable development at all levels is key to the full implementation of Agenda 21, the follow-up to the outcomes of the World Summit on Sustainable Development and meeting emerging sustainable development challenges. Measures aimed at strengthening such a framework should build on the provisions of Agenda 21 as well as the 1997 Programme for its further implementation and the principles of the Rio Declaration on Environment and Development and should promote the achievement of the internationally agreed development goals, including those contained in the Millennium Declaration, taking into account the Monterrey Consensus and relevant outcomes of other major United Nations conferences and international agreements since 1992. It should be responsive to the needs of all countries, taking into account the specific needs of developing countries including the means of implementation. It should lead to the strengthening of international bodies and organizations dealing with sustainable development, while respecting their existing mandates, as well as to the strengthening of relevant regional, national and local institutions.

120.bis. Good governance is essential for sustainable development. Sound economic policies, solid democratic institutions responsive to the needs of the people and improved infrastructure are the basis for sustained economic growth, poverty eradication, and employment creation. Freedom, peace and security, domestic stability, respect for human rights, including the right to development, and the rule of law, gender equality, market-oriented policies, and an overall commitment to just and democratic societies are also essential and mutually reinforcing.

Objectives

121. Measures to strengthen sustainable development institutional arrangements at all levels should be taken within the framework of Agenda 21¹ and should build on developments since UNCED, and should lead to the achievement of, inter alia, the following objectives:

- (a) Strengthening commitments to sustainable development;
- (b) Integration of the economic, social and environmental dimensions of sustainable development in a balanced manner;
- (c) Strengthening of the implementation of Agenda 21, including through the mobilization of financial and technological resources, as well as capacity-building programmes, particularly for developing countries;
- (d) Strengthening coherence, coordination and monitoring;
- (e) Promoting the rule of law and strengthening of governmental institutions;

¹ References in the present chapter to Agenda 21 are deemed to include Agenda 21, the Programme for the Further Implementation of Agenda 21 and the outcomes of the Summit.

(f) Increasing effectiveness and efficiency through limiting overlap and duplication of activities of international organizations, within and outside the United Nations system, based on their mandates and comparative advantages;

(g) Enhancing participation and effective involvement of civil society and other relevant stakeholders in the implementation of Agenda 21, as well as promoting transparency and broad public participation;

(h) Strengthening capacities for sustainable development at all levels, including the local level, in particular those of developing countries;

(i) Strengthening international cooperation aimed at reinforcing the implementation of Agenda 21 and the outcomes of the Summit.

Strengthening the institutional framework for sustainable development at the international level

122. The international community should:

(a) Enhance the integration of sustainable development goals as reflected in Agenda 21 and support for implementation of Agenda 21 and the outcomes of the Summit into the policies, work programmes and operational guidelines of relevant United Nations agencies, programmes and funds, GEF and international financial and trade institutions within their mandates, while stressing that their activities should take full account of national programmes and priorities, particularly those of developing countries, as well as, where appropriate, countries with economies in transition, to achieve sustainable development;

(b) Strengthen collaboration within and between the United Nations system, international financial institutions, the Global Environment Facility and WTO, utilizing the United Nations Chief Executives Board for Coordination (CEB), the United Nations Development Group, the Environment Management Group and other inter-agency coordinating bodies. Strengthened inter-agency collaboration should be pursued in all relevant contexts, with special emphasis on the operational level and involving partnership arrangements on specific issues to support, in particular, developing countries' efforts in implementing Agenda 21;

(c) Strengthen and better integrate the three dimensions of sustainable development policies and programmes, and promote the full integration of sustainable development objectives into programmes and policies of bodies that have a primary focus on social issues. In particular, the social dimension of sustainable development should be strengthened, inter alia, by emphasizing follow-up to the outcomes of the World Summit for Social Development and its five-year review, and taking into account their reports, and by support to social protection systems;

(d) Fully implement the outcomes of decision I on international environmental governance adopted by the UNEP Governing Council at its seventh special session, and invite the General Assembly at its fifty-seventh session to consider the important but complex issue of establishing universal membership for the Governing Council/Global Ministerial Environment Forum;

(e) Engage actively and constructively in ensuring the timely completion of the negotiations on a comprehensive United Nations convention against corruption, including the question of repatriation of funds illicitly acquired to countries of origin;

(f) Promote corporate responsibility and accountability and the exchange of best practices in the context of sustainable development, including, as appropriate, through multi-stakeholder dialogue, such as through the Commission on Sustainable Development, and other initiatives;

(g) Take concrete action to implement the Monterrey Consensus at all levels.

123. Good governance at the international level is fundamental for achieving sustainable development. In order to ensure a dynamic and enabling international economic environment, it is important to promote global economic governance through addressing the international finance, trade, technology and investment patterns that have an impact on the development prospects of developing countries. To this effect, the international community should take all necessary and appropriate measures, including ensuring support for structural and macroeconomic reform, a comprehensive solution to the external debt problem and increasing market access for developing countries. Efforts to reform the international financial architecture need to be sustained with greater transparency and the effective participation of developing countries in decision-making processes. A universal, rule-based, open, non-discriminatory and equitable multilateral trading system, as well as meaningful trade liberalization, can substantially stimulate development worldwide, benefiting countries at all stages of development.

124. A vibrant and effective United Nations system is fundamental to the promotion of international cooperation for sustainable development and to a global economic system that works for all. To this effect, a firm commitment to the ideals of the United Nations and to the principles of international law and those enshrined in the Charter of the United Nations, and to strengthening the United Nations system and other multilateral institutions and promoting the improvement of their operations, is essential. States should also fulfil their commitment to negotiate and finalize as soon as possible a United Nations convention against corruption in all its aspects, including the question of repatriation of funds illicitly acquired to countries of origin and also to promoting stronger cooperation to eliminate money-laundering.

Role of the General Assembly

125. The General Assembly of the United Nations should adopt sustainable development as a key element of the overarching framework for United Nations activities, particularly for achieving the internationally agreed development goals, including those contained in the Millennium Declaration, and should give overall political direction to the implementation of Agenda 21 and its review.

Role of the Economic and Social Council

126. Pursuant to the relevant provisions of the Charter of the United Nations and Agenda 21 provisions regarding the Economic and Social Council and General Assembly resolutions 48/162 and 50/227, which reaffirmed the Council as the central mechanism for the coordination of the United Nations system and its specialized agencies and supervision of subsidiary bodies, in particular its functional commissions, and to promote the implementation of Agenda 21 by strengthening system-wide coordination, the Council should:

(a) Increase its role in overseeing system-wide coordination and the balanced integration of economic, social and environmental aspects of United Nations policies and programmes aimed at promoting sustainable development;

(b) Organize periodic consideration of sustainable development themes in regard to the implementation of Agenda 21, including the means of implementation. Recommendations in regard to such themes could be made by the Commission on Sustainable Development;

(c) Make full use of its high-level, coordination, operational activities and the general segments to effectively take into account all relevant aspects of the work of the United Nations on sustainable development. In this context, the Council should encourage the active participation of major groups in its high-level segment and the work of its relevant functional commissions, in accordance with the respective rules of procedure;

(d) Promote greater coordination, complementarity, effectiveness and efficiency of activities of its functional commissions and other subsidiary bodies that are relevant to the implementation of Agenda 21;

(e) Terminate the work of the Committee on Energy and Natural Resources for Development and transfer its work to the Commission on Sustainable Development;

(f) Ensure that there is a close link between the role of the Council in the follow-up to the Summit and its role in the follow-up to the Monterrey Consensus, in a sustained and coordinated manner. To that end, the Council should explore ways to develop arrangements relating to its meetings with the Bretton Woods institutions and WTO, as set out in the Monterrey Consensus;

(g) Intensify its efforts to ensure that gender mainstreaming is an integral part of its activities concerning the coordinated implementation of Agenda 21.

Role and function of the Commission on Sustainable Development

127. The Commission on Sustainable Development should continue to be the high-level commission on sustainable development within the United Nations system and serve as a forum for consideration of issues related to integration of the three dimensions of sustainable development. Although the role, functions and mandate of the Commission as set out in relevant parts of Agenda 21 and adopted in General Assembly resolution 47/191 continue to be relevant, the Commission needs to be strengthened, taking into account the role of relevant institutions and organizations. An enhanced role of the Commission should include reviewing and monitoring progress in the implementation of Agenda 21 and fostering coherence of implementation, initiatives and partnerships.

128. Within that context, the Commission should give more emphasis on actions that enable implementation at all levels, including promoting and facilitating partnerships involving Governments, international organizations and relevant stakeholders for the implementation of Agenda 21.

129. The Commission should:

- (a) Review and evaluate progress and promote further implementation of Agenda 21;
- (b) Focus on the cross-sectoral aspects of specific sectoral issues and provide a forum for better integration of policies, including through interaction among Ministers dealing with the various dimensions and sectors of sustainable development through the high-level segments;
- (c) Address new challenges and opportunities related to the implementation of Agenda 21;
- (d) The Commission should focus on actions related to implementation of Agenda 21, limiting negotiations in the sessions of the Commission to every two years;
- (e) Limit the number of themes addressed in each session.

130. In relation to its role in facilitating implementation, the Commission should emphasize the following:

- (a) Review progress and promote the further implementation of Agenda 21. In this context, the Commission should identify constraints on implementation and make recommendations to overcome those constraints;
- (b) Serve as a focal point for the discussion of partnerships that promote sustainable development, including sharing lessons learned, progress made and best practices;
- (c) Review issues related to financial assistance and transfer of technology for sustainable development, as well as capacity-building, while making full use of existing

information. In this regard, the Commission on Sustainable Development could give consideration to more effective use of national reports and regional experience and to this end make appropriate recommendations;

(d) Provide a forum for analysis and exchange of experience on measures that assist sustainable development planning, decision-making and the implementation of sustainable development strategies. In this regard, the Commission could give consideration to more effective use of national and regional reports;

(e) Take into account significant legal developments in the field of sustainable development, with due regard to the role of relevant intergovernmental bodies in promoting the implementation of Agenda 21 relating to international legal instruments and mechanisms.

131. With regard to the practical modalities and programme of work of the Commission, specific decisions on those issues should be taken by the Commission at its next session, when the Commission's thematic work programme will be elaborated. In particular, the following issues should be considered:

(a) Giving a balanced consideration to implementation of all of the mandates of the Commission contained in General Assembly resolution 47/191;

(b) Continuing to provide for more direct and substantive involvement of international organizations and major groups in the work of the Commission;

(c) Give greater consideration to the scientific contributions to sustainable development through, for example, drawing on the scientific community and encouraging national, regional and international scientific networks to be involved in the Commission;

(d) Furthering the contribution of educators to sustainable development, including, where appropriate, in the activities of the Commission;

(e) The scheduling and duration of intersessional meetings.

132. Undertake further measures to promote best practices and lessons learned in sustainable development, and in addition promote the use of contemporary methods of data collection and dissemination, including broader use of information technologies.

Role of international institutions

133. Stress the need for international institutions both within and outside the United Nations system, including international financial institutions, WTO and GEF, to enhance, within their mandates, their cooperative efforts to:

(a) Promote effective and collective support to the implementation of Agenda 21 at all levels;

(b) Enhance the effectiveness and coordination of international institutions to implement Agenda 21, the outcomes of the World Summit on Sustainable Development, relevant sustainable development aspects of the Millennium Declaration, the Monterrey Consensus and the outcomes of the fourth WTO ministerial meeting, held in Doha in November 2001.

134. Request the Secretary-General of the United Nations, utilizing the United Nations System Chief Executives Board for Coordination, including through informal collaborative efforts, to further promote system-wide inter-agency cooperation and coordination on sustainable development, to take appropriate measures to facilitate exchange of information, and to continue to keep the Economic and Social Council and the Commission informed of actions being taken to implement Agenda 21.

135. Significantly strengthen support for UNDP capacity-building programmes for sustainable development, building on the experience gained from Capacity 21, as important mechanisms for

supporting local and national development capacity-building efforts, in particular in developing countries.

136. Strengthen cooperation among UNEP and other United Nations bodies and specialized agencies, the Bretton Woods institutions and WTO, within their mandates.

137. UNEP, UN-Habitat, UNDP and UNCTAD, within their mandates, should strengthen their contribution to sustainable development programmes and the implementation of Agenda 21 at all levels, particularly in the area of promoting capacity-building.

138. To promote effective implementation of Agenda 21 at the international level, the following should also be undertaken:

(a) Streamline the international sustainable development meeting calendar and, as appropriate, reduce the number of meetings, the length of meetings and the amount of time spent on negotiated outcomes in favour of more time spent on practical matters related to implementation;

(b) Encourage partnership initiatives for implementation by all relevant actors to support the outcome of the World Summit on Sustainable Development. In this context, further development of partnerships and partnership follow-up should take note of the preparatory work for the Summit;

(c) Make full use of developments in the field of information and communication technologies.

[Paragraph 139 is deleted]

140. Strengthening of the international institutional framework for sustainable development is an evolutionary process. It is necessary to keep under review relevant arrangements; identify gaps; eliminate duplication of functions; and continue to strive for greater integration, efficiency and coordination of the economic, social and environmental dimensions of sustainable development aiming at the implementation of Agenda 21.

Strengthening institutional arrangements for sustainable development at the regional level

141. Implementation of Agenda 21 and the outcomes of the Summit should be effectively pursued at the regional and subregional levels, through the regional commissions and other regional and subregional institutions and bodies.

142. Intraregional coordination and cooperation on sustainable development should be improved among the regional commissions, United Nations Funds, programmes and agencies, regional development banks, and other regional and subregional institutions and bodies. This should include, as appropriate, support for development, enhancement and implementation of agreed regional sustainable development strategies and action plans, reflecting national and regional priorities.

143. In particular and taking into account relevant provisions of Agenda 21, the regional commissions, in collaboration with other regional and subregional bodies, should:

(a) Promote the integration of the three dimensions of sustainable development into their work in a balanced way, including through implementation of Agenda 21. To this end, the regional commissions should enhance their capacity through internal action and be provided, as appropriate, with external support;

(b) Facilitate and promote a balanced integration of the economic, social and environmental dimensions of sustainable development into the work of regional, subregional and other bodies, for example by facilitating and strengthening the exchange of experiences,

including national experience, best practices, case studies and partnership experience related to the implementation of Agenda 21;

(c) Assist in the mobilization of technical and financial assistance, and facilitate the provision of adequate financing for the implementation of regionally and subregionally agreed sustainable development programmes and projects, including addressing the objective of poverty eradication;

(d) Continue to promote multi-stakeholder participation and encourage partnerships to support the implementation of Agenda 21 at the regional and subregional levels.

144. Regionally and subregionally agreed sustainable development initiatives and programmes, such as the New Partnership for Africa's Development (NEPAD) and the interregional aspects of the globally agreed Programme of Action for the Sustainable Development of Small Island Developing States, should be supported.

Strengthening institutional frameworks for sustainable development at the national level

145. States should:

(a) Continue to promote coherent and coordinated approaches to institutional frameworks for sustainable development at all national levels, including through, as appropriate, the establishment or strengthening of existing authorities and mechanisms necessary for policy-making, coordination and implementation and enforcement of laws;

(b) Take immediate steps to make progress in the formulation and elaboration of national strategies for sustainable development and begin their implementation by 2005. To this end, as appropriate, strategies should be supported through international cooperation, taking into account the special needs of developing countries, in particular the least developed countries. Such strategies, which, where applicable, could be formulated as poverty reduction strategies that integrate economic, social and environmental aspects of sustainable development, should be pursued in accordance with each country's national priorities.

146. Each country has the primary responsibility for its own sustainable development, and the role of national policies and development strategies cannot be overemphasized. All countries should promote sustainable development at the national level by, inter alia, enacting and enforcing clear and effective laws that support sustainable development. All countries should strengthen governmental institutions, including by providing necessary infrastructure and by promoting transparency, accountability and fair administrative and judicial institutions.

146.bis All countries should also promote public participation, including through measures that provide access to information regarding legislation, regulations, activities, policies and programmes. They should also foster full public participation in sustainable development policy formulation and implementation. Women should be able to participate fully and equally in policy formulation and decision-making.

147. Further promote the establishment or enhancement of sustainable development councils and/or coordination structures at the national level, including at the local level, in order to provide a high-level focus on sustainable development policies. In that context, multi-stakeholder participation should be promoted.

148. Support efforts by all countries, particularly developing countries, as well as countries with economies in transition, to enhance national institutional arrangements for sustainable development, including at the local level. That could include promoting cross-sectoral approaches in the formulation of strategies and plans for sustainable development, such as, where applicable, poverty reduction strategies, aid coordination, encouraging participatory approaches and enhancing policy analysis, management capacity and implementation capacity, including mainstreaming a gender perspective in all those activities.

149. Enhance the role and capacity of local authorities as well as stakeholders in implementing Agenda 21 and the outcomes of the Summit and in strengthening the continuing support for local Agenda 21 programmes and associated initiatives and partnerships, and encourage, in particular, partnerships among and between local authorities and other levels of government and stakeholders to advance sustainable development as called for in, inter alia, the Habitat Agenda.

Participation of major groups

150. Enhance partnerships between governmental and non-governmental actors, including all major groups, as well as volunteer groups, on programmes and activities for the achievement of sustainable development at all levels.

[Paragraph 151 is deleted]

152. Acknowledge the consideration being given to the possible relationship between environment and human rights, including the right to development, with full and transparent participation of Member States of the United Nations and observer States.

153. Promote and support youth participation in programmes and activities relating to sustainable development through, for example, supporting local youth councils or their equivalent, and by encouraging their establishment where they do not exist.

“Success” was no miracle with some heavy price tags. Neither was the financial collapse an accident.

Unfortunately, Thailand’s “success”, achieved through spurring economic growth at all costs, bred unregulated greed and unsustainable consumption pattern, both of which seriously undermined sustainable development. The domestic regulatory institutions and their capacity were too weak to tame rampant international capital that exploited Thailand’s most vulnerable moments. Global development sustainability cannot be assured if the weak and vulnerable are not somehow protected from this rampant greed. At the same time, this incidence and Thailand’s financial collapse show that unsustainability can indeed be contagious. The global interdependency, induced by globalization and open trade, can be beneficial if win-win solutions are the principle, not the one-sided gain.

1997 was in fact a mixed year for Thailand. Before the financial collapse, Thailand had been conferred its “best” Constitution by His Majesty the King. The Constitution introduced reforms to virtually all aspects of the Thai society, especially the political institutions that guide the course of national development. Since its implementation numerous positive developments have given high hopes for Thais.

Crisis, however, has been a blessing in disguise for Thailand in some respects. First and foremost, the inevitable “wake-up call” enabled Thailand to re-evaluate its development philosophy and strategies. His Majesty the King of Thailand took part in this process by proposing the **Sufficiency Economy** as a “new” development paradigm to absorb shocks, and to be foundation for quality growth, based on moderation and sustainable livelihood. Indeed, Thailand survives peacefully through the crisis because of the new awakening and practice of moderation. No doubt, Thailand Research Fund believes that more effort is needed to discuss and experiment with this novel philosophy.

Thailand believes that practicing moderate livelihood is the only way to bring the troubled nation out of crisis onto its recovery towards a truly humane and sustainable development. Thailand has learnt through the tough time that agriculture, which cushions social and economic shocks, is the very heart of its economy. A digress on this experience indicates that helping developing countries to be on their own feet so that they would not become a burden on developed countries is an effective way in North-South engagement. In other words, developed countries will be serving their own interest by improving market access to agricultural products from developing countries.

Thailand also learns that a truly stable and sustainable development strategy requires spiritual or ethical control over the triangular foundation of economic, social and ecological aspects of development. This applies to global sustainable development, which has become a well-accepted development norm. Imagine the world development that only the rich and powerful reap most of the global benefits, while others wait for the trickled down bits. Imagine a lifeless global village that the poor have to spend most of what they have earned, on consuming services and technology of a few rich—who know only profit. Imagine a more divided social spectrum within and across national boundaries because of gender, color and different economic status. Moderation can prevent all these ills. Thailand Research Fund’s position is that moderation is not an alternative to sustainable development, but it is **the very core feature** of sustainable development that the international community must seriously consider.

Thailand has long recognized the value of open, frank, flexible international cooperation and exchange that brings about mutual benefits. The crux of the success towards sustainable development relies on how the international engagement provides more flexibility for developing countries to catch up with their developed counterparts—through much needed technology and knowledge sharing and opportunities for capacity enhancement. Flexibility is matched by leadership of developed nations in taking responsibilities for global environmental ills.

Rio+10 is sacrosanct. In fact, the world has no better choice, but to engage all nations in this sustainable development dialogue actively with an intension to create a better world for everyone today, and for tomorrow to come. Thailand's mixed experience reaffirms the needs for closer cooperation between nations, and better macro-management at the national and international levels.

In retrospect, during the very same time ten years ago the world witnessed two most important concurrent events on TV screens: the bombing of Iraq and the Rio Earth Summit. Ten years have passed, although the wound lingers. Today, let us hope that we will together make the right choice by **creating a better world, through peace not war.**

.....

Thailand Research Fund (TRF) is a trust fund that supports a wide range of research and development of Thailand, with an aim to serve sustainable development of the country. TRF undertook series of public awareness-raising forum, which unlimited access of academic, press, governmental and non-governmental representatives to share views on key issues. This project provides TRF an entry point to establish links between Thailand and the rest of the world in sustainable development issues. It is hoped that the process will be nurtured beyond Johannesburg so that the local development agendas can best serve global sustainable development aspiration.

Thailand Research Fund was established in response to the 1992 Research Development Endowment Act. It is a juristic body that enjoys being part of the government system but outside the government administrative bureaucracy. This freedom allows great efficiency in research support.

Thailand Research Fund Position Brief

Thailand: From Rich to Ragged, and Life Beyond Johannesburg

Towards the end of the 20th Century, no country on this planet had better feeling for unsustainable development, than Thailand; cast upon itself partly by its own act for lack of good governance, compounded by institutional, regulatory and capacity inadequacies to cushion impacts of globalization and trade and financial liberalization efforts, The original financial crisis, that has turned into an economic crisis today, has brought about social and economic curses that are more difficult to remedy than the heavy public debt Thailand has incurred upon itself with the international community. Indeed, the unfortunate had fallen upon this Kingdom unexpectedly just a couple of months after the global financial community predicted its rosy future.

What suddenly went wrong?

A number of investigations indicated the above-mentioned root causes of today's ills. In fact, Thailand's development had always trekked along a very thin line that divides sustainability and unsustainability. In retrospect, what could go wrong had gone wrong for Thailand; what happened to Thailand was not beyond logical deduction, let alone economic rationale to elucidate it. For example, at least a decade before the crisis, environmental challenges had been identified as potential threat that could "...halt future development of the country", as growth was found to deplete natural resources at alarming rates, while industrial pollution limited freshwater supply, soil erosion replenished agricultural productivity, and income disparity grew unabatedly despite success in eradicating absolute poverty. Thailand was so proud of its capacity to feed the world, to capture increasing shares of industrial product markets and to attract impressive overseas investment.

ประเทศไทยได้อะไรจากโจฮานเนสเบิร์ก ?

โดย ดร.สิดานนท์ เจษฎาพิพัฒน์

ผู้อำนวยการศูนย์เศรษฐศาสตร์นิเวศ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และ

คณะทำงานโครงการเวทีสาธารณะ : จับกระแส EARTH SUMMIT 2 สู่สังคมไทย

1. ความนำ

สาระในเอกสารนี้แบ่งออกเป็น 4 ส่วน คือ

- (1) ข้อสังเกตเกี่ยวกับการเตรียมการก่อนการประชุม WSSD ที่ประเทศแอฟริกาใต้
- (2) ข้อสังเกตเกี่ยวกับการประชุมที่กรุงโจฮานเนสเบิร์ก
- (3) ข้อสังเกตเกี่ยวกับ Plan of Implementation
- (4) ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการพัฒนาอย่างยั่งยืนของไทย

เอกสารนี้ถูกจัดเตรียมขึ้นอย่างเร่งรีบให้ทันกับการเสวนาที่สกว.และจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยจัดขึ้นในวันศุกร์ที่ 27 กันยายน 2545 เพียงเพื่อเป็นสื่อสำหรับการประกอบการสัมมนาเท่านั้น

2. ก่อนถึงโจฮานเนสเบิร์ก

การประชุม Earth Summit ที่ Rio ได้เอกสารที่สำคัญ 5 ฉบับ ที่สมาชิกประเทศจะนำกลับไปปฏิบัติโดยจัดตั้งคณะกรรมการกำกับการพัฒนาอย่างยั่งยืนขึ้นมาหนึ่งชุด เรียกว่า National Commission on Sustainable Development (NCSD) เอกสารที่เรียกว่า Agenda 21 เป็นแผนปฏิบัติการที่แนะนำให้แต่ละประเทศนำไปบูรณาการเข้ากับแผนการพัฒนาของตนเอง เพื่อให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน

นอกจากนั้น NCSD จะไปประชุมร่วมกันทุกปี เพื่อเฝ้าติดตามการดำเนินงานของแต่ละประเทศ เมื่อครบวาระ 5 ปี ก็มีการประเมินการดำเนินงานร่วมกัน เมื่อครบวาระ 10 ปี หลังจาก Earth Summit ในปี 2535 ก็มีการประชุมใหญ่ที่กรุงโจฮานเนสเบิร์ก เพื่อรายงานความคืบหน้าของการดำเนินงานทั้งหมด พร้อมกับการเจรจาต่อรองระหว่างประเทศ โดยให้ชื่อว่า การประชุมสุดยอดของโลกว่าด้วยการพัฒนาอย่างยั่งยืน (WSSD) ที่ได้รับความสนใจจากทุกมุมโลก สิ่งที่สาธารณชนไทยส่วนใหญ่ทราบ คือ ขั้นสุดท้ายของปีสุดท้าย (คือปี 2545) ก่อนการประชุม WSSD การจัดเวทีสาธารณะของภาคีการพัฒนาอย่างยั่งยืน (ที่เรียกว่า Major Groups) มีขึ้น 4 เวที คือ (1) เวที TEI (สถาบันสิ่งแวดล้อมไทย) ที่จัดร่วมกับศูนย์เศรษฐศาสตร์นิเวศ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย โดยการสนับสนุนทางการเงินจาก Earth Council (2) เวทีของกลุ่ม NGO หลัก คือคณะกรรมการประสานงาน องค์กรพัฒนาเอกชน (3) เวทีของ WWF (ประเทศไทย) และ (4) เวทีของ สกว. ที่ดำเนินการร่วมกับทางจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มีข้อสรุปมากมายและหลากหลาย

หลายจากเวทีเหล่านี้ ทั้งในแง่ของการดำเนินงานและเนื้อหาสาระเกี่ยวกับการพัฒนาทั่ว ๆ ไปของไทย และความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยกับสังคมโลก ผมมีข้อสังเกต 3 ข้อ ดังนี้

- (1) ยังต้องมีการประชาสัมพันธ์ และให้การศึกษาแก่สาธารณชนอีกมากมาย มหาศาลกว่าที่เคยปฏิบัติมา ข้อนี้ผมถือว่ารัฐบาลสอบตก
- (2) ต้องเปิดให้มีส่วนร่วมในการดำเนินงานการพัฒนาอย่างยั่งยืนของทุกภาคส่วน อย่างเปิดเผยปราศจากอคติของทุกฝ่ายตลอดเวลาอย่างต่อเนื่อง ข้อนี้ ผมถือว่า รัฐบาลสอบตกอีกเช่นกัน
- (3) การดำเนินงานตามกลไกการพัฒนาอย่างยั่งยืนยังไม่เห็นทั้งมรรคและผล ข้อนี้ ภาครัฐบาลต้องประเมินตนเองว่า เหตุใดจึงเป็นเช่นนั้น ส่วนตัวผมคิดว่า เกิดจากปัญหาทั้ง 3 ข้อรวมกันอย่างแยกไม่ออก

ข้อเท็จจริงคือ กลไกหรือกระบวนการของการพัฒนาอย่างยั่งยืนเป็นเรื่องดำเนินการไม่ ง่าย ต้องอาศัยความเข้าใจและความร่วมมือของทุกภาคส่วน ทุกคนเป็นเจ้าของกลไกนี้ร่วมกัน อีกทั้ง ต้องมีเจตนารมณ์ทางการเมือง (political will) ที่แน่วแน่ชัดเจน เริ่มตรงไหนก็ได้ แต่ต้องทำ ทั้งหมด คือ จะเริ่มที่การเมืองก็ได้ เศรษฐกิจก็ได้ สังคมก็ได้

ผมยังเชื่อมั่นว่า สังคมไทยโชคดีหลายชั้นที่เรามีกลไกเชิงสถาบัน (institutional mechanism) ที่พร้อมกว่าหลายประเทศ และกลไกเหล่านี้มิได้เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาอย่าง ยั่งยืน มีแต่จะเกื้อหนุนความพยายามดังกล่าว

3. ที่โจฮานเนสเบิร์ก

โดยส่วนตัวผมเตรียมใจไว้ 2 ประการก่อนไปร่วมกิจกรรมที่กรุงโจฮานเนสเบิร์ก โดยความ สนับสนุนทั้งหมดจาก สกว.

- (1) ผมมิได้หวังผลเลิศว่าประชาคมโลกได้ทำให้สิ่งแวดล้อมโลกดีขึ้นในช่วงทศวรรษที่ ผ่านมา และผมมิได้คิดว่า ผมเชื่อเช่นนั้นเพียงคนเดียว
- (2) ผมไม่เชื่อว่าโจฮานเนสเบิร์กจะให้อะไรเกินความคาดหวังที่กลไกพหุภาคี (multilateral mechanism) ลักษณะนี้จะมีให้ได้

ในฐานะที่เป็นนักเศรษฐศาสตร์นิเวศ (ecological economist) ผมคิดว่า

- (1) เรายัง “เกาไม่ถูกที่คัน” แม้เราจะพยายาม (แต่ยังไม่บรรลุเป้าหมายดังที่หลักฐาน หลายชิ้นได้ยืนยัน*) แก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมของแต่ละประเทศและของโลก แต่

* UNEP 2002 Global Environment Outlook 3

เรายังให้ความสำคัญกับระบบนิเวศน้อยเกินไป ข้ำร้ายเรายังมองปัญหาแบบแยกส่วน แทนที่จะมองและแก้ไขปัญหาในเชิงบูรณาการ ทำให้ วิธีการ แก้ปัญหายังค่อนข้างจำกัดที่การแก้ไขมากกว่าการป้องกัน และยังใช้เครื่องมือเดิมๆ เสียเป็นส่วนใหญ่ ขาดการทดลองเครื่องมือใหม่ ๆ อย่างกล้าหาญ (เช่น เครื่องมือทางเศรษฐศาสตร์ และเครื่องมือทางสังคมอื่นๆ)

- (2) เรายังขาดความเข้าใจเกี่ยวกับคุณค่าและคุณประโยชน์ของ สิ่งแวดล้อมทรัพยากร และระบบนิเวศ อื่นๆ ยังขาดความตระหนักถึงความสูญเสียคุณประโยชน์เหล่านี้ในทางสังคม ข้อมูล การประเมินคุณค่ามีน้อยเกินไป หยาด และไม่สามารถสื่อถึงภาคีการพัฒนาได้ เราต้องทำการบ้านในส่วนนี้อีกมาก
- (3) เรา (คือประชาชนและภาคีการพัฒนา) ยังไม่สามารถผลักดันให้ปัญหาสิ่งแวดล้อมเป็นประเด็นทางการเมืองที่มีลำดับความสำคัญสูง หรือว่าเราปล่อยให้ภาครัฐ และภาคเอกชน (หรือการแสวงผลประโยชน์ทางการเมืองเฉพาะหน้า) ตัดสิน และกำกับทิศทางการพัฒนามากเกินไป ?

แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาอย่างยั่งยืน เดิมทีมุ่งเฉพาะด้านผลประโยชน์และการกระจายผลประโยชน์ระหว่างชนรุ่นปัจจุบันและชนรุ่นต่อ ๆ ไปในอนาคตนั้น เป็นการมองปัญหาการพัฒนาของโลกอย่างคับแคบ มองมนุษย์ก่อนสิ่งแวดล้อม ซึ่งผมคิดว่ามีปัญหา ทำให้เราได้ในสิ่งที่ได้อย่างทุกวันนี้

4. โลกได้อะไรจากโจฮานเนสเบิร์ก ?

โลกได้ความตกลงอีก 1 ฉบับจากกลไกพหุภาคีที่ย่างยาก ขาดความศักดิ์สิทธิ์ และไม่คุ้มค่าทางเศรษฐกิจ สิ่งที่เราเรียกว่า Plan of Implementation ในร่างที่ยังไม่สมบูรณ์จำนวน 54 หน้า นั้น เป็นสิ่งที่ดีพอสมควรเท่าที่จะคาดหวังได้ แต่เพราะผมไม่คาดหวังมาก่อน ข้อตกลงที่ได้จึงนับว่าไม่เลว โดยเฉพาะ เมื่อได้มีประสบการณ์ตลอดกระบวนการอยู่บ้าง

- (1) โดยลำพังกลไกพหุภาคีเช่นที่ปฏิบัติกันอยู่ มีความยุ่งยากซับซ้อนอยู่แล้ว สิ่งที่ได้จึงยากจะเลี่ยงจากการเป็น “สัญญา” ที่เกิดจากการประนีประนอม ทั้งโดยสาระและภาษาที่ใช้ ความพยายามครอบคลุมประเด็นต่าง ๆ ที่เข้าสูการเจรจา ทำให้การเจรจายากเย็นยิ่งขึ้น และในที่สุด ทุกคนก็ได้รับในสิ่งที่ต้องการบ้าง มากบ้างน้อยบ้าง ขึ้นอยู่กับความชำนาญในการเจรจาหวานล่อม ผูกมิตร ประนีประนอม และอำนาจทางการเงิน

- (2) สารระใน Plan of Implementation มี 10 บท คือ (1) บทนำ ที่อาร์มภพที่มาและภาพใหญ่ของข้อตกลงหรือความเห็นชอบร่วม (2) การแก้ไขปัญหาความยากจน (3) การทำให้การบริโภคและการผลิตเกิดความยั่งยืน (4) การปกป้องและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ (5) การพัฒนาในกระแสโลกาภิวัตน์ (6) การพัฒนาของประเทศที่เป็นเกาะเล็ก ๆ (7) การพัฒนาของทวีปแอฟริกา (8) สุขภาพและการพัฒนาอย่างยั่งยืน (9) กลไกการดำเนินการและ (10) สถาบันเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน

ผมคิดว่าสารระที่ครอบคลุมนั้นค่อนข้างดี และยังคงตอกย้ำถึงความจำเป็นต้องสนับสนุนในทุกวิถีทางให้การพัฒนาของโลกยั่งยืน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การตอกย้ำ Agenda 21 และการผูกโยงข้อตกลงอื่นๆ เข้ามาสนับสนุนข้อตกลงนี้ เพื่อสนับสนุนการพัฒนาอย่างยั่งยืน การประนีประนอมมีข้อดีที่ทำให้การครอบคลุมสารระที่ประเทศเข้าร่วมประชุมสนใจ และทำให้เกิดความยืดหยุ่นในการเจรจา วิธีการดำเนินงาน และสารระที่ได้

อย่างไรก็ดี ผมมีข้อสังเกตว่า

- ภูมิภาคเอเชีย “ได้” น้อยเกินไปจากกระบวนการพหุภาคีนี้ อาจจะเป็นเพราะความสนใจและผลประโยชน์ที่หลากหลายเกินไปของสมาชิกประเทศ อีกทั้งเอเชียขาดความเป็นผู้นำทางความคิดและขาดเป้าหมายของการเจรจาที่ไม่ชัดเจน
- Plan of Implementation ขาดการจัดลำดับความสำคัญของประเด็น และกลไกการดำเนินงานใหม่ที่จะช่วยเพิ่มความมั่นใจแก่ประชาคมโลกที่เป็นผู้มีส่วนได้เสียส่วนใหญ่ (ที่พลาดโอกาสเข้าร่วมในกลไกนี้) ว่าข้อตกลงที่ได้จะแก้ปัญหาของโลกได้จริง เพราะ Plan of Implementation ยังขาดการจัดลำดับความสำคัญและยังยึดติดกับสถาบันเดิม ๆ ของการพัฒนาที่ยังผลให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนน้อยเกินไป
- ขาดเงื่อนไขเวลา และเงื่อนไขการดำเนินงานอีกมากในหลายประเด็นที่ปรากฏเป็นสาระหลักของ Plan of Implementation
- ขาดกลไกที่ชัดเจนที่จะให้ภาคีการพัฒนาอื่น ๆ (นอกจากภาครัฐ) เข้ามามีส่วนร่วมในการตรวจสอบการดำเนินงานเพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่เป็นไปได้

อย่างไรก็ดีสิ่งที่ผมค่อนข้างจะเป็นกังวลที่สุด คือ การกำหนดให้มีการแก้ไขปัญหาความยากจน การส่งเสริมการขยายตัวทางเศรษฐกิจอย่างยั่งยืน และ การอนุรักษ์ทรัพยากร ในกรอบของการพัฒนาอย่างยั่งยืนนั้น อาจจะมีความขัดแย้งในตัวเองเสียเป็นส่วนใหญ่ (paradox) หรือเราจะพอใจกับ “ ข้อยกเว้น ” หรือ การชดเชย (trade-off) ระหว่างเป้าหมายเหล่านี้ในกรอบของการพัฒนาอย่างยั่งยืนของโลก?

หรือว่าเราควรค้นหาวิธีการใหม่?

โดยส่วนตัวผมเชื่อว่าแนวทางเศรษฐกิจ (และชีวิต) พอเพียง คือ คำอธิบาย คำตอบ และเป็น
มรรคอยู่ในตัว เพื่อให้การพัฒนาในทุกระดับชั้นเกิดความยั่งยืน

5. ประเทศไทยควรทำอะไรต่อจากนี้ไป ?

ส่วนตัวผมเชื่อว่ากระบวนการ Rio+10 คือ พิธีกรรมที่ไม่ผู้จะศักดิ์สิทธิ์เท่าไรนัก (เช่นขาดการมีส่วนร่วม
ของภาคอื่นๆ แม้แต่ที่โจฮานเนสเบิร์กเองยังจำกัดการเข้าร่วมกิจกรรม) และไม่คุ้มค่าเชิงเศรษฐกิจ ถ้าเรานับ
เอาทุกสิ่งทุกอย่างตั้งแต่ปี 2535 เป็นต้นมาเข้ามาเป็นต้นทุนทางสังคม
(Social cost) บวกกับการเสื่อมทรมลงของปัญหาสิ่งแวดล้อมที่ได้ออกมาเป็นต้นทุนด้วยแล้ว ผมไม่แน่ใจว่าจะคุ้ม
ค่า ประเทศไทยอาจจะแบกรับภาระต้นทุนที่ว่ามันไม่สูงนัก มีใช้ว่าต้นทุนเหล่านั้นต่ำ แต่เพราะเราไม่มีเงินให้ใช้
จ่ายได้มาก (โดยเฉพาะส่วนที่เกี่ยวกับ Rio+10 จริง ๆ)

ผมคิดว่าสิ่งที่ประเทศไทยควรทำต่อจากการร่วมพิธีกรรมที่โจฮานเนสเบิร์ก คือ

- (1) เริ่มทำการบ้านตั้งแต่วันที่ 1 ตุลาคม 2545 โดยเอา Plan of Implementation มาสังเคราะห์ หา
โอกาสที่ประเทศไทยจะได้รับประโยชน์ กระทำให้ชัดเจน เจาะจง แล้วนำเสนอให้เป็นแผนดำเนินการ
การระยะ 5 ปี (เพราะจะมีการตรวจสอบการดำเนินงานอีก 5 ปีข้างหน้า)
- (2) เ่งให้ความรู้เกี่ยวกับกลไกและกระบวนการพัฒนาอย่างยั่งยืนอย่างกว้างขวาง ต่อเนื่อง และให้ถือ
เป็นส่วนหนึ่งของระบบการศึกษาทั้งในแบบและนอกแบบ
- (3) กำหนดโครงการเพื่อให้ภาคีการพัฒนาได้มีโอกาสหารือและดำเนินการร่วมกัน ทั้งนี้ให้มีกรรมการ
กลางเป็นการพิเศษขึ้นมาตรวจติดตามผลเป็นการเฉพาะด้าน เช่น ด้านพลังงาน ด้านการอนุรักษ์
ทรัพยากรธรรมชาติ ด้านการลงทุน ด้านการเปิดตลาด (Market access) เป็นต้น
- (4) จัดเวทีสาธารณะให้มีกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เป็นเวทีแลกเปลี่ยนประสบการณ์ และข้อมูล
ข่าวสาร อีกทั้งเป็นโอกาสของการหารือ “ นอกรอบ ”
- (5) จัดให้มีหน่วยงานกลางทำหน้าที่ประสานงานทั้งหมดที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาอย่างยั่งยืน โดยขึ้น
ตรงกับสำนักนายกรัฐมนตรี และสนับสนุนทางการเงินให้เกิดศูนย์เชี่ยวชาญเฉพาะด้านทางการ
พัฒนาอย่างยั่งยืนในแต่ละภาคส่วนของการพัฒนา (Major Groups)
- (6) จัดให้มีการเชื่อมโยงข้อมูลเพื่อการพัฒนาอย่างเป็นระบบระหว่างศูนย์เชี่ยวชาญฯ เหล่านั้นกับ
หน่วยงานกลางที่ประสานงานการพัฒนาอย่างยั่งยืน
- (7) จัดให้หน่วยงานกลาง มีการรายงานความคืบหน้าถึงการดำเนินงาน และการประเมินสถานการณ์
การพัฒนาอย่างยั่งยืนของประเทศไทยทุกปี อีกทั้ง ให้มีการเผยแพร่รายงานดังกล่าวในทางสื่อ
รูปแบบต่าง ๆ รวมทั้งการจัดประชุมว่าด้วยการพัฒนาอย่างยั่งยืนของไทยทุกปี
- (8) ให้มีการขยายองค์ประกอบของ NCSD โดยมีตัวแทนภาคประชาชน และเอกชนในสัดส่วนที่ไล่เลี่ย
กัน และให้มีสภาที่ปรึกษานโยบายเศรษฐกิจและสังคมเป็นสมาชิกด้วย นอกจากนี้ ควรมีการ
ขยายเครือข่ายของ NCSD ไปสู่ภูมิภาคต่าง ๆ ทั่วไป โดยปฏิบัติงานกับองค์กรภาคส่วนอื่น ๆ ใน
ลักษณะของเครือข่ายศูนย์ภูมิภาค (Network of Regional Commission on Sustainable
Development) เป็นเครือข่ายประเภทองค์กรอิสระ

- (9) ให้มีการรายงานของเครือข่ายภูมิภาคในรัฐสภาทุกปี โดยถือเป็นความรับผิดชอบในส่วนการแถลงผลงานต่อรัฐสภาประจำปี ที่รัฐบาลต้องจัดทำอยู่แล้ว
- (10) เห็นควรเร่งจัดตั้งส่วนรับผิดชอบเพื่อเจรจากับประเทศหรือองค์กรเจ้าหนี้ ให้มีการจัดทำ Debt-for-sustainable Development Swap ทั้งนี้ โดยมีแผนการดำเนินงานประกอบการเจรจาอย่างละเอียด ชัดเจน และรัดกุม โดยแผนดังกล่าวต้องได้รับความเห็นชอบจากคณะรัฐมนตรี

ทั้งหมดนี้ คือข้อเสนอแนะเบื้องต้นจากผมเท่าที่เวลาจะอำนวยให้ได้ ผมคิดว่าทุกคนต้องตั้งสติ และทุ่มเทใจและกายร่วมกันเพื่อค้นหาสิ่งที่ดีที่สุดในกับสังคมของเราเอง ผลประโยชน์ทั้งหลายจะไม่มีใครมาหยิบยื่นให้เปล่า ๆ ถ้าเราไม่เริ่มต้นกันอย่างจริงจังเสียที อีก 10 ปี เราก็คงมีแต่เรื่องปลอบประโลมใจไปเล่าให้คนอื่นฟังเท่านั้น โดยเสียโอกาสที่ดี ๆ ไป ... เช่นที่ผ่านมา ?

.....

ทัศนะและข้อวิจารณ์ต่อผลการประชุมสุดยอดว่าด้วยการพัฒนาที่ยั่งยืน (WSSD 2002)

คณะกรรมการประสานงานองค์กรพัฒนาเอกชน (กป.อพช.)¹

1. พันธกรณีริโอ (Rio Commitment)

เป็นที่ยอมรับจากทุกฝ่ายว่า การประชุมสุดยอดว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา (UNCED) ที่นครริโอ เดอ จาเนโร พ.ศ.2535 เป็นเหตุการณ์ที่สำคัญครั้งหนึ่งในประวัติศาสตร์ขององค์กรสหประชาชาติ ทั้งนี้เพราะได้เกิดวาทกรรมและนวัตกรรมทางความคิดว่าด้วยการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development) ที่เป็นประกายความหวังของทุกฝ่ายขึ้นมาอย่างเป็นทางการครั้งแรกในโลก ดังปรากฏในเอกสารสำคัญต่างๆที่เป็นผลของเหตุการณ์ครั้งนั้น

ปฏิญญาแห่งริโอว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา (Rio Declaration on Environment and Development) ซึ่งผู้นำจากทั่วโลกให้ความเห็นชอบ ประกอบด้วยหลักการ 27 ข้อ เป็นความสำเร็จที่มีนัยยะสำคัญอย่างยิ่ง อาทิ

- หลักการที่ 3 สิทธิการพัฒนา ทั้งของคนรุ่นปัจจุบันและคนรุ่นต่อไป
- หลักการที่ 5 การขจัดความยากจน ที่เป็นเงื่อนไขของการพัฒนาที่ยั่งยืน
- หลักการที่ 7 ปัญหาสิ่งแวดล้อมเป็น “ความรับผิดชอบร่วมกันในระดับที่แตกต่างกัน” (Common but Differentiated Responsibility) เนื่องจากประเทศต่างๆมีส่วนในการสร้างปัญหาไม่เท่ากัน
- หลักการที่ 8 การปรับเปลี่ยนแบบแผนการผลิตและการบริโภคเพื่อลดการผลิตและการบริโภคที่ไม่ยั่งยืน
- หลักการที่ 10 การมีส่วนร่วมของประชาชนในทุกระดับในการจัดการสิ่งแวดล้อม การเข้าถึงข้อมูลและเอกสารของรัฐ และการโอกาสการร่วมตัดสินใจในทุกระดับ
- หลักการที่ 15 การยอมรับแนวทางการระมัดระวังไว้ก่อน (Precautionary Approach) กล่าวคือความไม่แน่นอนทางวิทยาศาสตร์ ไม่ควรถูกอ้างเพื่อประวิงการใช้มาตรการที่มีประสิทธิภาพทางต้นทุนเพื่อป้องกันปัญหาสิ่งแวดล้อม

¹ คณะกรรมการประสานงานองค์กรพัฒนาเอกชน (กป.อพช.) ได้ส่งตัวแทนเข้าร่วมประชุมทั้งเวทีทางการของสหประชาชาติและเวทีคู่ขนานภาคประชาสังคม ตั้งแต่ระดับอนุภูมิภาค ระดับภูมิภาค และการเตรียมการระดับโลก จนกระทั่งการประชุมสุดยอด ณ กรุงโจฮันเนสเบิร์ก สาธารณรัฐแอฟริกาใต้ ซึ่งก่อนหน้าการประชุมสุดยอดได้มีการจัดเวทีหารือระดับภูมิภาคและระดับชาติ ทั้งในเครือข่ายและแลกเปลี่ยนกับตัวแทนฝ่ายรัฐบาล และภาคส่วนอื่นๆเป็นระยะ

- หลักการที่ 16 ผู้ก่อมลพิษต้องรับผิดชอบต่อปัญหาที่เกิดขึ้น (Polluter Pays) เป็นหลักการที่รู้จักกันอย่างแพร่หลายที่สุด
- หลักการที่ 20 ว่าด้วยบทบาทของสตรีในการพัฒนาที่ยั่งยืน
- หลักการที่ 21 ว่าด้วยบทบาทของเยาวชนในการพัฒนาที่ยั่งยืน
- หลักการที่ 22 ที่ยอมรับเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมและผลประโยชน์ของกลุ่มชนพื้นเมือง (Indigenous Peoples) และชุมชนท้องถิ่น (Local Communities) โดยที่กลุ่มคนเหล่านี้จะต้องมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาที่ยั่งยืน

นอกจากนั้น ผู้นำจากทั่วโลกให้การยอมรับแผนปฏิบัติการ 21 (Agenda 21) เป็นเอกสารหนา 400 หน้า ซึ่งเปรียบเสมือนแบบพิมพ์เขียวการพัฒนาที่ยั่งยืน แบ่งเป็น 40 บท ให้แนวทางสำหรับการปฏิบัติเพื่อการบรรลุเป้าหมายในศตวรรษที่ 21 แผนปฏิบัติการ 21 ให้ความสำคัญเกี่ยวกับวัตถุประสงค์ ขอบเขตกิจกรรมที่ควรดำเนินการ ข้อเสนอแนะในเชิงสถาบันที่จำเป็น ตลอดจนแนวทางการดำเนินงาน หลักเกณฑ์เกี่ยวกับตัวชี้วัดความสำเร็จ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การสนับสนุนทางการเงินเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน (บทที่ 33 Financing for Sustainable development) ซึ่งประเทศพัฒนาแล้วยอมรับพันธกรณีที่จัดสรรความช่วยเหลือประมาณร้อยละ 0.7 ของรายได้ประชาชาติในรูปของเงินช่วยเหลือแบบทางการเพื่อการพัฒนา (Official Development Assistance - ODA) ให้แก่ประเทศกำลังพัฒนา

2. ความล้มเหลวของพันธกรณีรีโอ

อย่างไรก็ตาม ทุกฝ่ายยอมรับว่า ในช่วง 10 ปีที่ผ่านมา พันธกรณีรีโอที่ไม่มีผลผูกพันทางกฎหมาย โดยภาพรวมถือว่าประสบความสำเร็จล้มเหลว แม้แต่เลขาธิการองค์การสหประชาชาติ นายโคฟี อันนัน ยังกล่าวว่า “สภาพที่เป็นจริงในบางด้านเลวร้ายกว่าเมื่อ 10 ปีก่อน”

โดยข้อเท็จจริง สภาพปัญหารุนแรงขึ้นในทุกด้าน การพัฒนาโดยรวมยังมุ่งไปที่ทิศทางการทำลายล้างสิ่งแวดล้อม ทำให้การสูญเสียพื้นที่ป่าไม้และความหลากหลายทางชีวภาพยังดำเนินต่อไป การปล่อยก๊าซเรือนกระจกเพิ่มมากขึ้น คุณภาพน้ำที่ดื่มได้เสื่อมโทรม ปัญหาช่องว่างความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจแผ่ขยายไปทั่วโลก อีกทั้งคนยากจนในบางภูมิภาคของโลกยังต้องประสบความทุกข์ยากจากสงคราม โรคเอดส์ และภัยธรรมชาติซึ่งทวีความรุนแรงอันเนื่องมาจากความเปลี่ยนแปลงในภูมิอากาศของโลกอันเป็นปรากฏการณ์เรือนกระจก (Greenhouse Effect)

เป็นที่ยอมรับกันว่า การขาดเจตจำนงค์ทางการเมืองในหมู่ผู้นำทั่วโลกเป็นสาเหตุที่สำคัญของความล้มเหลว อีกทั้งองค์การสหประชาชาติเองก็ขาดกระบวนการที่เข้มแข็งในการติดตามผลงานการปฏิบัติตามพันธกรณีรีโอ

อย่างไรก็ตาม องค์การพัฒนาเอกชนทั่วโลกเห็นร่วมกันว่า การขาดเจตจำนงค์ทางการเมือง เป็นเพียงปัจจัยหนึ่งเท่านั้น แต่สาเหตุที่แท้จริงโดยเฉพาะในกลุ่มประเทศที่พัฒนาแล้ว เป็นเรื่องของความหวาดเกรงเรื่องความได้เปรียบเสียเปรียบทางการค้า โดยเฉพาะสหรัฐอเมริกาและกลุ่มสหภาพยุโรป อาจกล่าวได้ว่าประเด็นนี้เป็นจุดบกพร่องประการหนึ่งของพันธกรณีริโอที่ฝ่ายต่างๆ ไม่ได้พิจารณาปัญหาความเป็นปฏิปักษ์ต่อกันระหว่างการขยายตัวทางเศรษฐกิจและการพัฒนาที่ยั่งยืน

ปัญหาการขยายตัวทางเศรษฐกิจที่ส่งผลกระทบต่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ปรากฏชัดเจนในกลุ่มประเทศกำลังพัฒนา ท่ามกลางกระแสความรุนแรงของโลกาภิวัตน์ ภายหลังการประชุมทริโอเพียงไม่กี่ปีถัดมา เนื่องจากการขยายตัวทางเศรษฐกิจของประเทศเหล่านี้ ต้องเปิดประเทศเพื่อรับการลงทุนจากต่างประเทศ ทั้งนี้เพื่อเร่งขยายอุตสาหกรรมและการส่งออก ที่อยู่บนพื้นฐานของการทำลายทรัพยากรอย่างมโหฬาร ซึ่งนี่คือทิศทางหลักของประเทศกำลังพัฒนาส่วนมาก แม้กระทั่งการเปิดเสรีทางการเงินเพื่อชักจูงให้ทุนต่างประเทศไหลเข้าประเทศอย่างต่อเนื่อง ซึ่งบางประเทศนำมาใช้เป็นนโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจของตน อาทิ ประเทศแถบละตินอเมริกา ประเทศแถบเอเชีย รวมทั้งประเทศไทย อันเป็นแนวนโยบายที่ประเทศพัฒนาแล้ว รวมทั้งสถาบันการเงิน อย่างเช่น ธนาคารโลก กองทุนการเงินระหว่างประเทศ ธนาคารเพื่อการพัฒนาในภูมิภาคผลักดันอย่างต่อเนื่อง และการเปิดเสรีทั้งการเงินและการลงทุนภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์นี้ เป็นที่ยอมรับทั่วโลกว่าเป็นสาเหตุหลักของวิกฤตทางเศรษฐกิจดังที่เกิดขึ้นกับประเทศไทย ใน พ.ศ.2540 และลุกลามไปยังอีกหลายภูมิภาคทั่วโลก

วิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจทำให้ประเทศเหล่านี้จำต้องรับพันธกรณีของไอเอ็มเอฟ ธนาคารโลก และธนาคารเพื่อการพัฒนาในภูมิภาค เช่นธนาคารเพื่อการพัฒนาแห่งเอเชีย และสถาบันเหล่านี้ ล้วนแล้วแต่อาศัยนโยบายและกฎเกณฑ์ขององค์การการค้าโลก (WTO) เป็นข้ออ้างเพื่อกำหนดเงื่อนไขทางนโยบายเพื่อแลกเปลี่ยนกับเงินกู้ ที่มุ่งบังคับให้ประเทศเหล่านั้นเปิดเสรีทั่วทุกด้าน ซึ่งการเกิดขึ้นขององค์การการค้าโลก ใน พ.ศ.2538 ในฐานะสถาบันที่มีอำนาจเหนือรัฐทางนโยบาย ถือว่าเป็นปัจจัยเร่งและตัวสร้างความชอบธรรมให้กับโลกาภิวัตน์ทางเศรษฐกิจเหนือประเด็นอื่นๆ ทั้งหมด ในขณะที่องค์การพัฒนาเอกชนทั่วโลกมีความเห็นพ้องต้องกันว่า โลกาภิวัตน์ดังกล่าวที่ทำให้ 1 ทศวรรษของริโอเต็มไปด้วยความไม่ยั่งยืน ทำให้ปัญหาความยากจน ความเหลื่อมล้ำซับซ้อนและลึกซึ้งยิ่งขึ้น

จึงไม่น่าแปลกใจว่า 10 ปีหลังริโอ ประชาคมทั่วโลกจึงต่างตั้งความหวังว่า การประชุมสุดยอดว่าด้วยการพัฒนาที่ยั่งยืน (WSSD) ณ กรุงโจฮันเนสเบิร์ก สาธารณรัฐแอฟริกาใต้ สหประชาชาติและผู้นำประเทศทั่วโลกจะสามารถจุดรัศมีทิศทางของโลกให้กลับมามีชีวิตชีวาในร่องรอยของ

การพัฒนาที่ยั่งยืนอย่างแท้จริง แต่แล้วประชาคมโลกก็ต้องพบกับความผิดหวังอย่างรุนแรง เพราะ WSSD ไม่เพียงแต่ไม่สามารถยุติกระแสการพัฒนาที่ทำลายล้างแล้ว ยังมีแนวโน้มเร่งการทำลาย

3. ความจริงที่เกิดขึ้น ณ โจฮันเนสเบิร์ก

หากจะลองพยายามวิเคราะห์ส่วนดีที่มีจากผลการประชุมสุดยอดว่าด้วยการพัฒนาที่ยั่งยืน (WSSD) น่าจะอยู่ที่การให้ความสำคัญและยอมรับภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการทรัพยากร อย่างไรก็ตาม นี่ไม่ใช่เรื่องใหม่ัก เพราะในแผนปฏิบัติการ 21 ก็ยอมรับและให้ความสำคัญกับสิทธิชุมชนและภูมิปัญญาท้องถิ่น แต่เป็นประเด็นที่ถูกกลืนจากประเทศภาคีสมาชิก

ในผลการประชุมที่เรียกว่าแผนปฏิบัติการ (Plan of Implementation) เน้นย้ำประเด็นนี้อยู่หลายครั้ง เช่น ให้แต่ละประเทศมีแผนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนของตัวเอง เพื่อเพิ่มอำนาจให้ประชาชนที่ยากจนและองค์กรประชาชน โดยที่แผนงานดังกล่าว จะต้องสะท้อนถึงความจำเป็นเร่งด่วนและการเพิ่มการเข้าถึงทรัพยากรและปัจจัยการผลิต เช่น ที่ดิน น้ำ โอกาสการทำงาน แหล่งทุน การศึกษาและบริการทางสุขภาพอย่างแท้จริงและมีประสิทธิภาพ (Para 6 (c)) จัดหาให้คนยากจนเข้าถึงที่ดินทำกิน โดยเฉพาะผู้หญิงและชนพื้นเมือง ส่งเสริม (ถ้าเหมาะสม) ระบบกรรมสิทธิ์ที่ดินที่เคารพและรักษาไว้ซึ่งการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชนพื้นเมือง (Para 6 (h)) ยอมรับ รูปแบบการจัดการ การใช้ที่ดิน และการใช้น้ำอย่างมีประสิทธิภาพของชุมชน (Para 38 (d)) ให้ชุมชนร่วมจัดการป่าไม้ (Para 43 (h)) และยังเน้นย้ำถึงหลักการที่ 10 ของริโอให้ประชาชนเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร ร่วมตัดสินใจ และมีสิทธิฟ้องร้องดำเนินคดีที่เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม (Para 119 ter)

อย่างไรก็ตาม การให้ความสำคัญถึงสิทธิการจัดการทรัพยากรของชุมชนและการมีส่วนร่วมของผู้หญิง เยาวชน ชนพื้นเมือง และกลุ่มสำคัญอื่นๆ ยังขาดน้ำหนักและบางครั้งถูกใส่ในเนื้อหาโดยไม่มีนัยยะสำคัญ ทั้งที่ตลอด 1 ปีของการประชุมเตรียมการ มีข้อเรียกร้องของเครือข่ายประชาชนทั่วโลก ไม่ว่าจะเป็นชนพื้นเมืองในอเมริกาเหนือ อเมริกาใต้ หรือแม้แต่ชาวประมงพื้นบ้านในเอเชีย ที่เรียกร้องสิทธิในการควบคุมและจัดการทรัพยากรเพื่อการใช้ประโยชน์ตามแนวจารีตประเพณี ซึ่งเป็นที่ยอมรับกันทั่วไปว่า วิถีชีวิตของคนเหล่านี้เกี่ยวเนื่องกับระบบนิเวศธรรมชาติอยู่แล้ว ด้วยวิถีชีวิตที่วันนี้ทำให้คนเหล่านี้มีศักยภาพที่จะพัฒนาอย่างยั่งยืน ไม่ใช่ด้วยการค้า การลงทุนที่เร่งแต่จะลดทอนขีดความสามารถของทรัพยากรในการรองรับ ซึ่งองค์กรพัฒนาเอกชนทั่วโลกก็สนับสนุนประเด็นดังกล่าวอย่างหนักแน่น

เปรียบเทียบกับ การให้ความสำคัญอย่างมากกับกลไกและหลักแนวคิดเรื่องตลาดเสรี โดยการเน้นที่หน้าที่ของภาคธุรกิจเอกชน โดยเฉพาะบรรษัทข้ามชาติเข้ามาเป็นผู้มีบทบาทหลักสำคัญในการพัฒนาที่ยั่งยืน ขณะที่รัฐบาล โดยเฉพาะรัฐบาลประเทศพัฒนาแล้วไม่จำเป็นต้องรับผิดชอบ

ต่อการพัฒนาที่ยั่งยืนใดๆทั้งสิ้น ไม่เพียงเท่านั้น ผลของการประชุมกลับให้ความสำคัญกับการค้า การลงทุน มากกว่าสิ่งแวดล้อม ทั้งๆที่ หลักของการพัฒนาที่ยั่งยืน จะต้องมีความสมดุลระหว่าง ประเด็นสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ และสังคม ทำให้ “สิทธิชุมชน” ถูกลดความสำคัญและมีแนวโน้มที่จะถูกละเลยไปในที่สุด เช่นเดียวกับที่เคยเกิดขึ้นในแผนปฏิบัติการ 21 (Agenda 21)

ซึ่งจากจุดเน้นนี้ ส่งผลร้ายอย่างรุนแรงต่อหลักการสำคัญของการประชุมสุดยอดว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา ณ กรุงริโอ เดอ จาเนโร เมื่อพ.ศ. 2535 ไม่เพียงแต่ทำให้หลักการดังกล่าว อ่อนลง แต่ผลเท่ากับละทิ้งหลักการของริโอว่าด้วยสิทธิการพัฒนาและการเคารพในเอกลักษณ์และ วัฒนธรรมของกลุ่มคนที่หลากหลาย ซึ่งถูกละเลยมาแล้ว ตลอด 10 ปี ถูกละทิ้งไปในที่สุด

นอกจากนี้ยังมีหลักการสำคัญที่เปรียบเสมือนเสาหลักของความตกลงที่ริโออีกอย่างน้อย 2 หลักการที่ถูกสั่นคลอน

หลักการแรก: ความรับผิดชอบร่วมกันในระดับที่แตกต่างกัน (Common but Differentiated Responsibility) หลักการนี้ เป็นการยอมรับสภาพความเป็นจริงของความแตกต่าง ระหว่างประเทศพัฒนาแล้วและประเทศกำลังพัฒนา ซึ่งฝ่ายแรกพัฒนาลำหน้าด้วยการกอบโกย ทรัพยากร จนส่งผลกระทบในเชิงนิเวศมากกว่าประเทศกำลังพัฒนา ดังนั้นเพื่อถ่วงดุลความผิด ของตัวเองและยกระดับประเทศกำลังพัฒนาให้มีการพัฒนาเพิ่มขึ้น ประเทศพัฒนาแล้วจะต้องเข้า มารับผิดชอบในส่วนนี้ ซึ่งก็คือรากฐานของเงินช่วยเหลือต่างประเทศ (ODA) ร้อยละ 0.7 ของ รายได้ประชาชาติ แต่ผลการประชุม WSSD จะพบว่า ไม่มีความรับผิดชอบของประเทศพัฒนาแล้ว หลงเหลืออยู่ ใน Para 6 (a) ให้เป็นความสมัครใจของประเทศพัฒนาแล้วในการแสดงความรับผิดชอบ นอกนั้นให้ประเทศกำลังพัฒนาไปแสวงหาแหล่งเงินทุนใหม่ๆ โดยเฉพาะ ภาคธุรกิจเอกชน นั้นเอง มีเพียงประเด็นเดียวเท่านั้น ที่พูดถึงความรับผิดชอบของประเทศพัฒนาแล้ว คือให้เล่นบทบาทนำในการปรับเปลี่ยนแบบแผนการบริโภคและการผลิตที่ยั่งยืน (Para 13)

หลักการที่สอง: การยอมรับแนวทางการระมัดระวังไว้ก่อน (Precautionary Approach) หลักการนี้ถือเป็นหลักการที่สำคัญและเป็นเครื่องมือขององค์กรพัฒนาเอกชนและขบวนการชาวนา ชาวไร่ทั่วโลกทั่วโลกในการป้องกันพิษภัยที่อาจจากการส่งเสริมพันธุ์พืชที่มาจาก การตัดต่อ พันธุกรรม (GMOs) อย่างไรก็ตาม มีความพยายามที่จะเบี่ยงเบนความหมายของแนวทางนี้เพื่อ ประโยชน์ของประเทศตัวเองอยู่บ่อยครั้ง ดังที่ประเทศสหรัฐอเมริกาอ้างในกรณีสนับสนุน GMOs อ้างว่า ยังมีข้อถกเถียงในเชิงวิทยาศาสตร์ แต่ต้องไม่เป็นการยุติในเชิงการค้า รวมถึงประเด็นการ ปฏิเสธการเข้าร่วมเป็นภาคีพิธีสารเกียวโต โดยอ้างว่ายังมีข้อถกเถียงในเชิงวิทยาศาสตร์ว่าด้วย สาเหตุของการเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศโลก และในที่สุด การประชุมสุดยอดครั้งนี้ หลักการ ดังกล่าวกลับถูกทำให้อ่อนแอลงอย่างมาก ระบุให้เหลือแค่ หนทางป้องกันแบบสมัครใจ ห้ามเป็น การกีดกันทางการค้า (Para 18 (e))

4. ประเด็นสำคัญๆ

นอกจากการคลอเนลหลักการสำคัญของริโอแล้ว แผนปฏิบัติการ (Plan of Implementation) ยังมีบางประเด็นที่อาจก่อให้เกิดการพัฒนาที่ไม่ยั่งยืนซึ่งสร้างผลกระทบทั้งต่อเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อมในระยะยาว:

การขจัดความยากจน (Poverty Eradication) เน้นหนักที่การใช้ภาคอุตสาหกรรมเพื่อขจัดความยากจน (Para 9) โดยการสนับสนุนและระดมทรัพยากรเพื่อเพิ่มกำลังการผลิตอุตสาหกรรมและเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศกำลังพัฒนา (Para 9 (a)) ในส่วนของภาคเกษตร ก็ต้องเป็นภาคเกษตรอุตสาหกรรมโดยอ้างว่าเพื่อให้ชนบทมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น (Para 9 (c)) โดยไม่ได้กล่าวถึงหรือตระหนักในผลกระทบของการพัฒนาอุตสาหกรรมและเกษตรอุตสาหกรรมที่ผ่านมา ที่เร่งการใช้ทรัพยากร จนนำไปสู่การลดลงของทรัพยากรธรรมชาติ ทำลายความหลากหลายทางชีวภาพ ลดทอนความมั่นคงทางอาหาร และปัญหามลภาวะจากอุตสาหกรรมและเกษตรอุตสาหกรรม ซึ่งส่งผลให้ชุมชนประสบปัญหาความไม่สามารถที่จะอยู่รอดได้ในระยะยาว

ไม่เพียงเท่านั้น แผนปฏิบัติการในประเด็นการขจัดความยากจน ยังสนับสนุนการทำเหมืองแร่เพื่อขจัดความยากจน (Para 9 (d)) โดยอ้างว่าจะมีมาตรฐานที่ดีขึ้น (Para 44) แต่จากประสบการณ์และกรณีตัวอย่างทุกมุมโลก ชี้ชัดว่า นี่ไม่ใช่คำสัญญาแรกๆที่จะมีการปรับปรุงกิจกรรมการทำเหมืองแร่ให้ลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและชีวิตผู้คน แต่ปรากฏว่า ไม่เคยเป็นจริงสักครั้งเมื่อไม่มีกฎหมายบังคับที่จริงจัง แต่สิ่งที่เกิดขึ้นในการประชุมสุดยอดฯ ครั้งนี้ก็คือ การควบคุมพฤติกรรมของบริษัทข้ามชาติให้โปร่งใส ตรวจสอบได้ และรับผิดชอบต่อสังคม ยังเป็นไปด้วยความสมัครใจ ไม่มีหลักประกันใดๆรับรอง ข้อเสนอของกลุ่มประเทศกำลังพัฒนาและจีน (G77) ให้มีกฎหมายระหว่างประเทศขึ้นมาบังคับใช้ ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากเครือข่ายองค์กรพัฒนาเอกชน เยาวชน กลุ่มสตรี และชนพื้นเมืองจากทั่วโลกที่เข้าร่วมประชุม WSSD ถูกตัวแทนประเทศพัฒนาแล้วนำโดยสหรัฐอเมริกาตัดทิ้งไป ทำให้ในแผนปฏิบัติการเหลือเพียง การขอ (encourage) ภาคอุตสาหกรรมให้มีรับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม โดยเป็นมาตรการแบบสมัครใจเท่านั้น (Para 17 (a) (b) (c)) ทั้งๆที่ ภาครัฐกิจเอกชนถูกมอบหมายให้เป็นกลไกหลักในการพัฒนาที่ยั่งยืน ถูกตั้งความหวังมากมายทั้งเรื่องการจัดการน้ำ พลังงาน ความหลากหลายทางชีวภาพ แต่ปรากฏว่า ไม่มีหลักประกันใดๆ รับรองพฤติกรรมของบริษัทข้ามชาติเหล่านี้

ประเด็นสภาวะอากาศโลกที่เปลี่ยนแปลง ข้อความที่ถูกตัดออกจากแผนปฏิบัติการ ได้แก่

- ให้เพิ่มการใช้พลังงานหมุนเวียนอย่างน้อยร้อยละ 5 ของการใช้พลังงานพื้นฐานของประเทศ ภายในปี 2010
- เลิกการอุดหนุนที่มีส่วนสนับสนุนให้เกิดการใช้พลังงานอย่างไม่ยั่งยืน

- พยายามทำทุกวิถีทางให้เกิดการบังคับใช้ของพิธีสารเกียวโต

ทั้งๆที่ประเด็นข้างต้นจะสามารถลดผลกระทบและปัจจัยที่ก่อเกิดภาวะโลกร้อนได้มากกว่า แต่ในเอกสารแผนปฏิบัติการหลงเหลือเพียงแค่ ให้ใช้พลังงานที่สะอาดขึ้น (Para 8 (d)) ส่วนเป้าหมายก็เป็นไปตามสะดวกแล้วแต่ประเทศจะกำหนดกันเอง (Para 19 (e)) และเน้นย้ำให้ใช้กลไกการตลาดในการจัดการพลังงาน (Para 19 (o) (t)) รวมถึงการแก้ปัญหาภาวะโลกร้อนและภูมิอากาศเปลี่ยนแปลง (Para 36 (f))

ประเด็นน้ำ แผนปฏิบัติการได้ระบุเรื่องน้ำไว้ว่า จะลดจำนวนประชากรที่เข้าไม่ถึงน้ำสะอาดลงครึ่งหนึ่ง ภายในปี 2015 โดยใช้วิธีการแปรูปน้ำตามแนวความคิดตลาดเสรี โดยใช้คำว่าพัฒนาแหล่งเงินทุนและกลไกความร่วมมือใหม่ๆ (Para 7 (f)) แม้จะมีการพูดว่าจะต้องไม่เป็นการขัดขวางการเข้าถึงน้ำของคนจน (Para 25 (b)) เช่นเดียวกับการเข้าถึงพลังงานของคนจน (Para 8 (a)) แต่ในท้ายที่สุด ก็ยังย้ำถึงบทบาทและความร่วมมือกับภาคธุรกิจในการจัดการนั่นเอง (Para 8 (f)) ซึ่งจากประสบการณ์และงานวิจัยจากหลายประเทศทั่วโลก โดยเฉพาะที่เกิดขึ้นในประเทศกำลังพัฒนา หลังการแปรูปการจัดการน้ำประปาและน้ำในภาคการเกษตรให้ภาคเอกชนเข้ามาดูแลจัดการ ตามเงื่อนไขเงินกู้ของสถาบันการเงินระหว่างประเทศ เช่น ธนาคารโลก กองทุนการเงินระหว่างประเทศ และธนาคารเพื่อการพัฒนาในภูมิภาค โดยอ้างเรื่องประสิทธิภาพและการกระจายน้ำให้ทั่วถึงมากยิ่งขึ้น แต่ในความเป็นจริง การแปรูปน้ำโดยภาคเอกชนยิ่งลดการเข้าถึงน้ำของคนจน ในขณะที่ภาคอุตสาหกรรมเข้าถึงน้ำได้มากขึ้น ส่วนข้ออ้างเรื่องการปรับปรุงประสิทธิภาพก็ไม่มีหลักประกัน เพราะปัญหาการผูกขาดและปรัชญาการแสวงหากำไรสูงสุดของภาคเอกชน

ประเด็นการลดน้อยลงของทรัพยากรธรรมชาติ ในช่วงการประชุมเตรียมการระดับรัฐมนตรีครั้งสุดท้ายที่ บาห์ลี เคยมีการเสนอให้หยุดยั้งแนวโน้มการลดลงของทรัพยากรธรรมชาติทั้งระดับชาติและระดับโลกภายในปี 2015 แต่ในแผนปฏิบัติการฉบับที่ได้รับการรับรองจากที่ประชุมสุดยอดฯ ประเด็นดังกล่าวถูกละเลย และถูกเปลี่ยนเป็นการทุ่มทรัพยากรเพื่อเพิ่มการเติบโตทางเศรษฐกิจและอุตสาหกรรม การใช้ทรัพยากรธรรมชาติเพื่อขยายการท่องเที่ยว ด้วยการลงทุนจากต่างประเทศ (Para 41 (a)) เน้นเรื่องการใช้ประโยชน์และจดสิทธิบัตรสิ่งมีชีวิต (Para 42 (n) (o) (p) (q) (r)) โดยต้องปฏิบัติตามข้อตกลงด้านทรัพย์สินทางปัญญา (TRIPs) ขององค์การการค้าโลก (WTO) ทั้งๆที่ TRIPs เป็นข้อตกลงที่ถูกวิพากษ์วิจารณ์อย่างมาก ว่ามีผลต่อการลดลงของความหลากหลายทางชีวภาพ และเกิดการแย่งชิงทรัพยากรของประเทศโลกที่สาม ด้วยการที่บริษัทข้ามชาติลักขโมยพันธุกรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นไปจดสิทธิบัตร

ประเด็นเกษตรกรรมยั่งยืน การสนับสนุนการสร้างตลาดสินค้าปลอดสารพิษทั้งระดับในประเทศและนานาชาติถูกตัดทิ้งไป เปลี่ยนเป็นการใช้เทคโนโลยีใหม่ๆ เพื่อเพิ่มผลผลิต (Para 6 (j))

โดยเปลี่ยนระบบเกษตรกรรมยั่งยืนแบบเดิม ไปใช้ความร่วมมือกับภาคธุรกิจเอกชน (Public-Private Partnership) เพื่อเพิ่มผลผลิตทางการเกษตร ซึ่งองค์กรพัฒนาเอกชนตั้งข้อสังเกตว่า ข้อความในส่วนนี้มีนัยยะการสนับสนุนพืช GMOs ซึ่งบริษัทข้ามชาติทางการเกษตรพยายามผลักดันมาโดยตลอดให้รัฐบาลประเทศต่างๆยอมรับ แต่ถูกขัดขวางโดยการเคลื่อนไหวขององค์กรพัฒนาเอกชนและประชาชนทั่วโลก นอกจากนี้แผนปฏิบัติการยังระบุให้เงินทุนของเอกชนเข้ามาทดแทนเงินงบประมาณของรัฐที่เคยสนับสนุนภาคการเกษตร (Para 38 (j))

เรื่องการค้าและการลงทุน เอกสารการประชุมระดับเตรียมการครั้งสุดท้าย เคยเสนอให้ ลดและเลิกการอุดหนุนใดๆที่เป็นผลร้ายต่อสิ่งแวดล้อม ทำให้การค้าและสิ่งแวดล้อมสนับสนุนซึ่งกันและกัน และเพิ่มเงินให้กับกองทุนของการเจรจาด้านสิ่งแวดล้อมระดับนานาชาติ อย่างไรก็ตาม ประเด็นเหล่านี้ถูกประเทศมหาอำนาจอย่างสหรัฐอเมริกาต่อต้าน ทำให้ในแผนปฏิบัติการเหลือแค่การขอให้องค์กรการเงินการค้าระหว่างประเทศพยายามทำให้กระบวนการการตัดสินใจโปร่งใสมากขึ้นเท่านั้น(Para 45 (b)) นอกจากนี้ให้เคารพกฎและข้อตกลงขององค์การการค้าโลก (WTO) (Para 84 – 95) และมีนัยยะสนับสนุนการเปิดการเจรจารอบใหม่ของ WTO ในปลายปีหน้า² และหากประเทศกำลังพัฒนาต้องการรับประโยชน์จากการค้าเสรี ควรผ่านความร่วมมือกับภาคเอกชน (Para 90) แม้จะมีการพูดถึงความจำเป็นในการศึกษาผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมจากการค้า เพื่อที่ประเทศกำลังพัฒนาได้เข้าใจความเกี่ยวพันระหว่างสิ่งแวดล้อม การค้า และการพัฒนา แต่ก็เพียงความสมัครใจเท่านั้น (Para 91 (d))

ประเด็นการปฏิรูประบบองค์กรการเงิน การค้าระหว่างประเทศ แผนปฏิบัติการฉบับที่ผ่านความเห็นชอบของผู้นำทั่วโลก ตัดข้อเสนอการลดผลกระทบที่เกิดจากถอนตัวของเงินทุนระยะสั้น (เพื่อการเก็งกำไร) เหลือเพียงมาตรการที่ไม่มีอะไรเป็นรูปธรรม (Para 80 (b)) และยังตัดข้อความที่เกี่ยวกับ การยกเลิกการอุดหนุนการส่งออกทุกรูปแบบ³ การสร้างกลไกระดับนานาชาติเพื่อรักษาระดับของราคาสินค้า การสร้างความเข้มแข็งและทำให้กลไกการปฏิบัติที่แตกต่างหรือพิเศษ

² ซึ่งประเด็นที่ถูกคาดหวังว่าจะเป็นหัวข้อการเจรจาครอบคลุมประเด็นใหม่อีกหลายประเด็นเช่น ความตกลงทั่วไปว่าด้วยการค้าและการบริการ (General Agreement on Trade and Service) การจัดซื้อจัดจ้างภาครัฐ (Government Procurement) ซึ่งขณะนี้กำลังเกิดการต่อต้านจากภาคประชาชนทั่วโลกและรัฐบาลของหลายประเทศกำลังพัฒนา เพราะเชื่อว่าจะก่อให้เกิดผลกระทบลึกซึ้งในทางเศรษฐกิจ สังคมและ สิ่งแวดล้อมในประเทศกำลังพัฒนา ซึ่งจะสร้างความเสียหายต่อการค้าและการบริการของผู้ประกอบการขนาดกลางและขนาดเล็กภายในประเทศ และนำไปสู่การสูญเสียการพึ่งตัวเองทางเศรษฐกิจของประเทศต่างๆ

³ ซึ่งถูกวิพากษ์วิจารณ์ว่า การอุดหนุนการส่งออกในประเทศพัฒนาแล้วเป็นสาเหตุของความไม่เป็นธรรมของราคาสินค้า (Term of Trade) และนำไปสู่การกีดกันสินค้าจากประเทศกำลังพัฒนา

(strengthen and make operational all special and differential treatment provisions) ที่เปิดโอกาสให้ประเทศกำลังพัฒนาสามารถปกป้องอุตสาหกรรมภายในประเทศของตัวเองได้ และการเปิดโอกาสให้ประเทศกำลังพัฒนามีส่วนร่วมในกระบวนการการตัดสินใจเกี่ยวกับเศรษฐกิจระดับนานาชาติอย่างแท้จริงและมีประสิทธิภาพ ประเด็นทั้งหมดถูกตัดและเปลี่ยนเป็นให้ประเทศกำลังพัฒนาพึ่งพาการค้าและการลงทุนจากต่างประเทศ (Para 4, Para 78) โดยประเทศกำลังพัฒนาต้องเร่งสร้างบรรยากาศการลงทุนเพื่อดึงดูดเงินทุนจากต่างประเทศ (Para 78 (a))

ประเด็นนี้ต่างประเทศ ในการประชุมสุดยอดว่าด้วยการเงินเพื่อการพัฒนา (Financing for Development) ที่ มอนเทอร์เรย์ ประเทศเม็กซิโก เมื่อต้นปีที่แล้ว ได้ตระหนักถึงปัญหานี้สินต่างประเทศของประเทศกำลังพัฒนาทั้งประเทศที่มีรายได้ต่ำและประเทศที่มีรายได้ปานกลาง ว่ามีผลต่อการพัฒนาประเทศ เพราะมีแนวโน้มที่ประเทศกำลังพัฒนาจะต้องจัดสรรงบประมาณประจำปีเพื่อชำระหนี้เงินกู้มากขึ้นเป็นลำดับ แต่ปรากฏว่าในแผนปฏิบัติการ กลับไม่กำหนดอะไรที่เป็นรูปธรรม เพียงระบุว่า หากเห็นว่าเหมาะสมก็ให้ลดหนี้ (Para 83)

จะเห็นได้ว่าการให้ความสำคัญและแนวโน้มของการพัฒนาที่ยั่งยืนในอนาคต ถูกผลักดันให้อยู่ในมือของภาคธุรกิจเอกชน และหลักการตลาดเสรี โดยที่รัฐบาล โดยเฉพาะประเทศพัฒนาแล้ว ไม่จำเป็นต้องยื่นมือเข้ามาช่วยเหลือในเรื่องเหล่านี้อีกต่อไป ซึ่งสะท้อนให้เห็นในผลการประชุมแบบที่ 2 (Type II Outcome)⁴ ที่ให้ประเทศกำลังพัฒนาไปทำโครงการความร่วมมือ (Partnership Initiative) ร่วมกับภาคส่วนต่างๆ เน้นที่ภาคธุรกิจเอกชน (Para 138 (b)) เพราะถือเป็นแหล่งเงินทุนแหล่งใหม่ ทดแทนเงินช่วยเหลือต่างประเทศจากประเทศพัฒนาแล้วที่ลดลง อย่างไรก็ตาม จากข้อห่วงใยของภาคประชาสังคม ที่ว่า โลกยังขาดกลไกทางกฎหมายที่มีผลบังคับและควบคุมพฤติกรรมภาคธุรกิจเอกชน โดยเฉพาะบริษัทข้ามชาติ และในประเทศกำลังพัฒนาโดยทั่วไป ยังมีปัญหาขาดความเป็นประชาธิปไตย ทำให้กระบวนการตรวจสอบโดยรัฐและจากภาคประชาชนมีข้อจำกัด ทำให้มีแนวโน้มว่า การดำเนินโครงการภายใต้ความร่วมมือจะถูกใช้ เป็นเพียงการฟอกภาพพจน์ให้กับบริษัทข้ามชาติที่มีพฤติกรรมเลวร้ายต่อสิ่งแวดล้อมและชีวิตผู้คนเท่านั้น

⁴ จากการประชุม WSSD มีผลการประชุม 2 ประการคือ 1.คำประกาศทางการเมือง ประกอบไปด้วย ปฏิญญาโจฮันเนสเบิร์ก (Johannesburg Declaration) และ แผนปฏิบัติการ (Plan of Implementation) 2. โครงการความร่วมมือ (Partnership Initiative) ซึ่งปรากฏว่าประเทศต่างๆ โดยเฉพาะประเทศพัฒนาแล้วใส่ใจต่อการหาความตกลงเนื้อหาของแผนปฏิบัติการซึ่งจะเป็นกรอบในการพัฒนาที่ยั่งยืนน้อยมาก และยังขัดขวางประเด็นก้าวหน้าต่างๆ ให้หลุดออกไปจากแผนปฏิบัติการ แต่กลับไปให้ความสำคัญกับการทำข้อเสนอความร่วมมือใน 5 ประเด็นหลัก คือ น้ำ พลังงาน สุขภาพ เกษตรกรรม ความหลากหลายทางชีวภาพ ที่ไม่มีกรอบความชัดเจนใดๆ อีกทั้งยังผลักดันให้ประเทศกำลังพัฒนาไปแสวงหาความร่วมมือกับภาคธุรกิจเอกชน โดยที่ไม่มีกรอบการควบคุมพฤติกรรมบริษัทข้ามชาติที่มีปรัชญามุ่งแสวงหากำไรสูงสุดเพื่อผู้ถือหุ้น มากกว่ารับผิดชอบต่อสังคม

สิ่งที่เกิดขึ้นล่าสุด ซึ่งเป็นตัวอย่างอันชัดเจนของข้อห่วงใยของภาคประชาสังคม คือ องค์การระหว่างประเทศทางด้านการอนุรักษ์องค์การหนึ่ง ได้ร่วมมือกับ ICMM (The International Council on Mining and Metals) ทำโครงการเหมืองแร่และความหลากหลายทางชีวภาพ ซึ่งเป็นหนึ่งโครงการภายใต้ Type II Outcome

ICMM เป็นการรวมตัวของบริษัทข้ามชาติที่ทำกิจการเหมืองแร่ทั่วโลก โดยประธาน ICMM คนล่าสุด คือประธานของบริษัท ริโอ ดินโต บริษัทเหมืองแร่ที่สร้างผลกระทบทางด้านสิ่งแวดล้อมและสังคมไปทั่วโลก ขณะนี้องค์การพัฒนาเอกชน ชนพื้นเมือง และชุมชนที่ได้รับผลกระทบจากเหมืองแร่ทั่วโลกกำลังล่ารายชื่อ เพื่อคัดค้านการดำเนินโครงการดังกล่าวซึ่งถือว่าเป็นโครงการฟอกภาพพจน์ให้มีความเป็นนักอนุรักษ์ (Greenwash) มากขึ้น

และนี่เป็นเพียงหนึ่งของโครงการความร่วมมือที่เกิดขึ้นจากผลกระทบประชุมสุดยอดว่าด้วยการพัฒนาที่ยั่งยืน และเชื่อว่านี่จะไม่ใช่อะไรเพียงกรณีเดียว แต่เป็นกรณีแรกที่ถูกเปิดเผย

พันธกรณีตามนโยบายของปฏิญญาโจฮันเนสเบิร์กว่าด้วยการพัฒนาที่ยั่งยืน (Johannesburg Declaration on Sustainable Development) มีเพียงถ้อยคำที่สวยหรูแต่อ่อนแอ ไม่มีนวัตกรรมและการสร้างสรรค์ใดๆ นอกจากถ้อยคำที่กำกวมทางการค้าการลงทุนที่เกี่ยวกับการพัฒนาที่ยั่งยืน ซึ่งเปรียบเทียบไม่ได้เลยด้วยประการทั้งปวงกับปฏิญญาริโอว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา

ทำให้ภาคประชาสังคมทั่วโลกมอง WSSD ว่าเป็นเสมือนการเจรจาทางการค้า มากกว่าที่จะเป็นการประชุมหรือการแสวงหาแนวทางเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

5. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายและมาตรการเฉพาะหน้า

1. หน่วยราชการที่เกี่ยวข้องต้องเร่งแปลเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการประชุมสุดยอดฯ ปฏิญญาโจฮันเนสเบิร์กเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน แผนปฏิบัติการ รวมถึงเอกสารสำคัญอื่นๆที่เกี่ยวข้อง อาทิ เป้าหมายการพัฒนาแห่งสหัสวรรษ (Millennium Development Goal) ปฏิญญามอนเตอร์เลย์ว่าด้วยการเงินเพื่อการพัฒนา ปฏิญญาโตฮาขององค์การการค้าโลก เพื่อเป็นเอกสารอ้างอิงและเพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ตรงกัน โดยเฉพาะแผนปฏิบัติการ 21 (Agenda 21) ซึ่งผ่านมาแล้ว 10 ปี ยังไม่มีการแปลฉบับสมบูรณ์เป็นภาษาไทย เอกสารสรุปสาระสำคัญของแผนปฏิบัติการ 21 ที่จัดพิมพ์และเผยแพร่โดยกระทรวงการต่างประเทศ ไม่เพียงพอสำหรับการทำความเข้าใจแผนปฏิบัติการ 21 ให้ลึกซึ้ง
2. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องต้องเปิดเผยข้อมูล-ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับข้อเสนอโครงการความร่วมมือ (Partnership Initiative) ให้ประชาชนได้รับรู้เพื่อที่จะได้มีส่วนร่วมในการเสนอความคิดเห็น และมีส่วนร่วมพิจารณาถึงผลดีผลเสียต่อชุมชนและทิศทางการพัฒนาที่ยั่งยืนของประเทศ

3. รัฐบาลควรชะลอการดำเนินนโยบายและโครงการเพื่อการพัฒนาต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งโครงการที่เกี่ยวข้องกับโครงสร้างพื้นฐานหรือนโยบายที่ขาดการมีส่วนร่วมอย่างเพียงพอจากชุมชน และมีแนวโน้มที่จะก่อผลเสียต่อเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมในระยะยาว
4. จากการประชุมเตรียมการจนถึงการประชุมสุดยอดฯ เป็นที่ตระหนักกันดีว่า กระทรวงวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อมในฐานะหน่วยงานเจ้าของเรื่อง ไม่มีขีดความสามารถในบริบทของกระแสโลกาภิวัตน์ปัจจุบัน ซึ่งประเด็นสิ่งแวดล้อมมีความเชื่อมโยงสลับซับซ้อนกับการค้าและการลงทุน ดังนั้นจึงควรตั้งคณะกรรมการระดับชาติ ประกอบไปด้วยหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง นักวิชาการ และภาคประชาสังคมที่หลากหลายดังที่ประเพณีปฏิบัติในเวทีสหประชาชาติ ได้แก่ ตัวแทนจาก สตรี เยาวชน ผู้ใช้แรงงาน เกษตรกร ชนพื้นเมือง และองค์กรพัฒนาเอกชน ขึ้นมาดูแลรับผิดชอบ โดยมีนายกรัฐมนตรีเป็นประธานคณะกรรมการ โดยคณะกรรมการชุดนี้จะมีหน้าที่รวบรวมข้อมูล รับฟังความเห็นของทุกฝ่าย ศึกษาผลดี-ผลเสีย และเป็นเวทีถกเถียงเพื่อกำหนดวิสัยทัศน์ว่าด้วยการพัฒนาที่ยั่งยืนของประเทศไทย โดยคำนึงถึงผลที่ได้จากการประชุมสุดยอดฯ และการประชุมเจรจาระหว่างประเทศทั้งทางด้านการค้า เศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อมที่มีนัยยะสำคัญต่อทิศทางการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศไทย นอกจากนี้ คณะกรรมการชุดนี้ ควรมีบทบาทในการตัดสินใจเกี่ยวกับท่าทีและจุดยืนของประเทศไทยในการเจรจา และการทำความเข้าใจระหว่างประเทศในอนาคต โดยการรับฟังความเห็นของทุกฝ่าย
5. รัฐสภา และองค์การอิสระที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ สภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ควรเร่งศึกษาผลดี-ผลเสียของผลการเจรจาระหว่างประเทศทั้งหลายที่อาจเกิดขึ้นในสังคมไทย หากผลการเจรจามีผลในทางปฏิบัติในกระบวนการพัฒนาของประเทศและมีบทบาทในการติดตามตรวจสอบและให้ข้อเสนอแนะต่อรัฐบาล เพื่อให้การพัฒนาที่ยั่งยืนที่เป็นที่ยอมรับของทุกฝ่ายบังเกิดขึ้นได้อย่างแท้จริง

คณะกรรมการประสานงานองค์กรพัฒนาเอกชน (กป.อพช.) เป็นองค์กรประสานงานระหว่างองค์กรพัฒนาเอกชนกว่า 300 องค์กรที่ทำงานสนับสนุนการรณรงค์และต่อสู้ของผู้ด้อยโอกาสและคนชายขอบการพัฒนาของสังคมไทย เพื่อปกป้องสิทธิขั้นพื้นฐานของชุมชน และร่วมผลักดันให้กระบวนการการพัฒนาเป็นประชาธิปไตยและนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนอย่างแท้จริง คณะกรรมการประสานงานองค์กรพัฒนาเอกชน (กป.อพช.) และองค์กรพันธมิตรได้ร่วมกันนำเสนอวาระประชาชนเพื่อความเป็นไท เมื่อปลายปี 2543 เพื่อต่อต้านระบบเศรษฐกิจแบบตลาดเสรีของโลกที่ครอบงำเศรษฐกิจไทยนับตั้งแต่วิกฤติเศรษฐกิจ เมื่อปี 2540 และในปี 2544 ได้ร่วมกับองค์กรพันธมิตรจัดทำรายงานทางเลือก: ข้อเสนอภาคประชาชนไทยต่อการประชุมสุดยอดว่าด้วยการพัฒนาที่ยั่งยืน ทั้งภาคภาษาอังกฤษและภาคภาษาไทย

เครือข่ายองค์กรพัฒนาเอกชน

- เครือข่ายแนวร่วมเพื่อความก้าวหน้าของผู้หญิง
- เครือข่ายองค์กรพัฒนาเอกชนด้านเด็ก
- เครือข่ายองค์กรพัฒนาเอกชนด้านแรงงาน
- เครือข่ายองค์กรพัฒนาเอกชนด้านเอดส์
- เครือข่ายองค์กรพัฒนาเอกชนด้านชุมชนเมือง
- เครือข่ายองค์กรพัฒนาเอกชนด้านสิทธิมนุษยชน
- เครือข่ายองค์กรพัฒนาเอกชนด้านชนเผ่า
- เครือข่ายองค์กรพัฒนาเอกชนด้านเกษตรกรรมทางเลือก
- เครือข่ายองค์กรพัฒนาเอกชนด้านทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม
- เครือข่ายองค์กรพัฒนาเอกชนด้านสาธารณสุขและคุ้มครองผู้บริโภค
- เครือข่ายองค์กรประชาธิปไตย
- เครือข่ายสื่อภาคประชาชน
- เครือข่ายการศึกษาทางเลือก
- คณะทำงานติดตามปัญหาหนี้สาธารณะ

Comments on WSSD from WWF

WWF believes that the summit failed dramatically to take the broad-based action needed to make Important and long-term paths towards sustainable development. Significant issues were touched upon in Johannesburg but did not produce any real results.

Overall outcome of the Summit

The negotiated outcomes emerging from the summit were extremely disappointing. Some of the resultant and negative problems included :

- Backsliding : in some cases, agreed language was opened up for renegotiation (e.g. precautionary principle, ecosystem approach) ;
- Agreements made in Doha (WTO round) and Monterrey (Financing for Development) were used as a barrier to further progress, acting as a ceiling rather than floor ;
- The economic agenda once again took priority over environmental concerns (no concrete commitments were made to reorient globalisation for the pursuit of sustainable development) ;
- Few new targets were agreed;
- Overall failure to establish action plans to help implement already existing targets (including financing, institutional arrangements, monitoring and reporting, etc) ;
- No strong commitments to ensure corporate accountability - a similar problem as occurred in Rio ;
- No criteria agreed to ensure the credibility or accountability of Type 2 partnerships; and
- No real follow – up mechanism established to ensure that the summit outputs could be taken forward and assessed.

On the other hand, the political momentum generated by the summit process did result in some positive outcomes;

- Some critical issues were given top play in Johannesburg for the first time in international policy, notably renewable energy.

- Several “new” targets were agreed, e.g.
 - Sanitation target and timetable (to halve the proportion of people living without access to sanitation by 2015)
 - Agreement to establish a framework of programmes for sustainable production and consumption – while the language falls short of the proposal for a 10 year work programme, it is a point of departure for further action in this area.
 - Target for replenishment of depleted fish stocks by 2015 to maximum sustainable yield levels (though missing reference to precaution) and on elimination of harmful subsidies.
 - Toxics target of 2020 for phasing out harmful chemicals.
 - Positive language on the need to ratify Kyoto as soon as possible
- A number of new initiatives were announced which could help mobilize funds and enhance sustainable development, e.g. ;
 - EU Water Initiative
 - EU Energy Initiative
 - ARPA (protection of the Brazilian Amazon)
 - Congo Basin initiative (follow-up to the Yaounde Summit)
 - Asian Forest Partnership
 - UK Renewable Energy-Energy Efficiency Initiative
- Important announcements by Heads of State, e.g.; Russia and Canada signaling Intention to ratify the Kyoto Protocol; pledging of resources to developing countries (UK, Germany, Canada), and establishment of new protected areas (Canada and others).

Specific issues of WWF’s concerns

More specifically, WWF has been actively involved and has attempted to push forward the following issues for the WSSD

- **Renewable energy** – commitment to ensure that 10% of the global share of primary, energy supply comes from new renewable sources by 2010, along with the launch of an action programme to provide energy services to the 2 billion people currently without access to;

- **Freshwater conservation** – commitment to improve access to safe drinking water and sanitation by 2015 by equitably sharing transboundary rivers, protecting watersheds and using the world's limited freshwater supplies more efficiently; and
- **Trade** – reorienting economic policies in a way that promotes equitable and sustainable development, including by reaffirming the relative jurisdictions of multilateral environmental agreements (MEAs) and the WTO and the authority and autonomy of each.

Plan of Implementation

We believe that the Plan of Implementation will not provide significant movement forwards from commitments made in Rio and since. Some of outcome of the meeting is also a consequence of some countries' conscious efforts to prevent the Summit from agreeing new targets and timetables. The US was the most negative country in this regard, in many cases helped by countries like Australia and Canada. The developing countries in G77 failed to produce a forward-looking agenda for sustainable development, but instead focused only on their immediate interests in increased financial assistance and trade concessions.

Renewable energy : The United States, Saudi Arabia, Japan, Canada and Australia managed to protect their fossil fuel interests. WWF believes that the energy section of the Plan of Implementation **delivers nothing to provide energy services** for the 2 billion people worldwide who have no access to modern energy services nor anything to curb global warming. It has **no targets or timetables** of any kind to increase the share of renewable energy, and **delivers nothing on reducing the massive subsidies to the fossil fuel industry**, which continue to prop up its dominance of the global energy mix.

Kyoto Protocol Language: Negotiators have included language stating that countries that have ratified the Kyoto Protocol urge all other countries that have not yet ratified to do so as rapidly as possible. This is a positive signal, but **doesn't add anything to what is already agreed** in meeting under the Climate Change Convention.

Water and Sanitation: WWF welcomes the sanitation target that aims to halve the proportion of people living without access to sanitation by 2015. However, the target has **no mention of**

river basin management nor sustainable development, which are needed to secure the water resource and to ensure that the provision of water to people and nature that there will not be through large scale diversion and containment of natural systems.

Trade and globalisation: The summit's action plan on trade and globalisation is pitiful. It fails to realise that the **WTO driven agenda** for globalisation **doesn't necessarily work in favour of the poor and the natural environment**, and it fails to ensure that international environmental treaties such as the Kyoto Protocol, are protected by **WTO rules on free trade**. There are **no references to Sustainability Impact Assessments**. It is remarkable that at a Summit on sustainable development, governments have **failed even to meaningfully address the issue of environmentally harmful subsidies** – payments that support environmentally destructive practices.

Thailand's next step

- A need to redefine the authority to take responsibility for sustainable development. OEPP is too small to cope with this broad issue. We have seen the announcement (in the press) made by the Cabinet on September 10, 2002, that the Cabinet appointed the National Economic and Social Development Board (NESDB) to be the focal point for sustainable development. However, an official and written statement is needed to confirm this.
- Issues to discuss under sustainable development should be more widely (nation wide) open to the general public.
- We need an official statement of the result of the Summit.
- Regular communications on the issues within the country.
- Let's have a network on this.

.....

Wanun Permpebul

Manager, Energy and Climate Change

WWF – Thailand, September 27, 2002

สรุปสาระสำคัญของแผนปฏิบัติการฯ

1. บทนำ

- กล่าวยืนยันถึงความมุ่งมั่นของประชาคมระหว่างประเทศในการดำเนินงานตามแผนปฏิบัติการ 21 และผลลัพธ์อื่น ๆ จากการประชุม Rio Summit เมื่อปี 2535 บนหลักการสำคัญ ๆ ตามที่ปรากฏใน Rio Principles รวมทั้งหลักการในเรื่องความรับผิดชอบร่วมกันแต่ในลักษณะที่แตกต่างกัน (common but differentiated responsibilities) การบูรณาการ ในเรื่องการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมควบคู่ไปกับการคุ้มครองสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็น 3 เสาหลัก (pillars) ของการพัฒนาที่ยั่งยืน

- การดำเนินงานเพื่อให้บรรลุถึงวัตถุประสงค์ของการประชุมสุดยอดที่นครโจฮันเนสเบิร์กในครั้งนี้ จะต้องอาศัยความร่วมมือระหว่างภาครัฐและกลุ่มต่าง ๆ ในสังคม และการมีธรรมาภิบาล (good governance) ทั้งในระดับประเทศและระหว่างประเทศ เพื่อให้บรรลุถึงวัตถุประสงค์ของการพัฒนาที่ยั่งยืน นอกจากนี้ จะต้องสร้างบรรยากาศระหว่างประเทศเพื่ออำนวยความสะดวกต่อการพัฒนาที่ยั่งยืน เช่น ในเรื่องการช่วยเหลือทางการเงิน การถ่ายทอดเทคโนโลยี การลดภาระหนี้สินและการเข้าถึงตลาดสินค้าของประเทศพัฒนาแล้ว รวมทั้งให้ประเทศกำลังพัฒนามีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจในเรื่องที่มีความสำคัญ

- นอกจากนี้ สันติภาพ ความมั่นคง และการเคารพสิทธิมนุษยชน เสรีภาพขั้นพื้นฐาน รวมทั้งสิทธิในการพัฒนา (right to development) และในเรื่องจริยธรรม (ethics) ต่างเป็นปัจจัยสำคัญเพื่อบรรลุถึงการพัฒนาที่ยั่งยืน

2. การขจัดความยากจน

- การขจัดความยากจนเป็นสิ่งท้าทายที่ยิ่งใหญ่ของโลกในขณะนี้ ในการดำเนินงานเพื่อขจัดความยากจนนั้นจะต้องสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ตามที่สหประชาชาติได้กำหนดไว้ โดยให้มีการดำเนินงานในระดับต่าง ๆ เพื่อลดจำนวนประชากรโลกที่ยากจนซึ่งมีรายได้น้อยกว่า 1 ดอลลาร์สหรัฐต่อวันให้เหลือเพียงครึ่งหนึ่งภายในปี ค.ศ. 2015 จัดตั้ง World Solidarity Fund เพื่อขจัดความยากจนและการพัฒนาสังคม โดยสมัชชาสหประชาชาติจะกำหนดรูปแบบที่เหมาะสมของกองทุน ฯ ต่อไป การจัดทำแผนงานแห่งชาติโดยการส่งเสริมให้ประชาชนที่ยากจนมีอำนาจในการตัดสินใจ (empowerment of people) และให้ประชาชนเหล่านี้ได้เข้าถึงบริการ สาธารณูปโภคพื้นฐานต่าง ๆ ที่จำเป็น การส่งเสริมบทบาทสตรีและความเท่าเทียมของสตรีและบุรุษ (gender equality) การส่งเสริมกิจกรรมทางเศรษฐกิจของชนพื้นเมืองดั้งเดิม (indigenous people) การจัดหาบริการสาธารณสุขพื้นฐาน การส่งเสริมการศึกษาแก่เด็กชายและเด็กหญิง การส่งเสริมการเกษตร สิทธิในการใช้ประโยชน์จากที่ดินของคนยากจน การปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจ และเส้นทางคมนาคมเพื่อขนส่ง

ผลผลิตไปสู่ตลาด การจัดอาหารให้เพียงพอโดยใช้เทคโนโลยีและการจัดการที่ดี การแก้ปัญหาพื้นดินแห้งแล้ง และการแปรสภาพเป็นทะเลทราย (desertification) ตลอดจนการลดอัตราเด็กเสียชีวิตจากการคลอด

- การลดจำนวนประชากรที่ไม่สามารถเข้าถึงน้ำดื่มที่สะอาดและการสุขาภิบาลลงครึ่งหนึ่งภายในปี ค.ศ. 2015

- จัดหาบริการทางด้านพลังงานไปสู่ชนบท รวมทั้งการส่งเสริมพลังงานชีวมวล (biomass) ส่งเสริมการเปลี่ยนแปลงการใช้เชื้อเพลิงฟอสซิลไปสู่เชื้อเพลิงที่สะอาดมากยิ่งขึ้น ตลอดจนการส่งเสริมความร่วมมือระหว่างประเทศทั้งในระดับโลกและระดับภูมิภาคในด้านการเข้าถึงและการจัดหาบริการในด้านพลังงาน

- ส่งเสริมการพัฒนาอุตสาหกรรมเพื่อบรรเทาความยากจน การให้ความช่วยเหลือและระดมทรัพยากรเพื่อส่งเสริมการผลิตและความสามารถในการแข่งขันของอุตสาหกรรมในประเทศกำลังพัฒนา รวมทั้งส่งเสริมการจ้างงานโดยสอดคล้องกับกฎเกณฑ์ขององค์การแรงงานระหว่างประเทศ (ILO) ส่งเสริมแหล่งการพัฒนาของสถานประกอบการขนาดเล็กและขนาดกลาง (SMEs) และ agro-industry สำหรับประชากรที่ยากจน

- ปรับปรุงชีวิตความเป็นอยู่ของประชากร จำนวนประมาณ 100 ล้านคนที่อาศัยอยู่ในชุมชนแออัดในเมืองใหญ่ ให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นภายในปี ค.ศ. 2020

3. การเปลี่ยนแปลงรูปแบบการผลิตและการบริโภคที่ยั่งยืน (Changing unsustainable patterns of consumption and production)

ประเทศต่าง ๆ จะต้องเปลี่ยนแปลงแบบแผนการผลิตและการบริโภคที่ยั่งยืน โดยประเทศที่พัฒนาแล้วเป็นผู้นำ โดยมีการดำเนินงานที่สำคัญ ๆ ดังนี้

- ส่งเสริมการจัดทำแผนงาน 10 ปี เพื่อให้การสนับสนุนการดำเนินงานในระดับประเทศและภูมิภาคในการเร่งรัดและเปลี่ยนแปลงไปสู่การผลิตและการบริโภคที่ยั่งยืนในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม โดยพิจารณาจากความสามารถในการรองรับ (carrying capacity) ของระบบนิเวศน์ และการป้องกันมิให้การพัฒนาเศรษฐกิจเกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม โดยการปรับปรุงประสิทธิภาพในการผลิตและการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ ทั้งนี้ โดยให้ความช่วยเหลือประเทศกำลังพัฒนาทางการเงิน วิชาการ และการเสริมสร้างสมรรถนะ (capacity building)

- เพิ่มประสิทธิภาพในการผลิต (eco-efficiency) โดยส่งเสริมให้มีแผนงานในการส่งเสริมการผลิตที่สะอาด การ

เผยแพร่ข้อมูลข่าวสารในตัวอย่างที่ประสบความสำเร็จ และจัดการฝึกอบรมให้ SMEs ในการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการติดต่อสื่อสาร (ICT) เพิ่มมากขึ้น

- เพิ่มพูนให้บริษัทผู้ประกอบการมีความรับผิดชอบต่อสังคม และมีความน่าเชื่อถือ (accountability) ทางด้านสิ่งแวดล้อม โดยดำเนินงานในด้านต่าง ๆ รวมทั้งความสมัครใจ การหารือระหว่างผู้ประกอบการกับชุมชนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียต่าง ๆ (stakeholders) ส่งเสริมให้สถาบันการเงินนำเอาข้อพิจารณาในเรื่องการพัฒนาที่ยั่งยืนในกระบวนการของการตัดสินใจ สร้างความรู้และความเข้าใจให้กับคนงานและผู้ประกอบการในเรื่องการพัฒนาที่ยั่งยืน

- ในเรื่องของพลังงานกับการพัฒนาที่ยั่งยืน เรียกร้องให้รัฐบาลของประเทศต่าง ๆ ตลอดจนผู้มีส่วนเกี่ยวข้องดำเนินงานตามข้อเสนอแนะต่าง ๆ อันเป็นผลมาจากการประชุมคณะกรรมการเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน (CSD) ในสมัยที่ 9 ซึ่งรวมถึงความช่วยเหลือทางการเงิน การเสริมสร้างสมรรถนะ และการถ่ายทอดเทคโนโลยีไปสู่ประเทศกำลังพัฒนา การจัดทำแผนเศรษฐกิจและสังคมโดยรวมเรื่องการจัดหาพลังงานเข้าไว้ด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง นโยบายและวางแผนการดำเนินงานในภาคการบริโภคพลังงานที่สำคัญ ๆ ได้แก่ การขนส่ง อุตสาหกรรม การเกษตร การท่องเที่ยว และการก่อสร้าง ฯลฯ ตลอดจนการส่งเสริมการใช้พลังงานที่คืนรูป (renewable energy) ในสัดส่วนที่เพิ่มมากขึ้นจากพลังงานทั้งหมดที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน การพัฒนาเทคโนโลยีใหม่ ๆ ที่มีประสิทธิภาพ รวมทั้งเทคโนโลยีที่ใช้กับเชื้อเพลิงฟอสซิลและกับพลังงานที่คืนรูป การพัฒนาแหล่งพลังงานจากท้องถิ่น การจัดทำแผนงานเพื่อการใช้พลังงานอย่างมีประสิทธิภาพ การเร่งรัด เผยแพร่และพัฒนาเทคโนโลยีที่อนุรักษ์พลังงานและที่ใช้พลังงานอย่างมีประสิทธิภาพในราคาที่เหมาะสม และการถ่ายทอดเทคโนโลยีดังกล่าวไปสู่ประเทศกำลังพัฒนา การพัฒนาและวิจัยเทคโนโลยีการใช้พลังงานที่มีประสิทธิภาพ การดำเนินนโยบายที่จะลดและยกเลิกการบิดเบือนในราคาของพลังงานเพื่อให้สอดคล้องกับการพัฒนาที่ยั่งยืน

- ในเรื่องของการจัดการสารเคมี ที่ประชุมได้ย้าถึงพันธกรณีที่ประเทศต่าง ๆ จะต้องดำเนินการในการจัดการกับสารเคมีและของเสียที่เป็นอันตราย โดยให้สามารถลดผลกระทบจากการผลิตและการใช้สารเคมีดังกล่าวที่มีต่อสิ่งแวดล้อมและสุขภาพของมนุษย์ให้ได้ผลดี ภายในปี ค.ศ. 2020 ตลอดจนการส่งเสริมให้ประเทศต่าง ๆ เข้าเป็นภาคีความตกลงระหว่างประเทศที่เกี่ยวข้อง และส่งเสริมการลดภัยคุกคามจากโลหะหนักที่มีต่อสุขภาพของมนุษย์และสิ่งแวดล้อม

4. การคุ้มครองและการจัดการฐานทรัพยากรธรรมชาติสำหรับการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม (Protecting and managing the natural resources base of economic and social development)

- ดำเนินงานเพื่อให้บรรลุถึงเป้าหมายในการลดจำนวนประชากรที่ไม่สามารถเข้าถึงน้ำ

ดื่มที่สะอาดและการสุขาภิบาลลงครึ่งหนึ่ง ภายในปี ค.ศ. 2015 โดยการระดมทรัพยากรการเงินทั้งในระดับประเทศและระหว่างประเทศ การถ่ายทอดเทคโนโลยี การแลกเปลี่ยนตัวอย่างความสำเร็จ การเสริมสร้างสมรรถนะ การพัฒนาและการจัดหาโครงสร้างพื้นฐานทางด้านการจัดหาน้ำดื่มที่สะอาดและการสุขาภิบาล ตลอดจนการจัดหาแหล่งการเงินใหม่และเพิ่มเติม และเทคโนโลยีเพื่อดำเนินงานตามบทที่ 18 ของแผนปฏิบัติการ 21

- จัดทำแผนงานภายในปี ค.ศ. 2005 ในเรื่องการใช้น้ำอย่างมีประสิทธิภาพ และการจัดการทรัพยากรน้ำในลักษณะผสมผสาน ปรับปรุงประสิทธิภาพในการใช้ทรัพยากรน้ำ และส่งเสริมการจัดสรรทรัพยากรน้ำในระหว่างกลุ่มผู้ใช้น้ำ โดยให้ความสำคัญในลำดับแรกเพื่อสนองความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ ตลอดจนอนุรักษ์และฟื้นฟูระบบนิเวศน์ของแหล่งน้ำเพื่อสนองความต้องการบริโภคของมนุษย์ การพัฒนาอุตสาหกรรม และการเกษตร ส่งเสริมความร่วมมือระหว่างภาคีรัฐบาลกับเอกชน หรือความร่วมมือในรูปแบบอื่น ๆ เพื่อการจัดหาน้ำ โดยให้ความสำคัญลำดับแรกกับประชาชนผู้ยากไร้ ให้การสนับสนุนประเทศกำลังพัฒนาและประเทศที่เศรษฐกิจอยู่ในช่วงการเปลี่ยนผ่าน ติดตามและประเมินผลคุณภาพและปริมาณของทรัพยากรน้ำ

- การจัดการเรื่องทะเล มหาสมุทรและชายฝั่ง โดยการประสานงานและความร่วมมือทั้งในระดับโลกและระดับภูมิภาค และการดำเนินงานในระดับต่าง ๆ รวมทั้งการเชิญให้รัฐต่าง ๆ เข้าเป็นภาคีอนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยกฎหมายทะเล (UNCLOS) การดำเนินงานตามบทที่ 17 ของแผนปฏิบัติการ 21 การประสานงานระหว่างองค์การที่เกี่ยวข้องของสหประชาชาติในการจัดการเรื่องทะเล มหาสมุทรและชายฝั่ง ส่งเสริมให้ประเทศต่าง ๆ จัดการระบบนิเวศน์ทางทะเลในลักษณะสหวิทยาการ ให้ความช่วยเหลือประเทศกำลังพัฒนาในการประสานนโยบายและแผนงานในระดับภูมิภาคและอนุภูมิภาค เพื่อการอนุรักษ์และการจัดการทรัพยากรสัตว์น้ำในลักษณะที่ยั่งยืน

- ในการที่จะบรรลุถึงการประมงที่ยั่งยืน (sustainable fisheries) จะต้องมีการดำเนินงานในระดับต่าง ๆ รวมทั้งการรักษาปริมาณหรือฟื้นฟูปริมาณสัตว์น้ำในทะเล เพื่อให้เกิดผลผลิตการประมงในระดับสูงสุดภายในปี ค.ศ. 2015 การเชิญให้ประเทศต่าง ๆ เข้าเป็นภาคีความตกลงระหว่างประเทศที่เกี่ยวข้อง การดำเนินงานตาม 1995 Code of Conduct for Responsible Fisheries ของ FAO สนับสนุนให้แผนดำเนินงานภายใต้ FAO มีผลในทางปฏิบัติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งแผนการในการจัดการปัญหาการประมงที่ผิดกฎหมายและขาดการควบคุมภายในปี ค.ศ. 2004 ส่งเสริมให้องค์กรการประมงในภูมิภาค

ให้ความสำคัญกับสิทธิ หน้าที่และผลประโยชน์ของรัฐชายฝั่ง และความจำเป็นพิเศษของประเทศกำลังพัฒนาในการจัดสรรแบ่งปันทรัพยากรมวลสัตว์น้ำที่อาศัยอยู่ระหว่างเขตทางทะเล และมวลสัตว์น้ำชนิดพันธุ์ที่ย้ายถิ่นเสมอ กำจัดการให้เงินอุดหนุนที่มีส่วนสนับสนุนการประมงที่ผิดกฎหมายและที่ขาดการควบคุม และการประมง

ที่เกินขีดความสามารถ (over capacity) รวมทั้งส่งเสริมการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ (aquaculture) ในลักษณะที่ยั่งยืน

- คัดค้านสิ่งแวดลอมทางทะเลจากการเดินเรือ โดยดำเนินการในระดับต่าง ๆ รวมทั้งเชิญให้รัฐต่าง ๆ เข้าเป็นภาคีความตกลงระหว่างประเทศที่เกี่ยวข้องภายใต้องค์การกิจการทางทะเลระหว่างประเทศ (International Maritime Organization (IMO)) การดำเนินงานตามข้อมติที่เกี่ยวข้องของทบวงการพลังงานปรมาณูระหว่างประเทศ (International Atomic Energy Agency (IAEA)) ในการดำเนินนโยบายและมาตรการในการขนส่งกากนิวเคลียร์

- ปรับปรุงการประเมินผลและความเข้าใจทางวิทยาศาสตร์ในเรื่องระบบนิเวศน์ทางทะเลและชายฝั่ง เพื่อเป็นพื้นฐานสำหรับการตัดสินใจ ทั้งในระดับโลก ภูมิภาคและในประเทศต่าง ๆ

- การใช้แนวทางผสมผสานเพื่อแก้ไขและบรรเทาปัญหาและผลกระทบจากภัยพิบัติธรรมชาติ รวมทั้งการส่งเสริมบทบาทของ International Strategy for Disaster Reduction การจัดทำยุทธศาสตร์ในระดับภูมิภาค อนุภูมิภาคและระดับชาติ และให้ความสนับสนุนทางวิชาการเพื่อการจัดการกับภัยพิบัติ การปรับปรุงเทคนิคและวิธีการในการประเมินผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ การพัฒนาและส่งเสริมความสามารถในระดับต่าง ๆ ในการจัดทำระบบเตือนภัยล่วงหน้า เพื่อคาดการณ์ความแปรปรวนของสภาวะอากาศที่เกิดขึ้นอย่างรุนแรง

- ย้ำถึงเจตนารมณ์ของผู้นำประเทศตามที่ปรากฏใน United Nations Millennium Declaration ที่ประสงค์จะให้พิธีสารเกียวโต (Kyoto Protocol) มีผลบังคับใช้ภายในปี 2545 โดยขอให้ประเทศต่าง ๆ ที่ยังมิได้ให้สัตยาบันพิธีสาร ฯ ดำเนินการโดยเร็ว

- เพิ่มพูนความร่วมมือในระดับโลก ภูมิภาคและระดับประเทศ ในการลดมลภาวะทางอากาศ (air pollution) โดยเฉพาะอย่างยิ่งในส่วนที่เป็นปัญหาข้ามพรมแดน โดยการดำเนินงานในระดับต่าง ๆ ซึ่งรวมถึงการให้ความช่วยเหลือทางการเงินและวิชาการแก่ประเทศกำลังพัฒนาและประเทศที่เศรษฐกิจอยู่ในช่วงการเปลี่ยนผ่าน ในการวัดและประเมินผลกระทบจากมลภาวะทางอากาศ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ผลกระทบต่อสุขภาพของมนุษย์ ส่งเสริมการดำเนินงานเพื่อการคุ้มครองชั้นโอโซนของโลกตาม Vienna Convention for the Protection of the Ozone Layer และ Montreal Protocol สนับสนุนให้ประเทศกำลังพัฒนาสามารถจัดหาสารที่นำมาทดแทนสารที่มีผลในการทำลายชั้นโอโซนในบรรยากาศ ภายในปี ค.ศ. 2010

- การเกษตรที่ยั่งยืนและการพัฒนาชนบทเป็นส่วนสำคัญในการดำเนินงานเพื่อเพิ่มผลผลิตอาหารและความมั่นคงทางด้านอาหาร และการทำให้อาหารมีความปลอดภัยในการบริโภค ในการนี้จำเป็นต้องมีการดำเนินงานในระดับต่าง ๆ รวมทั้งลดจำนวนประชากรที่หิวโหยลงครึ่งหนึ่ง ภายในปี ค.ศ. 2015 การจัดการในเรื่องการให้ทรัพยากรน้ำอย่างมีประสิทธิภาพ การเพิ่มผลผลิตในการเกษตรโดยการปรับปรุงคุณภาพดิน การให้ความช่วยเหลือทางการเงินและวิชาการแก่ประเทศกำลังพัฒนาในการแก้ไขปัญหาดินเค็ม การส่งเสริมการเผยแพร่ ข้อมูลข่าวสาร อันเป็นตัวอย่างของความสำเร็จเกี่ยวกับวิธีการจัดการ

ที่ดิน การส่งเสริมให้ stakeholders มีส่วนร่วมในการจัดทำแผนงานพัฒนาชนบท ดำเนินนโยบายและกฎหมายที่ให้หลักประกันสิทธิในเรื่องการใช้น้ำและที่ดินและความมั่นคงในการถือครองที่ดินของเกษตรกร ส่งเสริมบทบาทของภาคเอกชนในการวิจัยทางด้านการเกษตรตลอดจนการเผยแพร่งานวิจัยให้แพร่หลายในกลุ่มเกษตรกร การใช้แรงจูงใจทางด้านการตลาดในการเกษตร การเข้าสู่ตลาดที่มีอยู่แล้วและตลาดใหม่ ๆ สำหรับสินค้าเกษตรที่มี value-added การปราบปรามการปลูกพืชเสพติดที่ผิดกฎหมาย การส่งเสริมอนุรักษ์การใช้ประโยชน์ที่ยั่งยืน และการจัดระบบการเกษตรแบบดั้งเดิม

- ส่งเสริมการดำเนินงานตาม United Nations Convention to Combat Desertification in Those Countries Experiencing Serious Drought and/or Desertification, Particularly in Africa และให้ที่ประชุมสมัชชาของกองทุนสิ่งแวดล้อมโลก (GEF Assembly) ครั้งที่ 2 กำหนดให้ความเชื่อมโยงของพื้นดินเป็นเรื่องที่สามารถรับการสนับสนุนจากกองทุน ฯ ได้

- การจัดทำและส่งเสริมแผนงาน นโยบายและแนวทางในการบูรณาการทางด้านเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน และการให้ความช่วยเหลือทางการเงินและวิชาการ การเสริมสร้างสมรรถนะและการทำงานวิจัย ตลอดจนการแก้ไขปัญหาความยากจนในพื้นที่เขตภูเขาในประเทศกำลังพัฒนาและประเทศที่เศรษฐกิจอยู่ในช่วงการเปลี่ยนผ่าน

- การส่งเสริมการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน โดยดำเนินงานในระดับต่าง ๆ รวมทั้งการส่งเสริมความร่วมมือระหว่างประเทศในด้านการลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศ (FDI) และความร่วมมือกับภาคเอกชน ส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ ให้ชุมชนและคนท้องถิ่นได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยวดังกล่าว การให้ความช่วยเหลือทางวิชาการแก่ประเทศกำลังพัฒนาและประเทศที่เศรษฐกิจอยู่ในช่วงการเปลี่ยนผ่าน ในการดำเนินธุรกิจ และในการสร้างจิตสำนึกในเรื่องการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

- การดำเนินงานเพื่อให้บรรลุถึงวัตถุประสงค์ของอนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ (CBD) และ

การลดอัตราการสูญเสียความหลากหลายทางชีวภาพ ภายในปี ค.ศ. 2010 ส่งเสริมการดำเนินงานให้เกิดความสอดคล้องกันระหว่าง CBD กับอนุสัญญาทางด้านสิ่งแวดล้อมอื่น ๆ การให้ความช่วยเหลือทางการเงินและวิชาการ และการเสริมสร้างสมรรถนะแก่ประเทศกำลังพัฒนาในการดำเนินงานเพื่อการอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพ การดำเนินงานในระดับชาติ ภูมิภาคและระหว่างประเทศเพื่อควบคุมพืชพันธุ์ต่างถิ่นที่คุกคามต่อระบบนิเวศของท้องถิ่น และจัดทำกลไกในการแบ่งปันผลประโยชน์ในการใช้ประโยชน์จากภูมิปัญญา ความรู้ และนวัตกรรมของท้องถิ่นบนเงื่อนไขที่ตกลงกัน โดยให้เป็นไปตามกฎหมายภายในของแต่ละประเทศ และโดยการยอมรับถึงสิทธิของชุมชนท้องถิ่นและคนพื้นเมืองที่เป็นเจ้าของภูมิปัญญา ความรู้ และนวัตกรรมดังกล่าว การส่งเสริมให้ชุมชนและคนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น การให้ความช่วยเหลือทางการเงินและวิชาการแก่ประเทศกำลังพัฒนาและประเทศที่เศรษฐกิจอยู่ในช่วงการเปลี่ยนผ่านในการดำเนินงานจัดทำระบบกฎหมาย เพื่อการคุ้มครองและใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพ รวมทั้งระบบกฎหมายเฉพาะ (sui generis systems) และการเจรจาภายใต้กรอบอนุสัญญา CBD ในเรื่องกลไกระหว่างประเทศ (international regime) เพื่อทำหน้าที่ส่งเสริมและคุ้มครองการแบ่งปันผลประโยชน์จากการใช้ทรัพยากรพันธุกรรม ส่งเสริมมาตรการในการเข้าถึงผลลัพธ์และผลประโยชน์ที่เกิดจากเทคโนโลยีชีวภาพ ซึ่งใช้ประโยชน์จากทรัพยากรพันธุกรรมเพื่อให้เป็นไปตามมาตรา 15 ของอนุสัญญา CBD และขอให้ประเทศที่ยังมิได้ให้สัตยาบันดำเนินการให้สัตยาบัน CBD และ Cartagena Protocol on Biosafety รวมทั้งความตกลงอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

- การจัดการป่าไม้เพื่อให้เกิดความยั่งยืน ดำเนินการโครงการร่วมมือระหว่างรัฐบาลกับ stakeholders รวมทั้งภาคธุรกิจเอกชน ชุมชนและคนท้องถิ่นและ NGOs การดำเนินงานในระดับต่าง ๆ รวมทั้งสนับสนุนการดำเนินงานของ United Nations Forum on Forests (UNFF) ในฐานะที่เป็นกลไกระหว่างรัฐบาลในการประสานและอำนวยความสะดวกในการจัดการป่าไม้ที่ยั่งยืนในระดับประเทศ ภูมิภาค และระหว่างประเทศ การบังคับใช้กฎหมายทั้งในระดับประเทศและระหว่างประเทศเกี่ยวกับการค้าไม้ และผลิตภัณฑ์จากป่าไม้โดยผิดกฎหมาย การให้ความช่วยเหลือทางการเงินด้านการเสริมสร้างสมรรถนะในการบังคับใช้กฎหมายภายในประเทศเพื่อวัตถุประสงค์ดังกล่าว การให้ความช่วยเหลือทางการเงิน การถ่ายทอดเทคโนโลยี และการเสริมสร้างสมรรถนะในด้านการจัดการป่าไม้ที่ยั่งยืน เร่งรัดการดำเนินงานให้เป็นไปตามข้อเสนอแนะของที่ประชุม Intergovernmental Panels on Forests (IPF) และ Intergovernmental Forum on Forests (IFF)

- ส่งเสริมบทบาทของเหมืองแร่ แร่ธาตุและโลหะในการพัฒนาอย่างยั่งยืน โดยการดำเนินงานในทุกระดับ รวมทั้งสนับสนุนการดำเนินการในด้านผลกระทบทางสังคม สุขภาพอนามัย เศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อม ตลอดจนผลประโยชน์ที่เกิดจากเหมืองแร่ แร่ธาตุและโลหะในลักษณะครบวงจร ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของ stakeholders ในการพัฒนาเหมืองแร่ แร่ธาตุและโลหะในลักษณะที่ครบวงจร

5. การพัฒนาที่ยั่งยืนในกระแสโลกาภิวัตน์ (Sustainable development in a globalizing world)

กระแสโลกาภิวัตน์ส่งผลทั้งในทางลบและทางบวกจากการพัฒนาที่ยั่งยืนของประเทศกำลังพัฒนา ในการทำให้เกิดผลที่เป็นประโยชน์ต่อประเทศกำลังพัฒนา จำเป็นต้องดำเนินงานในระดับต่าง ๆ ดังนี้

- ส่งเสริมระบบการค้าพหุภาคีที่เปิดกว้าง เท่าเทียมกัน บนพื้นฐานของกฎเกณฑ์ สามารถคาดการณ์ได้ และไม่เลือกปฏิบัติ และระบบการเงินที่เป็นประโยชน์แก่ประเทศต่าง ๆ สนับสนุนการดำเนินงานตามผลการประชุมอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง คือ Doha Ministerial Declaration และ Monterrey Consensus
- ส่งเสริมสถาบันการเงินและการค้าระหว่างประเทศในการดำเนินงานเพื่อให้กระบวนการในการตัดสินใจ และโครงสร้างของสถาบันเปิดกว้าง และมีความโปร่งใส
- ส่งเสริมประเทศกำลังพัฒนาให้ได้รับประโยชน์จากการค้าเสรี โดยอาศัยความร่วมมือระหว่างประเทศ และดำเนินมาตรการในอันที่จะปรับปรุงผลผลิต (productivity) ขยายจำนวนประเภทสินค้า และเพิ่มความสามารถในการแข่งขันและความสามารถในการประกอบการของชุมชนท้องถิ่น การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานทางด้านการขนส่งและการติดต่อสื่อสาร
- ส่งเสริมการดำเนินงานตามแผนงานการเสริมสร้างสมรรถนะ และความช่วยเหลือทางวิชาการ ทางด้านการค้า รวมทั้งการใช้ประโยชน์จากโอกาสในการเข้าถึงตลาดสินค้า และการพิจารณาถึงความสัมพันธ์ระหว่างการค้า สิ่งแวดล้อม และการพัฒนา
- การดำเนินงานตามผลลัพธ์ของการประชุม Doha Ministerial Conference ส่งเสริมความเข้มแข็งของประเทศกำลังพัฒนา เพื่อให้สามารถเข้าไปสู่เวทีการเจรจาการค้าพหุภาคีอย่างได้ผลดีและมีประสิทธิภาพ
- ส่งเสริมให้บรรษัทมีความรับผิดชอบ และมี accountability บนหลักเกณฑ์ของ Rio Principles โดยผ่านการดำเนินงานตามความตกลงและมาตรการระหว่างประเทศต่างๆ

- ช่วยเหลือประเทศกำลังพัฒนาในการลดความแตกต่างของเทคโนโลยีสารสนเทศ (digital divide)

6. สุขภาพอนามัยและการพัฒนาที่ยั่งยืน (Health and sustainable development)

- การพัฒนาที่ยั่งยืนครอบคลุมถึงการลดผลกระทบต่อสุขภาพอนามัยของมนุษย์อันเป็นผลมาจากการพัฒนา รวมทั้งที่เกิดจากความเสื่อมโทรมของสิ่งแวดล้อม ในการดำเนินงานดังกล่าว จำเป็นต้องเสริมสร้างความ

สามารถของการจัดหาบริการด้านสุขอนามัยให้กับประชาชนอย่างทั่วถึง โดยดำเนินการในระดับต่าง ๆ ดังนี้

- การบูรณาการบริการทางด้านสาธารณสุขตามยุทธศาสตร์ของการขจัดความยากจน การให้ความช่วยเหลือประเทศกำลังพัฒนาทางด้านวิชาการและการเงิน เพื่อให้สามารถดำเนินการตามโครงการ "สุขภาพดีถ้วนหน้า" (Health for All) การปรับปรุงบุคลากรทางด้านบริการสุขอนามัย การให้การศึกษาและสร้างความเข้าใจในเรื่องสุขอนามัย การจัดทำโครงการเพื่อลดอัตราการเสียชีวิตของเด็กที่อายุต่ำกว่า 5 ปีให้ลดลง 2 ใน 3 ภายในปี ค.ศ. 2015 การส่งเสริมและสงวนรักษาไว้ซึ่งความรู้และวิธีการรักษาโรคแบบเดิมและประยุกต์เข้ากับการแพทย์สมัยใหม่

- การให้สตรีมีโอกาสเข้าถึงบริการทางด้านสุขอนามัยโดยเท่าเทียมกัน ส่งเสริมการมีสุขอนามัยและการมีภาวะเจริญพันธุ์ที่ดี โดยให้สอดคล้องกับผลการประชุมอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องของสหประชาชาติ การถ่ายทอดเทคโนโลยีทางด้านน้ำดื่มที่สะอาด การสุขาภิบาล และการจัดการของเสียทั้งในเขตเมืองและชนบทในประเทศกำลังพัฒนา สนับสนุนการดำเนินงานของ ILO และ WHO ในเรื่องสุขอนามัย และความเจ็บป่วย ความตายจากการประกอบอาชีพ และการรักษาโรคต่าง ๆ

- ดำเนินการภายในกรอบเวลาที่กำหนดไว้ใน Declaration of Commitment on HIV/AIDS โดยเน้นในเรื่องการลดจำนวนผู้ติดเชื้อไวรัส HIV/AIDS ในประชากร อายุระหว่าง 15-24 ปี ลงร้อยละ 25 ในประเทศที่ได้รับผลกระทบมากที่สุดภายในปี ค.ศ. 2005 และของโลก ภายในปี ค.ศ. 2010 รวมทั้งการป้องกันและกำจัดไข้มาเลเรียและวัณโรค โดยการดำเนินงานในด้านต่าง ๆ รวมถึงการจัดหาทรัพยากรให้เพียงพอในการสนับสนุน Global Fund to Fight AIDS, Tuberculosis and Malaria การระดมทรัพยากรเงินทั้งจากภาครัฐและเอกชนในการพัฒนาและวิจัยโรคที่อาจส่งผลกระทบต่อคนยากจน การคุ้มครองสุขอนามัยของคนในโรงงานจากเชื้อไวรัส HIV/AIDS

- การป้องกันผลกระทบจากการเสื่อมโทรมของสภาพแวดล้อมที่มีต่อสุขอนามัยของมนุษย์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งต่อสตรีและเด็ก โดยการดำเนินงานในด้านต่าง ๆ รวมทั้งการให้ความช่วยเหลือทางการเงินและวิชาการกับประเทศกำลังพัฒนาในการดำเนินโครงการทั้งในระดับภูมิภาคและระดับชาติ สนับสนุนการยกเลิกการใช้ตะกั่วในน้ำมันรถยนต์ การลดการปล่อยมลภาวะทางอากาศ

7. การพัฒนาที่ยั่งยืนสำหรับประเทศกำลังพัฒนาที่เป็นเกาะขนาดเล็ก (Sustainable development of small island developing states)

โดยที่ประเทศกำลังพัฒนาที่เป็นเกาะขนาดเล็กมีปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมและการพัฒนาที่มีลักษณะเฉพาะ และ

มีข้อจำกัดต่าง ๆ ในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การดำเนินงานตาม Barbados Programme of Action of the Sustainable Development of Small Island Developing States ประชาคมระหว่างประเทศ จึงจะต้องให้การสนับสนุนในด้านต่าง ๆ รวมทั้งการสนับสนุนทางการเงิน การถ่ายทอดเทคโนโลยีและการ เสริมสร้างสมรรถนะ การส่งเสริมบทบาทขององค์กรต่าง ๆ ในภูมิภาคที่เกี่ยวข้องในเรื่องการจัดการทรัพยากร ทางทะเลอย่างยั่งยืน และในเรื่องการจัดการระบบนิเวศชายฝั่งทะเล การจัดการในการลด ป้องกันและการ ควบคุมของเสีย (waste) การปรับตัวเพื่อรองรับผลกระทบจากระดับน้ำทะเลที่สูงขึ้นอันเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ และการจัดหาบริการทางด้านพลังงาน

8. การพัฒนาที่ยั่งยืนในแอฟริกา (Sustainable development in Africa)

กล่าวถึงความช่วยเหลือของประชาคมระหว่างประเทศแก่ประเทศต่าง ๆ ในแอฟริกา ซึ่งส่วนใหญ่เป็นประเทศที่ ยากจนและยังมิได้รับผลประโยชน์จากโลกาภิวัตน์อย่างเพียงพอ ทำให้ทวีปแอฟริกาถูกเบียดตกขอบ (marginalized) มากยิ่งขึ้น โดยประเทศในแอฟริกาได้จัดทำข้อเสนอที่เรียกว่า The New Partnership for Africa's Development (NEPAD) เพื่อกำหนดกรอบความร่วมมือเพื่อการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและการ พัฒนาที่ยั่งยืน รวมทั้งการดำเนินงานในเรื่องอื่น ๆ ซึ่งครอบคลุมถึงเรื่องสันติภาพ เสถียรภาพ การเสริมสร้าง ประชาธิปไตย ธรรมชาติบาลสิทธิมนุษยชนและสิทธิในการพัฒนาด้วย

นอกจากนี้ ยังกล่าวถึงการพัฒนาที่ยั่งยืนในภูมิภาคอื่น ๆ (other regional initiatives) ซึ่งรวมถึงในภูมิภาคเอเซียและแปซิฟิก ซึ่งได้เน้นเรื่องเป้าหมายในการขจัดความยากจน และการสนับสนุนลำดับความสำคัญของการ ดำเนินงานในด้านต่าง ๆ ตามที่ระบุไว้ Phnom Penh Regional Platform on Sustainable Development for Asia and the Pacific

9. วิธีการในการดำเนินงาน (Means of Implementation)

- กล่าวถึงความช่วยเหลือในด้านต่าง ๆ ของประเทศพัฒนาแล้วที่ให้กับประเทศกำลังพัฒนา โดยเฉพาะอย่างยิ่งการช่วยเหลือทางการเงินเพื่อให้บรรลุเป้าหมายร้อยละ 0.7 ของ GNP ของประเทศที่พัฒนาแล้ว การปรับปรุงคุณภาพความช่วยเหลือ ODA เพื่อให้สามารถตอบสนองความต้องการของประเทศกำลังพัฒนาได้มากขึ้น ทางด้านการขจัดความยากจน การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างต่อเนื่องและการพัฒนาที่ยั่งยืน และการดึงดูดการลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศ (FDI) ไปสู่ประเทศกำลังพัฒนาในลักษณะที่จะช่วยการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจ และการระดมเงินทุนภายในประเทศเพื่อการพัฒนา

- สนับสนุนการดำเนินงานในปัจจุบันที่จะทำให้กลไกทางการเงินระหว่างประเทศมีความโปร่งใส เท่าเทียมกัน

และการยอมรับการมีส่วนร่วมของประเทศกำลังพัฒนาในกระบวนการตัดสินใจที่มีผลต่อเศรษฐกิจโลก รวมทั้งในการสร้างกฎเกณฑ์ทางการเงินระหว่างประเทศ การส่งเสริมมาตรการต่าง ๆ ที่จะช่วยให้เกิดความโปร่งใสและข้อมูลข่าวสารในเรื่องการไหลของกระแสการเงินอันจะมีส่วนสนับสนุนเสถียรภาพของสภาวะการเงินระหว่างประเทศ ลดผลกระทบจากความผันผวนของการไหลของกระแสเงินทุนในระยะสั้น สนับสนุนให้ภาคเอกชนรวมทั้งบริษัทข้ามชาติ มูลนิธิและสถาบันของภาคประชาสังคมให้ความช่วยเหลือทางการเงินและทางวิชาการแก่ประเทศกำลังพัฒนา รวมทั้งให้กับ SMEs การปรับปรุงการดำเนินงานของกองทุนสิ่งแวดล้อมโลก (GEF) เพื่อให้สามารถตอบสนองและเกิดประโยชน์แก่ประเทศกำลังพัฒนามากยิ่งขึ้น พิจารณาถึงแนวทางในการจัดหาแหล่งเงินทุนใหม่ ๆ ทั้งจากภาครัฐและเอกชน เพื่อการพัฒนาโดยจะไม่เป็นการเพิ่มภาระให้กับประเทศกำลังพัฒนามากเกินไป

- สนับสนุนการดำเนินมาตรการต่าง ๆ เพื่อการลดภาระหนี้สินของประเทศกำลังพัฒนา โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเทศที่ยากจนและประเทศที่มีหนี้สินเป็นจำนวนมาก การดำเนินงานตามแผน HIPC (Heavily Indebted Poor Countries) การจัดทบทวนใหม่ ๆ เพื่อช่วยแก้ไขปัญหานี้ของประเทศกำลังพัฒนาและประเทศที่เศรษฐกิจอยู่ในช่วงการเปลี่ยนผ่าน
- ในเรื่องของการค้า เรียกร้องให้ประเทศสมาชิกขององค์การการค้าโลก (WTO) ดำเนินการตามพันธกรณีที่ได้กำหนดไว้ใน Doha Ministerial Declaration โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเข้าถึงตลาดสินค้าของสินค้าที่มีความสำคัญในการส่งออกของประเทศกำลังพัฒนา โดยการดำเนินงานในด้านต่าง ๆ รวมทั้งการพิจารณาทบทวนหลักเกณฑ์ในเรื่อง Special and Differential Treatment การลดหรือขจัดกำแพงภาษี (tariffs) สำหรับสินค้าที่มีใช้เกษตร และลดหรือยกเลิกมาตรการที่มีใช้ภาษีสำหรับสินค้านำเข้าจากประเทศกำลังพัฒนา การดำเนินการให้เป็นไปตามพันธกรณีในการปรับปรุงการเข้าถึงตลาด การลดเพื่อนำไปสู่การจัดเงินอุดหนุนการส่งออกในรูปแบบต่าง ๆ รวมทั้งการลดการสนับสนุนภายในที่ทำให้เกิดการบิดเบือนทางการค้า เรียกร้องให้ประเทศกำลังพัฒนาแล้วดำเนินการให้เป็นไปตาม Programme of Action for the Least Developed Countries for the Decade 2001-2010
- เพิ่มพูนผลประโยชน์ของประเทศกำลังพัฒนาและประเทศที่เศรษฐกิจอยู่ในช่วงของการเปลี่ยนผ่านจากกระแสการค้าเสรี โดยอาศัยความช่วยเหลือทางการเงินและวิชาการการพัฒนาเทคโนโลยีและการเสริมสร้างสมรรถนะของประเทศกำลังพัฒนา
- สนับสนุนการดำเนินงานที่เพิ่มพูนการสนับสนุนซึ่งกันและกันในด้านการค้า สิ่งแวดล้อมและการพัฒนา เพื่อบรรลุถึงวัตถุประสงค์ของการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยการดำเนินงานในด้านต่าง ๆ รวมทั้งส่งเสริมให้ WTO Committee on Trade and Environment และ WTO Committee on Trade and Development หรือภายใต้

ขอบเขตภารกิจที่ได้รับมอบหมายเพื่อนำไปสู่ข้อสรุป ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาที่ยั่งยืนตามพันธกรณีที่ได้กำหนดไว้ใน Doha Ministerial Declaration และประสานการดำเนินงานระหว่างสำนักเลขาธิการของ WTO, UNCTAD, UNDP, UNEP และ ILO กับองค์การทางด้านสิ่งแวดล้อม และการพัฒนาอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง ส่งเสริมการสนับสนุนซึ่งกันและกันระหว่างระบบการค้าพหุภาคีกับความตกลงทางด้านสิ่งแวดล้อม (MEAs) เพื่อให้สอดคล้องกับการพัฒนาที่ยั่งยืน

- ในการดำเนินงานที่เกี่ยวข้องระหว่างความตกลง TRIPS กับเรื่องของคุณภาพอนามัย ซึ่งได้มีความตกลงกันแล้วว่า ความตกลง TRIPS ไม่ควรจะขัดขวางสมาชิกของ WTO ที่จะดำเนินมาตรการเพื่อป้องกันสุขภาพของสาธารณชน ดังนั้น ความตกลง TRIPS จึงสามารถตีความหรือนำไปใช้ในลักษณะที่สนับสนุนสมาชิกของ WTO ในการคุ้มครองสุขภาพของสาธารณชน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในลักษณะที่ส่งเสริมให้สาธารณชนได้เข้าถึงยา รักษาโรคต่าง ๆ

- มาตรการและนโยบายทางการค้า เพื่อการคุ้มครองสิ่งแวดล้อมจะไม่ถูกนำไปใช้ในลักษณะที่จะเป็นวิธีการเพื่อการกีดกันทางการค้า หรือข้อจำกัดทางการค้าโดยแอบแฝง

- ส่งเสริมการถ่ายทอดเทคโนโลยีจากประเทศพัฒนาแล้วไปสู่ประเทศกำลังพัฒนา การเสริมสร้างเครือข่าย (network) ของความร่วมมือระหว่างสถาบันการศึกษา สถาบันวิจัย หน่วยงานรัฐบาลและหน่วยงานเอกชน การแลกเปลี่ยนประสบการณ์และความสำเร็จเพื่อช่วยเหลือประเทศกำลังพัฒนาในการถ่ายทอดเทคโนโลยี สนับสนุนกลไกที่มีอยู่หรือจัดตั้งกลไกใหม่ ๆ ในการถ่ายทอดเทคโนโลยีไปสู่ประเทศกำลังพัฒนาและประเทศที่เศรษฐกิจอยู่ในช่วงของการเปลี่ยนผ่าน

10. กรอบทางด้านสถาบันเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน (Institutional framework for sustainable development)

- เพิ่มพูนและประสานการดำเนินงานขององค์กรต่าง ๆ ในระบบสหประชาชาติ สถาบันการเงินและการค้าระหว่างประเทศในเรื่องการบูรณาการ วัตถุประสงค์ของการพัฒนาที่ยั่งยืน ตามที่ปรากฏในแผนปฏิบัติการ 21 และผลลัพธ์ของการประชุมสุดยอดที่โจฮันเนสเบิร์ก

- ธรรมชาติในระดับระหว่างประเทศเป็นพื้นฐานสำคัญสำหรับการบรรลุถึงการพัฒนาที่ยั่งยืน ประชาคมระหว่างประเทศควรดำเนินมาตรการต่าง ๆ ที่จำเป็นและเหมาะสมในการจัดระบบเศรษฐกิจระหว่างประเทศ รวมทั้งการสนับสนุนการปฏิรูปโครงสร้างและเศรษฐกิจมหภาค การแก้ไขปัญหาหนี้สินของประเทศกำลังพัฒนาในลักษณะที่สมบูรณ์ (comprehensive) การเข้าถึงตลาดสินค้าของประเทศพัฒนาแล้วให้มากยิ่งขึ้น

ขึ้น การปฏิรูประบบการเงินระหว่างประเทศควรดำเนินต่อไปบนพื้นฐานของหลักการความโปร่งใส และการมีส่วนร่วมของประเทศกำลังพัฒนาในกระบวนการของการตัดสินใจ ระบบการค้าพหุภาคีที่เปิดกว้าง ไม่เลือกปฏิบัติ มีความเสมอภาค และอยู่บนพื้นฐานของหลักเกณฑ์และการค้าเสรีมีส่วนกระตุ้นการพัฒนาให้ก้าวหน้าขึ้น

- สมัชชาสหประชาชาติมีส่วนสำคัญในการกำหนดแนวทางโดยทั่วไปและเจตนารมณ์ทางการเมือง เพื่อการดำเนินงานตามแผนปฏิบัติการ 21

- คณะมนตรีเศรษฐกิจและสังคมแห่งสหประชาชาติ (ECOSOC) มีบทบาทในการประสานงานโดยทั่วไป และให้เกิดบูรณาการในลักษณะสมดุล ทางด้านเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อมของแผนงานและโครงการต่าง ๆ ในองค์การสหประชาชาติในการสนับสนุนการพัฒนาที่ยั่งยืน

- คณะกรรมาธิการเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน (CSD) เป็นคณะกรรมาธิการในระดับสูงในเรื่องของการพัฒนาที่ยั่งยืนในระบบสหประชาชาติ แต่บทบาทของ CSD ควรได้รับการปรับปรุงให้เข้มแข็งมากขึ้นในการทบทวนและติดตามผลความคืบหน้าในการดำเนินงานตาม Agenda 21 ตลอดจนกำหนดปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงาน และหาทางแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น ทำหน้าที่ทบทวนในเรื่องที่เกี่ยวกับความช่วยเหลือทางการเงินและการถ่ายทอดเทคโนโลยี และในการเสริมสร้างสมรรถนะ การแลกเปลี่ยนประสบการณ์และตัวอย่างความสำเร็จในการพัฒนาที่ยั่งยืน การวิเคราะห์ถึงมาตรการต่าง ๆ ที่จะช่วยประเทศกำลังพัฒนาในการวางแผน การตัดสินใจ และในการดำเนินยุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

- ประเทศต่าง ๆ ควรจัดทำยุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน และเริ่มต้นดำเนินการภายในปี ค.ศ. 2005 โดยให้สอดคล้องกับลำดับความสำคัญของแต่ละประเทศ การออกกฎหมายและบังคับใช้กฎหมายอย่างได้ผลดีเพื่อสนับสนุนการพัฒนาที่ยั่งยืน การปรับปรุงการดำเนินงานของสถาบันต่าง ๆ ในประเทศเพื่อให้เกิดความโปร่งใสและรับผิดชอบ (accountability) การสนับสนุนบทบาทของประชาชน และภาคประชาสังคมในการจัดทำนโยบายและมาตรการเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน รวมทั้งการสนับสนุน

บทบาทและความสามารถของหน่วยงานท้องถิ่น (local authorities) ในการดำเนินงานตามแผนปฏิบัติการ 21 และผลลัพธ์จากการประชุมสุดยอดที่นครโจฮันเนสเบิร์ก

คำแปลอย่างไม่เป็นทางการของปฏิญญาโจฮันเนสเบิร์กว่าด้วยการพัฒนาที่ยั่งยืน

1. จากถิ่นกำเนิดสู่นาคต

- บรรดาผู้นำที่เข้าร่วมการประชุมสุดยอดว่าด้วยการพัฒนาที่ยั่งยืน ณ นครโจฮันเนสเบิร์ก แอฟริกาใต้ ระหว่างวันที่ 2-4 กันยายน 2545 ยืนยันในพันธกรณีต่อการพัฒนาที่ยั่งยืน และรับที่จะสร้างสรรค์สังคมโลกที่เอื้ออารีต่อกัน เป็นธรรม และช่วยเหลือซึ่งกันและกัน อันเป็นการยอมรับศักดิ์ศรีในความเป็นมนุษย์สำหรับทุกคน
- ในช่วงแรกของการประชุมสุดยอด ผู้แทนเยาวชนโลกได้กล่าวกับบรรดาผู้นำทั้งหลายว่า อนาคตขึ้นอยู่กับพวกเขา และด้วยเหตุนี้ พวกเขาจึงขอให้ผู้นำทุกคนสร้างความมั่นใจให้เกิดขึ้นจริงได้ว่า การดำเนินการต่าง ๆ ของบรรดาผู้นำในปัจจุบันจะทำให้พวกเขาได้รับมรดกโลกโดยปราศจากซึ่งความไร้เกียรติ ศักดิ์ศรีและความเสื่อมทรามอันเกิดจากความยากจน ความเสื่อมโทรมของสิ่งแวดล้อม และรูปแบบการผลิตและการบริโภคที่ไม่ยั่งยืน
- เพื่อเป็นการตอบสนองข้อเรียกร้องของเยาวชนเหล่านี้ ซึ่งจะเป็นตัวแทนสำหรับอนาคต บรรดาผู้นำซึ่งมาจากทุกมุมโลก มีประสบการณ์ชีวิตที่แตกต่างกัน จึงได้รวมเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันและมีความรู้สึกร่วมกันอย่างลึกซึ้งว่า จำเป็นจะต้องสร้างโลกที่ใหม่และสดใสกว่า ด้วยเหตุนี้ จึงถือเป็นภาระหน้าที่ที่ผู้นำทุกคนจะต้องเพิ่มพูนและสร้างความเข้มแข็งให้กับสามเสาหลักของการพัฒนาที่ยั่งยืนซึ่งเกี่ยวพันซึ่งกันและกัน คือ การพัฒนาเศรษฐกิจ การพัฒนาสังคม และการคุ้มครองสิ่งแวดล้อม ทั้งในระดับท้องถิ่น ระดับประเทศ ระดับภูมิภาค และระดับโลก
- จากภูมิภาคแอฟริกาซึ่งเป็นแหล่งกำเนิดของมนุษยชาติ บรรดาผู้นำประกาศความรับผิดชอบที่มีต่อกันและกัน และมีต่อบรรดาสิ่งมีชีวิต และต่อบรรดาลูกหลานทั้งหลาย โดยผ่านแผนปฏิบัติการ ฯ และปฏิญญานี้ โดยการยอมรับว่ามนุษยชาติอยู่ในช่วงหัวเลี้ยวหัวต่อ ซึ่งบรรดาผู้นำทั้งหลายจะต้องรวมตัวกันโดยมีเป้าหมายเดียวกันเพื่อดำเนินความพยายามอย่างมุ่งมั่นในการกำหนดแผนที่สามารถนำไปปฏิบัติได้และให้บังเกิดผล อันจะนำไปสู่การขจัดความยากจนและการพัฒนามนุษย์

2. จากกรุงสตอกโฮล์ม ถึงนครริโอ เดอ จาเนโร ถึงนครโจฮันเนสเบิร์ก

- สามสิบปีมาแล้ว ในกรุงสตอกโฮล์ม บรรดาผู้นำต่าง ๆ ได้เห็นชอบในความจำเป็นเร่งด่วนที่จะตอบสนองต่อปัญหาเรื่องความเสื่อมโทรมของสิ่งแวดล้อม และเมื่อสิบปีมานี้ ในการประชุมสหประชาชาติว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา จัดขึ้นที่นครริโอ เดอ จาเนโร ผู้นำต่าง ๆ ก็ได้ตกลงกันว่า การคุ้มครองสิ่งแวดล้อม และการพัฒนาสังคมและเศรษฐกิจเป็นปัจจัยพื้นฐานสำหรับการพัฒนาที่ยั่งยืน บน

พื้นฐานของหลักการริโอในเรื่องต่าง ๆ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายในการพัฒนาดังกล่าว บรรดาผู้นำจึงได้ให้การรับรองแผนปฏิบัติการ 21 และปฏิญญาริโอ ซึ่งบรรดาผู้นำต่าง ๆ ในครั้งนี้ได้ยืนยันพันธกรณีที่มีต่อแผนปฏิบัติการและปฏิญญาดังกล่าว การประชุมสุดยอดริโอเป็นเหตุการณ์ครั้งสำคัญที่กำหนดระเบียบวาระใหม่สำหรับการพัฒนาที่ยั่งยืน

- ช่วงระหว่างการประชุมที่ริโอ และที่โจฮันเนสเบิร์ก ได้มีการประชุมระหว่างประเทศสำคัญ ๆ หลายครั้ง ภายใต้การนำของสหประชาชาติ รวมทั้งการประชุมที่เมืองมอนเทอร์เรย์ว่าด้วยการหาแหล่งเงินทุนเพื่อการพัฒนา ตลอดจนการประชุมระดับรัฐมนตรีที่กรุงโตโฮ ซึ่งการประชุมเหล่านี้ ได้กำหนดวิสัยทัศน์ที่สมบูรณ์เพื่ออนาคตของมนุษยชาติ และในการประชุมสุดยอดที่นครโจฮันเนสเบิร์ก บรรดาผู้นำต่าง ๆ ที่มีความเห็นหลากหลายมารวมกันในการแสวงหาหนทางร่วมกันอย่างสร้างสรรค์ เพื่อไปสู่โลกที่มีใจผูกพันต่อการพัฒนาที่ยั่งยืน การประชุมที่โจฮันเนสเบิร์กยังเป็นเครื่องยืนยันว่า มีความก้าวหน้าอย่างมากในการบรรลุฉันทามติและการมีหุ้นส่วนของประชาชนในโลกนี้

3. สิ่งที่ท้าทายที่เราเผชิญ

- บรรดาผู้นำทั้งหลายยอมรับว่า การขาดความยากจน การเปลี่ยนรูปแบบการผลิต การบริโภค และการคุ้มครองและจัดการทรัพยากรธรรมชาติเพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม เป็นเป้าหมายสำคัญยิ่ง และเป็นความจำเป็นสูงสุดสำหรับการพัฒนาที่ยั่งยืน แนวทางผิดพลาดที่เกิดขึ้น ทำให้เกิดการแบ่งแยกสังคมมนุษย์ระหว่างคนรวยและคนจน และช่องว่างที่เพิ่มมากขึ้นระหว่างโลกที่พัฒนาแล้วกับโลกที่กำลังพัฒนาที่ไม่เคยเป็นมาก่อน กลายเป็นสิ่งคุกคามตัวสำคัญต่อความรุ่งเรือง ความมั่นคง และเสถียรภาพของโลก
- สิ่งแวดล้อมโลกยังคงได้รับความเสียหายต่อไป การสูญเสียความหลากหลายทางชีวภาพยังคงเป็นไปอย่างต่อเนื่อง การแปรสภาพเป็นทะเลทรายและผืนแผ่นดินที่แห้งแล้งยังเพิ่มมากยิ่งขึ้นเรื่อย ๆ ผลกระทบอย่างรุนแรงจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศปรากฏให้เห็นอย่างชัดเจนจากภัยพิบัติธรรมชาติที่เกิดขึ้นซ้ำแล้วซ้ำเล่า และสร้างความเสียหายเพิ่มมากขึ้น และประเทศกำลังพัฒนาก็มีความอ่อนแอต่อภัยพิบัติเหล่านี้ นอกจากนี้ มลพิษทางอากาศ ทางน้ำ และทางทะเล ก็ยังคงส่งผลกระทบต่อชีวิตนับล้าน ๆ คนอยู่ต่อไป
- โลกาวัดนี้ได้เพิ่มมิติใหม่ให้กับสิ่งที่ท้าทายเหล่านี้ด้วย การบูรณาการของการตลาด การเคลื่อนไหวของเงินทุนและการไหลของกระแสการลงทุนที่เป็นไปอย่างรวดเร็วก่อให้เกิดสิ่งท้าทายและโอกาสใหม่ ๆ

สำหรับการดำเนินงานเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน แต่ผลประโยชน์และต้นทุนของโลกาภิวัตน์มิได้มีการกระจายอย่างเท่าเทียมกัน โดยมีประเทศกำลังพัฒนามากลายเป็นผู้เผชิญกับปัญหาความยุ่งยากพิเศษในการตอบสนองสิ่งที่ท้าทายใหม่ ๆ ดังกล่าว ผู้นำต่าง ๆ จึงเสี่ยงที่จะกำหนดขอบเขตความแตกต่างดังกล่าวนี้ และนอกจากจะดำเนินการในลักษณะที่จะเปลี่ยนแปลงชีวิตในระดับพื้นฐานแล้ว บรรดาคนจนในโลกก็อาจจะขาดความมั่นใจต่อผู้นำของพวกเขา และต่อระบอบประชาธิปไตยที่บรรดาผู้นำต่างยึดมั่น โดยมองผู้นำของพวกเขาไม่แตกต่างไปจากเครื่องดนตรีที่ส่งเสียงกระทบกันเท่านั้น

4. พันธกรณีของบรรดาผู้นำต่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

- บรรดาผู้นำต่าง ๆ เชื่อว่า ความหลากหลายในระหว่างพวกเขาเป็นการสร้างความเข้มแข็งร่วมกัน และสามารถนำไปใช้ในการสร้างหุ้นส่วนร่วมกันเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง และเพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายร่วมกันสำหรับการพัฒนาที่ยั่งยืน บรรดาผู้นำต่าง ๆ จึงมีความยินดีที่การประชุมสุดยอดที่โจฮันเนสเบิร์กเน้นในเรื่องศักดิ์ศรีของมนุษย์ และมีความมุ่งมั่นที่จะกำหนดเป้าหมาย กรอบเวลา และความมีหุ้นส่วน เพื่อเร่งให้ประชาชนที่ยากจนสามารถเข้าถึงสิ่งจำเป็นขั้นพื้นฐาน เช่น น้ำสะอาด สุขภาพดี พลังงาน การดูแลสุขภาพ ความมั่นคงด้านอาหาร และการปกป้องความหลากหลายทางชีวภาพ ในขณะเดียวกัน ก็จะช่วยเหลือซึ่งกันและกันในการเข้าถึงทรัพยากรทางการเงิน ได้รับประโยชน์จากการเปิดตลาด การเสริมสร้างสมรรถนะ การใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่เพื่อการพัฒนา และมีความมั่นใจว่ามีการถ่ายทอดเทคโนโลยี การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ การศึกษาและการฝึกอบรมเพื่อให้ความค้ำจุนพัฒนาหมดสิ้นไปอย่างถาวร
- บรรดาผู้นำต่าง ๆ รับพันธกรณีที่ว่าการประกันว่า การส่งเสริมบทบาทของสตรีและความเสมอภาคของบุรุษและสตรีในกิจกรรมทั้งหมดตามที่กล่าวไว้ในแผนปฏิบัติการ 21 ในเป้าหมายของการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ และในแผนปฏิบัติการโจฮันเนสเบิร์ก และยอมรับความเป็นจริงที่ว่า สังคมโลกมีปัจจัยและความพร้อมในด้านทรัพยากรที่จะตอบสนองสิ่งที่ท้าทายเพื่อการขจัดความยากจน และการพัฒนาที่ยั่งยืน และจะดำเนินมาตรการพิเศษร่วมกันเพื่อให้มั่นใจว่า จะมีการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์แก่มนุษยชาติ
- ในเรื่องนี้ บรรดาผู้นำทั้งหลายได้ขอให้ประเทศพัฒนาแล้วที่ยังไม่ได้ให้ความช่วยเหลือ ODA ตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ให้รีบดำเนินการและให้การสนับสนุนการรวมตัวเป็นกลุ่มและความเป็นพันธมิตรที่เข้มแข็ง เช่น ในกรณีของการสร้างความเป็นหุ้นส่วนใหม่เพื่อการพัฒนาแห่งแอฟริกา (NEPAD) เพื่อส่งเสริมความร่วมมือในระดับภูมิภาคและความร่วมมือระหว่างประเทศ และส่งเสริมการพัฒนาที่ยั่งยืน

บรรดาผู้นำต่าง ๆ จะให้ความสนใจเป็นพิเศษอย่างต่อเนื่องต่อความจำเป็นในด้านการพัฒนาของประเทศกำลังพัฒนาที่เป็นหมู่เกาะเล็ก ๆ และประเทศที่พัฒนาน้อยที่สุด

- บรรดาผู้นำยอมรับว่า การพัฒนาที่ยั่งยืนจำเป็นต้องอาศัยวิสัยทัศน์ที่ยาวไกลและมีการเข้าร่วมอย่างกว้างขวางของประชาชนในด้านการกำหนดนโยบาย การตัดสินใจ และการดำเนินการในทุกระดับ บรรดาผู้นำจะทำงานอย่างต่อเนื่องเพื่อความเป็นหุ้นส่วนที่มั่นคงร่วมกับกลุ่มสำคัญ ๆ ของสังคมบนพื้นฐานของการเคารพในความเป็นอิสระ และบทบาทที่สำคัญของกันและกัน
- ผู้นำต่าง ๆ เห็นพ้องต้องกันว่า ในการที่จะดำเนินกิจกรรมอันชอบธรรม ภาคเอกชน ไม่ว่าจะเป็นบริษัทใหญ่และเล็กต่างมีหน้าที่สนับสนุนวิวัฒนาการไปสู่ความเท่าเทียมกันของการพัฒนาสังคมและชุมชนที่ยั่งยืน และยังเห็นพ้องต้องกันว่า จะให้ความช่วยเหลือเพื่อเพิ่มโอกาสการจ้างงานที่สร้างรายได้ โดยคำนึงถึงปัญญาขององค์การแรงงานระหว่างประเทศว่าด้วยหลักการขั้นพื้นฐานและสิทธิในการทำงานด้วย และเห็นพ้องด้วยว่า บรรษัทของภาคเอกชนต้องมีความรับผิดชอบภายใต้ข้อบังคับที่โปร่งใสและมั่นคง และผู้นำทั้งหลายรับที่จะเพิ่มความเข้มแข็งและปรับปรุงการดำเนินงานเพื่อให้การอนุวัติตามแผนปฏิบัติการ 21 เป้าหมายการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ และแผนปฏิบัติการแห่งโจฮันเนสเบิร์ก เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

5. ความร่วมมือพหุภาคีคืออนาคต

- เพื่อให้บรรลุเป้าหมายของการพัฒนาที่ยั่งยืน บรรดาผู้นำทั้งหลายจำเป็นต้องอาศัยสถาบันระหว่างประเทศที่มีประสิทธิภาพ มีความเป็นประชาธิปไตย และสามารถตรวจสอบได้ จึงยืนยันอีกครั้งหนึ่งในพันธกรณีที่มีต่อหลักการและวัตถุประสงค์ของกฎบัตรสหประชาชาติ และกฎหมายระหว่างประเทศ ตลอดจนการทำให้ความร่วมมือพหุภาคีมีความเข้มแข็งมากขึ้น พร้อมกับสนับสนุนบทบาทการเป็นผู้นำของสหประชาชาติในฐานะที่เป็นองค์กรสากล และมีความเป็นตัวแทนมากที่สุดในโลก โดยได้รับมอบหมายหน้าที่สำคัญในการส่งเสริมการพัฒนาที่ยั่งยืน บรรดาผู้นำต่าง ๆ ยังรับที่จะติดตามความคืบหน้าเป็นคราว ๆ ไปในการที่จะบรรลุเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของการพัฒนาที่ยั่งยืน

6. ทำให้เกิดเป็นจริงขึ้นได้

- ผู้นำต่าง ๆ เห็นร่วมกันว่า การดำเนินการนี้จะต้องเป็นกระบวนการที่รวมเอาทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง รวมถึงกลุ่มที่สำคัญ ๆ และรัฐบาลที่เข้าร่วมในการประชุมสุดยอดครั้งประวัติศาสตร์ที่นครโจฮันเนสเบิร์ก

และรับพันธกรณีที่จะดำเนินการร่วมกัน โดยมีความมุ่งมั่นอย่างเด็ดเดี่ยวที่จะทำให้โลกที่อาศัยอยู่มีความปลอดภัยส่งเสริมการพัฒนามนุษย์และนำมาซึ่งความเจริญรุ่งเรืองและสันติภาพอันเป็นสากล

- บรรดาผู้นำทั้งหมดรับพันธกรณีต่อแผนปฏิบัติการโจฮันเนสเบิร์กที่เร่งให้บรรลุเป้าหมายที่มีกรอบเวลาในด้านสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม จากทวีปแอฟริกาซึ่งเป็นจุดกำเนิดของมนุษยชาติ ผู้นำต่าง ๆ ประกาศให้คำมั่นสัญญาต่อประชาคมโลก และต่ออนุชนที่จะรับช่วงมรดกกว่า พวกตนมีความมุ่งมั่นที่จะให้เกิดความหวังร่วมกันของพวกเราเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนกลายเป็นความจริงขึ้นมาได้
- ผู้นำทุกคนแสดงความขอบคุณอย่างลึกซึ้งต่อประชาชนและรัฐบาลสาธารณรัฐแอฟริกาใต้สำหรับความมีอัธยาศัยไมตรี และการเตรียมการอย่างดีสำหรับการประชุมสุดยอดระดับโลกว่าด้วยการพัฒนาที่ยั่งยืน

.....

โดย กระทรวงต่างประเทศ

27 กันยายน 2545